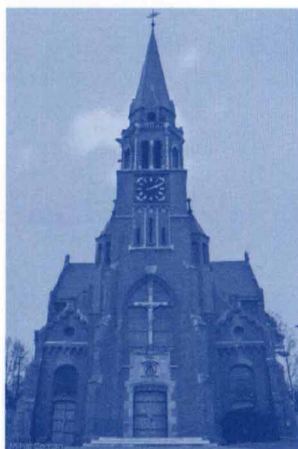

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA”
RĂDĂUȚI

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XIX, 2/2012

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

<http://cimec.ro> / <http://institutulbucovina.ro>

COLEGIUL DE REDACȚIE

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU
DORIN IEȘAN, m.c. al Academiei Române
MIHAI IACOBESCU
ȘTEFAN PURICI
ORTFRIED KOTZIAN
MIHAI-ȘTEFAN CEAUȘU
MARIAN OLARU

Redactor-șef:

D. VATAMANIUC
membru de onoare al Academiei Române

Secretar de redacție:

VASILE I. SCHIPOR

Responsabil de număr:

ELENA PASCANIUC

Revista se poate procura contracost la:

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sect. 5, 050711,
București, România, tel. 4021-318 81 46, 4021-318 81 06, fax 4021-318 24 44;
E-mail: edacad@ear.ro

Comenzile pentru abonamente se primesc la:

ORION PRESS IMPEX 2000, S.R.L., P.O. Box 77-19, sector 3, București, România,
tel./fax 4021-610 67 65, 4021-210 67 87; Tel.: 0311044668, E-mail: office@orionpress.ro

S.C. MANPRES DISTRIBUTION S.R.L., Piața Presei Libere, nr. 1, Corp B, Etaj 3,
Cam. 301–302, sector 1, București, Tel.: 4021 314 63 39, fax: 4021 314 63 39,
E-mail: abonamente@manpres.ro, office@manpres.ro, www.manpres.ro

Apare de două ori pe an.

Coperta: Biserica Romano-Catolică „Adormirea Maicii Domnului” din Cacica, zidită în stil neogotic, după un proiect al arhitectului Teodor-Marian Talowski, și sfințită la 16 octombrie 1904 de către arhiepiscopii de Lemberg, Jozef Bilczewski și Joseph Weber, cel de al doilea, originar din Bucovina. Biserica este declarată sanctuar diecezan la 15 august 1996 și proclamată „Basilica Minor” de către Papa Ioan Paul al II-lea, la 14 martie 2000. Aici are loc cel mai mare pelerinaj al românilor catolici din Moldova (14–15 august). Fotografie de Mihai Coman.

Adresa redacției:

Calea Bucovinei, nr. 9
725 400 – Rădăuți, jud. Suceava
Tel./fax: 0230561408
E-mail: bucovina_cs@yahoo.com

© 2012, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Calea 13 Septembrie, nr. 13 sector 5
050 711 București, România
www.ear.ro

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XIX

2 (39) / 2012

**Număr special consacrat împlinirii a 20 de ani
de la înființarea Institutului „Bucovina”**

SUMAR

D. VATAMANIUC, <i>Institutul „Bucovina” al Academiei Române la două decenii de activitate științifică și periodicul său „Analele Bucovinei”</i>	357
<i>Nota redacției</i>	361
Acad. GHEORGHE PLATON, <i>Argument</i>	363

EDITORIALE (2003–2012)

D. VATAMANIUC, <i>Ciprian Porumbescu și o pagină din istoria culturală a Bucovinei</i>	365
D. VATAMANIUC, <i>Literatura bucovineană în tezele de doctorat</i>	367
Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Ștefan cel Mare și remodelarea puterii domnești</i>	369
D. VATAMANIUC, <i>Ștefan cel Mare și Sfânt și vremea sa. Cronica germană din 1502</i>	377
D. VATAMANIUC, <i>„Tribuna”, cotidianul sibian, la 140 de ani de la fondarea sa</i>	383
D. VATAMANIUC, <i>Ioan Slavici și Bucovina</i>	385
MIHAI IACOBESCU, <i>Bucovina între mitul habsburgic și realitatea istorică</i>	389
Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Bucovina, „cheia Moldovei”, sub stăpânirea Austriei Habsburgice (1775–1918)</i>	407
VASILE I. SCHIPOR, <i>Destinul bucovinenilor în spațiul concentraționar al regimului comunist</i>	415
Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Dimitrie Onciul (1856–1923). Son rôle dans le développement de l'historiographie critique, objective et érudite</i>	419
Acad. VALERIU D. COTEA, <i>Centenar Simion Florea Marian</i>	427
VASILE I. SCHIPOR, <i>Publicațiile Institutului „Bucovina”</i>	429
MARIAN OLARU, <i>Istoricul unui proiect cultural și științific. 15 ani de la înființarea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei</i>	453
Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Cernăuți. 28 noiembrie 1918. Unirea Bucovinei cu România</i> ...	473
VASILE I. SCHIPOR, <i>Destinul Bucovinei istorice</i>	481
MIHAI-ȘTEFAN CEAUȘU, <i>Considerații privitoare la cercetarea istoriei Bucovinei în spațiul românesc</i>	487
Acad. RĂZVAN THEODORESCU, <i>Un noyau étatique européen: la Bucovine</i>	493

ȘTEFAN PURICI, <i>Istoriografia Bucovinei: continuitate versus schimbare</i>	497
Acad. IOAN-IOVITZ POPESCU, <i>Academicianul Radu Grigorovici – un trăitor înaintea vremurilor sale</i>	505
ORTFRIED KOTZIAN, <i>Radu Grigorovici (1911–2008) – ein Leben für die Bukowina</i>	511
D. VATAMANIUC, <i>Academicianul Radu Grigorovici, de la fizică la istoria Bucovinei</i>	527

OPINII (2003–2012)

D. VATAMANIUC, <i>Descendenți ai familiilor Flondor și Hurmuzachi</i>	529
D. VATAMANIUC, <i>Bukowina-Institut într-o nouă etapă a dezvoltării sale</i>	531
ȘTEFAN PURICI, <i>Identitatea națională, integrarea europeană și românii din Ucraina</i>	533
DUMITRU TEODORESCU, <i>Bucovina la început de mileniu: mituri vechi, mituri noi</i>	539
MIHAI IACOBESCU, <i>A apărut „Enciclopedia Bucovinei”</i>	543
ION POPESCU-SIRETEANU, <i>O lucrare monumentală – „Enciclopedia Bucovinei”</i>	547
ȘTEFAN S. GOROVEI, <i>Scrisoare deschisă la o aniversare</i>	551
PAVEL ȚUGUI, <i>O valoroasă lucrare de istorie literară</i>	555
ION GHERMAN, <i>Nedreapta înstrăinare a unor teritorii vechi românești în atenția oamenilor de litere și de cultură</i>	569
VASILE I. SCHIPOR, <i>Un bucovinean uitat: Radu Negură (1910–1992). Orizonturile vieții și creației sale artistice</i>	579
ȘTEFAN PURICI, <i>Revista „Iconar” (1935–1938). Considerații</i>	587
VASILE DIACON, <i>Vechimea locuirii în Gura Humorului. O necesară punere în temă</i>	597
Sumare (2003–2012).....	617
ELENA PASCANIUC, <i>Bibliografia tematică a revistei „Analele Bucovinei” pe anii 2003–2012</i>	679
Indice de autori	693
Lista ilustrațiilor apărute pe prima copertă a fiecărui număr	701

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XIX

2 (39) / 2012

**Sonderausgabe: 20 Jahre seit
der Gründung des „Bucovina“- Instituts**

INHALTSVERZEICHNIS

D. VATAMANIUC, <i>Das „Bucovina“-Institut der Rumänischen Akademie nach einer 20jährigen Tätigkeit und sein Periodikum „Analele Bucovinei“</i>	357
<i>Note der Redaktion</i>	361
Akad. GHEORGHE PLATON, <i>Argument</i>	363

LEITARTIKEL (2003–2012)

D. VATAMANIUC, <i>Ciprian Porumbescu und eine Seite aus der kulturellen Geschichte der Bukowina</i>	365
D. VATAMANIUC, <i>Die Bukowiner Literatur in Doktorarbeiten</i>	367
Akad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Stefan der Grosse und die Neugestaltung der fürstlichen Macht</i>	369
D. VATAMANIUC, <i>Stefan der Grosse und der Heilige und seine Zeit. Die deutsche Chronik aus dem Jahr 1502</i>	377
D. VATAMANIUC, <i>Die Hermannstädter Zeitung „Tribuna“ – 140 Jahre seit ihrer Gründung</i>	383
D. VATAMANIUC, <i>Ioan Slavici und die Bukowina</i>	385
MIHAI IACOBESCU, <i>Bukowina zwischen dem Habsburger Mythen und der historischen Wirklichkeit</i>	389
Akad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Die Bukowina, „der Schlüssel“ zur Moldau unter der Herrschaft des Habsburger Österreich (1775–1918)</i>	407
VASILE I. SCHIPOR, <i>Der Zufall der Bukowiner im geschlossenen Raum des kommunistischen Regimes</i>	415
Akad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Dimitrie Onciul (1856–1923). Seine Rolle in der Entwicklung des kritischen, objektiven und wissenschaftlichen Historiographie</i>	419
Akad. VALERIU D. COTEA, <i>Hundert Jahre seit dem Tod des Simion Florea Marian</i>	427
VASILE I. SCHIPOR, <i>Die Veröffentlichungen des Bukowina-Instituts</i>	429
MARIAN OLARU, <i>Die Geschichte eines kulturellen Projektes. 15 Jahre seit der Gründung des Zentrums für Bukowina-Forschungen</i>	453

Akad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Czernowitz, den 28. November 1918. Bukowinas Vereinigung mit Rumänien</i>	473
VASILE I. SCHIPOR, <i>Das Schicksal der historischen Bukowina</i>	481
MIHAI-ȘTEFAN CEAUȘU, <i>Überlegungen zur Forschung der Geschichte der Bukowina im rumänischen Sprachraum</i>	487
Acad. RĂZVAN THEODORESCU, <i>Un noyau étatique européen: la Bucovine</i>	493
ȘTEFAN PURICI, <i>Historiographie der Bukowina: Kontinuität versus Veränderung</i>	497
Acad. IOAN-IOVITZ POPESCU, <i>Ein Vorläufer seiner Zeit</i>	505
ORTFRIED KOTZIAN, <i>Radu Grigorovici (1911–2008) – ein Leben für die Bukowina</i>	511
D. VATAMANIUC, <i>Akad. Radu Grigorovici, von der Physik zur Geschichte der Bukowina</i> ...	527

STANDPUNKTE (2003–2012)

D. VATAMANIUC, <i>Nachfolger der Familien Flondor und Hurmuzachi</i>	529
D. VATAMANIUC, <i>Bukowina-Institut in einer neuen Phase seiner Entwicklung</i>	531
ȘTEFAN PURICI, <i>Nationale Identität, europäische Integration und die Rumänen in der Ukraine</i>	533
DUMITRU THEODORESCU, <i>Bukowina am Anfang des Milleniums: alte Mythen, neue Mythen</i>	539
MIHAI IACOBESCU, <i>Es erschien die „Enzyklopädie der Bukowina“</i>	543
ION POPESCU-SIRETEANU, <i>Ein monumentalisiertes Werk – „Enzyklopädie der Bukowina“</i>	547
ȘTEFAN S. GOROVEI, <i>Offener Brief an einem Jahrestag</i>	551
PAVEL ȚUGUI, <i>Eine wertvolle geschichtliche Arbeit</i>	555
ION GHERMAN, <i>Die ungerechte Verfremdung einiger alten rumänischen Gebieten als Forschungsthema mehrerer Philologen und Kulturmenschen</i>	569
VASILE I. SCHIPOR, <i>Ein ungerechterweise vergessener Bukowiner: Radu Negură (1910–1992). Die Horizonte seines Lebens und künstlerischen Schaffens</i>	579
ȘTEFAN PURICI, <i>Die Zeitschrift „Iconar“ (1935–1938). Betrachtungen</i>	587
VASILE DIACON, <i>Zum Alter der Siedlung von Gura Humor. Eine notwendige Themenstellung</i>	597
Inhaltsverzeichnisse (2003–2012)	617
ELENA PASCANIUC, <i>Thematische Bibliographie der Zeitschrift „Analele Bucovinei“ für die Jahren 2003–2012</i>	679
Autorenverzeichnis	693
Liste der Umschlagbilder für jede Zeitschriftennummer	701

INSTITUTUL „BUCOVINA” AL ACADEMIEI ROMÂNE LA DOUĂ DECENII DE ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ ȘI PERIODICUL SĂU, „ANALELE BUCOVINEI”

D. VATAMANIUC

Centrul de Studii „Bucovina” ia ființă la Rădăuți, județul Suceava, în 6 septembrie 1992, ca nouă instituție de cercetare a Academiei Române. Își reluate activitatea, tot la Rădăuți, puțin mai înainte, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, fondată la Cernăuți în 1862, cu o bogată activitate culturală, interzisă sub dictatura comunistă. Funcționa în Germania, încă din 1988, o instituție consacrată cercetărilor privind Bucovina, Bukowina-Institut din Augsburg, care scotea și două publicații, „Südostdeutsche” și „Kaindl-Archiv”, iar, după ce Ucraina și-a declarat independența (1991), s-a înființat Centrul Bucovinean de Cercetări Științifice de pe lângă Universitatea din Cernăuți. O societate culturală românească și două instituții străine – una în Germania, alta în Ucraina – se ocupau, fiecare în felul său, de Bucovina, provincie românească importantă pentru situarea sa între Occident și Orient.

Demersurile pentru înființarea Centrului de Studii „Bucovina”, oficializat prin Hotărâre de Guvern în decembrie 1993, cu denumirea Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei al Academiei Române – mai departe, Centrul de Studii „Bucovina” – aparțin academicianului Radu Grigorovici, atunci vicepreședinte al Academiei Române, care va fi și susținătorul cu autoritate al noii instituții academice.

Centrul de Studii „Bucovina” este încadrat, la înființarea sa, cu șapte posturi de cercetare, două posturi personal de serviciu și un director. Este repartizat, teritorial, în subordinea Filialei Iași a Academiei Române. Ulterior, este trecut de la Filiala Iași în subordinea Academiei Române (2007). S-a prevăzut ca măcar trei din sectoarele de cercetare: istorie; istorie literară, etnografie și folclor; științele naturii să fie încadrate cu cercetători cu normă întreagă. Mai este de precizat că cercetătorii au dobândit, fiecare în specialitatea sa, titlul academic (doctorat) prevăzut pentru cercetarea științifică.

Centrul de Studii „Bucovina” și-a stabilit, încă de la început, ca principiu să prezinte Bucovina ca o singură unitate geografică, culturală și politică.

Centrul de Studii „Bucovina” urmează exemplul institutelor Academiei Române, dar și cel oferit de Bukowina-Institut din Augsburg și a întreprins demersuri să aibă publicația sa, în care să facă cunoscute lucrările științifice elaborate de membrii săi, dar și cele primite din afară, privitoare la Bucovina. Pregătește publicația sa științifică „Analele Bucovinei”, revistă sub formă de carte, cu două apariții pe an. Aceasta se pregătește la Rădăuți și se tipărește la București, la Editura Academiei Române. Primele două numere văd lumina tiparului în 1994. După pregătiri care durează destul de puțin, se ajunge la schema sumarului, care să fie urmată în fiecare număr, chestiune esențială pentru o publicație periodică. Reproducem schema sumarului urmată în fiecare număr: I. *Editorial*; II. *Viața politică, culturală, literară și artistică*; III. *Istorie. Demografie. Toponimie. Onomastică. Statistică*; IV. *Folclor. Etnografie. Arhitectură*; V. *Științele naturii*; VI. *Opinii*; VII. *Documentar*; VIII. *Cărți. Reviste*. Alături de aceste secțiuni permanente am prevăzut și câteva ocazionale: I. *Cronica*, pentru colocviile și conferințele instituției, II. *Aniversări*, pentru evocări ale personalităților bucovinene de seamă și *In memoriam*, pentru personalitățile bucovinene săvârșite din viață.

Așa cum se desprinde de aici, „Analele Bucovinei” nu este o revistă a unei specialități, ci una cu caracter enciclopedic, singura cu acest profil între revistele institutelor Academiei Române. „Revista «Analele Bucovinei» – remarcă acad. Ștefan Ștefănescu în prefața la volumul nostru *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, București, Editura Academiei Române, 2006 –, deschisă contribuțiilor științifice autentice, a atras printre colaboratorii ei nume ilustre de oameni de cultură români și străini, ca și mulți tineri talentați.

Variatatea tematică – de la izvorul istoric inedit, la reflecția profundă asupra valorii istoriei, de la istoria străveche la istoria zilelor noastre, de la istoria locală la cea națională și universală – și permanenta preocupare de întinerire a cercului de autori de valoare fac ca revista să fie un veritabil barometru pentru natura și nivelul preocupărilor în istoriografia națională și universală de azi” (p. 7–8).

Centrul de Studii „Bucovina” preia și *Proiectul* întocmit de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, după 1990. *Proiectul pentru Enciclopedia generală a Bucovinei*, întocmit de academicianul Vladimir Trebici, cuprindea trei secțiuni: A: *Structura enciclopediei*, cu zece capitole, dintre care opt cu mai multe subcapitole; B: *Logistica*, unde se menționau instituțiile care să asigure baza documentară în elaborarea enciclopediei; C: *Autori și consultanți* – aici sunt trecuți 52 de colaboratori, cu localitatea unde se aflau. S-au înregistrat viitorii colaboratori originari din Bucovina, dar și din afara provinciei, care se ocupau de problemele ce priveau Bucovina. Alături de autorii potențiali, s-a întocmit și o listă a persoanelor care dețineau documente privitoare la Bucovina. Mai este de notat că la secțiunea B. *Logistica* se prevedea și înființarea unui secretariat general al *Enciclopediei generale a Bucovinei*, format din acad. Vladimir Trebici, Vasile Precup și Natalia Cernăuțeanu, precum și secretariate în cadrul filialelor Societății pentru Cultură.

Proiectul acad. Vladimir Trebici privind *Enciclopedia generală a Bucovinei* este cea dintâi lucrare – și singura până acum – care oferă într-o schemă aria și direcțiile de cercetare. Un singur neajuns are acest *Proiect*, altfel un model pentru un plan de lucru de mare anvergură și cu o desfășurare imprevizibilă în timp ca realizare a obiectivelor înscrise în el: nu face, anume, nicio mențiune la susținerea materială a acestei lucrări de importanță națională. Centrul de Studii „Bucovina” preia *Proiectul* în această situație și nu face demersuri – deși atunci se putea – pentru asigurarea bazei materiale în realizarea obiectivelor înscrise în el. Nu i-a fost posibil, timp de doi ani, să convoace colaboratori potențiali și să pornească la lucru. În această situație, a hotărât să înființeze colecția *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii*, în 1996. Trecea, cu alte cuvinte, la realizarea *Enciclopediei generale a Bucovinei* cu ultimele două capitole din *Proiectul* lui Vladimir Trebici: IX. *Sate și orașe* (monografii) și X. *Personalități culturale și politice* (monografii).

Cea dintâi lucrare pe care o tipărește în Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” este a lui Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, în două volume, editată după manuscrise. Se înregistrează aici, pentru fiecare localitate în parte, numirile de țărini, pâraie, poieni, cătune, dealuri și alte numiri de această natură în întreg spațiul geografic al Bucovinei, cu ignorarea frontierelor politice din cuprinsul ei. Se aplică principiul amintit mai sus. Toponimia minoră prezintă o importanță aparte prin faptul că este cea mai puțin expusă schimbărilor administrative străine, preocupate să șteargă caracterul românesc al provinciei.

După această lucrare, în Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” se vor tipări lucrările academicianului Radu Grigorovici, în ediții bilingve româno-germane, privind călătorii străini în Bucovina și recensămintele austriece privind Bucovina. Acestea și alte lucrări, pe care nu le mai amintim aici, dar pot fi văzute pe copertile edițiilor din această serie, sunt texte de referință pentru istoria Bucovinei.

Trecem peste alte activități ale Centrului de Studii „Bucovina”, devenit, din martie 2007, Institutul „Bucovina”, dar menționăm că, în 1996, încheierea lucrărilor conferinței celor trei institute: Bukowina-Institut din Augsburg, Centrul Bucovinean de Cercetări Științifice de la Cernăuți și Centrul de Studii „Bucovina” din Rădăuți are loc în Aula Academiei Române, unde se citește și *Declarația comună* a conferinței, semnată de directorii celor trei instituții de cercetare privind Bucovina.

Institutul „Bucovina” se prezintă, la împlinirea a două decenii de activitate științifică, cu revista „Analele Bucovinei” în 35 de volume și cu propria Colecție „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, în 33 de volume. Alte trei volume din „Analele Bucovinei” și două din colecția amintită sunt pregătite să intre în circuitul public.

Sub acest aspect, Institutul „Bucovina” se arată a fi printre cele mai active institute în Academia Română.

Institutul „Bucovina” lasă elaborarea *Enciclopediei generale a Bucovinei*, prevăzută în *Proiectul* de dinainte de 1992, în seama viitorului, în condiții mai prielnice pentru o lucrare de o asemenea însemnătate națională.

NOTA REDACȚIEI

„Analele Bucovinei”, periodicul științific al Institutului „Bucovina” al Academiei Române, se află în pragul împlinirii a două decenii de apariție neîntreruptă. Fondat în 1994, acest periodic al Centrului de la Rădăuți, înființat în 1992, sub denumirea de Centrul de Studii „Bucovina”, își propune – după cum se precizează în *Nota redacției*, din tomul IX, 2 (19), iulie–decembrie 2002, p. 327 – „să facă cercetările sale științifice cunoscute, să prezinte reuniunile din țară sau internaționale pe care le organizează sau la care participă, să monitorizeze producția de carte consacrată Bucovinei și să readucă în actualitate numele personalităților bucovinene cu merite în diferite domenii de activitate”. În spiritul orientării sale academice, exprimate prin articolul-program *Argument*, semnat de academicianul Gheorghe Platon și publicat în nr. 1, din 1994, „Analele Bucovinei” manifestă consecvent „o deschidere largă spre problemele acestei provincii cu istorie dramatică”, impunându-se încă de la primele tomuri ale sale ca „o publicație cu caracter enciclopedic” și „cu o ținută științifică aparte”.

La împlinirea unui deceniu de activitate a instituției academice de la Rădăuți, „Analele Bucovinei” publică un tom special, IX, 2 (19), iulie–decembrie 2002, 308 p., în care „oferă o privire retrospectivă” asupra perioadei 1994–2002 din activitatea sa și, totodată, un instrument de lucru necesar „în viitoarele cercetări din această parte a Țării de Sus a Moldovei”.

La împlinirea a două decenii de activitate din istoria instituției academice de la Rădăuți, devenite, în 2007, Institutul „Bucovina” al Academiei Române, „Analele Bucovinei” publică un nou tom retrospectiv, XIX, 2 (39), iulie–decembrie 2012, având același format.

Sumarul se deschide cu editorialul *Institutul „Bucovina” al Academiei Române la 20 de ani de activitate și periodicul său „Analele Bucovinei”*, semnat de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, redactor-șef al periodicului și director fondator al Institutului „Bucovina”.

La fel ca în 2002, „Analele Bucovinei” își organizează materialele în mai multe secțiuni.

1. În cea dintâi secțiune, publicăm, în ordine cronologică, editorialele cu care se deschid tomurile revistei din perioada ianuarie 2003–decembrie 2012. Pentru actualitatea sa, republicăm și editorialul tomului I, nr. 1, ianuarie–iunie 1994, intitulat *Argument* și semnat de academicianul Gheorghe Platon, editorial cu care se

deschide această secțiune. Editorialul semnat de Otfried Kotzian, *Radu Grigorovici (1911–2008) – ein Leben für die Bukowina* [Radu Grigorovici (1911–2008) – o viață pentru Bucovina], se dă numai în limba germană, așa cum a fost publicat în tomul XVII, 1 (36), ianuarie–iunie 2001, p. 11–25.

2. Într-o a doua secțiune, publicăm, de asemenea, în ordine cronologică, articolele apărute în cadrul secțiunii *Opinii* în intervalul ianuarie 2003–iulie 2012. Spre deosebire de tomul IX, 2 (19), iulie–decembrie 2002, sub presiunea măsurilor de limitare a spațiului editorial din ultimii ani, suntem obligați să renunțăm la câteva materiale de dimensiune mai mare ori de mai mică importanță: Ion Filipciuc, *Eminescu la Costișa?*, XI, 1 (23), ianuarie–iunie 2004, p. 225–237; D. Vatamaniuc, *Cercetările locale și importanța lor: Biserica din Bădeuți*, XI, 2 (24), iulie–decembrie 2004, p. 453–454; Pavel Țugui, *Cupca, un sat din Bucovina. Monografie istorică. Partea I (anii 1429–1944)*, XII, 2 (25), iulie–decembrie 2005, p. 567–577; D. Vatamaniuc, *Contemporani în corespondență cu Leca Morariu*, XIV, 2 (29), iulie–decembrie 2007, p. 677–682; Nicolae Cărlan, *Ion Luca. Un caz insolubil al literaturii române?*, XVI, 1 (32), ianuarie–iunie 2009, p. 197–204; Ion Popescu-Sireteanu, *O lucrare monumentală: Goran Filipi, „Atlasul lingvistic istroromân”, Pola, 2002*, XVI, 1 (32), ianuarie–iunie 2009, p. 205–207; Ion Gherman, *Exemplul din trecut al domnitorilor și al generozității boierilor, factori eficienți în lupta împotriva neștiinței de carte*, XVI, 2 (33), iulie–decembrie 2009, p. 519–522; Ion Filipciuc, *Cărturari bucovineni în surghiun* (I), XVII, 2 (35), iulie–decembrie 2010, p. 583–599; Ștefan Purici, *Labirintul istoriei: Mazepa și românii*, XVIII, 1 (36), ianuarie–iunie 2011, p. 269–272; Ion Filipciuc, *Cărturari bucovineni în surghiun* (II), XVIII, 2 (37), iulie–decembrie 2011 (în curs de apariție).

3. În cea de a treia secțiune, tipărim, în ordine cronologică, sumarele tomurilor apărute în perioada 2003–2012. Spre deosebire de tomul IX, 2 (19), iunie–decembrie 2002, includem tot aici și numerele speciale, făcând de fiecare dată această precizare imediat după datele generale.

4. Aceste secțiuni principale sunt urmate de *Bibliografia tematică a revistei „Analele Bucovinei” pe anii 2003–2012*, întocmită de Elena Pascaniuc, responsabilul de număr.

5. *Indicele de autori*, spre deosebire de tomul retrospectiv din 2002, trimite la poziția studiilor și articolelor din numerele curente.

6. Și în cazul acestui tom, publicăm o listă a ilustrațiilor de pe coperta I a fiecărui număr al „Analelor Bucovinei” din perioada ianuarie 2003–decembrie 2012, cu legendele respective.

Prin tomul special XIX, 2 (39), iulie–decembrie 2012, „Analele Bucovinei” oferă o privire retrospectivă asupra perioadei 2003–2012 din activitatea sa, punând totodată la dispoziția cercetătorilor interesați de problematica Bucovinei un instrument de lucru folositor.

ARGUMENT

Acad. GHEORGHE PLATON

Asemenea lui Mihail Kogălniceanu, care, în 1843, de la catedra Academiei Mihăilene, dădea expresie simțirii românești și viziunii integratoare a istoriei, astăzi și noi considerăm ca *patrie* a noastră „toată acea întindere de loc unde se vorbește românește”, iar ca istorie a românilor *Istoria Moldovei întregi, înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania*.

Soarta, și poate nu numai ea, a întreținut vreme îndelungată separația politică între cele trei provincii românești. Din nefericire, *sfârșirea* Moldovei reprezintă și astăzi o realitate pe care *Țara* o resimte dureros. Istoria României, sinteza întregului național existent și viabil în pofida stăpânirilor politice vremelnice, a trebuit să fie realizată din suma părților politice în care viețuia organismul etnic național. Istoriei Moldovei însă, provincia istorică cea mai urgisită, aflată direct în „calea răutăților”, a trebuit să i se adauge istoria părții dintre Prut și Nistru – istoria Basarabiei – provincie smulșă din trupul țării și anexată imperiului țarilor în 1812 și cea a părții de nord – istoria Bucovinei – anexată Imperiului Habsburgic, în 1775.

Unirea din 1918 – *Unirea cea Mare* – a strâns provinciile istorice ale *Țării* în cuprinsul teritoriului național. Pentru scurtă vreme, între 1918 și 1940, România Mare a reprezentat o realitate istorică și politică, națiunea română reunindu-se în hotarele sale firești. Din nou însă, în 1940, Basarabia și Nordul Bucovinei au fost smulse din trupul țării și anexate Imperiului Sovietic, populația românească fiind supusă supliciului deznaționalizării.

Când o parte a națiunii se află în suferință, întregul organism național se resimte dureros. Sabia care se clatină asupra acestei părți amenință, în măsură egală, întreaga națiune în existența sa materială și spirituală.

Aspirațiilor spre reîntregire și eforturilor politice pentru a le realiza trebuie să li se adauge datoria morală de a cultiva și a întreține conștiința întregului național. „Unirea în cugete și în simțiri” – chiar și în noile condiții ale istoriei – a rămas, trebuie să rămână, preludiul necesar al actului politic.

Istoria națională a românilor se cuvine să cuprindă, firesc este, istoria vremurilor în care cele două provincii, părți din trupul țării, s-au aflat sub stăpânire străină. Reconstituirea acestei istorii (adevărată istorie a rezistenței naționale) este

un imperativ al vremurilor noastre, trebuitor păstrării încrederii în valorile naționale și în destinul nostru istoric.

Împrejurări politice proprii au imprimat vieții românești și mișcării naționale din Basarabia și din Bucovina căi deosebite, modalități de expresie care nu coincid. *Țara*, națiunea, este datoare să urmărească, să sprijine, să încurajeze și să dirijeze chiar această mișcare; fără să lezeze interesele cuiva, mișcarea națională a românilor afirmă și promovează valorile libertății și ale democrației, în numele cărora se realizează ordinea politică a lumii de astăzi.

Centrul de studii „Bucovina”, care a luat ființă la 6 septembrie 1992, sub egida Academiei Române, pe linia unei vechi și nobile tradiții de activitate intelectuală și națională, își propune să întreprindă cercetări fundamentale în domeniul istoriei și al culturii românești din acest colț al *Țării*. De asemenea, *Centrul* își propune să inițieze și să întrețină un dialog cu instituțiile similare de la Cernăuți și Augsburg, precum și din alte centre culturale ale Europei. În cuprinsul acestui dialog, vocea românească este cu atât mai necesară, cu cât, în repetate rânduri, multe din adevărurile privitoare la istoria, limba și tradițiile românești ale Bucovinei sunt greșit interpretate, tendențios sau denaturat prezentate.

„*Analele Bucovinei*” – al cărui prim număr este acesta – pe linia prestigioaselor publicații care au precedat-o, își propune să fie un instrument pentru împlinirea nobilelor obiective ale promovării și răspândirii culturii naționale; să reprezinte o *alternativă românească autorizată* în dialogul, demult deschis, privind istoria și cultura Bucovinei. Se va înscrie în acest dialog cu prestigiul instituției care o patronează și cu autoritatea numelor care vor semna în paginile sale.

Sanctuar al Moldovei, cuprinzând ctitoria descălecătorilor, mormântul marelui Ștefan, cetatea de scaun a Țării și ctitoriile voievodale care mărturisesc geniul creator al poporului, Bucovina poartă în ea sufletul românesc dintotdeauna. „*Analele Bucovinei*” se vor strădui să dea expresie acestui suflet, ridicând conștiințele noastre, ale tuturor, la nivelul unor mari idei.

EDITORIALE (2003–2011)

CIPRIAN PORUMBESCU ȘI O PAGINĂ DIN ISTORIA CULTURALĂ A BUCOVINEI

D. VATAMANIUC

Centrul de Studii „Bucovina” consacră acest număr din „Analele Bucovinei” evocării lui Ciprian Porumbescu, la 150 de ani de la naștere și 120 de ani de la trecerea sa în eternitate. Nu facem acest lucru, acum, pentru prima dată. Am închinat, la vremea respectivă, un număr special lui George baron Löwendal, altă mare personalitate a vieții culturale bucovinene, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai picturii din România. Ciprian Porumbescu se găsește, totuși, în altă situație în raport cu cea a pictorului, evocat, din păcate, numai la festivitățile comemorative. Lui Ciprian Porumbescu i s-au consacrat numeroase lucrări, iar muzica sa s-a bucurat și continuă să cunoască o audiență tot mai largă în țară și peste hotare.

Centrul de Studii „Bucovina” apreciază, totuși, că exegezele consacrate lui Ciprian Porumbescu lasă în umbră – să nu spunem altfel – prezența la Rădăuți a aceleia care a fost Bertha Gorgon, marea iubire a compozitorului, ce i-a inspirat cele mai tulburătoare mesaje muzicale. Știm atât de puține lucruri despre familia ei și – surprinzător și de neînțeles – și mai puține despre viața ei petrecută la Rădăuți mai multe decenii.

Cel dintâi cercetător care se ocupă de aceste aspecte este Leca Morariu, ce întreține, între 1950 și 1963, o bogată corespondență cu intelectualii din Rădăuți și din alte localități din apropiere. Mai extinsă este, după știința noastră, corespondența sa cu Cornel Hahon¹, profesorul de latină de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți². Leca Morariu transcrie jurnalul lui Ciprian Porumbescu, *Tagebuch*³ însă aici compozitorul prezintă viața sa la Cernăuți, la studii, la Viena,

¹ Păstrăm în arhiva noastră documentară 65 de scrisori de la Leca Morariu către Cornel Hahon, profesorul de latină de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți.

² V. Precop, *Profesorul Cornel Hahon*, în „Anuarul Liceului Teoretic «Eudoxiu Hurmuzachi» pe 1995–1996”, Suceava, Editura „Țara Fagilor”, 1996, p. 14–16.

³ Avem în arhiva documentară *Jurnalul* lui Ciprian Porumbescu, *Tagebuch*, în transcrierea lui Leca Morariu în germană și în traducerea sa în română. *Jurnalul*, ca și alte documente de la Leca Morariu, se păstrează în biblioteca Mariei Olaru, farmacistă în Suceava.

unde își desăvârșește pregătirea muzicală, profesor la Brașov și în Italia, în căutarea sănătății. Sunt foarte puține referiri la viața Berthei și a familiei sale la Rădăuți.

Centrul de Studii „Bucovina” a desemnat-o pe doamna Georgeta Istrătoaie, cercetătoare la instituția noastră, cu legături în comunitatea germană din Rădăuți, să ducă mai departe investigațiile începute de Leca Morariu și rămase fără răspuns, în corespondența cu rădăutenii. Știm, în urma acestor investigații, mai multe lucruri decât știa Leca Morariu, însă informațiile continuă să fie puține, lacunare și fără legătură între ele.

Bertha s-a căsătorit, cum se va vedea mai departe, la Ilișești, în 1901, cu farmacistul Alfred de Rossignon, nobil, mult mai în vârstă decât ea, cu care a avut o fetiță, Melania. S-au stabilit la Rădăuți, după 1901, unde Melania a făcut Școala germană, dovedind aplicații pentru muzică, asemeni mamei sale. A avut colege de școală în comunitatea germană, cu descendenți care trăiesc și în zilele noastre. Alfred de Rossignon a încetat din viață la Rădăuți și a fost înmormântat în Cimitirul Orășenesc. Bertha și Melania, fiica sa, au emigrat în Germania, în 1940. Primăria din Hamburg ne informează, în urma demersurilor cercetătoarei noastre, că Bertha a murit într-un lagăr din Germania, în 1947, iar Melania, pianistă talentată, necăsătorită, s-a stins din viață într-un azil de bătrâni. Nu ar fi lăsat, nici una, nici alta niciun fel de moștenire.

Bertha păstra, cum știm din corespondența sa, fotografia compozitorului, mai multe mesaje muzicale, adresate ei în marea lor iubire. Promise de la Ciprian Porumbescu, în 1881, și un foarte frumos *Album* la ziua ei de naștere. Știm, din aceeași corespondență, că purta pretutindeni aceste mărturii ale iubirii lor.

Centrul de Studii „Bucovina” consideră că intră în obligația sa să continue investigațiile la Rădăuți și în alte locuri din țară și să nu lase, ca până acum, să se aștearnă uitarea peste această pagină, dintre cele mai dramatice și emoționante din istoria culturală a Bucovinei.

LITERATURA BUCOVINEANĂ ÎN TEZELE DE DOCTORAT

D. VATAMANIUC

Condiții politice dintr-un trecut nu prea îndepărtat fac ca numele Bucovina, cu tot ce ține de el, să fie proscris, asemeni celui de Basarabia. Situația se schimbă după evenimentele din decembrie 1989 și asistăm la o preocupare tot mai evidentă pentru această provincie istorică, cu un trecut zbuciumat și un destin nefericit. Nimic nu ilustrează mai bine interesul pentru Bucovina, în noile condiții, ca tezele de doctorat, orientate în trei direcții de cercetare: istorie, viață culturală, literatură. Ne oprim, deocamdată, la literatură și facem constatarea că noii cercetători se orientează, cu precădere, nu întâmplător, spre Mircea Streinul și opera sa. Centrul de Studii „Bucovina” și-a propus, încă de la înființarea sa, în 1992, să acorde o atenție deosebită mișcării literare și literaturii din Bucovina istorică în perioada dintre cele două războaie mondiale. Inaugurăm seria cercetărilor cu studiile lui Mircea A. Diaconu, pe care le-am tipărit, succesiv, în „Analele Bucovinei”: *Revista „Iconar” și mișcarea literară bucovineană* (2/1995), *Mircea Streinul (Schiță monografică)* (2/1997), *Bucovina și complexul provinciei* (1/1998), *Ideologia mișcării „Iconar”. Conceptul de provincie* (2/1998). Studiul *Mircea Streinul (Schiță monografică)* stă la baza monografiei sale, *Mircea Streinul. Viața și opera*, tipărită la Rădăuți, în 1998. Mircea A. Diaconu nu și-a trecut doctoratul cu această teză, de vreme ce fusese tipărită. Îl susține, la Iași, în 1999, cu o altă lucrare: *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, care are la bază lucrările anterioare. Personalitatea lui Mircea Streinul ocupă locul central în studiile sale, un motiv mai mult să considerăm monografia sa o primă teză de doctorat, după câte știm, închinată poetului și prozatorului bucovinean.

Problemele care stau în atenția lui Mircea A. Diaconu privesc mișcarea literară din Bucovina istorică după Marea Unire din 1918, „complexul provinciei” în contextul general al literaturii române și preocuparea, foarte importantă, de a face o delimitare, pe cât posibil, între fenomenul literar și viața politică dintr-o epocă foarte agitată și primejdioasă, cum avea să se dovedească, pentru viitorul poporului român.

Mircea A. Diaconu este cel dintâi cercetător care pune în discuție, cu toate rezervele pe care le invocă unii și alții, personalitatea lui Mircea Streinul și

opțiunile sale politice în societatea bucovineană din vremea sa. Este meritul principal al colaboratorului nostru la revista academică.

Rodica Cojocaru concepe teza sa de doctorat consacrată lui Mircea Streinul și susținută la Universitatea din București, în 2002, ca o expunere panoramică. Se ocupă de *teme, motive și limbaj* în poezia lui Mircea Streinul și acordă atenție „vocației epice” a scriitorului bucovinean. Cercetătoarea se limitează la prezentarea scrisului lui Mircea Streinul și nu aduce în discuție opțiunile sale politice în societatea bucovineană din vremea sa.

Cea de-a treia lucrare consacrată lui Mircea Streinul aparține lui Nicolae Havriliuc și a fost susținută la Universitatea din București, în 2004. Cercetătorul vine din învățământul preuniversitar și prezintă opera lui Mircea Streinul sistematic, în funcție de succesiunea volumelor sale de poezie și proză. Nicolae Havriliuc nu se ocupă, decât în treacăt, de opțiunile politice ale scriitorului și de viața politică din Bucovina în perioada interbelică. Prezentarea operei lui Mircea Streinul este, în schimb, cea mai cuprinzătoare, din câte cunoaștem până acum.

Alăturăm, la aceste teze de doctorat, și pe cea a Anei Borca, închinată lui Iulian Vesper, elaborată sub conducerea academicianului Eugen Simion și susținută la Universitatea din București, în 1992. Din această teză am tipărit un fragment în „Analele Bucovinei”, cu o scrisoare foarte importantă a lui Mircea Streinul către Iulian Vesper (2/2000). Se include în această lucrare un mare număr de documente din arhiva lui Iulian Vesper, aflate în păstrarea familiei sale.

Tezele de doctorat, de care ne ocupăm aici, au câteva trăsături comune, care merită să fie relevate. Personalitatea lui Mircea Streinul ocupă primul loc în mișcarea literară din Bucovina, în perioada interbelică. Opera sa literară este examinată cuprinzător și în spirit critic, cu anume deosebiri privind atenția acordată fie poeziei, fie prozei. Se cuvine remarcată, ca deosebit de importantă, și aducerea în discuție, în analiza operei, a opiniei contemporanilor și a posterității critice. Stau la baza demersului critic, și în aceste teze de doctorat, lucrările cercetătorilor anteriori și se întreprind investigații și în presă. Aceste lucrări se înscriu, fiecare în felul său, ca importante contribuții la mai buna cunoaștere a scrisului poetului și prozatorului bucovinean.

Tezele de doctorat au comună, cum vom arăta cu alt prilej, ca în tot ce s-a scris despre Mircea Streinul, absența bazei documentare privind biografia sa și relațiile aparte cu unii dintre contemporanii săi.

ȘTEFAN CEL MARE ȘI REMODELAREA PUTERII DOMNEȘTI

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Dacă forța unui popor vine și din conștiința despre oamenii aleși pe care i-a avut, ca și din cultul acestora, Ștefan cel Mare face parte din existența noastră actuală și stimulează mersul nostru înainte. Personalitate viguroasă, continuator dar, totodată, și creator de tradiție politică, Ștefan cel Mare a reușit să simbolizeze atât puterea de creație a poporului român în cele mai diverse domenii, cât și identitatea europeană a poporului român.

Epoca lui Ștefan cel Mare, prin măsurile întreprinse de domn în planul vieții social-economice, organizării și dezvoltării militare, s-a impus ca una din marile epoci ale istoriei românilor, de largă afirmare a statalității lor și de creare a unei tradiții politice românești cu valențe europene.

Ștefan cel Mare a înălțat Moldova și a implicat-o ca putere în procesul complex, transformator, care a făcut din Europa celei de a doua jumătăți a secolului al XV-lea o „nouă Europă”.

În numele suveranității de drept divin în guvernarea țării, el a știut – în funcție de împrejurări – când să folosească sabia și când arta diplomației; a acționat cu îndrăzneală și prudență pentru a crea și menține o stare de echilibru între forțele politice în mijlocul cărora a fost obligat să acționeze.

Considerat „cel mai mare geniu politic al trecutului nostru”, Ștefan cel Mare a fost contemporan cu ilustre personalități ale istoriei universale: cu unele s-a înfruntat pe câmpul de luptă și cu toate s-a întrecut prin creații monumentale în timp de pace. Imperiul Otoman îl avea la conducere pe Mahomed al II-lea, „Cuceritorul” Constantinopolului, Ungaria, pe Matia Corvin, Polonia, pe Kazimir al IV-lea, Albania, pe G. Castriotă (Scander-beg), Florența, pe Lorenzo de Medici, Franța, pe Ludovic al XI-lea, Spania, pe Ferdinand al II-lea de Aragon, Portugalia, pe Henric Navigatorul, Rusia, pe Ivan al III-lea.

În cadrul fenomenului general de dezvoltare istorică, de care și-au legat numele în secolul al XV-lea aceste adevărate genii politice, s-a vorbit de „gigantismul” țărilor mici.

În rândul lor intra Albania lui Scander-beg, Moldova lui Ștefan cel Mare, Portugalia lui Henric Navigatorul. Conducătorii acestora au înfrânt prejudecata

despre neputința sau slăbiciunea statelor mici în fața forței marilor puteri și au afirmat voința și capacitatea de a-și concentra în așa fel resursele – destul de reduse de care dispuneau – pentru ca să înfrunte și să înlăture primejdiile amenințătoare pentru ființa lor statală¹.

Ștefan cel Mare a înțeles de la începutul domniei că Moldova în libertate și în înălțarea ei trebuie să se bazeze în primul rând pe sine și apoi pe tăria internă, dată de coeziunea locuitorilor, asigurată de exercițiul libertății lor și pe forța militară.

Preocupat să întărească autoritatea domniei și să diminueze privilegiile boierimii anarhice, Ștefan cel Mare a știut să evite excesele practicate de Vlad Țepeș, generatoare de ură și revoltă. Acest fapt a asigurat domniei sprijinul celei mai mari părți a boierimii și, totodată, sprijinul Bisericii, ale cărei interese Ștefan cel Mare, de la începutul domniei, le-a protejat.

Cât privește oastea țării, Ștefan cel Mare a izbutit să aplice în practică, pe o scară mult mai largă, programul ce și-l impusese Vlad Țepeș – de organizare a unor cete de ostași recrutați în special din mediul țărănesc; el a dat un nou conținut instituției „vitejilor”, făcând din elementele populare ridicate la situația de „viteji” auxiliari ai politicii de întăririi a autorității domniei și, totodată, o forță capabilă să crească rezistența țării în confruntările cu oștile, mult mai mari ca efective, de care dispuneau puterile străine agresoare.

Biruințele raportate de Ștefan cel Mare au dovedit – într-o vreme în care dezvoltarea armamentului făcea să crească rolul oștilor de mercenari – că cei mai buni oșteni sunt cei care luptă „pentru altare și cămine” (*pro aris et focis*). Aceștia reprezintă componenta esențială a capacității de apărare a țării.

În cadrul măsurilor de apărare a granițelor și a locurilor prin care se înainta spre capitala țării – Suceava, Ștefan cel Mare a acordat o atenție deosebită fortificațiilor, întăririi sistemului de cetăți. Au fost clădite unele cetăți noi și reclădite altele vechi, redimensionate zidurile lor, ținându-se seama de generalizarea utilizării armelor de foc.

În preocuparea de a face din Moldova o putere de temut, domnul român a înțeles că progresul societății va fi cu atât mai rapid, cu cât ea va fi mai deschisă cuceririlor de civilizație din alte țări. Printr-o veritabilă politică economică, Ștefan cel Mare a asigurat aflusul de mărfuri din centrul și apusul Europei și, totodată, desfacerea, în afara hotarelor țării, a mărfurilor realizate în Moldova (vite, cai, blănuri, pește, ceară, miere, vin).

Prin stabilirea ordinii interne și întărirea siguranței drumurilor a fost favorizată dezvoltarea economică. Măsurile de atragere a negustorilor străini, din lumea italiană, Polonia, Lituania, Ungaria s-au îmbinat cu cele de protecție ale negustorilor indigeni.

¹ Ștefan Ștefănescu, *Ștefan cel Mare în conștiința europeană și a poporului român*, „Academia Română, Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie”, București, seria a IV-a, tomul XXI, 1996, p. 25.

Orașele, beneficiind de protecția domnului, și-au crescut potențialul demografic și au devenit importante surse de venituri pentru vistieria statului. Venituri însemnate aduceau vistieriei și vămile de graniță, ca și cele din interiorul țării. Dinamismul economic pe care l-a cunoscut Moldova în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, o situa printre statele de primă importanță în comerțul european².

Prosperitatea economică a asigurat domniei succesul măsurilor pe care le-a întreprins în opera de conducere. Organizarea țării, de care își legase, în mare măsură, numele Alexandru cel Bun, a fost continuată cu perseverență și energie de Ștefan cel Mare, subordonând-o țelului suprem urmărit: înflorirea economică și culturală a Moldovei, creșterea puterii ei militare³.

Pe plan extern, Ștefan cel Mare a căutat, în funcție de primejdia care amenința Moldova, să asigure un sistem de alianțe care să-i înlesnească riposta față de agresor. El a urmărit să nu aibă în același timp doi dușmani și, în acest scop, a angajat relații internaționale care au depășit sfera statelor vecine, a încheiat alianțe cu toate acele puteri ale căror interese coincideau, în anumite momente, cu cele ale Moldovei.

Situația în care se afla Moldova l-a obligat pe Ștefan cel Mare la o permanentă examinare lucidă a conjuncturii internaționale, cu scopul de a găsi soluția cea mai favorabilă salvagărdării țării. În slujba acestei cauze, s-a folosit nu numai de arta diplomatică, dar și de arma politico-militară și de legăturile matrimoniale.

Căsătoria lui Ștefan cel Mare cu Evdochia de Kiev (5 iunie 1463 – 25 noiembrie 1467) și cea cu Maria de Mangop (14 septembrie 1472 – 19 decembrie 1477) au întărit influența bizantină la curtea domnului român, preocupat să reînvie splendoarea curții bizantine, s-o adapteze „noului” renașcentism apusean și să facă din Suceava, capitala Moldovei, „cea de-a treia Romă”.

Conștiința clară că nicio frontieră a Moldovei nu era sigură, inclusiv cea dinspre Țara Românească, unde, prin urmașii lui Vlad Țepeș, turcii aveau calea deschisă către Moldova, l-a determinat pe Ștefan cel Mare să încerce, mai întâi, refacerea frontului de luptă antiotomană în spațiul românesc. Apărător al Moldovei, el a apărut deopotrivă și Țara Românească, împiedicând prăbușirea ei sub stăpânire otomană.

Dacă Țara Românească nu a intrat sub stăpânire otomană în a doua jumătate a secolului al XV-lea, aceasta se datorește în bună măsură rolului politic jucat de Ștefan cel Mare, cu toate că domnii impuși de el pe tronul Țării Românești au renunțat la lupta împotriva turcilor și, în unele cazuri, i-au însoțit chiar pe turci împotriva domnului Moldovei.

Preocupat de a avea un domn aliat, credincios în Țara Românească, Ștefan cel Mare a căutat, totodată, să-și asigure sprijinul Transilvaniei, care, la

² Alexandru V. Boldur, *Ștefan cel Mare. Voievod al Moldovei (1457–1504). Studiu de istorie socială și politică*, Madrid, Editura „Carpații” 1970, p. 82–106.

³ N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul român*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 63 și urm.

rându-i – în condițiile în care regele Matia Corvin era antrenat în luptele pentru cucerirea Austriei și Boemiei – căuta protecția lui Ștefan cel Mare⁴.

Acțiunilor politice și militare, menite să consolideze alianța Țărilor Române împotriva primejdiei otomane, le-a adăugat Ștefan cel Mare demersuri pe plan internațional pentru a convinge puterile europene să se unească într-o alianță mai largă, în cadrul căreia eforturile Moldovei ar da mai mult pentru cauza ei ca și pentru cea generală a Europei⁵.

Referindu-se la importanța geostrategică a Moldovei, ca „cetate de apărare a Țării Ungurești și a Poloniei” și ca „Poartă a întregii creștinătăți”, Ștefan cel Mare atrăgea atenția că „dacă această Poartă [a creștinătății – n.n.] care este țara noastră va fi pierdută ..., atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie”⁶.

Cuvintele domnitorului român nu erau un exercițiu de retorică politică, ci redau o conștiință clară în privința însemnătății spațiului românesc în confruntarea creștinătate – barbarie, prin barbarie înțelegându-se ceea ce era în afara creștinătății. Barbar era sinonim cu „păgân”.

Gândirea politică a lui Ștefan cel Mare îl situa printre promotorii echivalenței *Europa = creștinătate*.

Este cunoscut faptul că umanistul Enea Silvio Piccolomini (Papa Pius al II-lea, 1458–1464) a introdus, prin autoritatea numelui său, în circuitul cultural-politic din secolul al XV-lea numele de *Europa*, aflat în patrimoniul cultural al Antichității. În 1458, el a dat titlul de *Europa* unuia dintre tratatele lui de geografie politică.

Termenul de *Europa* avea la Enea Silvio Piccolomini sensul de realitate geografică, dar, totodată, politică și spirituală, desemnând comunitatea de credință creștină, inițial catolică, occidentală, marcată de heritajul limbii latine.

Papa Pius al II-lea, nutrind planul și desfășurând o vie activitate în vederea organizării unei cruciade antiotomane – în care scop a reunit, în 1459, un conciliu la Mantova –, identifica *Europa* cu creștinătatea (*Lumea creștină*), văzută în sensul ei larg, și pleda pentru unitatea acesteia, diferendele religioase dintre creștini estompându-se în fața tot mai amenințătoarei primejdii otomane.

În cadrul proiectatei cruciade antiotomane, Papa Pius al II-lea acorda o atenție specială popoarelor direct amenințate, aflate în prima linie a apărării *Mării creștinătăți*, între acestea un rol însemnat revenindu-le românilor.

Papa Pius al II-lea a fost – se știe –, umanistul care a contribuit cel mai mult la difuzarea în lumea apuseană a cunoștințelor despre ținuturile locuite de români, despre romanitatea lor și latinitatea limbii vorbite de români. „Românii – arată el –

⁴ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, Atelierele Grafice Soccec & Co., Societate Anonimă, 1913, p. 354–355; I. Sabău, *Relațiile politice dintre Moldova și Transilvania în timpul lui Ștefan cel Mare*, în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956, p. 220–221.

⁵ *Literatura română veche (1402–1647)*. Introducere, ediție îngrijită și note de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, vol. I, București, Editura Tineretului, 1969, p. 48–52.

⁶ I. Bogdan, *op. cit.*, p. 319; *România. Documente străine despre români*, ediția a II-a, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din România, 1992, p. 55.

sunt un neam italic... Acest popor are până acum un grai roman, deși schimbat în mare parte...”⁷.

Se întâlnesc în scrierile lui Enea Silvio Piccolomini cuvinte de prețuire a vitejiei și caracterului războinic al românilor, date despre raporturile lor cu Regatul Ungariei și Imperiul Otoman⁸.

Este semnificativ faptul că, odată cu redescoperirea termenului de *Europa*, căruia i s-au atribuit în secolul al XV-lea sensuri născute din prefacerile istorice ale vremii, a crescut și interesul pentru cunoașterea valorilor poporului român, care-l integrau celor europene și-l făceau solidă cu acestea. Constatările umaniștilor apuseni își aveau în mare măsură sorginea în felul în care românii, ei înșiși, își defineau identitatea europeană, afirmându-și *romanitatea* ca origine și apartenență la *creștinătate*, ca civilizație, diferită de *barbarie*.

Romanitatea – componentă definitorie a ființei poporului român și element însemnat în structurarea conștiinței europene, față de care umaniștii arătau o adevărată venerație – era văzută ca o coordonată a unității creștine, care se identifica tot mai mult cu unitatea europeană.

Merită subliniat faptul că Ștefan cel Mare – cel care a definit lucid locul și rolul Moldovei în Europa – a fost și primul conducător politic român care a afirmat unitatea etnică a românilor. Pentru el, statul românesc de la sud de Carpați era „l'altra Valahia”⁹ (*cealaltă Țară Românească*) în raport cu Moldova, care era tot o *Valahie*, tot o *Țară Românească*.

Prin afirmarea Moldovei ca putere europeană și creșterea interesului mediilor politice și culturale europene pentru spațiul românesc, s-a produs și o schimbare de viziune în aprecierea raportului de înțietate în cadrul dualității statale românești. Dacă până la victoriile de răsunet european și universal ale lui Ștefan cel Mare termenul de *Magna Valahia* desemna *Țara Românească de la sud de Carpați*, Moldova fiind *Valahia Minor*, odată cu creșterea renumelui domnitorului Moldovei și a rolului Moldovei în constelația politică a Europei, *Țara Românească de la est de Carpați*, condusă de Ștefan cel Mare a devenit *Valahia Magna* (*Țara Românească cea Mare*). Acest fapt era consemnat într-un remarcabil izvor cartografic. Este vorba de *Harta Europei Centrale*, întocmită de cardinalul Nicolas de Cusa și tipărită în 1491 la Eichstätt (Bavaria). În această hartă, considerată prima hartă modernă a Europei Centrale, teritoriile românești de la sud și est de Carpați sunt desemnate cu numele de *Magna Valachia* (Muntenia) și *Valachia Magna* (Moldova)¹⁰.

În sprijinul existenței conștiinței romanității, ca dimensiune a celei europene în gândirea politică a lui Ștefan cel Mare, pledează și faptul că una din variantele

⁷ *Călători străini despre Țările Române*, vol. I. Volum îngrijit de Maria Holban. București, Editura Științifică, 1968, p. 473–474.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *România. Documente străine despre români*, p. 57.

¹⁰ Ivan Kupcik, *Cartes géographiques anciennes*, Paris, Grund, 1984, p. 84.

Cronicii redactată la Curtea sa – *Cronica numită moldo-rusă* – menită să informeze mediul politic rusesc, în urma căsătoriei fiicei lui Ștefan cel Mare, Elena, cu Ivan cel Tânăr, fiul lui Ivan al III-lea, marele cneaz al Moscovei, cu date despre originea românilor și începuturile statelor românești – cuprinde mitul despre frații *Roman* și *Vlahata*, eroi eponimi ai *românilor* sau *vlahilor*, ai celor două state independente, Țara Românească și Moldova, înrudite prin fondul etnic comun¹¹.

Mai este de adăugat faptul că, în vremea lui Ștefan cel Mare, s-a folosit pentru prima dată în cancelaria domnească cuvântul de *rumân* în accepția etnică¹².

Întreținând relații strânse cu Vaticanul și cu Veneția, care se bucurau de cea mai înaltă autoritate morală și politică asupra întregii Europe, Ștefan cel Mare, calificat de papa Sixt al IV-lea ca „adevărat atlet al credinței creștine” (*verus christiane fidei athleta*)¹³, s-a ridicat în rândul personalităților proeminente ale Europei celei de a doua jumătăți a secolului al XV-lea. Niciun domnitor român până la el nu s-a bucurat, încă din timpul vieții, de o faimă internațională atât de mare ca a lui. „Faptele tale, săvârșite până acum cu înțelepciune și vitejie contra turcilor infideli, inamici comuni, au adus atâta celebritate numelui tău – i se adresa papa Sixt al IV-lea lui Ștefan cel Mare – încât ești în gura tuturor și ești în unanimitate foarte mult lăudat”¹⁴. Cronicarul polon Matei Miechowski, continuator al operei lui Jan Długosz, a avut și el, ca și maestrul său, cuvinte alese la adresa lui Ștefan cel Mare¹⁵. Bonfinius, panegiristul lui Matia Corvin, găsea că Ștefan cel Mare era „suflet viteaz și cuget neîmblânzit, pe lângă acestea neobosit și aprig la război”¹⁶. În *Chronicon Dubnicense* voievodul român este prezentat ca „bun apărător al țării sale și al poporului său, care s-a împotrivit cu bărbăție (turcilor) în mijlocul țării sale, gata să moară pentru ai săi”¹⁷. Cronica rusă *Hustânscaia Letopis* însemna, referitor la moartea lui Ștefan cel Mare: „A murit Ștefan, voievodul Moldovei, oștean viteaz, ca un al doilea Alexandru; de multe ori a biruit pe

¹¹ *Croniclele slavo-române din sec. XV–XVI*, publicate de Ion Bogdan. Ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, Editura Academiei, 1959, p. 152–168; Eugen Stănescu, *Cultura scrisă moldovenească în vremea lui Ștefan cel Mare*, în *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*. Culegere de studii îngrijită de M. Berza, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 29.

¹² *Documenta Romaniae Historica. Moldova*, vol. 3 (1487–1504). A. Volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, București, Editura Academiei Române, 1980, p. 93; Eugen Stănescu, *op. cit.*, p. 45.

¹³ Hurmuzaki – Densușianu, *Documente*, II, 2, p. 241; Ștefan S. Gorovei, *1473: Ștefan, Moldova și lumea catolică*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Iași, XXIX, 1992, p. 81.

¹⁴ Hurmuzaki, *Documente*, II, 1, p. 12.

¹⁵ „O, bărbat triumfător și biruitor asupra tuturor regilor vecini, învingător glorios – exclama Miechowski cu prilejul morții lui Ștefan. O, bărbat fericit, care a deținut toate darurile Fortunei, cu cornul plin al abundenței... merită să fie numărat între eroii vremurilor noastre”. (P. P. Panaitescu, *Ștefan cel Mare în lumina cronicilor contemporane din țările vecine*, în „Studii și cercetări științifice”, Istorie, Iași, anul XI, fasc. 2, 1960, p. 208).

¹⁶ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 212.

¹⁷ *Ibidem*, p. 213.

împăratul turcesc cu oștile lui cele mari, de asemenea și pe tătari și pe Mateiaș, regele Ungariei, și pe regele Poloniei, Albert”¹⁸.

Din îmbinarea trăsăturilor puse în valoare de tradiția țării cu idealul monarhic bizantin și renașcentist european – potrivit căruia puterea și prestigiul monarhului sunt date de numărul personalităților culturale de la curte –, Ștefan cel Mare a creat modelul de *domnitor*, care prin numele lui s-a impus ca exemplu de urmat pentru cei chemați să conducă poporul român.

La crearea imaginii lui Ștefan Voievod ca *Mare*, *Bun* și *Sfânt*, Biserica a avut un rol hotărâtor.

Anii domniei lui Ștefan cel Mare au fost și ani de fructuoasă colaborare între Domnie și Biserică. Protecției pe care Domnia i-a arătat-o, Biserica i-a răspuns cu înalta ei autoritate morală în organizarea socială, cu sprijinul și binecuvântarea actelor de guvernământ, cu sacralizarea imaginii domnitorului, „Tatăl Patriei”, reazemul poporului.

Numeroasele edificii bisericești ridicate de Ștefan cel Mare, înzestrate cu bogate resurse economice, sunt mărturii ale credinței, spre care convergeau simțirile cugetului și ale spiritului, dar sunt, totodată, mărturii ale unei politici de stat, de gloriificare a ilustrului ctitor, care dezvoltă tradiția dinastică a țării și solidariza Moldova cu idealurile Europei creștine¹⁹.

Mănăstirea Putna, principala ctitorie religioasă a lui Ștefan cel Mare – înălțată ca replică la Sf. Sofia din Constantinopol, transformată de cuceritori în moschee – a devenit, încă din timpul ctitorului ei, cel mai de seamă centru cultural și artistic al Moldovei, cu iradiere departe, în afara hotarelor țării, al creației lui spirituale²⁰.

Așezămintele religioase făcute sau înzestrate de Ștefan cel Mare au avut și au nu numai valoare de cunoaștere istorică, ci și de monumente de artă religioasă, reprezentative pentru nivelul de civilizație a epocii ștefanieni, când s-a cristalizat în arhitectură stilul moldovenesc.

Mărturiile istorice, scrise sau monumentale, orale sau iconografice au întreținut de-a lungul secolelor amintirea faptelor lui Ștefan cel Mare, care a introdus poporul român în istoria europeană și ni-l fac contemporan.

Dacă în 1904, comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare era menită să întărească conștiința unității și solidarității naționale, în vederea împlinirii idealului național, anul acesta, 2004, marcarea a 500 de ani de la strămutarea marelui voievod „spre lăcașul de veci” prilejuiește evocarea acelor fapte care au făcut din Ștefan cel Mare primul mare monarh român european, reper luminos în angajarea noastră, a românilor, în construcția unei noi Europe.

¹⁸ *Ibidem*, p. 223.

¹⁹ Dragoș Șesan, *Ctitoriile lui Ștefan cel Mare în documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 2004.

²⁰ Gheorghe Moisescu, *Mănăstirea Putna. La 500 de ani de la întemeiere. 1466–1966*, Viena, Editura Parohiei Ortodoxe Române, 1966; Victor Brădulescu, *Miniaturi și manuscrise din Mănăstirea Putna*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, LXII (1966), nr. 7–8, p. 460–510; Scarlat Porcescu, *Locul Mănăstirii Putna în viața Bisericii Ortodoxe Române*, *ibidem*, p. 583–597.

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT ȘI VREMEA SA. CRONICA GERMANĂ DIN 1502

D. VATAMANIUC

Domnia lui Ștefan cel Mare și Sfânt este prezentată în multe lucrări și numărul lor va spori, neîndoios, cu prilejul comemorării a cinci secole de la trecerea sa în veșnicie. Este acum momentul să se treacă la alcătuirea unui *corpus* al documentelor privind domnia sa glorioasă și foarte lungă. Acest *corpus* ar trebui să se deschidă, obligatoriu, cu documentele emise de cancelaria domnească în vremea domnitorului și cu mărturiile contemporanilor.

Cronica germană din 1502, pe care o prezentăm, se încadrează în acest context.

Cronica breviter scripta Stephan[I] Dei gracia Voyvoda[e] Terrarum Moldannens[ium] necnon Valachyens[ium] este întocmită în 28 aprilie 1502 – cum se arată în deschiderea ei – și prezintă domnia marelui voievod de la urcarea pe tron, în 11 aprilie 1457, și până la lupta de la Codrul Cosminului, din 17 octombrie 1497.

A fost descoperită de Olgierd Górka în Biblioteca de Stat (Bayerische Staatsbibliothek) din München, în 1911. Învățatul polonez o prezintă la Academia de Studii Polonă în 1929 și la Academia Română în 8 noiembrie 1930. O tipărește în volum, cu titlul *Kronika czasów Stefana Wielkiego Moldawskiego* (Cronica vremii lui Ștefan cel Mare al Moldovei), la Cracovia, în 1931. O traducere a cronicii în limba română apare în „Revista istorică română”, în 1934–1936. Se tipărește în ediție separată, Ol. Górka, *Cronica epocii lui Ștefan cel Mare 1457–1499*, București, 1937. Stă în atenția istoricilor români și o comentează N. Cartojan, N. Iorga, I. Nistor, P. P. Panaitescu.

Ediția de referință, din care luăm și noi o parte dintre informații, rămâne cea bilingvă germano-română, a lui Ion Const. Chițimia, tipărită la București, în 1942. De aici preluăm și traducerea citatelor.

Olgierd Górka (1887–1935), membru al Academiei Române, din 27 mai 1932, este autor al lucrării *Akkerman et Kilia et la campagne de 1497*.

Cronica a făcut parte din biblioteca umanistului Hartmann Schedel (1440–1514), medic în Nürnberg, ținutul său natal. Fusese cuprinsă într-un

manuscris miscelaneu, din care s-a păstrat numai această parte, descoperită și publicată de învățatul polonez. Schedel se interesa de istorie și geografie. Academia Română păstrează o incunabilă a sa, *Liber Chronicarum*, tipărită la Nürenberg în 1493. Are aproape 800 de pagini și cuprinde, între altele, mai multe hărți: Europa, Asia, America, Pământul Făgăduinței, Israelul de astăzi.

În privința *Cronicii*, problemele rămase încă în discuție privesc textul de bază după care s-a realizat versiunea germană și împrejurările în care a ajuns la Schedel, în Germania. Versiunea germană are la bază, în afară de orice discuție, o cronică internă, scrisă de un contemporan care participă la evenimentele din timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Descrierea evenimentelor se face cu consemnarea anului, a lunii și zilei, chiar a momentului când au avut loc. Cronicarul notează sub anul 6973 (1465) luarea Chilie de Ștefan cel Mare: „În luna lui ianuarie, în ziua de 23, într-o joi, la miezul nopții”. Consemnarea tuturor evenimentelor începe cu asemenea precizări, cărora li se aduc și în text completări. Comentatorii acestei cronici vorbesc de o versiune a ei în latină, realizată de un polonez, după care se face cea germană.

Cronica reprezintă, dincolo de aceste ipoteze, un document istoric fundamental prin faptul că este întocmită de un contemporan al lui Ștefan cel Mare și descrie, pentru prima dată într-o limbă de mare circulație, sub formă de narațiune, aproape întreaga domnie a domnitorului Moldovei. Nu insistăm asupra textului – sau textelor – care stau la baza acestei cronici și nici asupra împrejurărilor în care a(u) ajuns în biblioteca lui Schedel, în Germania. Mai important este să vedem ce reprezintă această cronică după cinci secole de la întocmirea ei.

Cronica se înfățișează ca un jurnal de război al domniei lui Ștefan cel Mare și al vremii sale. Situația aceasta este ilustrată de faptul că se prezintă, cu multe informații de amănunt, luptele duse de voievod, dar nu se spune niciun cuvânt despre ctitoriile sale, nu mai puțin importante decât faptele sale de arme. Cronica nu este nicio biografie a vieții de familie a domnitorului. Căsătoriile sale, nașterea copiilor sunt doar amintite. Domnitorul se afla, împreună cu oastea sa, în iunie 1479, la Chilia. „În aceeași lună, în ziua de 16, născu Doamna lui Ștefan Vodă pe fiul lor, Bogdan, care trăiește din mila lui Dumnezeu și astăzi”. Cronica nu descrie nici viața la curtea domnească din Suceava. Asistăm numai la spectacole la întoarcerea triumfătoare a domnului și a oștirii sale din luptele pentru apărarea țării.

Cartea descrie luptele lui Ștefan cel Mare și îl înfățișează în acest jurnal de război ca pe un strateg iscusit. Lupta de la Vaslui, din ianuarie 1475, oferă un exemplu în această privință. Turcii invadatori sunt atrași într-o zonă mlăștinoasă, suferă o grea înfrângere și sunt urmăriți mai multe mile „pe un noroi mare” („in eynem harten schleym”).

Cronicarul prezintă războaiele purtate de Ștefan cel Mare pentru apărarea țării cu vădită simpatie. Silit să primească lupta de la Valea Albă în câmp deschis, Ștefan cel Mare este învins, cu mari pierderi ale oștii sale. Cronicarul ține însă să

arate că nici în această situație victoria turcilor nu fusese deplină. Pustiiră toată țara, dar nu putură să-i ia nicio cetate.

Cronicarul era încredințat că victoriile lui Ștefan cel Mare se datorau tacticii sale prin surprindere. Matei Corvin intră în Moldova cu o armată puternică și multe tunuri, în 19 noiembrie 1467, arde Romanul și ajunge la Baia. „În ziua de 14 decembrie, într-o luni spre marți noaptea – scrie cronicarul – căzu Ștefan cel Mare cu oastea sa peste unguri și omori foarte mulți dintre ei, ale căror oseminte mai zac și în ziua de azi acolo și vor zăcea veșnic” („...we cher gebeyn noch heytest tagess lygen und ewyg lygen werden”). Informația istorică este completată și cu considerații de natură morală pentru invadatori.

Expediția lui Ion Albert, „craiul Poloniei”, în Moldova, tot ca invadator, este descrisă și ea cu multe informații. Pregătirile pentru această campanie militară încep în aprilie 1497. Armata poloneză străbate țara, toată vara, intră în Moldova și asediază Cetatea Sucevei 21 de zile și 21 de nopți, fără să o poată cucerii. Se retrage cu armata sa și suferă înfrângerea de la Codrul Cosminului, din 17 octombrie 1497. Cronicarul încheie relatarea laconic: „după cum este cunoscut tuturor vecinilor” („als es wyssenlich ist allen nachper[e]n”). Ar fi un argument potrivit căruia *Cronica lui Ștefan cel Mare*, întocmită la Curtea de la Suceava, intră în posesia unui polonez care o traduce în latină. Cum nu putea trece sub tăcere înfrângerea regelui țării sale, apelează la comentariul laconic.

Cronica cuprinde și o informație într-o problemă în discuție până în zilele noastre. Avem în vedere hotarele de nord ale Moldovei în vremea domniei lui Ștefan cel Mare. Ion Albert ajunge cu armata sa, în septembrie 1497, în „Șepenit, țara lui Ștefan cel Mare” („Und do es kam in das menet Septembris dess ersten tagss, do zog er in das voyvoden land zu der Schebnicz”). Ștefan cel Mare stăpâna – cum arată cronicarul – Țara Șepenitului, ca o realitate istorică.

Cronica pune în discuție probleme importante privind politica lui Ștefan cel Mare față de Muntenia. Acest jurnal de război arată că domnitorul Moldovei privea Valachia (Muntenia) ca fiind sub suzeranitatea sa. Intră cu oastea în mai multe rânduri, pune pe tron domnitori care-i sunt supuși și le dă găzduire, când pierd tronul. Le ia prizoniere pe soția și fiica domnitorului Radu cel Frumos din Muntenia și le aduce la Suceava, la curtea sa. Ca să-și asigure succesiunea la tronul Munteniei, se căsătorește cu prizoniera sa, „domniță, de sânge și neam mare” („dye von hohem blut und schtame”). Are cu ea două fiice frumoase („schoner tochter zwu”) și pe Bogdan, succesorul prezumtiv la tronul Munteniei. Ștefan cel Mare se putea legitima prin „doamna” sa, el sau fiul său, претенденти de drept la tronul Valachiei. Se cuvine observat, pe de altă parte, că unii cronicari munteni îl socotesc pe Ștefan cel Mare domn și asupra ținuturilor de dincolo de Milcov. Este o perioadă de zece ani, când schimbă domnitorii de pe tronul Munteniei. Domnia sa nu era nominală și recunoscută, ca cea a lui Mihai Viteazul, mult mai târziu. Putea deveni și efectivă dacă nu ar fi fost amenințarea permanentă a Imperiului Otoman.

Ștefan cel Mare acorda o atenție deosebită Chilie pentru ieșirea la mare, care îi înlesnea legăturile din Orient și din Europa. Întărirea cetăților construite mai

înainte și ridicarea altora în interiorul țării și la graniță făcea parte din sistemul său de apărare. Cronicarului îi place să descrie mijloacele ieșite din comun de care dispunea Ștefan cel Mare în apărarea hotarelor țării sale. Semnificativă este, în această privință, dărâmarea Chilieii până în temelii și reclădirea ei într-o singură vară. „In dem menet luny 22 tag – notează cronicarul sub anul 6987 (1479) –, hub der voyvoda an zu mauren Kyliia und volbrach ess den selbygen sumer mit 8 hundert meurer und 17 tausend helffer” („În luna iunie, în ziua de 22, începu Voievodul să zidească Chilia și o isprăvi în aceeași vară cu 8 sute de meșteri zidari și 17 mii de lucrători”). Aici stă și explicația pentru înălțarea marelui număr de biserici, multe ridicate într-un timp foarte scurt. Cronicarul nu se ocupă, cum am arătat, de această latură a domniei lui Ștefan cel Mare, dar ea este subînțeleasă.

Domnitor peste o țară mică, permanent amenințată de vecini, Ștefan cel Mare aplica măsuri drastice împotriva celor care se făceau vinovați de trădarea intereselor ei. Domnitorul merge foarte departe și nu ezită să-l decapiteze pe cumnatul său. Se făcuse vinovat că nu îndeplinise porunca sa privind închiderea trecătorilor din Carpați. Plănuise să-l ia prizonier pe Matei Corvin în lupta de la Baia. Își sporea prestigiul de conducător de oaste și dincolo de hotarele Moldovei.

Cronica descrie evenimente care pot fi considerate și ca punctul de plecare în legătură cu crearea de legende. Matei Corvin fuge din Moldova travestit și cu două săgeți primite în lupta de la Baia. Și-a părăsit armata, câtă îi mai rămăsese, iar armele le-a îngropat în munți, nu se știe unde. Cronicarul își exprima regretul că nimeni nu izbutea să le descopere. În acest context se plasează și legenda cu aprodul Purice. Ștefan cel Mare a căzut de pe cal în lupta de la Baia, din 6 martie 1486. A rămas pe câmpul de luptă, printre oștenii morți, de dimineată până târziu, în cursul zilei. Purice l-a găsit din întâmplare, i-a dat calul său: „und das der Stephan voyvoda von dem pferd fyl, und lag zwischen den totten von fru byss zu mittag, do kam eyn her geritten, der der kand Stephan voyvoda, mit dem namen Purytz” („și fiindcă Ștefan-Vodă căzu de pe cal și șezu între morți, veni un boier călare cu numele Purece, care recunosc pe Ștefan-Vodă”). Purice îi dădu calul său și domnitorul plecă să strângă din nou oastea. Nu se spune nimic despre faptul că domnitorul ar fi încălecat cu sprijinul lui Purice și drept recunoștință i-a schimbat numele în Movilă.

Cronica este un jurnal de război și sub raport stilistic. Istorisirea întâmplărilor este pusă sub anul respectiv, așezată în mijlocul paginii, sub care se începe prezentarea lor, invariabil cu aceeași formulă: „In dem mond Januarij, an dem XXIII tag...” („în luna inauarie, în ziua de 23...”), „In dem mond Februarij, an dem 27 tag...” („în luna februarie, în ziua de 27...”). Dacă se istorisesc mai multe întâmplări sub același an, lună și zi, se trece *Item*.

Când evenimentul este important, se alătură la informații ca cele de mai sus și alte determinări în timp. Spre a da și un exemplu, iată cum este prezentată lupta lui Ștefan cel Mare, pusă sub anul 1457, pentru succesiunea la tronul Moldovei. Dăm numai traducerea, foarte aproape de originalul german. „În luna lui aprilie, în ziua

de 11, într-o marți, în Săptămâna Mare dinaintea Paștilor, veni Ștefan-Vodă, fiul lui Bogdan-Vodă, cu o mică oaste”.

Ștefan cel Mare este înfățișat în *Cronica germană* ca o personalitate de excepție, care înscrie, prin domnia sa, o epocă de glorie în istoria noastră națională, cu ecou și în cea universală. Vremurile nu era prielnice pentru viața pașnică. Domn peste o țară mică, cu vecini mereu la pândă să-i încalce hotarele, și sub amenințarea Imperiului Otoman, care înainta triumfător spre centrul Europei, Ștefan cel Mare este, mai presus de toate, un oștean, cu misiunea istorică să apere, prin toate mijloacele, independența țării sale.

Stăm, ca și în vremea sa, în calea amenințărilor de tot felul. Ștefan cel Mare de acum cinci secole este, la răscrucea de mileniu, Ștefan cel Mare și Sfânt și îl invocăm, ca și pe Eminescu, drept geniu tutelar al poporului român.

„TRIBUNA”, COTIDIANUL SIBIAN, LA 140 DE ANI DE LA FONDAREA SA

D. VATAMANIUC

Congresul organizat de studenții români de la Universitatea din Viena, la propunerea lui Eminescu, își ține lucrările în cadrul Serbării de la Putna, din august 1871, și hotărăște să se înființeze un ziar, cu sediul la Sibiu, sub conducerea lui Ioan Slavici, care să ducă lupta pentru unitatea culturală a românilor și să fie și un centru pentru viața culturală și literară.

Cotidianul sibian este fondat în 14/26 aprilie 1884 și își desfășoară activitatea până în 29 aprilie 1903. Noul ziar se angaja să combată, fără nicio rezervă, măsurile legislative și administrative care împiedicau dezvoltarea firească a românilor, însă și a celorlalte popoare din Imperiul Austro-Ungar. Ziarul susține activitatea deputaților români în Dieta ungară și în Parlamentul de la Viena – cum face și presa bucovineană – și este, un timp, organul central de presă al Partidului Național Român din Transilvania.

Contribuția sa decisivă în lupta politică a românilor din imperiul dualist se situează în anii pregătirii *Memorandului* și a procesului de la Cluj, intentat memorandiștilor. Ziarul mobilizează conștiința națională a poporului român și transformă „cauza română” în una internațională împotriva asupririi seculare. Ioan Rațiu susține, în fața instanțelor judecătorești din Cluj, în mai 1894: „Existența unui popor nu se discută, se afirmă!” Cuvinte memorabile și de neuitat.

Cotidianul sibian promovează activitatea culturală și literară, cu rezultate strălucite. Aici își face intrarea în literatură George Coșbuc, al doilea mare poet, după Ioan Budai-Deleanu, pe care îl dă Transilvania literaturii române.

„Tribuna” se impune, cum remarcă un istoric literar, ca unul „de plus importants périodiques transylvains et de plus sérieux de toute la littérature roumaine”¹.

Revista „Tribuna” din Cluj-Napoca, succesoarea „Tribunei” sibiene, declară anul 2004, *Anul „Tribuna”* și publică, număr de număr, articole, studii, corespondență, documente.

Ne alăturăm și noi cinstirii înaintașilor noștri, întemeietorii unuia dintre marile ziare din presa românească.

¹ D. Popovici *La littérature au XIXème siècle*, în *La Transylvanie*, București, [Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională], 1938, p. 701.

IOAN SLAVICI ȘI BUCOVINA

D. VATAMANIUC

Bucovina se înscrie, ca parte integrantă, în patru momente din activitatea lui Ioan Slavici, personalitate marcantă a culturii noastre naționale.

Un prim moment este legat de perioada 1869–1872. Student la Universitatea din Viena, Ioan Slavici fondează, împreună cu Eminescu și cu alți studenți, în mare parte bucovineni, Societatea „România Jună”, în aprilie 1871. Aceasta desfășoară, timp de mai multe decenii, o activitate culturală remarcabilă, în spirit național, în capitala Imperiului Austro-Ungar. Societatea își sporește prestigiul prin organizarea și ținerea Serbării de la Putna, din august 1871. Președinte al comitetului de organizare al acestei manifestații, Slavici trăiește în mijlocul societății bucovinene și o cunoaște nemijlocit cu toate neîmplinirile și neajunsurile sale. Stă în gazdă la Pamfil Dan, în Cernăuți, membru activ al comitetului de organizare al Serbării, călătorește de la Cernăuți la Putna, cu un popas la Siret, unde ține chiar o mică întrunire, poartă discuții cu administrația austriacă la Rădăuți, își manifestă nemulțumirea față de oportunismul politic al unor fruntași bucovineni, se simte înălțat sufletește în mijlocul sătenilor bucovineni. Tot în cadrul Serbării de la Putna se ține, la propunerea lui Eminescu, Congresul studențesc, care ia hotărâri de mare însemnătate în lupta națională. Eminescu și Slavici au rolul decisiv în întocmirea programului de acțiune al „tinerilor”, cum îi spuneau Eminescu și Slavici generației lor. Stabilesc ca obiectiv principal al activității lor lupta pentru unitatea culturală a tuturor românilor aflați atunci în mai multe provincii românești, sub stăpânirea imperiilor vecine. Lupta pentru unitatea culturală va contribui la unitatea politică din 1918. La Congresul studențesc de la Putna s-a hotărât ca următoarea întâlnire să aibă loc la Turda, în amintirea lui Mihai Viteazul, asasinat aici, cel dintâi făuritor, pentru scurt timp, al unității statale a poporului român. Acest Congres nu se ține, datorită împrejurărilor nefavorabile. Altă hotărâre a Congresului studențesc de la Putna este adusă la îndeplinire un deceniu mai târziu. Se avea în vedere înființarea unui cotidian care să apară la Sibiu, prin care „tinerii” să ducă lupta pentru unitatea culturală. Se prevedea ca ziarul să fie condus de Ioan Slavici. Acesta a început să apară cu titlul „Tribuna”, în aprilie 1884, fiind o glorie a presei românești.

Ioan Slavici este și cel dintâi intelectual român care elaborează o lucrare de referință privind românii din Imperiul Austro-Ungar, într-o limbă de circulație universală. Inițiativa, unică în felul său, îi aparține lui Joseph Alexander Helfert (1820–1910), autor a numeroase studii și monografii istorice. Se asociază cu Karl Prochaska, editor din Teschen, în Silezia. Acesta publică un *Prospect*, cu titlul general *Die Völker Oesterreich Ungarns. Ethnographische und culturhistorische Schilderungen*, în care prevedea ca istoria popoarelor din Imperiu să fie prezentată în 12 volume. Ioan Slavici este inclus în *Prospect* cu volumul VI: *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*, care se tipărește la Viena și la Teschen, în editura lui Karl Prochaska, în 1881. Bucovina se bucură aici de o prezentare cuprinzătoare, cu o bogată informație documentară. Se ocupă de Țara de Sus a Moldovei, numită Bucovina după anexarea ei la Imperiul Habsburgic, în 1775, și insistă asupra domniei lui Alexandru cel Bun și a rolului său în organizarea bisericii românilor bucovineni. Acordă mare atenție situației demografice și atrage atenția că românii din Bucovina se situau, ca număr de populație, pe locul trei, după cei din Ungaria și din Transilvania. Deplânge trecerea Bucovinei, pentru unele perioade, la Galiția, cu consecințe defavorabile românilor sub raport demografic. Un moment important în viața românilor bucovineni îl constituie demersurile lor de a se pune sub autoritatea lui Andrei Șaguna, mitropolitul de la Sibiu, în 1861. Descrie pe larg practicile religioase la românii transilvăneni în creația populară, care sunt aceleași și la românii bucovineni. Monografia a fost primită favorabil în cercurile românești și străine.

Ioan Slavici este și editorul colecției *Documente privitoare la istoria românilor*, adunate de Eudoxiu Hurmuzachi din arhivele străine și depuse, după încetarea sa din viață, la Academia Română. Istoricul bucovinean este elogiat de Slavici și în monografia tipărită în limba germană. Documentele copiate de Eudoxiu Hurmuzachi acoperă o lungă perioadă (1218–1818). Slavici desfășoară, în calitate sa de secretar al Comisiei documentelor istorice, o activitate ieșită din comun, pe o perioadă de trei decenii. Se ocupă de pregătirea lor pentru tipar și în închisoarea de la Vaț, în perioada 1889–1890. Scrise în latină, germană, franceză, italiană, documentele reclamau un cunoscător al acestor limbi, familiare prozatorului. Slavici ne informează, în mai multe rânduri, asupra situației documentelor când preia editarea lor. Merită să reevaluăm și faptul că editarea documentelor începe cu volumul VII, nu întâmplător. Administrația austriacă din Bucovina pregătea, pentru anul 1875, mari festivități la Cernăuți, cu prilejul împlinirii unui secol de la anexarea Țării de Sus a Moldovei la Imperiul Habsburgic. Comisia a hotărât să înceapă tipărirea documentelor cu volumul VII. Acesta cuprindea documente privitoare la raptul din 1775. Se denunțau aici, cu argumente istorice, metodele Curții din Viena în politica sa imperialistă.

Ioan Slavici a întocmit și o broșură, *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, cu o prefață de M. Kogălniceanu și cu extrase din volumul cu care a

inaugurat tipărirea documentelor. Broșura s-a tipărit și în limba franceză. Autoritățile austriece au interzis circulația ei în Bucovina. Eminescu a trecut broșura în Bucovina și ea a fost distribuită clandestin în timpul festivităților de la Cernăuți, din octombrie 1875. Broșura constituia cea mai necruțătoare denunțare, în fața opiniei publice internaționale, a politicii anexioniste a imperiilor vecine.

Bucovina ocupă un loc important și în scrisul lui Ioan Slavici și, îndeosebi, în memorialistica sa de după 1900. Sunt revelatorii, în acest sens, prezentarea activității sale la Comisia documentelor istorice în *Lumea prin care am trecut*, evocarea *Clopotele mănăstirii Putna*, din care luăm cunoștință de împrejurările în care se ține Congresul studențesc de la Putna, în august 1871, și de hotărârile care se iau privind lupta pentru unitatea culturală, precum și studiul *Serbarea de la Putna*, cea mai importantă lucrare pe care ne-a lăsat-o un participant la manifestația de solidaritate națională din 1871. Slavici nu va uita primirea de care s-a bucurat în Bucovina și generozitatea sătenilor bucovineni, care îl sprijină în ținerea Serbării de la Putna: „Până în ziua de astăzi mi-a rămas inexplicabilă – scrie Slavici, după trecea a trei decenii de la Serbarea de la Putna – încrederea cu care românii din Bucovina mi-au încredințat avutul lor”.

Ioan Slavici participă la lupta românilor bucovineni în afirmarea identității lor naționale, face cunoscută istoria lor într-o lucrare de referință în limba germană și publică documentele privind una din cele mai întunecate pagini din trecutul zbuciumat al acestei provincii românești. Colecția documentelor istorice, adunate de Eudoxiu Hurmuzachi, pe care o editează, stă la baza istoriografiei noastre naționale.

Universitatea de Vest, Universitatea „Ioan Slavici”, Fundația de Cultură și Învățământ „Ioan Slavici” și alte instituții din Timișoara desemnează anul 2005 ca *Anul „Ioan Slavici”*, la împlinirea a opt decenii de la moartea sa, și îi evocă personalitatea pe multiple planuri, ca niciodată până acum.

Centrul de Studii „Bucovina” se alătură instituțiilor timișorene și aduce în discuție, și cu acest prilej, contribuția deosebită a lui Ioan Slavici în apărarea provinciei noastre, nefericită ca și în vremea sa.

BUCOVINA ÎNTRE MITUL HABSBURGIC ȘI REALITATEA ISTORICĂ¹

MIHAI IACOBESCU

În spațiul geografic situat la răsărit de lumea germană și la apus de cea slavă, în special – în teritoriile în care se află un mozaic de popoare și de state mici și mijlocii, cu o organizare politică ce s-a dovedit, uneori, fragilă și instabilă, într-o zonă numită de unii Europa Centrală, „a treia” Europă, Europa „intermediară” sau, de către alții, Mitteleuropa, Zischeneuropa, Ostmitteleuropa, Zentraleuropa² –, civilizația și cultura Imperiului Habsburgic s-au cristalizat și au evoluat vreme de un mileniu, generând și experimentând un ciudat sincretism, despre a cărui existență și influență pare să se vorbească și să se scrie cu un interes mereu sporit³ pe măsura trecerii timpului, conturându-se și impunându-se și un ansamblu de concepții denaturate, exagerate, care formează mitul habsburgic.

Avându-i ca nucleu etnolingvistic pe germanii austrieci și alte câteva milioane de conaționali, imigranți din diverse state germane, adăugând ca element aglutinator și susținător pe evrei, Imperiul Casei de Habsburg s-a format și dezvoltat folosind ca ax geografic principal artera comercială, de însemnătate vitală, a Dunării și unind în jurul Austriei, prin alianțe, prin moșteniri și cuceriri, popoare sau grupuri etnolingvistice și culturale, latini, marcomani, franci, bizantini, germani, italieni, unguri, slavi de aproape toate nuanțele (cehi, slovaci, croați, sârbi, ruteni, polonezi) și români, comunități inegale ca grad de cunoaștere și nivel de dezvoltare, mentalități, structuri psihice, temperamente, credințe, datini, obiceiuri, tradiții ale lumii „barbare” și ale celei „culte”, catolici, ortodocși, mozaici⁴. Unii istorici au considerat imperiul o

¹ Vezi Mihai Iacobescu, *Bucovina – o „Europă” în miniatură?*, în *Omagiu Acad. Gh. Platon*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1999, p. 140–158; Idem, *A fost Bucovina de ieri un „model” pentru Europa de mâine?*, în „Xenopoliana”, vol. VI, 1998, p. 4–14; Idem, *Bucovina și mitul habsburgic*, în „Țara Fagilor”, Almanah cultural-literar al românilor nord-bucoveneni”, Cernăuți–Târgu-Mureș, 2003, p. 11–21.

² Adriana Babeți, Cornel Ungureanu, *Europa Centrală. Nevroze. Dileme. Utopii*, Iași, Editura „Polirom”, 1997, p. 8.

³ Michael Pollak, *Viena 1900. O identitate răniată*, Iași, Editura „Polirom”, 1998; William M. Johnston, *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială, 1848–1938*, Iași, Editura „Polirom”, 2000.

⁴ Erich Zollner, *Istoria Austriei de la începuturi și până în prezent*, Traducere de Adolf Ambruster, vol. 1, ediția a VIII-a, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 12–59.

colecție de teritorii și state medievale sau porțiuni ale acestora, conglomerate etnolingvistice și cultural-religioase, foarte eterogene, încăpute și ținute sub dominația unei minorități de familii aristocratice, bogate, privilegiate, legate prin filiațiuni matrimoniale și interese economico-financiare de Casa de Habsburg, pe care o slujeau și ocroteau, trăind și acționând sub sceptrul unui suveran comun, sub același mecanism de putere, ordonat, disciplinat, bazat pe patru piloni, „o armată mergândă de soldați, o armată șezândă de funcționari, o armată în genunchi de popi și o armată târătoare de denunțatori”⁵, sistem care făcea din această ciudată alcătuire statală „campionul conservatorismului european”⁶.

Românii – așezați „în calea tuturor răutăților”, cum zice cronicarul, fiind la hotarul dintre epocile modernă și contemporană, obligați să trăiască și să supraviețuiască într-o zonă geografică în care, după expresiile sugestive din poveștile noastre populare, „se băteau munții cap în cap”, adică aici era confluența, se învoldura concurența celor trei mari imperii, Otoman, Habsburgic și Țarist – s-au aflat în situația în care mai bine de jumătate din teritoriile locuite de ei – Transilvania (1699–1918), Banatul (1718–1918), Oltenia (1718–1739) și Bucovina (1774–1918) – au fost ocupate și anexate la Imperiul Habsburgic.

Dintre toate teritoriile românești care s-au aflat temporar sub habsburgi – Transilvania, Banatul și Oltenia au cunoscut un tratament și o evoluție întrucâtva diferite⁷ – Bucovina stârnește un interes cu totul aparte în cadrul istoriografiei contemporane. Dovadă sunt cele peste 25 000 de titluri de cărți, studii și articole, note și însemnări despre Bucovina, semnalate și consemnate în patru tomuri monumentale, cu conștiinciozitate și rigurozitate benedictine de Erich Beck⁸ (care mai are pregătite încă două volume masive, pentru a ajunge cu referirile „la zi”, adică la anul 2000) și, totodată, existența și activitatea perseverentă și an de an tot mai abundentă a celor trei instituții, profilate exclusiv pe studierea problematicei trecutului acestei provincii – Bukowina-Institut (1988) de la Augsburg, din Germania, Centrul Bucovinean de Cercetări Științifice (1992) de la Cernăuți, din Ucraina și Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei (1992) de la Rădăuți, al Academiei Române.

Prezența și activitatea celor trei institute nu exclude ci, dimpotrivă, stimulează preocupările a numeroși istorici din diverse centre europene, precum München, Viena, Kiev, București, Iași, Suceava, Chișinău, sau ale unor bucovineni ori ale unor fii ai acestora, aflați în diaspora.

⁵ Adolf Fischhoff, *Österreich und die Bürgschaften seine Bestandes*, Ediția a III-a, Wien, 1870, p. 124–125.

⁶ A. J. P. Taylor, *Monarhia Habsburgică, 1809–1918. O istorie a Imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*, București, Editura „Alfa”, 2000, p. 20–25.

⁷ Dumitru Drăghicescu, *Marea Unire a românilor cu România. 1918. Banatul și Transilvania. Bucovina și Basarabia*, București, Editura „Albatros”, 2001, p. 23–175.

⁸ Erich Beck, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, 1966; *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1965–1975*, Dortmund, 1985; *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. 1976–1990*, Teil I, Wiesbaden, Harrassowitz-Verlag, 1999; *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. 1976–1990*, Teil II, Wiesbaden, Harrassowitz-Verlag, 2003.

Dincolo de numeroase scrieri și aprecieri exacte, corecte, călăuzite de îndemnul *sine ira et studio*, de respectul pentru adevărul istoric, există o bogată literatură istorică, mai veche sau mai nouă, care exagerează, denaturează, idealizează efectele, foloasele, consecințele politicii habsburgice în Bucovina.

Mitul habsburgic, „o realitate a Imperiului Habsburgic idealizată azi”, s-a format și dezvoltat în scrierile unor istorici, politologi, etnologi etc., care prezintă acest mozaic etnolingvistic și cultural ca pe un „model” de conviețuire armonioasă, echilibrată, pașnică, proiectând „o versiune concentrată a Europei înseși”, caracterizată prin „varietate culturală” (o varietate maximă în interiorul unui spațiu minim), un „paradis transnațional”, o „regăsire a Europei Centrale pierdute”⁹.

Nașterea acestui mit a pornit de la exagerarea stării de înapoiere în care au găsit austrieicii nordul moldav în 1774 – când „localitățile, chiar orașele Cernăuți, Suceava, Siret erau, cu puține excepții, construite din lemn” și casele „de cele mai multe ori aveau numai o cameră”, când locuitorii „ardeau pădurile spre a obține noi pășuni”, când „țăranii, cei mai mulți își confecționau singuri îmbrăcăminte” și „bogăția de metale a țării era încă necunoscută”, când „cultura spirituală a oamenilor se afla pe treapta cea mai de jos” și „procesele se desfășurau și soluționau fără avocați, fără asesori, fără protocoale scrise, ci numai după concepția naturală a bunului plac al judecătorului” și „în toată țara nu se găsea nici un medic, nici o farmacie”, când „puținele drumuri erau în așa măsură neglijate încât călătorul se împotmolea în fiecare clipă în noroaie și fiindcă nu erau nici poduri, în sezonul ploios, drumetul trebuia să aștepte pe malul râului sau pârâului, până se retrăgeau apele”¹⁰. Or, relevă unul dintre admiratorii politicii miraculoase austriece, L. A. Simiginowicz-Staufe, „dintr-o pustietate”, „dintr-un hățiș de trecere a hoardelor războinice”, administrația imperială a făcut „o grădină înfloritoare”, „o oază a progresului”¹¹.

Aceeași concluzie, a rolului civilizator și salvator al politicii imperiale, străbate ca un lait-motiv și textul *Diplomei imperiale*, acordate Bucovinei la 9 decembrie 1862, prin care i se recunoaște autonomia mult râvnită: „Sub împrejurări grele, ce au ținut aproape o mie de ani, poporul băștinaș fu împiedicat în calea sa spre propășire, spre luminarea minții și trebuia să fie mulțumit a-și mântui viața, datinele și limba, fugind în întunericul pădurilor sale, dacă nu se putea să lupte cu armele în mână, împotriva năvălirilor barbare”; dar, „din momentul acela, în care Bucovina, prin Tratatul din 7 mai 1775, fu împreună cu Coroana noastră, țara începu a mai răsufla, sub binecuvântările unei ocârmuiri blânde, de dușmanii ce o tulburaseră până atunci neconținut și începu a merge pe calea propășirii; se făcură drumuri, care înlesniră negoțul; lucrarea pământului, meșteșugurile și industria

⁹ Mircea Muthu, *Europa Centrală – Europa de Sud-Est*, în vol. *Europa Centrală. Nevroze. Dileme. Utopii*, Iași, Editura „Polirom”, 1997, p. 114–115.

¹⁰ R. F. Kaidl, *Bukowina in Wort und Bild*, Wien, 1899, p. 123–127.

¹¹ L. A. Simiginowicz-Staufe, în vol. *Bukowina in Wort und Bild*, Wien, 1899, p. 2–5.

începură a înflori; în toate părțile se înființară școli; și așa se puse temelie pentru un viitor mai bun, la care Bucovina poate privi cu încredere și bucurie”¹².

Idealizând realizările politicii austriece în Bucovina, un călător german, J. G. Kohl, care în deceniul al treilea al veacului al XIX-lea străbătea, în drum spre Rusia, teritoriile Galiției și ale Bucovinei, scria la întoarcerea sa, într-o carte ce s-a tipărit, în 1841, la Dresda și Leipzig, că zona Bucovinei este „Elveția Moldovei” și „Paradisul Moldovei”, fiindcă grație politicii imperiale, „rodnicia Bucovinei este atât de mare, încât acest fapt e cunoscut și prețuit în toate țările vecine; galițienii, bunăoară, vorbesc despre Bucovina ca despre Țara Făgăduinței”¹³.

Potențialul demografic foarte bogat al Bucovinei este apreciat ca o altă consecință salvatoare a Bucovinei „din acele situații disperate”, în care se aflase sub fanarioți: „Dacă luăm în considerare că, la preluarea sa, Bucovina număra doar 75 000 de suflete, în timp ce în prezent – scria Julius Jandaurek, în 1884 – are 572 000 de suflete, constatăm o creștere a numărului populației, cum nu a avut loc nici în Statele Unite ale Americii – și aceasta pentru că această țară depinde în profunzime și cu fidelitate de înalta clasă conducătoare a statului austriac”¹⁴.

Din aceeași perspectivă, comparând situația din Bucovina cu structura etnodemografică din celelalte provincii, un ierarh român, Teofil Bendelea, „rector” al Seminarului greco-ortodox, adică un slujbaș supus și suspus al administrației imperiale, constata: „Cu greu s-ar putea găsi o altă provincie cu o suprafață atât de mică, în care să trăiască atât de multe popoare și confesiuni, locuind împreună, într-o armonie netulburată”¹⁵. Faptul era adevărat doar pe jumătate. Bucovina avea singură cel mai mare număr de grupuri naționale; cât privește, însă, armonia conviețuirii, autorul acestei constatări vedea lucrurile doar la suprafața lor și nu în profunzime, așa cum vom relata în continuare. O astfel de apreciere era, de altfel, specifică celor care, prin poziția lor socială, se identificau cu interesele unei minorități privilegiate din imperiu. Tot luând în seamă aparențele și nu realitatea, scriitorul evreu Karl Emil Franzos, pe deplin satisfăcut de prosperitatea și ascensiunea burgheziei evreiești, declara în 1875: „Sunt numai două țări în Europa, care se pot lăuda cu o astfel de atmosferă de pace și înțelegere între popoare: Elveția și Bucovina. Numai în Bucovina s-a îndeplinit visul pasionat al lui Joseph cel Mare [e vorba de împăratul Iosif al II-lea, n.n. – M. I.], pentru o țară care să fie unită printr-o cultură comună. Este o țară care este unită nu prin naționalitatea

¹² Vezi textul integral al Diplomei la Constantin Morariu, *Părți alese din istoria românilor bucovineni*, partea I, 1893, p. 7–12; Dimitrie Dan, *Împăratul nostru Francisc Iosif I, 1848–1908*, Viena, 1909, p. 42–43; „«Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni” (V), Cernăuți–Târgu-Mureș, 1996, p. 31–32.

¹³ J. G. Kohl, *Reisen im Inneren von Russland und Polen*. Bd. 3: *Die Bukowina, Galizien, Krakau und Mähren*, Dresden, Leipzig, Arnold, 1841, p. 8.

¹⁴ Julius Jandaurek, *Das Königreich Galizien und Lodomerien und das Herzogtum Bukowina*, Wien, Graeser, 1884, p. 166.

¹⁵ Emmanuel Turczynski, *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit. Zur Sozial und Kulturgeschichte einer mittel europäisch geprägten Landschaft*, Wiesbaden, 1993, p. 92.

germană, ci prin cultura germană”¹⁶. Această „unire” era, bineînțeles, iluzorie, fiindcă era valabilă doar la nivelul unei minorități plurietnice și lingvistice reduse, care îi privea mai ales pe germani și pe evrei, dacă avem în vedere faptul că abia în 1914 existau în Bucovina 28,62% știutori de carte¹⁷ și, dintre aceștia, numai o parte erau vorbitori de limbă germană. Însă, dacă această „unire” prin cultura germană era visul pasionat al lui Iosif al II-lea”, nu e mai puțin adevărat că, într-o formă sau alta, toți împărații Casei de Habsburg din epoca modernă au nutrit, au slujit un astfel de ideal. Cel care a exprimat cel mai bine acest ideal a fost prințul moștenitor Rudolf de Habsburg (1858–1889), inițiatorul celebrei colecții de 24 volume monumentale închinete imperiului bicefal (colecție în cadrul căreia volumul dedicat Bucovinei era, în ordine cronologică, al 20-lea și a apărut la Viena în 1899); el a formulat cel dintâi, poate, ideea centrală care a stat la baza concepțiilor din care s-a născut și afirmat mitul habsburgic. Într-o convorbire secretă, avută în 1886 cu republicanul francez de stânga, Georges Clemenceau, Rudolf îi mărturisea acestuia: „Scopul guvernării sale este ca germanii, slavii, polonii, ungurii să fie grupați în jurul Coroanei. Statul Habsburgilor a realizat de mult, chiar într-o formă miniaturală, visul lui Victor Hugo despre «Statele Unite ale Europei». Austria este un bloc de state al celor mai diverse națiuni și rase, sub cea mai unitară conducere. Aceasta este ideea de bază a Austriei și este o idee de o importanță colosală pentru civilizația universală. [...] O asemenea idee ar trebui să asigure siguranță și echilibru”¹⁸. Rudolf avea în vedere că Victor Hugo era membru în Liga Păcii și Libertății, fondată în acea epocă și, în 1869, într-un discurs rostit la Lausanne, se adresase „cetățenilor din Statele Unite ale Europei”, iar în testamentul său din 1881, dăruia manuscrisele sale Bibliotecii Naționale din Paris, care, credea el, „într-o zi va deveni Biblioteca Statelor Unite ale Europei”¹⁹. Aceluiași prinț (care peste numai trei ani de la convorbirea cu Clemenceau avea să se sinucidă), presa oficială îi atribuia și „cele zece porunci ale austrieilor”, în cadrul cărora axul principal al principiilor lansate ca imperativ de viitor era rezumat în aforismul: „Nu trebuie să poftesti la asuprirea unei națiuni, la dominația unei națiuni asupra alteia, căci numai deplina egalitate în drepturi a națiunilor și absoluta echitate față de toate națiunile formează cea mai sigură bază a existenței statale a Austriei”²⁰.

Pornind de la supraaprecierea rolului și locului civilizației și culturii austriece în Bucovina, exagerând consecințele pozitive ale politicii habsburgice în acest teritoriu, confundând sau identificând aspectele aparente, de suprafață, ale realității

¹⁶ D. Schaary, *Die jüdische Gemeinde von Czernowitz*, p. 103.

¹⁷ Acad. C. Daicoviciu, *Destrămarea Monarhiei Austro-Ungare, 1900–1918*, București, Editura Academiei RPR, 1964, p. 218.

¹⁸ *Die Österreichische-Ungarische im Wort und Bild: Bosnien und Herzegovina*, Wien, 1901, p. 12.

¹⁹ André Maurois, *Olimpio sau viața lui Victor Hugo*, București, 1983, p. 488. 497 și 571; Mihai Iacobescu, *România și Societatea Națiunilor 1919–1929*, București, Editura Academiei RSR, 1988, p. 124.

²⁰ Irene Kohl. Emil Brix, *Galizien in Bilden – Die Originalillustrationen für das Kronprinzenwerk aus den Beständen der Fideikommissbibliothek der Österreichischen National Bibliothek*, Wien, 1997, p. 11.

în devenire, cu intențiile și idealurile unor despoți luminați, ca Iosif al II-lea sau visători, ca Rudolf de Habsburg, unii istorici – nostalgici și incurabili admiratori și susținători ai fostului imperiu – au lansat și argumentat ideea că „experiența austriacă merită să fie valorificată în interesul Europei”, fiindcă, ne lămurește, de pildă, Otto de Habsburg (care, se pare, deține și unele funcții și relații în Consiliul Europei de la Strassbourg), Bucovina a reprezentat „o piesă model a conceptului supranațional”, adică „o piesă cu o strălucită prefigurare a politicii de integrare în cel mai adevărat sens al cuvântului”²¹. Sau, altfel spus, adaugă Adolf Ambruster, „grație influenței covârșitoare și binefacerilor factorului german, respectiv politicii inteligente, luminate, pe care a promovat-o și realizat-o în Bucovina stăpânirea habsburgică” s-a reușit să se prefigureze aici „arhitectura ideii europene, un model cultural și economic autentic”²². Președintele de onoare al Institutului Bukowina de la Augsburg, prof. univ. dr. Johannes Hampel, scria și el în 1993, în prefața *Istoriei* lui Emmanuel Turczynski, că „o istorie a Bucovinei în epoca modernă poate să dea impulsul pentru alcătuirea unei cercetări mai largi, cu formularea întrebării dacă istoria Bucovinei poate fi un model sau un anacronism cu șanse de viitor pentru Europa”.

La întrebarea firească ce anume poate oferi „modelul” Bucovina pentru Europa de astăzi și de mâine, adepții mitului habsburgic răspund într-o manieră complexă, nuanțată: este vorba, susține Hans Prelitsch, și de faptul că aici s-a produs și s-a impus un „om nou”, acel *Homo Bucovinensis* definit de el încă de prin 1956, ca fiind caracterizat și animat de practica toleranței, de o înaltă și variată cultură și – adaugă Em. Turczynski – de bilingvism și multilingvism, toleranță și armonie, conviețuire pașnică și echilibrată într-o comunitate multiethnică, multicultură și pluriconfesională –, căci Bucovina avea nu mai puțin de 12 grupuri etnice și 10 confesiuni; *Homo Bucovinensis* s-a format într-un climat de „nouă ordine” socială, economică și politică, ce permitea accesul la mai multe culturi și civilizații, ce oferea existența și influența mai multor modele literare, stimularea și diversificarea creativității, prevenirea și eliminarea tensiunilor sociale și naționale, anihilarea și atenuarea naționalismului „ce venea în Bucovina dinspre Viena, Moscova, București”²³.

Fără a ne propune să epuizăm aceste explicații, ale celor care văd în Bucovina habsburgică un „model” de integrare și colaborare armonioasă, reciproc avantajoasă între state și popoare în Europa de mâine, vom menționa, între altele, că mitul habsburgic este afirmat și vehiculat fie în lucrări cu o largă circulație în lume – ca, de pildă, lucrarea lui Erich Zöllner, tradusă și la noi și care a cunoscut nu mai puțin de opt ediții, în care se scrie negru pe alb că „dintr-o regiune foarte slab populată, complet părăginită, administrația austriacă a creat, printr-o muncă susținută, de-a lungul câtorva decenii, o *țară-model* [s.n. – M. I.] a Monarhiei”²⁴ – fie în cadrul unor conferințe internaționale, destul de numeroase. Astfel, la

²¹ Otto von Habsburg, *Alma Mater Francisco-Josephina*, München, 1975, p. 5–7.

²² Adolf Ambruster, *Vom Moldauwappen zum Doppeladler: Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina*, Bd. II, Augsburg, Verlag Hofman, 1993, p. 10–15.

²³ Em. Turczynski, *op. cit.*, p. 26–31, 42–53.

²⁴ Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 390.

Conferința internațională de la Jastrowie, din Polonia, desfășurată între 2 și 4 iunie 1994 – la care au participat istorici, filologi, etnografi, muzeografi etc. din Polonia, Ucraina, Germania, România – lucrările prezentate au fost reunite într-un volum purtând titlul semnificativ *Bucovina. Lumini și umbre. O „Europă în miniatură”*²⁵, chiar dacă, în introducerea volumului, coordonatorii acestuia își exprimau îndoiala în ceea ce privește veridicitatea mitului, care a dominat în numeroase comunicări și în cadrul dezbaterilor.

Considerăm că nu se cuvine să încheiem aceste referiri înainte de a observa, oricât de sumar, că mitul habsburgic este prezent și în unele lucrări ale autorilor români, în forme și exprimări diverse. Așa de exemplu, la Conferința internațională de la Jastrowie, un muzeograf din Suceava, George L. Ostafie, într-o comunicare foarte interesantă, scria în încheiere: „În Bucovina s-a realizat un model de conviețuire comparabil cu puține zone din Europa” și „modelul acestei conviețuiri și munci asidue pentru propășirea generală stă la baza integrării europene”²⁶, concluzie bineînțeleasă forțată, pentru că noi, românii, nu am intrat încă în Comunitatea Europeană, pentru a putea face comparația cu ce a fost odinioară în Bucovina și ceea ce se face în prezent.

Într-o formă oarecum mai voalată, dar în spiritul aceleiași exagerări, dintr-o foarte bogată istoriografie austriacă oficială, istoricul ieșean Mihai-Ștefan Ceașu analizează și evaluează reformele iosefine într-o lucrare științifică de referință, considerând că tot ce prevedeau ele în textul legilor în vigoare s-a și aplicat întocmai, încât în Bucovina „dimensiunea umană dobândește calități noi, prin particularizarea omului ca ființă complexă, integrată în micro- sau macrogrupuri naționale și confesionale diferențiate, dar care conviețuiau în bune condiții, sub semnul toleranței și al culturii germane” și că aceleiași perioade iosefine „îi corespunde momentul de început al unui fenomen de pluriculturalitate sub influența căruia se va desfășura evoluția viitoare, istorică a Bucovinei”²⁷.

În cea mai recentă lucrare în limba română, apărută la Chișinău, „cu sprijinul Ministerului Federal al Educației, Științei și Culturii din Viena”, un tânăr pasionat și reputat istoric, Constantin Ungureanu, apreciază în *Introducere* că „meritul autorităților militare și civile austriece a constatat în faptul că au promovat în Bucovina o politică înțeleaptă și realistă, ceea ce a asigurat o conviețuire pașnică și tolerantă între diferite etnii și confesiuni, iar Bucovina timp de 144 de ani de stăpânire habsburgică, nu a cunoscut revolte și conflicte sociale, interetnice sau interconfesionale. Conviețuirea pașnică între diferite etnii și confesiuni a constituit un factor stabilizator important, care a asigurat dezvoltarea social-economică și cultural-politică a Bucovinei, mai ales în perioada autonomiei provinciei”. De aceea – apreciază autorul în continuare – „exemplul Bucovinei și-a păstrat actualitatea și în prezent și poate

²⁵ *Bukowina. Blaski i Cienie. „Europy w miniaturze”*, Warszawa, 1995.

²⁶ *Ibidem*, p. 57–59.

²⁷ Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena*, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 1998, p. 206.

servi ca model de soluționare a unor conflicte interetnice sau religioase în Europa, în special în zona Balcanilor”²⁸. Ba chiar autorul simte nevoia să reia și să sublinieze și mai pregnant, în încheierea introducerii sale, concluzia că „modelul bucovinean de soluționare pragmatică a unor litigii interetnice sau interconfesionale, de creare a unui sistem de învățământ multinațional, de reprezentare politică proporțională a diferitor etnii în organele puterii de stat, de coexistență pașnică și tolerantă a unei populații atât de eterogene din punct de vedere etnic și confesional, poate servi ca o prefigurare a Europei națiunilor unite de mâine”²⁹.

Considerând că astfel de aprecieri nu mai au nevoie de nici un alt comentariu, vom mai reaminti un fapt care ni se pare semnificativ și care, credem noi, a influențat și mentalul colectiv al populației din Bucovina: marele geograf francez Em. de Martonne, întreprinzând o călătorie în noile provincii reunite la statul român imediat după 1918, scria – în raportul întocmit în noiembrie 1921 – despre un „specific local al Bucovinei”, iar între elementele acestei specificități constata că „influența germană nu este nicăieri mai puternică” decât în Bucovina, unde „un sentiment naiv, de superioritate, care include oarecum și cultura germană, mai animă încă chiar și pe oamenii politici români”, încât peste tot în zonă simte la bucovineni o stare sufletească ambivalentă: „Ești mândru că ești bucovinean și ești, în același timp, bucuros că ești român”³⁰.

Să ne reîntoarcem, oare, la realitățile istorice din Bucovina habsburgică dacă vrem să învățăm să intrăm în Europa?

Încercând o abordare imparțială a problematicii și, după expresia biblică, „dând Cezarului cele ce sunt ale Cezarului”, nu putem să nu conchidem astăzi, pe baza realităților istorice obiective, că oricât ni s-ar părea de paradoxal, dintre cele trei imperii vecine cu care s-au confruntat și cărora, spre a putea trăi și supraviețui, li s-au și subordonat, parțial și vremelnic, fie ca vasali față de turci, fie trebuind să admită ocuparea și anexarea temporară a unor teritorii – dinspre nord-vest sau dinspre est – de către austrieci și de către ruși, românii au avut, din partea politicii habsburgice, pe cât de multe faloase, pe atât de multe, de durabile și condamnabile ponoase, care se resimt în modul cel mai dureros până astăzi.

Astfel, suntem de acord că, pentru moment, intervenția Austriei, ca mediatore a păcii și apărătoare aparentă a intereselor Porții Otomane în Războiul Ruso-Turc din anii 1768–1774, a salvat Principatele Române de primejdia anexării și integrării lor la Imperiul Țarist – lucru pe care Curtea din Viena nu-l putea tolera sau accepta, câtă vreme stăpânirea deja aproape jumătate din spațiul românesc, Transilvania și Banatul. Instalarea rușilor în Principate le-ar fi dat posibilitatea să influențeze și să submineze stăpânirea austriacă asupra românilor transilvăneni și bănățeni, infiltrându-se și consolidându-se mai mult sau mai puțin printre aceștia,

²⁸ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece, 1774–1919. Aspecte etno-demografice și confesionale*, Chișinău, Editura „Civitas”, 2003, p. 6.

²⁹ *Ibidem*, p. 8.

³⁰ *Minoritățile naționale din România, 1918–1925. Documente*, București, Arhivele Generale ale Statului, 1995, p. 382.

fie și numai sub pretextul de a-i proteja și ajuta pe creștinii ortodocși, considerați încă drept „tolerați” de biserica catolică³¹.

Însă ocuparea (1774) și anexarea (1775) nordului moldav – întreg ținutul Cernăuți, două treimi din Ținutul Sucevei, fostele ocoale domnești Câmpulung Moldovenesc și Câmpulung pe Ceremuș sau Rusesc, cu o suprafață de 10 442 km² și 71 750 de locuitori, cu trei orașe, Cernăuți, Siret și Suceava, împreună cu 226 de sate și 52 de cătune, reprezentând 14,9% din teritoriu și 14,6% din populația întregii Moldove³² – care s-a numit ulterior Bucovina, au avut, în timpul celor 144 de ani de stăpânire austriacă efectivă, consecințe complexe, profunde, contradictorii.

Pe de o parte, teritoriul și locuitorii Bucovinei au fost scoși de sub suzeranitatea Porții Otomane, aflată în plin proces de decădere. Zona a fost pusă la adăpost de acele numeroase ocupații, invazii, jafuri sau angarale oneroase, fie ale turcilor, fie ale rușilor. Bucovenenii au profitat și s-au bucurat de vremuri bune, de pace. Au venit în contact cu noi centre de civilizație și cultural avansate, superioare din Europa Centrală și Occidentală. Reformele iosefine au stimulat și accelerat, printr-un larg evantai de reforme – constituționale, administrative, juridice, bisericești, social-economice, culturale, politice³³ etc. – progresele pe tărâm material și spiritual, înlesnind trecerea la o lentă și ascendentă „revoluție” demografică, agrară, industrială. S-a accelerat procesul urbanizării și modernizării instituțiilor – în 1900, de pildă, erau în ducat cinci orașe, 17 târguri, 314 localități rurale cu 356 de sate, dintre care 96 comune cu peste 2 000 de suflete, 129 cu peste 1 000, și 111 sub 1 000 de locuitori – potențialul demografic mărindu-se de peste 10 ori³⁴.

„Revoluția” demografică a constat în creșterea densității populației de la 7 loc./km², în 1774, la 76 loc./km², în 1910. Creșterea numerică a populației – cea mai rapidă s-a produs între anii 1786 și 1845, într-un ritm de 197%, prin colonizări și imigrări, câtă vreme prin sporul natural n-ar fi putut depăși cel mult 77%³⁵ – a fost însoțită de dublarea numărului de contribuabili, de la 52,50%, în 1774, la 99,17%, în 1806, lichidându-se, astfel, categoriile de scutiți, privilegiați³⁶.

În domeniul agriculturii, „revoluția”, în cazul Bucovinei, a constat în măsuri cantitative: mărirea suprafețelor agricole, drenări și desecări, o mai bună proporționare și repartizare a culturilor, dar și în mutații calitative: introducerea asolamentului trienal, îmbunătățirea raselor de animale, îmbunătățirea și selectarea semințelor la cereale, introducerea unor cunoștințe agrozootehnice avansate,

³¹ Vezi A. D. Xenopol, Războaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra țărilor române, vol. I, Iași, 1880, p. 106–130; Leonid Boicu, *Principatele Române – „piatră de încercare” în evoluția raporturilor internaționale (1768–1774)*, în vol. *România în istoria universală*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1986, p. 169–212 și 213–233.

³² Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 19–20.

³³ Mihai-Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 233.

³⁴ Cornel Kozak, Eduard Fischer, *Heimatkunde der Bukowina*, Czernowitz, 1900, p. 55.

³⁵ Vladimir Trebici, *Bucovina. Populația și procesele demografice. 1775–1993*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 1994, p. 13–22.

³⁶ R. F. Kaindl, *op. cit.*, p. 59–60.

crearea unor ferme model, încurajarea producției și a calității acesteia etc., încât, îndeosebi în a doua jumătate a veacului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, media producției agricole la principalele culturi era cel puțin egală sau o depășea ușor pe cea din cele mai avansate landuri ale monarhiei, inclusiv din Austria propriu-zisă, după cum rezultă din datele statistice de mai jos³⁷:

Producția agricolă, în quintale:
a) media anilor 1886–1895; b) media anilor 1901–1910

Felul cerealelor	Bucovina		Austria	
	a	b	a	B
grâu	10,8	14,9	10,8	12,9
secară	8,9	12,6	9,9	12,4
orz	11,5	13,8	11,1	13,5
ovăz	7,5	12,8	8,9	10,9
porumb	12,5	12,7	12,4	12,1

În cea de-a doua ramură importantă a agriculturii, creșterea animalelor, existența pășunilor și a fânețelor bogate, a fermei agrozootehnice de la Rădăuți, preocupările pentru selectarea și ameliorarea raselor de animale au făcut din Bucovina unul dintre marile rezervoare de carne, lapte, brânzeturi ale Cisleithaniei: în 1910, în statisticile oficiale, ducatul apare cu 222 906 vite mari, 189 489 oi, 219 000 porci, 30 000 de stupi³⁸.

Dar poziția foarte îndepărtată și periferică a Bucovinei în configurația Imperiului, lipsa capitalurilor proprii, neîncrederea investitorilor din capitală și din alte centre în a avea suficiente garanții pentru obținerea profiturilor din banii investiți au făcut ca, sub raport industrial – în mod paradoxal, deși existau suficiente bogății, mână de lucru ieftină și o mare pondere de absolvenți cu studii superioare –, așa cum constată istoricul Em. Turczynski, Bucovina să rămână o zonă subdezvoltată economic, lipsită de principalele ramuri industriale, cum ar fi: industria energetică, metalurgică, constructoare de mașini, chimică³⁹. Totuși, s-au dezvoltat meșteșugurile, întreprinderile de exploatare și prelucrare a lemnului, unele ramuri ale industriei alimentare – fabricarea alcoolului, berii, zahărului, făinii etc. –, industria materialelor de construcții etc. În 1910, numărul manufacturilor și al întreprinderilor era de 10 833, în care lucra 10,4% din populație, în vreme ce în alte provincii ale Imperiului ponderea lucrătorilor din acest sector, în ansamblul populației, urca la 21,7% în Carinthia, 21,9% în Stiria, 35,6% în Moravia, 41,9% în Boemia și 46% în Silezia⁴⁰.

Crearea unui cadru juridic – de legalitate, ordine, stabilitate –, punerea autohtonilor într-o permanentă și benefică stare de colaborare și de concurență cu

³⁷ *Buchenland. Hundertfünfzig Jahre Deutschum in der Bukowina*, Wien, f. a., p. 165.

³⁸ Mihai Iacobescu, *Evoluția românilor bucovineni între anii 1821–1919*. în „Glasul Bucovinei”, anul VII, nr. 28, 4/2000, p. 12–13.

³⁹ Em. Turczynski, *op. cit.*, p. 187–188.

⁴⁰ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 14–18.

numeroasele grupuri etnice, alogene, ale coloniștilor și imigranților, complementaritatea și permeabilitatea diverselor culturi și civilizații ale mozaicului etnic, lingvistic, cultural și confesional creat în zonă, dar mai ales contactul între cultura și civilizația română, de factură latină, și cea austro-germană s-au reflectat pozitiv și în domeniul creativității materiale și spirituale. Oare nu în acest teritoriu au apărut, la începutul reformelor iosefine, primele manuale în limba română – *Catehismul*, *Cartea de citire* și *Cartea de calcul*, precum și *Cartea trebuincioasă pentru dascăl* – între 1774 și 1781? Ce alt teritoriu atât de restrâns, de mărimea a două județe, a dat o astfel de pleiadă de personalități, între care trei membri fondatori ai Academiei Române: Ambrosie Dimitroviță, I. G. Sbiera, Alexandru Hurmuzachi; cinci membri titulari: Eudoxiu Hurmuzachi, S. FI. Marian, Ion Nistor, Sextil Pușcariu, T. V. Stefanelli; trei membri corespondenți: Dimitrie Dan, Dimitrie Petrino, George Popovici; doi membri de onoare: Constantin și Nicolae Hurmuzachi, dar și alți oameni de seamă, cu care se mândrește spiritualitatea românească: Vasile Balș, Iraclie și Ciprian Porumbescu, Carol Miculi, Tudor Flondor, Aron Pumnul, Epaminonda Bucevschi, Silvestru Andreevici-Morariu, George Grigorovici, Iancu Flondor, Dimitrie Onciul și alții?⁴¹

În 1914, pe tărâm cultural se încheiase în Bucovina procesul creării și extinderii în toate localitățile a școlilor elementare. Existau 562 de școli primare – la care se adăuga o bogată salbă de gimnazii, școli profesionale, licee, o universitate în capitala Bucovinei – iar procentul știutorilor de carte era de 28,6% din totalul populației⁴².

Însă, dincolo de succesele incontestabile ale politicii austriece, dincolo de această latură care constituie aversul problemei stăpânirii imperiale în Bucovina, de ce n-am analiza și evalua, pentru cei 144 de ani și pentru evoluția ulterioară a zonei, și cealaltă parte a lucrurilor, reversul, aspectele de adâncime, de profuzime?

Astfel, politica demografică, stimularea, încurajarea colonizărilor și imigrărilor, creșterea numerică spectaculoasă a populației, urmărind deopotrivă țeluri economice (exploatarea cât mai intensă și profitabilă a bogățiilor), politice (reducerea și anihilarea primatului românilor pentru a putea fi cât mai deplin subordonați și integrați în cadrul imperiului), culturale (impunerea culturii și limbii germane), religioase (crearea mai multor religii, între care cea oficială, catolică, să capete un caracter conducător, coordonator) a avut drept consecință transformarea Bucovinei dintr-un teritoriu uninățional, românesc, într-un mozaic etnolingvistic, cultural și confesional, de peste 12 grupuri naționale și 10 religii, în care autohtonii au ajuns să reprezinte, în 1910, o treime din întreaga populație (34,4%), iar coloniștii și imigranții două treimi, după cum rezultă din statisticile oficiale, discutabile și ele⁴³.

⁴¹ Idem, *30 de zile în „Siberia”: căutând arhivele Bucovinei*, Iași, Editura „Junimea”, 2004, p. 243–244.

⁴² Idem, *Cultura românească în Bucovina*, în „Glasul Bucovinei”, anul VIII, nr. 1–2/2001, p. 16–19.

⁴³ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 1, 14–15.

Situația demografică a românilor între anii 1774 și 1910

Anul	1774	1786	1869	1900	1910
Procentul	75,68	67,5	40,5	31,4	34,4

Dintre toate landurile, provinciile imperiului, Bucovina era, încă de la mijlocul veacului al XIX-lea „cea mai bogată în naționalități”⁴⁴, după cum constată chiar istoricii oficiali ai imperiului. Ea număra, la 1900, nu 12, ci exact ... 15 grupuri etnice: români, ruteni sau ucrainenii, germani, evrei, polonezi, unguri, lipoveni, țigani, armeni, cehi, slovaci, sloveni, sârbo-croați, italieni și huțuli⁴⁵. Aceștia din urmă, huțulii sau huțanii, erau trecuți la recensământurile oficiale împreună cu rutenii, dar, de fapt, istoricii oficiali ai vremii îi considerau un grup național aparte, adică „locuitori ai muntelui”, care, după cele mai multe opinii ale etnologilor, erau „succesori slavizați ai resturilor cumanice”. Aceștia se ocupau cu horticultura, agricultura (îndeosebi creșterea vitelor), munca la pădure, plutăritul, satisfăcându-și aproape toate trebuințele vestimentare „în industria casnică proprie”, iar urme ale vechilor așezări cumanice în Bucovina erau considerate așezările Comănești, Comărești⁴⁶.

Dacă avem în vedere structura demografică sub raport etnic și facem o comparație între Bucovina și alte landuri sau provincii cu mai multe naționalități, atunci constatăm următoarele: în Stiria și Carinthia locuiau doar germani și sloveni; în Kraina – germani, sloveni și sârbo-croați; în Kustenland – germani, sloveni, sârbo-croați, italieni, români și evrei; în Dalmația – sârbi, croați, italieni, evrei; în Boemia și Moravia – cehi, germani și evrei; în Silezia – polonezi, germani și cehi; în Galiția – polonezi, ruteni, germani, evrei, armeni⁴⁷. Numai în Bucovina s-a ajuns la circa 15 naționalități deși, după cele mai recente calcule, care au în vedere recensământul efectuat de ruși în timpul ocupației din anii 1772–1773, la data ocupării și anexării nordului moldav de către austrieci, în afara românilor care formau majoritatea covârșitoare, mai erau: 21,01% ruteni, 6,31–7,06% huțuli, 3,18% țigani, 2,86–2,93% evrei, 0,54–0,56% polonezi, 0,51% armeni, 0,08% turci și 20 de nemți⁴⁸. În 1910, românii abia mai numărau 34,4%, deci o treime din ansamblul populației, în vreme ce alogenii constituiau 65,6% (38,4% erau ruteni sau ucrainenii, 27,2% – celelalte naționalități). Cele mai intense colonizări și imigrări s-au produs între anii 1786 și 1846, când populația Bucovinei a crescut cu 197%, ca urmare, în primul rând, a acțiunilor de colonizare și imigrare⁴⁹.

O primă întrebare firească este aceea cum priveau și apreciau slujitorii administrației imperiale acest atât de împestrat, bogat, imens și dens amalgam de naționalități.

⁴⁴ Cornel Kozak, Eduard Fischer, *op. cit.*, p. 44.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 45.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Joseph Hein, *Handbuch der Statistik des österreichischen Kaiserstaats*, vol. I, Wien, 1852.

⁴⁸ Ion Popescu, *De ce românii din Țara Fagilor sunt tratați în conformitate cu legea lui Murphy*, în „Glasul Bucovinei”, anul I, nr. 2/1994, p. 17.

⁴⁹ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 14.

În 1910, în anul în care apărea și ultimul recensământ imperial, într-o sinteză oficială asupra Bucovinei, elaborată la data când între români și ruteni începuse o luptă înverșunată pentru dovedirea autohtoniei și împărțirea Fondului Bisericesc, ca și a funcțiilor în conducerea bisericii, Cornel Kozak și Eduard Fischer, un ucrainean și un neamț, cu pregătire și funcții diferite, dar având amândoi trăsăturile aceluia *Homo Bucovinensis* (adică slujbași devotați, fără conștiință și apartenență națională, ci fiind călăuziți și ispițiți doar de interesele lor proprii în ierarhia imperială) lăsau să se înțeleagă cum că această zonă a început să fie colonizată în zorii Evului Mediu, că nimeni nu poate invoca, de drept, pretenția de autohtonie și că austrieicii n-au făcut altceva decât să continue, să amplifice și să diversifice procesul de colonizare început. Ei susțineau că „nucleul inițial al populației locale îl constituiau românii și rutenii”, dar românii veniseră aici din Transilvania și Ungaria; că „primele informații istorice despre intrarea lor în Bucovina” le avem din a doua jumătate a secolului al XII-lea. Românii erau „un popor de păstori, dornic de plimbări” și numărul lor a sporit considerabil la jumătatea veacului al XIV-lea, când „numeroși coloniști au imigrat din Maramureș, în vremea lui Dragoș”⁵⁰, populând în masă compactă sudul, mijlocul și o parte a estului și sud-estului Bucovinei, în timp ce rutenii au venit la aceeași dată din Galiția, împreună cu huțulii, ocupând masiv nordul și nord-vestul provinciei⁵¹.

După primul „val de colonizare” a Bucovinei cu români din Transilvania, Ungaria și Maramureș și cu ruteni din Galiția a urmat, în veacul al XIV-lea, un al doilea val, când „numeroși coloniști au emigrat din Maramureș” și, în același timp, au venit și germani și evrei, care s-au așezat „în principal în orașe” – iar evreii, de pildă, s-au stabilit cu precădere la Siret și Suceava, „unde cea mai mare parte a comerțului se găsea în mâinile lor”⁵².

După ocuparea și anexarea nordului moldav de către austriecci, s-a produs un al treilea val masiv de colonizare – cu nemți veniți din Transilvania, din unele state germane ca Baden, Trier, Würtemberg, Zips, Pfalz, cu evrei care au venit din Galiția, Rusia și România etc. Dintr-o astfel de prezentare se recunoaște că cei mai vechi locuitori ai Bucovinei sunt românii și rutenii, dar și ei au venit în calitate de „coloniști” și „imigranți” de peste munți sau din Galiția, contestându-se, evident, un adevăr elementar: prezența românilor de la început, ca singurii autohtoni timp de câteva sute de ani în cadrul statului românesc de la răsărit de Carpați, în vreme ce rutenii s-au infiltrat ca zilieri pe moșiile mănăstirești, aduși chiar cu hrsoave date de domnii fanarioți, dar într-un număr infim până la ocuparea zonei de către austriecci. După ce autorii mai sus amintiți înșiruie principalele grupuri etnice mai numeroase, adaugă că, pe lângă lipoveni, țigani, armeni, slovaci și alte naționalități „apar, într-un număr complet nesemnificativ, cehi, sloveni, sârbo-croați, italieni”⁵³.

⁵⁰ Cornel Kozak, Eduard Fischer, *op. cit.*, p. 44.

⁵¹ *Ibidem*, p. 45.

⁵² *Ibidem*, p. 46–47.

⁵³ *Ibidem*, p. 47–49.

La venirea lor în Bucovina, familiile de coloniști au primit 16–20 ha de teren agricol, lemn de construcție pentru case, scutiri de obligații fiscale, prestații de serviciu, diverse alte angarale pe timp de 30 de ani, precum și vite de muncă și prăsilă, semințe de calitate la prețuri accesibile, diverse alte înlesniri⁵⁴.

Cum și de unde au fost luate toate acestea? În ce măsură trăsăturile psihice ale românilor – supunerea, răbdarea, toleranța, bunătatea, indiferența față de Putere și absența lor din viața politică sub austrieci, pasivitatea și naivitatea au fost utilizate, manipulate, exploatate? Care au fost pentru români consecințele economice, sociale, politice, culturale, religioase rezultate în urma colonizărilor și imigrărilor încurajate, dirijate, controlate de noii stăpâni în cei 144 de ani?

Un sondaj, o radiografie asupra modului cum s-a format și dezvoltat acest anormal și paradoxal „popor conglomerat” – expresia „das Volkerkonglomerat” aparține unui istoric german, Wilhelm Messner⁵⁵ – ne oferă posibilitatea să descifrăm și să sintetizăm atât răspunsul, oricât de sumar, de lapidar la întrebările de mai sus, cât și să relevăm, să probăm falsitatea și chiar absurditatea mitului habsburgic ca „ideal”, ca „model” pentru Europa de mâine și relațiile dintre statele componente ale Comunității Europene.

Astfel, pe tărâm economic, pe măsura desfășurării și amplificării procesului de colonizare și imigrare, odată cu răspândirea și înmulțirea alogenilor în aproape toate părțile Bucovinei, s-a produs un transfer de proprietate agro-silvică, de la români la nou-veniți, o marginalizare, o pauperizare a localnicilor în favoarea nou-veniților. Administrația imperială a încamerat (a trecut în proprietatea statului austriac) atât pe cale „legală” – în cazul preluării loturilor și moșiilor celor decedați, fără urmași direcți sau refugiați în Moldova, ori ale celor care imigrau cu întreaga familie peste Ocean, în America, dar totodată și pe cale abuzivă, acaparând „locurile rămase goale, fără stăpân, de lângă târguri” – pământurile pentru care proprietarii lor nu puteau face dovada cum au intrat în posesia lor, loturile și moșiile scoase la licitație, la vânzare silită, în urma îndatorării proprietarilor lor fie la stat, fie la cămătări etc. S-a ajuns astfel ca statul austriac să încamereze în Bucovina 145 349 ha teren, în timp ce 115 000 familii țărănești, în majoritate românești, se aflau, în ajunul Primului Război Mondial, fără nici o palmă de pământ, proletarizându-se. Numai în 30 de ani (între 1868 și 1898) din cei 144 de stăpânire austriacă, au fost scoase la vânzări silite 40 613 loturi țărănești înglodate în datorii. Dacă, de pildă, la recensământul efectuat de primul guvernator al Bucovinei, generalul Gabriel von Splény, în a doua jumătate a anului 1774 și la începutul anului 1775, erau în Bucovina 22 de boieri mari și 324 de boieri mijlocii și mici, din care 175 mazili și 149 șlehtici, în 1894 majoritatea mazililor și șlehticilor își pierduseră pământul. La această dată, se înregistrau în statisticile oficiale 194 de mari proprietari funciari, din care 81 erau evrei, 45 armeni,

⁵⁴ *Bukowina. Blaski i Cienie* [Bucovina. Lumini și umbre ...], p. 45–59.

⁵⁵ W. Messner, *Dem Kaindl-Archiv gewidmet von Verfasser Die Schwabische-Tereblestie von ihrer Gandung bis zur Umiesldung 1789–1940*, Henbach–Wurtenburg, 1983, p. 15.

16 polonezi, iar cei 52 de proprietari români mai posedau 2,3% din totalul marii proprietăți funciare⁵⁶. Unii dintre noii proprietari funciari erau totodată și patroni de exploatare miniere, forestiere sau întreprinderi industriale. Astfel, proprietarul minelor și atelierelor de prelucrare a metalelor de la Iacobeni, Anton von Manz a acaparat, cu sprijinul administrației imperiale, 7 242 iugăre de pădure, 54 iugăre de fânașuri, 246 iugăre de pășune; patronul minelor de la Stulpicani, Karl Kalita a acaparat, tot atât de abuziv ca și vecinul său de la Iacobeni, 319 ha de pădure, pășuni și fânețe. Diriginții oficiilor poștale, recrutați exclusiv dintre elementele alogene și cu precădere dintre germani, au primit de la Domeniul Cameral al Statului câte 25 până la 245 de fâlci (o falcă este egală cu 80 de prăjini sau un ha și jumătate) de teren agricol, pășune și fânaș⁵⁷. Unul dintre funcționarii din administrația imperială, mandatarul Domeniului de Stat din zona Câmpulungului Moldovenesc, Peter Strohmayr, se comporta, în deceniile dinainte de 1848, ca un satrap: s-a făcut stăpân, cu de la sine putere, peste mari întinderi de pădure, pășune și fânețe, care aparținuseră până atunci localnicilor; îi obligă pe foștii răzeși liberi să îi presteze câte 24 de zile de clacă pe an, să-i taie lemne, să-i presteze diverse munci, exploatează și transportă din pădurile din zonă câte 40 până la 120 de plute de lemn de construcție, pe care îl vinde la Galați⁵⁸.

Arhivele din Cernăuți, fragmentate, împruinate și încă puțin cercetate, conțin numeroase exemple de uzurpare și acaparare de către coloniști și imigranți a proprietăților funciare ce-au aparținut localnicilor. Astfel, la Bănila, în districtul Cernăuți, moșia lui Andrei Gafencu trece, prin anii 1880–1882, în posesia evreului Ițic Montei. La Valeva, din districtul Coțmani, proprietățile funciare ale lui Alexandru Cantacuzino și ale ginerelui său, Mihai Cavalier de Zotta, intră în stăpânirea armeanului Grigore Jakubowicz, venit din Galiția⁵⁹. La Boian, moșia lui Ion Neculce – ctitorul vechii biserici din satul său natal –, se afla în 1802 în stăpânirea mazilului Ion Șeptilici, dar în ajunul Primului Război Mondial intra în proprietatea uneia dintre cele mai rapace și bogate familii de evrei, Dr. N. Gottlieb, care mai acaparase pădurile din ocoalele silvice Argel și Moldovața, fabricile de cherestea de aici, precum și domeniile agrare ale Fondului Bisericesc din localitățile Berlinte, Hadic, Dubova și Coțmani⁶⁰. Moșia de la Cernaucă era inițial în proprietatea paharnicului Matei Cantacuzino; în 1802, intra în stăpânirea familiei

⁵⁶ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), București, Editura Academiei Române, 1993, p. 230–266; George Bogdan-Duică, *Bucovina. Noțițe politice asupra situației*, Sibiu, Albin, 1895, p. 39, 53–54, 69; Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina ...*, Czernowitz, Selbstverlag, 1895, p. 169; Ioan Cocuz, Dumitru Cucu, *Băncile și creditul funciar în Bucovina, 1840–1919*, Suceava, Editura „Mușatinii”–Bucovina viitoare, 1999, p. 27–30; Ion Nistor, *Zece ani de la Unirea Bucovinei, 1918–1928*, Cernăuți, Editura „Glasul Bucovinei”, 1928, p. 157–158.

⁵⁷ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei...*, p. 248.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 157, 225, 227.

⁵⁹ Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fond *Mitropolie*, nr. 320, d. 1708, f. 18–32.

⁶⁰ Mihai Iacobescu, *Noii stăpâni de moșii și patroni de biserici în Bucovina anilor 1862–1918*, în „«Țara Fagilor»”. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucoveneni”, Cernăuți–Târgu-Mureș, 2003, p. 52.

Hurmuzachi, dar pe la 1910 trecea în proprietatea evreului Rossenstoch. Numeroși mari proprietari funciari locali – precum Păunel, Russet, Cârstea, Tăutu, Gafencu, Sturdza, Cantacuzino, Paladi, Giurgiuveanu, Onciul, Țintă etc. – sunt deposezați și succedați de noii proprietari alogeni: Gottlieb, Kisslinger, Fischer, Koller, Glasberg, Goetz, Schartz, Weissglas, Goldner, Rosenbaum, Heiselberger, Silber, Buchenthal, Stefanowicz, Jakubowicz, Monte, Frenndlich, Hadler, Freitag etc.⁶¹.

Analizând comparativ trei surse, care conțin listele marilor proprietari funciari – este vorba de: 1) *Topografia Bucovinei pentru anii 1774–1785*, a lui Daniel Werenka⁶²; 2) documentul oficial al Administrației Bucovinei, din anul 1802, cuprinzând numele boierilor, mazălilor, rușășilor și ale altor categorii de proprietari sătești⁶³; 3) *Șematismul Arhidiecezei Bisericii Ortodoxe din Bucovina pe anul 1922*, primul elaborat și tipărit după Marea Unire, în care ne sunt înscrise numele marilor proprietari funciari ca patroni ai bisericilor din cele 12 protopopiate ale Bucovinei –, constatăm că situația marilor proprietari și patroni de biserici în Bucovina, în 1922, se prezenta astfel:

Nr. crt.	Protopopiatul	Nr. de parohii	Fondul Bisericesc	Români	Străini
1.	Cernăuți	34	16	6	12
2.	Câmpulung- Moldovenesc	20	18	1	1
3.	Ceremuș	24	4	5	15
4.	Cotmani	28	8	6	14
5.	Humor	20	9	8	3
6.	Nistru	27	-	3	24
7.	Putila	17	5	-	12
8.	Rădăuți	22	18	2	2
9.	Șiret	20	7	4	9
10.	Storjineț	25	3	4	18
11.	Suceava	23	7	3	13
12.	Vicovele	23	15	6	2
	Total	283	110	48	125

Prin urmare, marii proprietari români, Fondul Bisericesc și proprietari individuali, dețineau 158 de patronaje asupra parohiilor, iar proprietarii alogeni, 125. Marii proprietari alogeni, din rândul coloniștilor și imigranților, erau mai numeroși decât cei români în protopopiatele Cernăuți, Coțmani, Nistru, Putila, Șiret, Storjineț și Suceava, în timp ce marii proprietari români erau majoritari doar în două protopopiate, Vicovele și Humor.

Fondul Bisericesc – care în ajunul Primului Război Mondial se diminuase, de la 105 mii la 33 mii și mai posedă 229 365 ha păduri și 25 de domenii cu teren arabil, însumând 19 537 iugăre – se afla și el în mâinile străinilor. Pădurile erau

⁶¹ *Ibidem*, p. 53.

⁶² Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Österreich (1774–1785)*, Czernowitz, Selbstverlag, 1895.

⁶³ Dumitru Covalciuc, *Boierii, mazălii, rușăși și alți proprietari de pământ în Bucovina, la 1802*, în „«Țara Fagilor»” Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, Cernăuți–Târgu-Mureș, 1999, p. 11–13.

arendate pe zeci de ani de proprietari străini – ca Fischer, Greiner, Goetz, Hecks, Popper, Preisser, Gottlieb, Krausche, Schlessinger, Fuchs – sau de firme din Viena, Lemberg, Teschen, Gessa, Budapesta. Toate fabricile de cherestea și ocoalele silvice se aflau sub controlul, arenda sau în proprietatea alogenilor. Din cele 25 de domenii de teren arabil ale Fondului Bisericesc, absolut toate se aflau arendate: 19 de către arendași evrei, 4 de șvabi, 1 de un polonez și un singur domeniu, cel de la Slobozia, care era cel mai redus ca suprafață, aparținea arendașului Isidor Mănescul, dacă sub acest nume nu se afla tot un evreu⁶⁴.

Pe plan social, urmările colonizărilor și imigrărilor s-au reflectat în câteva aspecte. Sub raportul structurii profesionale a locuitorilor, se constată că la 100 de locuitori în Bucovina, 89 dintre români erau ocupați în agricultură, la cultura cerealelor sau creșterea vitelor, 3 în meșteșuguri și industrie, 2 în finanțe și comerț și 6 în funcții publice modeste (cultură, învățământ, administrație etc.). Deci românii, în cvasitotalitatea lor, au fost marginalizați și concentrați în cel mai vechi și tradițional sector de activitate economică, în care se obțineau și cele mai modeste venituri, cu eforturi dintre cele mai grele. Lipsea o clasă de mijloc, de meșteșugari, de artizani, de negustori români. În cele 120 de meserii atestate la 1900, lucrau 9 322 de meșteșugari, dintre care doar 737 erau români și restul, adică marea lor majoritate, străini⁶⁵. Lipsea o burghezie românească provenită din industrie, comerț, finanțe. Din 10 312 negustori, existenți la aceeași dată, numai 444 erau români, din cei 5 076 patroni, doar 259 erau români⁶⁶. În comparație cu românii, germanii și evreii, de exemplu, aveau o pondere de 24% în sectorul agrar, 27% în meșteșuguri și industrie, 30% în finanțe și comerț, 19% în administrație, justiție și cultură⁶⁷, adică o distribuție relativ normală, echilibrată în toate sectoarele de activitate, mai ales în cele care marcau progresul și erau aducătoare de cele mai mari venituri.

Fără să analizăm în intervenția de față și modul de reprezentare a românilor în viața politică, administrație, justiție, cultură – aspecte asupra cărora ne propunem să stăruim cu alt prilej – conchidem că, dacă la cele relatate cu privire la viața economică adăugăm și faptul că în statisticile oficiale românii reprezentau doar 12,7% din populația orașelor și numai 3,3% din cea a târgurilor⁶⁸, putem fi de acord cu observația marelui geograf Emmanuel de Martonne, făcută după vizitarea Bucovinei, în 1919–1920, cum că aici „orașele sunt populate de nemți și de evrei”⁶⁹ – aspect pe care timpul l-a modificat.

O singură concluzie se poate desprinde din analiza de față: ceea ce a fost în Bucovina de odinioară nu poate fi un „ideal” și un „model” pentru Europa de astăzi și, mai ales, cea de mâine.

⁶⁴ Mihai Iacobescu, *Noii stăpâni...*, p. 57.

⁶⁵ I. E. Torouțiu, *Românii și clasa de mijloc în Bucovina. Studiu statistic*, vol. 1, *Meseriașii*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1912, p. 130–135.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Mihai Iacobescu, *Bucovina și mitul habsburgic*, p. 18.

⁶⁸ Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 263.

⁶⁹ *Minoritățile naționale din România, 1918–1925. Documente*, Arhivele Generale ale Statului, București, 1995, p. 380.

BUCOVINA, „CHEIA MOLDOVEI”, SUB STĂPÂNIREA AUSTRIEI HABSBUGICE (1775–1918)

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Ilustrul om de știință bucovinean, academicianul Vladimir Trebici, care în zilele noastre a avut un rol deosebit în tot mai buna cunoaștere a istoriei și culturii din Bucovina, ținea să sublinieze ceea ce au afirmat cei mai mulți dintre predecesorii săi, savanți români. Teritoriul „care, din 1775, a căpătat denumirea de Bucovina (Buchenland = Țara Fagilor) era, la data anexării de către habsburgi, o parte din Principatul Moldovei, anume ținuturile Sucevei și Cernăuților, din Țara de Sus. Toponimul slav «Bucovina» este atestat documentar, pentru prima dată, într-un act emis de domnitorul Moldovei, Roman I, la 30 martie 1392”¹.

În urma Războiului Ruso-Turc din 1768–1774 și încheierea Păcii de la Kuciuk-Kainargi (21 iulie 1774), Austria, care-și păstrase, în timpul desfășurării ostilităților ruso-turce, neutralitatea, a pretins – pentru bunele oficii făcute Porții – cedarea Bucovinei către Imperiul Habsburgic.

Prin *Convenția din 7 mai 1775*, încheiată de Austria cu Sublima Poartă, sub a cărei suzeranitate se afla Moldova, Bucovina a fost cedată și alipită coroanei austriece. O suprafață de 10 443 km² din nordul Moldovei a intrat în stăpânirea Imperiului Habsburgic. Era un succes al diplomației Curții de la Viena, care-și baza cererea pe abile argumente, mincinos ticluite.

De multă vreme, Austria urmărea, dacă nu totala anexare a Principatelor Române, măcar o parte din teritoriul acestora. În 1718, la tratativele de pace de la Passarowitz, Austria cerea rășluirea munților Moldovei – așa cum avea să facă în 1918. Ridicând pretenții de extindere la est de Carpați, Austria își justifica cererile ca fiind vorba, de fapt, de restituirea unei întinderi de două comitate „smulse pe nedrept de moldoveni” și care ar fi aparținut altădată Pocuției, pe care Austria o stăpânea după prima împărțire a Poloniei (1772). În anul 1773, viitorul împărat Iosif al II-lea, în urma unei călătorii întreprinse în Transilvania, a devenit susținător

¹ Vladimir Trebici, *Demografie. Excerpta et selecta. Academicianul la vârsta de 80 de ani*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 108; *Istoria Românilor*, vol. VI, *Românii între Europa Clasică și Europa Luminilor (1711–1821)*, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 682.

al necesității dobândirii „colțului” din partea de sus a Moldovei, necesar unei mai lesnicioase comunicații a Curții de la Viena cu Galiția².

Diplomația austriecilor, prin intrigi, bani și date mincinoase, a obținut de la turci – deși aceștia nu aveau nici un drept s-o facă – cedarea Bucovinei. La 1 octombrie 1775, trupele austriece au început să mute „vulturii”, pajurile imperiale – semnele lor de graniță –, ocupând partea de nord a Moldovei, cu toate că noul domn al acesteia, Grigore al III-lea Ghica da de știre turcilor despre această încălcare teritorială.

Austria a stăruit ca domnul Moldovei, bănuind că ar fi filorus, să nu figureze în comisia de delimitare a hotarului. Poarta l-a numit pe Tahir Aga, iar ca supraveghetor al hotărnicirii pe pașa de Hotin, ambii cumpărați de austrieci cu mari sume de bani. Domnul, în speranța de a scăpa măcar Suceava, a încercat și el să câștige cu bani bunăvoința celor doi dregători otomani.

Delimitarea frontierei s-a înfăptuit prin două noi Convenții, din vara anului 1776. Hotarul țării ciuntite a fost stabilit prin pierderea a încă 46 de sate, față de pretențiile inițiale ale Austriei. Se ceda, astfel, austriecilor, din trupul Moldovei, un teritoriu mănăs, cu 75 000 de locuitori, în marea lor majoritate români.

Guvernul habsburgic a denumit, la început, noul teritoriu „Moldova austriacă” (Österreichische Moldau). Curând însă, pentru a masca anexiunea, Austria a denumit acest teritoriu din nordul Moldovei, cu numeroase vestigii ale istoriei românești, „țara clasică a trecutului român propriu-zis” – în expresia lui Dimitrie Onciul³ – Bucovina, după denumirea pădurilor de fagi de la Cosmin.

Până în 1786, Bucovina a fost menținută sub administrație militară austriacă, iar după această dată a fost alipită Galiției, ca o simplă circumscripție administrativă a acestei provincii, al 19-lea „cerc” (Kreis) al Galiției, având în frunte un Kreishauptmann, desemnat de guvernatorul din Liov.

Înglobarea Bucovinei din punct de vedere administrativ Galiției (1786–1848) s-a răsfrânt negativ asupra situației românilor pe planul vieții social-politice și culturale. „Moștenirea moldovenească” avea să-și păstreze însă vitalitatea și să genereze puternica rezistență a locuitorilor în fața încercărilor de înăbușire a dezvoltării conștiinței lor naționale.

Biserica s-a dovedit instituția salvatoare a ființei etnice românești; lupta pentru autonomia bisericească a coincis în fapt cu lupta pentru apărarea limbii, formarea și dezvoltarea conștiinței naționale. Biserica a fost școală și, totodată, a creat școală. Spiritualitatea românească din Bucovina s-a menținut și s-a îmbogățit din ea.

Prin trecerea eparhiei bucovinene sub stăpânire austriacă, capul Bisericii a trebuit să se ocupe nu numai de treburile duhovnicești, ci și de apărarea intereselor

² Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura „Humanitas”, 1991, p. 9 și urm.; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, *De la administrația militară la autonomia provincială (1774–1862)*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 60 și urm.

³ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 141–142.

publice, naționale, culturale și economice, care înainte erau în sarcina Domniei și a Sfatului domnesc.

Biserica din Bucovina cuprindea numeroase ctitorii domnești, deținătoare de întinse domenii funciare, care totalizau o jumătate din teritoriul țării. Împăratul Iosif al II-lea, prin decretul din 29 aprilie 1786, a întemeiat Fondul Religionar (Bisericesc) Greco-Oriental, compus din moșiile mănăstirești care se găseau în țară și care fuseseră dăruite de voievozii și boierii moldoveni. Deși avea denumirea confesională „greco-oriental”, Fondul Religionar, prin patrimoniul lui, era o avuție a Bisericii Ortodoxe Române din Bucovina. Aceasta, în virtutea autonomiei bisericești, garantată la anexarea Bucovinei de Austria, putea dispune – numai ea – de modul cum erau folosite veniturile Fondului Religionar.

Din rândul slujitorilor Bisericii Ortodoxe din Bucovina s-au distins câteva personalități, care au avut vie conștiința responsabilității de cărturari români într-o provincie supusă stăpânirii străine. Ei au desfășurat o bogată activitate pe diverse planuri ale vieții religioase și politico-culturale pentru apărarea drepturilor românești. Este cazul lui Dosoftei Herescul, episcop de Rădăuți, care a devenit, în 1782, „episcop exempt al Bucovinei”, cu sediul la Cernăuți, oraș pe care Iosif al II-lea l-a ales capitală a Bucovinei. În vremea păstoririi Bisericii de către Dosoftei Herescul, s-a stabilit *Regulamentul duhovnicesc*, care realiza un compromis între puterea de stat și cea bisericească. A luat ființă o Școală clericală la Mănăstirea Sf. Ilie de lângă Suceava. Aceasta avea să se mute la Cernăuți și să se dezvolte într-un Institut Teologic (1827) care, în 1875, a fost ridicat la rangul unei Facultăți de Teologie în cadrul Universității „Francisca Iosefina”, nou create. Prin stăruința episcopului Dosoftei Herescul, a crescut permanent numărul școlilor românești, întreținute din „Fondul Bisericesc al Bucovinei”. „În fața istoriei nepărtinitoare – considera distinsul istoric bucovinean I. Nistor – Dosoftei Herescul apare ca cel mai mare și mai merituos arhiepiscop al bisericii bucovinene”⁴.

Preocuparea elitei intelectuale românești pentru dezvoltarea învățământului în limba română se încadra oarecum în preocuparea Curții imperiale de la Viena din vremea Mariei Tereza și Iosif al II-lea de a face din învățământ – se înțelege din cel german, îndeosebi – un mijloc de întărire a Austriei ca stat german. Se pornea de la ideea că învățământul nu putea fi decât în limba germană, în alte limbi din țară, din monarhie, ar fi „vorbit numai țărani”⁵.

În 1784 a fost declarată obligativitatea învățământului primar și în Bucovina, care urma să se desfășoare numai în limbile română și germană⁶. După 1786, școlile au fost subordonate guvernului galițian, care, în 1793, a decretat desființarea

⁴ I. Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, Editura „Casa școalelor”, 1916, p. 32; Șt. Ștefănescu, *Valori ale culturii românești din Bucovina. Pagini de istorie*, în „Academica”, București, nr. 23, 2004, p. 35.

⁵ Jacques Droz, *Histoire de l'Autriche*, Paris, Presses Universitaires de France, 1961, p. 26–27.

⁶ M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 104.

obligativității învățământului primar, fapt ce a condus la stagnare în domeniul școlar în perioada dominației galițiene⁷.

În fruntea elitei politice românești a Bucovinei, cu rol însemnat în păstrarea tradițiilor, a limbii și sentimentelor naționale, s-a situat familia Hurmuzachi, aflată în miezul evenimentelor care au pregătit și prin care s-a manifestat revoluția din 1848 în întreg spațiul românesc⁸.

După Revoluția din 1848, prin *Constituția austriacă din 4 martie 1849*, Bucovina a fost declarată „țară a Coroanei” (Kronland), cu titlul de Ducat (Herzogtum). Prin patentă imperială din 29 septembrie 1850, i se asigura un statut de autonomie provincială și se stabilea un regulament pentru alegerea deputaților în Dietă sau camera ei legislativă.

Descătușarea spiritului de libertate națională și-a găsit expresia în înmulțirea școlilor publice, în creșterea calității învățământului și în introducerea limbii române ca limbă didactică pentru toate materiile de studiu de la Institutul Teologic din Cernăuți, care luase ființă în 1827, în locul fostei Școli clericale ortodoxe, ca și în crearea Catedrei de limba și literatura română la Liceul Latino-German din Cernăuți. Primul titular al Catedrei a fost refugiatul transilvănean Aron Pumnul, fost profesor de filosofie la Blaj, cu rol însemnat la Adunarea de la Blaj, din 3/15 mai 1848⁹.

La Cernăuți a luat ființă o școală normală – Preparandia – românească, cu misiunea de a pregăti candidați pentru cariera de învățători pentru școlile de sub conducerea Consistoriului ortodox din Bucovina. La Preparandie, cursurile se faceau în limba română de către profesorii de la Institutul Teologic¹⁰.

Pentru susținerea revendicărilor naționale, a apărut la Cernăuți, la 4 octombrie 1848, gazeta „Bucovina” – „gazetă românească pentru politică, religie și literatură” – sub îngrijirea fraților Gheorghe, Alexandru și Eudoxiu Hurmuzachi. La această foaie, gândită a fi „o oglindă a activității intelectuale a românilor”, aveau să colaboreze reprezentanți ai scrisului românesc de pretutindeni. Printre ei s-au numărat Vasile Alecsandri, Vasile Pogor, Mihail Kogălniceanu, Andrei Șaguna, Andrei Mureșanu, Aron Pumnul, iar dintre bucovineni, pe lângă frații Hurmuzachi, Iralie Porumbescu, tatăl lui Ciprian Porumbescu și alții¹¹.

În Bucovina, mai mult decât în Transilvania și Basarabia, românii au reușit, în ciuda dificultăților de tot felul, să-și asigure condiții de viață politico-statale proprii.

⁷ Lazăr Ureche, *Situația învățământului românesc din Bucovina în perioada administrației militare austriece (1775–1786)*, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean, anul IV, 1977, p. 141; Ilie Luceac, *Familia Hurmuzachi: între ideal și realizare. O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Cernăuți – Timișoara, Editura Alexandru cel Bun, 2000, p. 30.

⁸ M. Iacobescu, *Idealul de libertate și unitate națională la românii din nordul Moldovei sub habsburgi (1774–1918)*, I, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, anul XXV, 2, 1988, p. 72–73; Ilie Luceac, *op. cit.*, p. 34 și urm.

⁹ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 111; *Istoria Românilor*, vol. VII, 1, p. 785–786.

¹⁰ *Istoria Românilor*, vol. VII, 1, p. 785–786.

¹¹ Ilie Luceac, *op. cit.*, p. 50–51; *Istoria Românilor*, vol. VII, 1, p. 355.

Recunoscută din 1849 ca provincie autonomă, Bucovina își avea, din 1862, stemă și drapel proprii. Împăratul de la Viena adăuga, în titulatura sa, și calitatea de „duce al Bucovinei” (Herzog der Bukowina)¹².

Ca și în alte țări ale Coroanei austriece, Bucovina avea în frunte un guvernator, „președinte”, și era supusă, în privința administrației publice, direct guvernului central de la Viena. În Dieta Bucovinei, corpul reprezentativ al țării, românii au deținut, până în 1912, majoritatea absolută a deputaților dietali, iar președintele Dietei – „căpitanul țării” – a fost totdeauna un deputat român. Bucovina era reprezentată în Parlamentul central de la Viena de un număr de deputați români și, totodată, în Delegațiunea austriacă care, împreună cu cea ungară, ținea sesiunea ei anuală alternativ, când la Viena, când la Budapesta¹³. Bucovina era reprezentată și în Casa magnaților de la Viena, prin mitropolitul ei și printr-un membru al boierimii bucovinene, căruia i se recunoscuse demnitatea de șambelan – Kämmerer – imperial, fiindcă reușise să dovedească o descendență nobilă moldovenească de 16 generații¹⁴.

Un rol important în definirea statutului politico-cultural al Bucovinei în Imperiul Austriac a continuat să-l aibă Biserica. Cu sprijinul Fondului Bisericesc a fost susținută dezvoltarea învățământului și a culturii, menite să slujească idealului, pregătirii actului de unire a Bucovinei cu Regatul României.

Ca expresie a propășirii culturale din Bucovina a fost înființarea unor celebre instituții și organe de cultură: Biblioteca Țării, în 1852; Muzeul provincial al Bucovinei (Bukowiner Landesmuseum), în 1863; constituirea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, recunoscută prin *Decretul imperial din 6 mai 1864*, apariția, la 1 martie 1865, a organului ei de expresie „Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, menită a fi „piatra fundamentală la edificiul măreț al culturii naționale”. În „Foaia Societății” a fost publicată poezia lui Vasile Alecsandri: „Dulce Bucovină, / Veselă grădină, / Cu pomi roditori / Și mândri feciori”, pusă pe note muzicale de Carol Miculi – elev, la Paris, al lui Chopin – și cântată prima oară la Teatrul din Cernăuți de actorul Vlădicescu.

Teatrul românesc de la Cernăuți, prezența și activitatea lui Aron Pumnul și a discipolilor săi, originea bucovineană a familiei lui Mihai Eminescu, etatizarea și laicizarea învățământului public în Bucovina, înființarea Mitropoliei Bucovinei și Dalmației, au fost tot atâtea subiecte însemnate în viața culturală a Bucovinei¹⁵.

Un moment cultural-științific deosebit în întărirea încrederii în triumful idealului național l-a reprezentat manifestația studențească de la Putna, din 1871,

¹² *Istoria Românilor*, vol. VI., p. 685; vol. VII, 1, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 209.

¹³ *Istoria Românilor*, vol. VII, 1, p. 781; vol. VII, 2 p. 356–357.

¹⁴ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 110; Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002, p. 67–69.

¹⁵ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918 (În legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 1996; D. Vatamaniuc, *Eminescu și Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, București, Editura Academiei Române, anul II, nr. 1, 1995, p. 26.

prilejuită de împlinirea a 400 de ani de la fundarea mănăstirii (15/28 august 1869). Din comitetul de inițiativă a făcut parte Mihai Eminescu¹⁶, iar la marea Serbare populară au participat cărturari din toate provinciile românești, printre ei numărându-se Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, A. D. Xenopol, Grigore Tocilescu, Iacob Mureșanu, Ciprian Porumbescu ș.a. I-a revenit lui A. D. Xenopol – care, prin studiile sale, se anunța a fi figura emblematică a istoriografiei românești a vremii – onoarea să redea, într-un discurs celebru, năzuințele românilor. Adresându-se mulțimii, care se strânsese din toate colțurile pământului românesc, A. D. Xenopol s-a referit în principal la speranța poporului român într-un viitor mai bun, la granițele injust trasate, care atunci îi despărțeau pe români, dar care „începuseră a cădea”, o dovadă fiind prezența conaționalilor din provinciile subjugate la mormântul lui Ștefan cel Mare, la datoria pe care o aveau intelectualii de „a lumina partea pasivă a națiunii”, la datoria de a lichida neînțelegerile și „relele materiale și morale”. „Răul – a spus Xenopol – nu este atât în afară, cât înlăuntrul nostru... în dezbinarea dinlăuntru stă slăbiciunea tuturor”. Făcând un apel la unirea tuturor românilor, el a spus: „Pe mormântul lui Ștefan cel Mare, pe astă amintire comună tuturor, venim noi deci astăzi cu credința în un viitor comun”¹⁷.

Ciprian Porumbescu, deși nu avea decât 15 ani, a cântat și el în fața aceleiași sublime mulțimi. Când ultimul acord al fermecătorului său arcuș s-a pierdut în pădurea Putnei, urmat de ropote de aplauze, tânărul compozitor, cu ochii în lacrimi, s-a aruncat la pieptul tatălui său, strigând cu nespusă mândrie: „Tată, am cântat la întreaga Dacie”¹⁸.

Un loc deosebit de important a ocupat în mișcarea cultural-științifică din Bucovina înființarea, la Cernăuți, a Universității „Francisca Iosefina”, universitate de limbă germană, al cărei prim rector a fost românul Constantin Tomașciuc. Prin înființarea Universității – așa cum am spus deja –, Institutul Teologic a fost transformat în Facultate Teologică pe lângă Universitate. Aceasta, prin celebritatea unora dintre profesorii pe care îi avea, prin valoarea tinerimii studioase, prin spiritul pe care-l cultiva, de largă înțelegere și prețuire a valorilor naționalităților care trăiau în Bucovina, s-a bucurat de o meritată reputație internațională, creând, într-un anumit fel, modelul unei viitoare atitudini spirituale, care este astăzi preconizată în Europa¹⁹.

La Facultatea Teologică, unică în felul ei în întreg sud-estul european și în toate țările balcanice, s-au pus bazele studiilor teologice ortodoxe și s-au format frunzașii clerului din România, ca și din Bulgaria, Serbia, Dalmația și Bosnia²⁰.

¹⁶ D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 27; Alain Ruzé, *Ukrainiens et Roumains (IXe–XXe). Rivalités carpatho-pontiques*, Paris, L'Harmattan, 1999, p. 173–174.

¹⁷ Șt. Ștefănescu, *Mari istorici și ideea națională: A. D. Xenopol*, în „Glasul Bucovinei”. Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți – București, anul X, nr. 1–2 (37–38), 2003 p. 37.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Radu Grigorovici, *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, în „Analele Bucovinei”, anul I, nr. 1, 1994, p. 10–13.

²⁰ *Ibidem*, p. 10.

Studentii români, al căror număr a crescut an de an la Universitatea din Cernăuți, s-au organizat – după sistemul german – în societăți academice: „Arboroasa”, „Junimea”, „Bucovina”, „Moldova”, „Dacia”²¹.

Prin întărirea păturii de intelectuali români a fost întreținută vie și a pătruns adânc în popor conștiința națională românească.

Anul 1904, prin marcarea, în cadrul unor grandioase manifestări, a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, a atras din nou atenția asupra rolului important pe care îl ocupa Bucovina în pregătirea actului de împlinire națională, care avea să se înfăptuiască în 1918²².

Istoricul bucovinean Dimitrie Onciul, titularul Catedrei de istoria românilor de la Universitatea din capitala României, prin evocarea la Putna a faptelor lui Ștefan cel Mare – ca și A. D. Xenopol în cuvântarea pe care a ținut-o la marea serbare populară din 15 august 1871 – a căutat să întărească în rândul celor veniți la mormântul voievodului din toate ținuturile locuite de români și întregii suflări românești, speranțe într-un viitor mai bun, care să fie al împlinirii naționale. „Venit-am la acest mormânt – spunea D. Onciul – ca la un izvor de viață și de virtute, izvor de însuflețire și de îndemn spre fapte patriotice și creștinești. Venit-am pentru ca, preamărindu-l pe el, sufletele noastre să le înălțăm și să le întărim, neamul să ni-l cinstim, ca și țara ce în sânul ei păstrează acest prea scump odor”²³.

Destrămarea Monarhiei Austro-Ungare în contextul fazei finale a Primului Război Mondial, a accelerat înfăptuirea unirii Bucovinei cu România. La 15/28 noiembrie 1918, în Palatul Mitropolitan din Cernăuți, „fală și podoabă” a capitalei Bucovinei, s-au deschis lucrările Congresului General al Bucovinei, la care au luat parte, pe baze democratice, 74 de delegați ai Consiliului Național Român, care îl avea în fruntea lui pe Iancu Flondor, 13 delegați ai comunelor ucrainiene, 7 ai Consiliului Național German și 6 ai Consiliului Național Polonez. „În numele suveranității naționale”, s-a votat „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”.

Reprezentanții polonilor, salutând unirea Bucovinei cu România, arătau: „Recunoaștem pe deplin drepturile băștinașe ale poporului român asupra țărilor din sudul Nistrului, în general și în special asupra Bucovinei”²⁴. La rândul său, Consiliul Național al Germanilor din Bucovina, prin glasul lui Alois Lebouton, a dat citire unei declarații în care se spunea: „Consiliul Național German, în numele germanilor din Bucovina, se pronunță pentru alipirea Bucovinei la Regatul României”²⁵.

²¹ *Istoria Românilor*, vol. VII, 1, p. 845.

²² N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare povestită neamului românesc*, București, 1904, p. 314–315; N. Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, Ediție îngrijită de Valeriu și Sanda Răpeanu, București, 1976, p. 328–330.

²³ Șt. Ștefănescu, *Ștefan cel Mare, văzut de Dimitrie Onciul*, în „Academica”, nr. 24, 2004, p. 10.

²⁴ Constantin Șerban, *Unirea Bucovinei cu România (1918)*, în „Studii și articole de istorie”, București, anul LXII (serie nouă), 1995, p. 37.

²⁵ *Ibidem*; *Istoria Românilor*, vol. VII, 2, p. 506.

Actul unirii Bucovinei cu România a fost salutat de întreg poporul român. Camera Deputaților, întrunită la București, sub președinția lui Nicolae Iorga, a adoptat *Legea asupra Unirii Bucovinei cu România*, în care se prevedea, chiar în articolul I, că „Bucovina în cuprinsul granițelor sale istorice este și rămâne de-a pururea unită cu Regatul României”²⁶.

Unirea Bucovinei cu România a realizat cadrul propice pentru o mai accentuată dezvoltare în „Țara Fagilor” a economiei, a științei și culturii românești, ridicarea acestora la rangul de universalitate.

Universitatea din Cernăuți – „Heidelberg-ul românesc” – a continuat să fie, în perioada interbelică, o veritabilă pepinieră de valori naționale, unele și universale.

²⁶ *Ibidem*.

DESTINUL BUCOVINENILOR ÎN SPAȚIUL CONCENTRAȚIONAR AL REGIMULUI COMUNIST

VASILE I. SCHIPOR

Procesul de recuperare a memoriei și a istoriei confiscate în perioada regimului comunist începe, programatic, în România după evenimentele din 1989.

După această dată, raportarea la trecut capătă consistență treptat și în Bucovina, printr-o emancipare a confruntării deschise, libere cu acesta, pentru restabilirea adevărului, ca preocupare, în primul rând, a societății civile în formare, ulterior ca preocupare a unor câțiva istorici.

La Cernăuți, „«Țara Fagilor»». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, îngrijit de scriitorul și publicistul Dumitru Covalciuc, manifestă, începând din 1992, un interes constant pentru cunoașterea tragediei bucovinenilor sub ocupație sovietică, mai cu seamă în perioadele 1940–1941, 1944–1953. Acesta publică mărturii ale supraviețuitorilor Gulagului sovietic, tabele cu victimele represiunii staliniste, întocmite pe localități, precum și creații din „folclorul deportării”, inaugurând o nouă direcție în cercetarea științifică din Bucovina.

Pregătirea pentru tipar a almanahului „Țara Fagilor” se realizează la Biblioteca Județeană Mureș, cu sprijinul Fundației Culturale „Vasile Netea”, iar imprimarea la Casa de Editură „Mureș”, în condiții dintre cele mai îngrijite. Sprijinul generos și consecvent acordat românilor din Bucovina ocupată și din Basarabia evidențiază o manifestare superioară a românismului și o cultură a proiectului necunoscute încă dincoace de Carpați. Mărturisirea lui Dimitrie Poptâmaș, directorul Bibliotecii Județene Mureș, făcută în 1999, pe marginea acestui tip de proiect cultural, este o adevărată profesiune de credință: „«Țara Fagilor» se constituie într-un document al perenității culturale românești și un model de colaborare și apropiere dintre noi. Aceasta este biblioteca [viitorului] care va dăinui timpului prin adevărurile pe care le promovează [...]. «Țara Fagilor» reprezintă credința străbună și graiul neamului, adesea încălcate de norme rigide și răuvoitori care doresc să mențină o mai veche stare de spirit; «Țara Fagilor» este golgota neamului românesc, condamnat exilului și deportărilor, materiei prime pentru aparatul de exterminare; «Țara Fagilor» este panteonul marilor bărbați care s-au ridicat din această parte de Românie, sunt operele literare și artistice, sunt nestematele folclorice, mai vechi ori mai noi; «Țara Fagilor» este speranța zilei de

măine. Iată de ce se cuvine, acum, la o nouă apariție a almanahului «Țara Fagilor», să aducem un cuvânt de mulțumire tuturor celor care împlinesc acest minunat și necesar act de responsabilă cultură” (Dimitrie Poptâmaș, *Philobiblon mureșean. O viață printre oameni și cărți*, Cuvânt-înainte de Melinte Șerban, Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, Colecția „Caiete mureșene” (14), 2003, p. 131).

În partea de sud a Bucovinei, inclusă astăzi în județul Suceava, preocupările pentru cunoașterea adevărului despre Gulag încep mai târziu. Teme ce țin de istoria recentă, precum refugiul, exilul, deportările în U.R.S.S. și în Bărăgan, rezistența armată anticomunistă, revoltele țărănești din 1949, închisorile comuniste nu pot fi găsite în preocupările instituționalizate din viața provinciei timp de aproape 15 ani (proiecte de cercetare individuale și în echipă, manifestări științifice). În acest efort de recuperare a memoriei confiscate de regimul comunist se disting, în primul rând, câțiva ziariști curajoși. Ei sunt singurii care, timp de un întreg deceniu, caută supraviețuitori, îi interviează, folosesc documente referitoare la procesele politice și detenție, publică reportaje-anchetă și documentare în ziarele din provincie. Câțiva scriitori, foști deținuți politici, care au cunoscut direct ororile din spațiul concentraționar al regimului comunist, cu ajutorul unor apropiați (ziariști, medici, preoți, profesori) își publică lucrările (versuri, povestiri, amintiri), care apar, cu mari sacrificii, în tiraje mici și în condiții modeste.

Represiunea, tortura, imaginea deținutului politic român ca tip uman, rezistența în interiorul Gulagului, soluția ieșirii din spațiul concentraționar al regimului comunist, prigoana politică și marginalizarea socială sunt înfățișate în pagini memorabile, demne, uneori, de orice antologie tematică. Scrierile lor, cu o valoare în primul rând documentară, îndeplinesc funcții multiple: de cunoaștere, în cadrul procesului de recuperare a adevărului despre istoria recentă, de reparație morală („justiția memoriei”) în raport cu atitudinea instituțiilor statului de drept față de destinul lor vitreg, de catharsis și autocatharsis („vindecarea” memoriei) și de umanizare a unui trecut plin de nenorociri, precum și de educare, pentru ca astfel de fapte inumane, reprobabile să nu mai poată fi repetate în viitor.

În Bucovina, cercetarea științifică programatică a represiunilor regimului comunist începe doar după anul 2000. În acest cadru, lucrarea pe care o publicăm în acest număr al „Analelor Bucovinei” face parte dintr-un proiect de cercetare inițiat în anul 2004. Studiul nostru *Bucovinenii în spațiul concentraționar al regimului comunist. Martiri, martori și mărturii*, publicat recent (*Bucovinenii împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Marian Olaru, Prefață de Dimitrie Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Postfață de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2006, p. 249–320), reprezintă o „panoramă” a literaturii Gulagului și a lucrărilor despre Gulag apărute în Bucovina, în contextul proceselor și fenomenelor din societatea românească, în cadrele căreia se consumă drama bucovinenilor. Partea propriu-zisă a lucrării este un dicționar biografic. Bucovinenii identificați pe baza cercetării de arhivă și de

biblioteca sunt prezentați în ordine alfabetică, cu date esențiale de fișier biografic, referințe și surse bibliografice. Cele câteva sute de nume și destine din Bucovina, identificate astfel până acum și înregistrate în acest instrument de lucru, ilustrează dimensiunea fenomenului de rezistență anticomunistă, precum și politica planificată de distrugere a societății civile din România. Impresionează, în primul rând, activitatea și destinul dramatic al partizanilor din grupurile de rezistență antisovietică și anticomunistă. Impresionează, de asemenea, numărul mare de țărani împușcați, arestați, anchetati, torturați și deportați (în U.R.S.S. și în Bărăgan), numărul mare de elevi, studenți, funcționari, militari, învățători, profesori, preoți, avocați, judecători, medici, ingineri, oameni politici. În multe cazuri, din ariditatea informațiilor – lacunare, cât timp accesul cercetării este drastic îngreunat de o legislație complicată și de proceduri anevoioase, de lipsa finanțării pentru cercetarea sistematică de arhivă – capătă relief biografii impresionante și destine tragice.

Din acest „martirologiu al Bucovinei”, ceea ce publicăm în acest număr al periodicului „Analele Bucovinei” reprezintă o selecție de nume și biografii ilustrative, în opinia noastră, pentru amploarea fenomenului de rezistență anticomunistă, pentru dimensiunile terorii și represiunii politice din perioada 1945–1989, dar, mai cu seamă, pentru destinul bucovinenilor consumat în spațiul concentraționar al regimului comunist. În același timp, proiectul nostru de cercetare științifică are și o motivație intimă. La Cernăuți, cele 40 de monumente și troițe ridicate în satele din regiune în memoria victimelor represiunilor staliniste ilustrează preocupările societății civile pentru recuperarea istoriei confiscate și cinstirea martirilor neamului românesc. Pe plăci de marmură sunt trecute numele bucovinenilor arestați, judecați, condamnați, deportați și împușcați în perioadele de represiune sovietică (1940–1941, 1944–1953). Listele acestora, întocmite pe localități (din păcate, incomplete încă) și un tablou al preocupărilor comunității românești din regiunea Cernăuți în acest domeniu, acoperind perioada aprilie 1991–iulie 1998, se află în lucrarea refugiatului bucovinean Vasile Ilica, *Martiri și mărturii din nordul Bucovinei (Fântâna Albă, Suceveni, Lunca, Crasna, Igești...)*, Oradea, Editura Imprimeriei de Vest, 2003, p. 377–476, 193–211. Presa românească din regiunea Cernăuți consemnează pe larg evenimentele comemorative organizate periodic: „Zorile Bucovinei” și „Plai românesc” (începând din 1991), „Arcașul” (din 2001). O mențiune aparte trebuie să facem pentru periodicul „Libertatea cuvântului” care publică în cadrul rubricii *Glusul adevărului* un material amplu, *Martirii ținutului Herța*, în numerele sale din 22 iulie, 5, 19 august, 7, 14, 18 octombrie, 2, 23 decembrie 2005, 31 martie 2006, sub semnătura lui Petru Grior, președinte al Societății Culturale „Golgota”. Recent, la Cernăuți, s-a propus alcătuirea unei *Cărți negre a memoriei*, proiect de echipă, prin care se urmărește să se adune toate materialele publicate pe această temă, precum și documentele de arhivă, sub îndrumarea unui comitet organizatoric, în frunte cu scriitorul Vasile Tărățeanu. La manifestările din regiunea Cernăuți participă și reprezentanți ai Administrației Regionale de Stat, care aduc mulțumiri organizatorilor pentru „comemorarea istoriei tragice a regiunii” și pentru păstrarea vie a memoriei neamului.

În partea de sud a Bucovinei, însă, la comemorarea victimelor represiunii comuniste (mai ales la 9 martie, Ziua Foștilor Deținuți Politici din România), precum și la puținele manifestări științifice organizate pe această temă, de regulă, nu participă nici un reprezentant al autorităților locale ori județene. Puține sunt aici și monumentele de for înălțate în memoria foștilor deținuți politici. Nici măcar întocmirea unor liste a acestora, pe localități, cu date sumare privind condamnarea și detenția, nu constituie o preocupare de istorie locală, dar și o datorie morală, de onoare, a profesorilor de istorie, de limba română, a preoților. Fiind aproape de arhivele de stare civilă și de supraviețuitorii Gulagului, tot mai puțini pe zi ce trece, profesorii și preoții ar putea oferi cercetării date și informații extrem de folositoare. O mărturisire a lui Vasile Pânzariu, fost deținut politic, plină de tristețe și amărăciune, este grăitoare în acest sens: „Și astăzi, noi trăim și activăm, într-un fel, în clandestinitate, în timp ce toți se bucură azi de libertatea în numele căreia noi ne-am jertfit cei mai frumoși ani din viață” (Vernisarea expoziției de grafică *Memoria retinei Gulagului românesc*, Suceava, 19 mai 2006).

Publicând rezultatele cercetării noastre pe această temă de istorie recentă, Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei al Filialei Iași a Academiei Române și redacția periodicului „Analele Bucovinei” au convingerea că prin aceasta fac, totodată, un act de reparație morală pentru victimele represiunilor comuniste din Bucovina și contribuie, într-un plan mai larg, la formarea și consolidarea unei „culturi a încrederii, a onestității și toleranței, atât de necesare pentru societatea deschisă”, cum susține Vladimir Tismăneanu în lucrarea sa *Noaptea totalitară. Crepusculul ideologiilor radicale în Europa de Est*, București, Editura „Athena”, 1995, p. 16.

DIMITRIE ONCIUL (1856–1923). SON RÔLE DANS LE DÉVELOPPEMENT DE L'HISTORIOGRAPHIE CRITIQUE, OBJECTIVE ET ÉRUDITE

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

La recherche historique roumaine, comme par ailleurs d'autres domaines de la science, a connu vers la fin du XIXe siècle, une vraie „époque d'or” et ce, sur la toile de fond de l'essor économique facilité par la position d'indépendance politique que la Roumanie avait acquise pendant la guerre russo-roumano-turque de 1877–1878.

Les historiens roumains, formés – pour la plupart – dans les grands centres scientifiques européens, ont réussi à imposer les résultats de leurs investigations à l'attention des milieux scientifiques internationaux. Ce fut la période où l'on vit s'affirmer aux côtés de la vieille génération d'historiens, dont B. P. Hasdeu, Alexandru Odobescu et V. A. Urechia, de nouvelles personnalités prestigieuses, telles A. D. Xenopol, N. Iorga, D. Onciul, I. Bogdan, V. Pârvan et C. Giurescu. Leur activité a défini une époque de réalisations historiographiques remarquables, depuis les éditions critiques de sources, véritables modèles du genre, aux ouvrages monographiques de large information et horizon historique; depuis l'élaboration d'amples synthèses d'histoire des Roumains aux ouvrages d'histoire universelle ou de théorie et philosophie de l'histoire.

Dimitrie Onciul (1856–1923) a acquis sa formation historique à l'Université autrichienne de Cernăuți et à l'Institut für Österreichische Geschichtsforschung de l'Université de Vienne, admirable école de paléographie et diplomatique. En 1896, il devient, par concours, professeur titulaire de la chaire d'Histoire et de Littérature des Roumains jusqu'à la fin du XVIe siècle à l'Université de Bucarest, où il jette les bases „du séminaire le plus méthodique”. En 1900, D. Onciul est nommé directeur général des Archives de l'État, fonction qu'il remplit jusqu'à sa mort (1923). Membre de l'Académie Roumaine dès 1905, il en est élu président en 1920. En 1922 il constitue la Commission Consultative d'Héraldique, dont il devient le président.

En tant que historien, D. Onciul a relié son nom à des ouvrages qui, aujourd'hui encore, font autorité en la matière, qu'il s'agisse de la mise en relief de l'importance de la tradition comme source historique ou bien de l'analyse

exemplaire de l'ensemble des sources historiques concernant le sort réservé à la romanité orientale pendant la période de migration des peuples, la formation du peuple roumain et des États roumains indépendants, les rapports entre les États roumains et les États voisins¹.

Je n'insiste pas sur les travaux d'analyse historique de D. Onciul; j'ai le déjà fait, il y a plusieurs années². Je m'arrête sur un aspect de l'activité scientifique de D. Onciul qui n'a pas été mis en valeur: il s'agit de ses préoccupations dans le domaine de théorie et méthodologie de l'histoire.

D. Onciul a présenté ses opinions pour ce qui est de la méthode et de la théorie historique dans deux discours à l'Académie Roumaine: *Epoques et divisions de l'histoire roumaine*³ et *Les phases du développement historique du peuple et de l'État roumain*⁴, ainsi que dans plusieurs conférences tenues à l'Université.

Pour D. Onciul, l'histoire n'est pas que le récit de l'historien. Elle est aussi la façon dont celui-ci procède pour établir son récit, sa démarche, sa méthode. Produits et méthode, les deux éléments indissociables de cette science d'interprétation qu'est l'histoire. Or, les apprentissages méthodologiques ont été absents dans l'enseignement d'histoire. Ce sont pourtant eux qui rendent capable de juger la validité des connaissances produites et qui, ainsi, permettent de résister aux éventuels efforts de propagande, des domestication des esprits, d'aliénation idéologique, d'endoctrinement. Dans des conditions honnêtes d'apprentissage de la méthode historique, l'étudiant s'habitue à questionner par lui-même le passé, à recueillir et à interpréter les faits, à conclure et à présenter ses conclusions; il apprend à connaître donc, en sachant les normes et les limites de sa connaissance. Il devient historien.

I. En 1889, paraît à Leipzig le *Lehrbuch der historischen Methode* d'E. Bernheim. Sous l'influence de E. Bernheim, D. Onciul présentait aux étudiants, en 1898, les modalités de la recherche scientifique et il leur attirait l'attention sur la nécessité à adopter la méthode scientifique fondée sur les documents, sur des informations vérifiées. Pour lui – ainsi que pour E. Bernheim – „l'histoire est la science du développement du monde morale, c'est-à-dire des hommes dans leurs manifestations comme êtres sociale”⁵.

¹ D. Onciul, *Scriseri alese* (Écrits historiques). 2 volumes. Édition critique parue par les soins d'Aurelian Sacerdoțeanu, București, Editura Științifică, 1968.

² Ș. Ștefănescu, *Dimitrie Onciul – istoric*, dans „Memoriile Secției de Științe Istorice”, seria IV, tomul VI, 1981, p. 85–91.

³ Academia Română. *Discursuri de recepțiune*, XXIX, Bucarest, 1906, p. 3–20.

⁴ „Analele Academiei Române. Partea administrativă și dezbaterile”, s. II, tomul XXXIX, 1916–1919, p. 200–224; la version française de l'étude a paru en tirage à part du „Bulletin de la Séction Historique de l'Académie Roumaine”, IX, 1 année, Bucarest, 1920.

⁵ D. Onciul, *Introducere despre noțiunea și caracterul istoriei în general, cum și despre concepția istoriei naționale în special*. Prelegere de deschidere a cursului de Istoria Românilor, noiembrie 1898, în D. Onciul, *Studii de istorie*. Studiu introductiv, ediție îngrijită și note de Aurelian Sacerdoțeanu, București, Editura „Albatros”, 1971, p. 183.

C'est le rôle de l'historien de mettre en valeur la triade: passé, présent, l'avenir.

La sphère du concept d'histoire porte sur l'ensemble du processus de l'évolution humaine auquel participe, selon des circonstances qu'il faut expliquer, l'humanité toute entière; elle réunit les contributions de tous les peuples, soient-ils grands ou petits.

II. D. Onciul a essayé d'établir un système philosophique concernant la périodisation de l'histoire; il a emprunté – selon son propre aveu – le système proposé par son ancien professeur de Vienne, Ottokar Lorenz, de trois générations d'un siècle, vu comme une mesure objective de tous les événements historiques.

En adoptant la théorie des générations d'Ottokar Lorenz, D. Onciul exprimait l'opinion que „l'histoire roumaine présente un exemple classique pour cette théorie”⁶. Partant de ce système, il distinguait dans l'histoire des Roumains trois grandes phases comprenant chacune six siècles: la première phase – soutenait-il –, qui a comme point de départ la conquête romaine, „celle qui a mis les fondements du peuple roumain”⁷, dure jusqu'au VIIe siècle. C'est pendant cette phase que se forme le peuple roumain sur les deux rives du Danube.

La seconde phase, qui s'achève avec la formation des États féodaux roumains, est caractérisée par les débuts d'organisation politique, en connexion, pour les premiers trois siècle, avec l'État slavo-bulgare et, pour les trois autres, avec l'État magyar.

La troisième phase se termine par l'union des tous les Roumains. Elle comprend, comme la précédente, deux périodes de trois siècles chacune. La première, caractérisée par le règne en ligne directe de la dynastie des Basarab en Valachie et de celle des Bogdan-Muşat en Moldavie, s'achève avec l'union éphémère des trois pays roumains sous Michel le Brave⁸. Elle présente trois subdivisions caractéristiques au point de vue politique, à savoir: 1. jusqu'à la reconnaissance de la suzeraineté turque en Valachie, au milieu du règne de Mircea l'Ancien (1402); 2. jusqu'à l'établissement de la suzeraineté turque en Moldavie, après la mort d'Etienne le Grand (1504); 3. jusqu'à l'union des trois pays et la chute de Michel le Brave (1601). Les trois subdivisions ont comme moments culminants les brillants règnes des trois voïvodes qui les ont illustrés⁹.

Dans la seconde période, marquée par le développement de l'idée nationale, D. Onciul distingue également trois subdivisions, chacune d'environ un siècle: 1. l'époque des voïvodes indigènes de différentes familles (1600–1711/16); 2. l'époque des Phanariotes (1711/16–1821); 3. la renaissance nationale sous les

⁶ D. Onciul, *Les phases du développement historique du peuple et de l'État roumain*, Bucarest, 1921, p. 24.

⁷ *Ibidem*, p. 7.

⁸ *Ibidem*, p. 15.

⁹ *Ibidem*, p. 19.

règnes des voïvodes indigènes et la conclusion du processus de formation de l'État national roumain¹⁰.

III. D. Onciul, à l'instar de N. Iorga, a attiré l'attention sur la nécessité de rapporter constamment l'histoire nationale à celle universelle. „Traiter l'histoire nationale comme quelque chose d'isolé, suspendu dans l'air, sans nul rapport avec le développement général des autres peuples avec lesquelles celle-ci est venue en contact, cela ne signifie pas faire histoire”, disait D. Onciul. „Histoire nationale comme partie de l'évolution générale doit être toujours traitée en rapport avec ce développement général; car ce n'est pas tant la narration des actions d'un peuple que surtout la connaissance de son évolution dans le cadre de l'évolution générale et du milieu où il a été placé par le sort, qu'est le problème de l'histoire nationale”¹¹.

IV. D. Onciul, confiant dans la force éducative de l'histoire, relevait que „l'intérêt d'un peuple pour son histoire constitue toujours la mesure la plus sûre de son degré de culture, de sa civilisation”¹². La démarche de l'historiographie doit se guider sur la vérité objective, car „seule la vérité fait naître le vrai amour du pays et de la nation”¹³.

V. D. Onciul a fait des observations particulièrement intéressantes sur les facteurs historiques et leur rôle dans le développement de l'état. Parmi les facteurs historiques, il énumérait: 1. la position géographique; 2. le milieu ethnique; 3. la qualité de la race (du peuple) et 4. l'action des personnalités historiques.

Ce problème des facteurs historiques du développement d'un état s'est retrouvé à N. Iorga – mais avec d'horizons plus larges – sous la forme de „permanences de l'histoire”. Avec ce titre, N. Iorga a présenté une célèbre communication au Congrès International des Sciences Historiques de Zürich (septembre 1938). N. Iorga considérait parmi les permanences de l'histoire la terre (le milieu naturel), la race et l'idée (l'état d'esprit)¹⁴.

VI. Le séminaire organisé par D. Onciul – dont N. Iorga affirmait qu'il était „le plus méthodique des séminaires”¹⁵, a été une école d'histoire sérieuse, par où ont passé et se sont formés des représentants éminents de l'historiographie roumaine, tels que V. Pârvan, C. Giurescu, I. Minea et d'autres.

¹⁰ *Ibidem*, p. 19–20.

¹¹ D. Onciul, *Scrisori istorice*, (Écrits historiques), p. 188.

¹² *Ibidem*, p. 187.

¹³ *Ibidem*, p. 191.

¹⁴ N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice* (Généralités au sujet des études historiques), 3-ème éd., Bucarest, 1944, p. 239–255.

¹⁵ N. Iorga, D. Onciul, dans „Bulletin de la Commission Historique de la Roumanie”, vol. III, 1924, p. XI.

„Avec une ténacité qui souvent ne manquait pas de dureté – écrivait un de ses biographes – D. Onciul astreignait ses étudiants à adopter la sévère méthode scientifique, fondée sur des documents, sur des informations vérifiées. Se refusant à toute phraséologie bruyante, prêtant à confusion et inutile, D. Onciul obligeait ses élèves à faire des travaux aussi concis par leur forme, que riche par leur fond. Celui qui s'éloignait du sujet, était ramené à la réalité par une observation brève, toute aussi convaincante qu'implacable”¹⁶.

Après une année de l'apparition, en 1898, du manuel de Ch. V. Langlois et Ch. Seignobos, *Introduction aux études historiques*, que H. I. Marrou le considérait „le parfait manuel de l'histoire positiviste”, D. Onciul présentait aux étudiants la conférence *Sur la périodisation de l'histoire de roumains et les sources historiques*. C'est la plus précise présentation dans l'historiographie roumaine des sources historiques et leurs valeur et les démarches de l'historien pour sa documentation et la manière de l'utiliser.

VII. Le processus historique créateur consiste en un processus d'enrichissement de l'ensemble de sources employés. Ce processus comporte trois séries d'opérations: a) la découverte de nouvelles catégories de sources à même de fournir à l'historien les informations dont il a besoin; b) la recherche par l'historien des sources qui lui sont les plus utiles dans l'investigation entreprise; c) l'interprétation critique des sources.

Le mécanisme de l'investigation des sources est déclenché par les questions que se pose l'historien, questions qui jouent le rôle de chaînon entre l'historien et ses sources, chaînon qui atteint au niveau du progrès historique dans le pays respectif et caractéristique pour la direction vers laquelle est orientée l'investigation historique.

L'histoire suppose et des faits et un historien. Elle requiert et l'esprit de clarté mathématique et l'esprit de finesse.

La manière dont sont sélectionnés les problèmes et dont sont posés les problèmes à étudier demeure l'élément primordial de la recherche historique. Les questions posées le plus intelligemment par les historiens au passé jouent un rôle important dans la constitution des structures informationnelles, dans l'hiérarchisation des facteurs spécifiques déterminants des processus historiques (le facteur économique, intellectuel, psychologique).

La méthodologie contemporaine de l'histoire suppose la tendance à l'interdisciplinarité, d'une part, et la tendance à la quantification et à la méthode de l'élaboration de modèles, d'autre part.

Toutes ces méthodes permettent de découvrir les profondes couches de la réalité d'où résultent des régularités, tendances, rapports entre les divers éléments de la réalité, „les forces qui stimulent l'activité des hommes”.

¹⁶ T. Balan, *Dimitrie Onciul (1856–1923)*, Cernăuți, 1938, p. 45.

VIII. D. Onciul n'a pas été un théoricien de l'histoire, connue – par exemple – A. D. Xenopol. Son nom n'est pas lié aux grandes découvertes dans le domaine de la méthodologie d'histoire.

Le mérite de D. Onciul consiste surtout dans l'application à l'école historique roumaine, d'une manière critique, de progrès enregistré dans les grands centres scientifiques européennes.

„L'école Onciul” était renommée par l'étude minutieuse et le contrôle sévère de l'authenticité des sources historiques, par la critique intransigeante faite aux traditions romantiques dans la manière d'écrire l'histoire, par la persistance avec laquelle son créateur préconisait d'appliquer dans la recherche historique la locution *ne quid falsi (dicere) audeat, ne quid veri non audeat historia*.

Ces sont – je pense – des mérites qui assurent à D. Onciul une place éminente, non seulement dans l'historiographie roumaine en général, mais même en ce qui concerne le perfectionnement de la méthodologie historique en vue de la connaissance plus approfondie de la vérité.

Dimitrie Onciul (1856–1923). Rolul său în dezvoltarea istoriografiei critice, obiective și erudite

(Rezumat)

Istoricul bucovinean Dimitrie Onciul (1856–1923) se numără, alături de A. D. Xenopol, N. Iorga, I. Bogdan, V. Pârvan și C. Giurescu, între personalitățile prestigioase ale generației de istorici formați în marile centre științifice europene, după dobândirea independenței României, în 1877–1878.

Dimitrie Onciul a fost profesor titular, din 1896, la Catedra de istorie și literatură a românilor la Universitatea din București, directorul general al Arhivelor Statului între 1900 și 1923, președintele Academiei Române în perioada 1920–1923. Prin lucrările sale, în principal de istorie medievală, el constituie încă o autoritate în materie.

În studiul *Dimitrie Onciul (1856–1923). Rolul său în dezvoltarea istoriografiei critice, obiective și erudite*, Ștefan Ștefănescu evidențiază preocupările de teorie și metodologie a istoriei, un aspect al activității istoricului bucovinean mai puțin pus în valoare până acum. Opiniile lui D. Onciul referitoare la metodologia și teoria istoriei sunt prezente în mai multe conferințe ținute la Universitate și în două discursuri ținute la Academie.

Pentru Dimitrie Onciul, istoria nu este numai povestea istoricului. Ea înseamnă și felul în care acesta procedează pentru a-și stabili povestea, demersul, metoda. Rezultatele (produsele) și metoda sunt cele două elemente inseparabile ale acestei științe a interpretării care este istoria. deprinderile metodologice au lipsit în învățarea istoriei și tocmai ele sunt cele care asigură rezistența la eventuale eforturi de propagandă, de domesticire a spiritului, de alienare ideologică, de îndoctrinare. Odată însușită de către student, metoda istorică îl obișnuiește pe acesta să-și pună întrebări asupra trecutului, să adune și să interpreteze faptele, să prezinte propriile sale concluzii despre ele.

Autorul studiului subliniază că profesorul Onciul și-a învățat studenții ca, în cercetarea științifică a istoriei, să se bazeze pe documente și să nu abdice de la principiul informațiilor verificate.

D. Onciul are meritul de a fi stabilit și un sistem filosofic al periodizării istoriei, plecând de la teoria generațiilor, a profesorului vienez Ottokar Lorenz. Istoricul român avea convingerea că istoria românească este un exemplu clasic al acestei teorii. Conform sistemului propus de D. Onciul, istoria românilor cunoaște trei mari faze de dezvoltare, fiecare desfășurându-se pe parcursul a șase secole.

Urmând exemplul lui N. Iorga, D. Onciul a susținut în scrierile sale istorice că istoria națională trebuie cercetată prin raportare la cea univesală, iar demersul istoriografic trebuie să fie călăuzit de adevărul obiectiv. Și în ceea ce privește rolul factorilor istorici în dezvoltarea unui stat – a „permanențelor istoriei”, în viziunea lui Iorga –, Onciul a făcut observații interesante.

Unul dintre meritele lui D. Onciul, pus în lumină în studiul de față, recunoscut atât în epocă, cât și de posteritate, este cel de creator al unei serioase școli românești de istorie, în care a făcut cunoscut, de-o manieră critică, progresul înregistrat în această știință în marile centre științifice europene. La „Școala Onciul” – renumită prin studiul minuțios și controlul sever al autenticității surselor istorice, prin critica adusă tradițiilor romantice de a scrie istoria –, s-au format câțiva eminenți reprezentanți ai istoriografiei românești: V. Pârvan, C. Giurescu, I. Minea ș.a.

CENTENAR SIMION FLOREA MARIAN

Acad. VALERIU D. COTEA

Împlinirea unui veac, la 11 aprilie 2007, de la trecerea în eternitate a lui Simion Florea Marian, îmi oferă prilejul să aduc omagiul Academiei Române memoriei celui ce a fost un prestigios reprezentant al folcloristicii și etnologiei românești¹.

Locurile în care trăim evenimentul de față, acelea ale Sucevei, locuri atât de bogate în legende, doine și balade create, păstrate și răspândite de popor, aureolează, așa spune, cu un plus de lumină, acest moment ce se constituie într-o reală și necesară punte între trecut, prezent și viitor.

Cuvine-se, așadar, să pătrundem cu sfiala impusă de solemnitatea momentului în altarul în care a slujit întreaga viață Simion Florea Marian, atât ca preot – păstor de suflete –, cât și ca specialist de frunte în folcloristica și etnografia românească.

Încă din anul 1881, Bogdan Petriceicu-Hasdeu l-a definit drept „singurul etnograf român [...] în adevăratul sens al cuvântului, care a răzbit în toate unghiulețele, fie cât de ascunse, din traiul, din cugetul, din simțul poporului român”.

Izvorând dintr-o conștiință înalt receptivă la funcția și misiunea literaturii orale și anonime în întemeierea și perpetuarea culturii unei națiuni, preocupările de folcloristică și etnografie ale lui Simion Florea Marian au făcut, de-a lungul deceniilor, obiectul și al altor numeroase și înalte aprecieri, culminând, cum se știe, cu laurii academici.

Așa cita, în acest sens, considerațiile unuia dintre distinșii continuatori ai marelui nostru bucovinean, respectiv folcloristul transilvănean Ovidiu Bîrlea care, evaluând căutările, eforturile și rezultatele activității lui Simion Florea Marian, crede că „volumele sale relevă o robustețe de invidiat și o putere de muncă rar întâlnită, iar onestitatea cu care au fost lucrate le conferă o durabilitate ce pare a crește cu trecerea timpului”. Și, din perspectiva momentului de față, se vede cât de multă dreptate a avut cunoscutul folclorist.

Poetul Ion Pillat, relevând elementele unei înțelegeri profunde a literaturii populare de către Simion Florea Marian, continuă, subliniind că acesta „nu a fost numai un mare cercetător al graiului străbun”, ci și un proeminent folclorist care a intuit „geniul liric și spiritul de observație al românului de la țară”.

¹ Alocuțiune rostită la Simpozionul „Centenar Simion Florea Marian”, organizat de Complexul Muzeal „Bucovina” și Consiliul Județean Suceava, Suceava, 20–22 aprilie 2007.

Poate că nu este lipsit de semnificație să amintim câteva coincidențe memorabile. Dintre acestea desprindem: Simion Florea Marian se naște în aceeași comună cu Ciprian Porumbescu; debutează în același an – 1866 – și în aceeași revistă – „Familia” – cu Mihai Eminescu; în fine, Iosif Vulcan, fondatorul revistei, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, care l-a consacrat în Academia Română, trec în eternitate, ca și el însuși, în același an, 1907.

Simion Florea Marian, spirit de factură enciclopedică, a realizat o operă impresionantă, în care cultura populară a fost cercetată, pentru prima dată, în toate compartimentele ei, și integrată cu multiple alte domenii: istorie, botanică, ornitologie, entomologie etc.

Mi-aș îngădui, apropiindu-mă de finalul cuvântului meu, să vă mărturisesc că sunt adânc impresionat de amploarea manifestărilor comemorative dedicate marelui cărturar, de cadrul de desfășurare al acestora, acela al Bucovinei mult îndrăgite, prin numeroasele ei similitudini cu spațiul meu natal, Vrancea. Bucovina, cu tot ceea ce are ea mai durabil și înălțător pentru spiritualitatea românească – biserici, mănăstiri, locuri cu rezonanță istorică și culturală și care au fost surse fecunde pentru opera înfăptuită de Simion Florea Marian.

Prezența a numeroase personalități ale folcloristicii și etnologiei românești vădește, de asemenea, că reuniunea de astăzi, prin semnificație și anvergură, onorează nu numai Suceava, Țara de Sus a Moldovei, ci însăși România.

Aș saluta, deopotrivă, participarea la lucrări a unor colegi de peste Prut, încă o dovadă a ceea ce dorim cu toții – solidaritatea și unitatea românească. Pentru efort, dar mai ales pentru gest, care nu e doar frumos, ci și patriotic, o afectuoasă acoladă fraților de peste Prut.

Suntem încântați că la acest eveniment cultural participă reprezentanți ai oficialităților, fapt care-i conferă nu numai autoritate și prestigiu, dar induce și convingerea susținerii acestei manifestări în toate sensurile.

Faptul că se află aici și reprezentanți ai presei scrise și audio-vizuale dă garanția că voci și condeie autorizate vor mediatiza necesar și corespunzător evenimentul.

Îmi exprim entuziasta apreciere și felicit cu această ocazie, din toată inima, Complexul Muzeal Bucovina, pentru inițiativa acestei manifestări cu un program atât de bogat și semnificativ.

Salut, deopotrivă, cu admirație, Consiliul Județean Suceava, care și-a trecut printre priorități organizarea unei asemenea manifestări acum, în aceste timpuri când, trebuie să recunoaștem, știința și cultura nu prea reușesc să-și facă loc în agenda publică. În acest context, permiteți-mi, vă rog, să-mi exprim dezacordul cu unele opinii potrivit cărora statul trebuie să investească bani numai în sectoarele care aduc, cât mai rapid, profituri mari. Investițiile în învățământ, știință și cultură fiind pe termen lung, sunt, din păcate, văzute de mulți ca un pariu dinainte pierdut.

Încheind într-o notă optimistă, doresc ca începutul acesta luminos al reuniunii să continue cu o desfășurare rodnică și să aibă rezultate pe măsura eforturilor depuse. Ca oenolog, îngăduiți-mi să vă tom din cupa sufletului meu licoarea celor mai alese simțiri, să vă adresez urări de sănătate și realizări, pe măsura timpurilor ce le dorim, și să mă înclin, încă o dată, memoriei celui sârbătorit, care a participat direct la devenirea spirituală a epocii sale, marcând-o cu abnegație și devotamentul spiritelor fecunde.

PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI „BUCOVINA”*

VASILE I. SCHIPOR

I. „Analele Bucovinei” – 14 ani de prezență continuă în dialogul privind istoria și cultura Bucovinei

Anul 1989 – anul *Centenarului morții lui Mihai Eminescu* și al unor evenimente istorice petrecute în statele Europei Centrale și de Răsărit – a însemnat pentru românii de pretutindeni un moment astral. Românii bucovineni încep să se regăsească în cadrul unor manifestări entuziaste. Vestitorii acestora sunt românii basarabeni, care întreprind dincoace de Prut mai multe spectacole literar-artistice sub deviza „Deschideți poarta, am venit cu flori! Deschideți poarta, v-am adus comori!”, spectacole susținute în diferite orașe din Moldova și animate de Grigore Vieru, Doina și Ion Aldea-Teodorovici, Iuri Sadovnic, Silvia Chiriac ș.a. Românii de la Cernăuți, stimulați de *perestroică*, *glasnosti* și *vozhrosciot*, întrezăresc orizonturi noi, aflate sub mirajul „visului etnic”, atâtea decenii zăgăzuit, și înființează Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”.

La Gălănești, întâlnirile ocazionate de *Centenarul Eminescu* și, ceva mai târziu, spiritul „podurilor de flori” de pe Prut favorizează ideea reactivării Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina, „instituție glorioasă” cândva, aflată timp de peste un secol, în Țară și în Exil, deopotrivă, „în serviciul existenței naționale”, cum afirmă la Paris, în 1962, profesorul Grigore Nandriș, președinte-model al acesteia. Aici, în 30 iunie–2 iulie 1990, se desfășoară congresul de reactivare a Societății pentru Cultură, care se preocupă de recuperarea vocației sale tradiționale și de asumarea unor obiective și funcții noi, impuse de realitățile generate de căderea Cortinei de Fier în Europa.

Sub presiunea evenimentelor de atunci și a cercetării pe plan internațional a problematicii unei străvechi provincii românești, marcate dramatic în câteva rânduri de istorie, se impune recuperarea dimensiunii cultural-științifice a Societății pentru Cultură, abandonate câteva decenii, după 1944, aproape total, atât în Țară

* Comunicare susținută în cadrul celei de A XV-a Sesiuni anuale aniversare de referate și comunicări științifice, cu participare internațională, a Institutului „Bucovina”, cu tema *Elitele din Bucovina și rezistența anticomunistă, 1945–1989*, Rădăuți, 22–23 noiembrie 2007.

cât și în provincie¹. Entuziasmul Societății pentru Cultură din primii săi ani de activitate, în condițiile anilor următori, se dovedește insuficient. Pentru realizarea unor obiective de importanță națională ia ființă Centrul de Studii „Bucovina”. Evenimentul are loc la Rădăuți în 6 septembrie 1992.

Încă din anul înființării sale, Centrul de Studii „Bucovina” preia proiectul *Enciclopediei Bucovinei*, elaborat și propus în 1990 de către Acad. Vladimir Trebici². Timp de aproape doi ani (1992–1993), eforturile Centrului (încadrat acum cu doi cercetători și un director, cu ½ normă) nu dau rezultate în această direcție. În aceste condiții, se adoptă hotărârea de a se tipări o publicație proprie, „Analele Bucovinei”, periodic cu apariție semestrială, care, prin structură, să abordeze domeniile vizate prin proiectul *Enciclopediei*, publicând, cu prioritate, lucrări cu caracter monografic, la nivelul exigențelor publicisticii științifice academice contemporane și fără a neglija orizontul de așteptare al utilizatorilor din Bucovina și originari de aici, provincie privită programatic în întregul ei istoric.

„Analele Bucovinei” apar în 1994, sub egida Editurii Academiei Române, și se tipăresc la București, de către S.C. Universul S.A. În colegiul de redacție al celui dintâi număr, care apare cu 236 p., se află: acad. Radu Grigorovici, acad. Ștefan Ștefănescu, acad. Vladimir Trebici, acad. Gheorghe Platon, Liviu Ionesi, m.c. al Academiei Române, Radu Economu, Marian Olaru. Redactor-șef: Dimitrie Vatamaniuc. Secretar de redacție: Vasile Schipor. Responsabil de număr: Marian Olaru. Articolul-program este semnat de acad. Gheorghe Platon. Ca document al epocii care l-a produs și al unei generații însuflețite atunci de „mari idei”, acesta surprinde importanța proiectului patronat de Academia Română, din perspectiva integratoare a istoriei naționale: „Asemenea lui Mihail Kogălniceanu, care, în 1843, de la catedra Academiei Mihăilene, dădea expresie simțirii românești și viziunii integratoare a istoriei, astăzi, și noi considerăm ca *patrie* a noastră „toată

¹ Vezi Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei. Destinul unui proiect științific*, studiu publicat în „Analele Bucovinei”, București, anul X, nr. 2 (21), [iulie-decembrie] 2003, p. 365–380. Retipărit în „Codrul Cosminului”, serie nouă, Analele științifice ale Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, Seria Istorie, nr. 10 (20), Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2004, p. 241–252. Pentru aceeași problematică, dar din perspectiva organizării și dezvoltării instituționale, vezi și capitolul *Centrul de Studii „Bucovina*, cuprins în volumul Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (22), 2007, p. 47–154.

² Pentru întreaga problematică a proiectului, vezi D. Vatamaniuc, *Centrul de Studii „Bucovina” la un deceniu de activitate*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, 2 (19), 2002, p. 317–326 și capitolul *Enciclopedia generală a Bucovinei*, în volumul D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Prefață de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (20), 2006, p. 30–36. Procesul-verbal de la dezbaterile publică a proiectului, desfășurată la Suceava, în 23 martie 1991, este inclus în documentarul *România din Bucovina în reconstrucția societății civile*, publicat de Vasile I. Schipor în „Analele Bucovinei”, București, anul XII, nr. 1 (23) [ianuarie-decembrie], 2005, p. 192–196 și în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, p. 586–589.

acea întindere de loc unde se vorbește românește”, iar ca istorie a românilor *Istoria Moldovei întregi, înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania*.

Soarta, și poate nu numai ea, a întreținut vreme îndelungată separația politică între cele trei provincii românești. Din nefericire, sfârșirea Moldovei reprezintă și astăzi o realitate, pe care Țara o resimte dureros. Istoria României, sinteza întregului național existent și viabil în pofida stăpânirilor politice vremelnice, a trebuit să fie realizată din suma părților politice în care viețuia organismul etnic național. [...]

Când o parte a națiunii se află în suferință, întregul organism național se resimte dureros. Sabia care se clatină asupra acestei părți amenință, în măsură egală, întreaga națiune în existența sa materială și spirituală.

Aspirațiilor spre reîntregire și eforturilor politice pentru a le realiza trebuie să li se adauge datoria morală de a cultiva și a întreține conștiința întregului național. «Unirea în cugete și în simțiri» – chiar și în noile condiții ale istoriei – a rămas, trebuie să rămână, preludiul necesar al actului politic.

Istoria națională a românilor se cuvine să cuprindă, firesc este, istoria vremurilor în care cele două provincii, părți din trupul țării, s-au aflat sub stăpânire străină. Reconstituirea acestei istorii (adevărată istorie a rezistenței naționale) este un imperativ al vremurilor noastre, trebuitor păstrării încrederii în valorile naționale și în destinul nostru istoric.

Împrejurări politice proprii au imprimat vieții românești și mișcării naționale din Basarabia și Bucovina căi deosebite, modalități de expresie care nu coincid. Țara, națiunea, este datoare să urmărească, să sprijine, să încurajeze și să dirijeze, chiar, această mișcare; fără să lezeze interesele cuiva, mișcarea națională a românilor afirmă și promovează valorile libertății și ale democrației, în numele cărora se realizează ordinea politică a lumii de astăzi. [...]

«Analele Bucovinei» – al cărui prim număr este acesta – pe linia prestigioaselor publicații care au precedat-o, își propune să fie un instrument pentru împlinirea nobilelor obiective ale promovării și răspândirii culturii naționale; să reprezinte o *alternativă românească autorizată* în dialogul, demult deschis, privind istoria și cultura Bucovinei. Se va înscrie în acest dialog cu prestigiul instituției care o patronează și cu autoritatea numelor care vor semna în paginile sale.

Sanctuar al Moldovei, cuprinzând ctitoria descălecătorilor, mormântul marelui Ștefan, cetatea de scaun a Țării și ctitoriile vo[i]evodale care mărturisesc geniul creator al poporului, Bucovina poartă în ea sufletul românesc dintotdeauna. «Analele Bucovinei» se vor strădui să dea expresie acestui suflet, ridicând conștiințele noastre, ale tuturor, la nivelul unor mari idei”³.

Cu modificări în colegiul de redacție, îmbunătățiri de structură și un număr variabil de pagini, «Analele Bucovinei» se ocupă în cei cinsprezece ani de apariție

³ Acad. Gheorghe Platon, *Argument*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul I, nr. 1, [ianuarie–iunie] 1994, p. 5–6. Republicat într-un volum retrospectiv, vezi „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 2 (19), [iulie–decembrie] 2002, p. 329–330.
<http://cimec.ro/> <http://institutulbucovina.ro>

neîntreruptă de problemele Bucovinei istorice sub toate aspectele: viață politică, literară, culturală și artistică, istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică, etnografie și folclor, științe naturale. Număr de număr, este rezervat un spațiu larg evocării personalităților bucovinene, cărților și revistelor din provincie, manifestărilor diverse ce au ca temă Bucovina, atât în țară cât și peste hotare. Prin caracterul enciclopedic și prin aria de cercetare, „Analele Bucovinei” ocupă un loc singular atât între publicațiile periodice ale Academiei Române cât și în rândul publicațiilor științifice din Bucovina și străine, ce apar astăzi.

De-a lungul celor paisprezece ani de apariție, editorialele sunt semnate de acad. Radu Grigorovici, *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, I, 1, 1994, p. 7–13; D. Vatamaniuc, *Bucovina în viziunea a trei institute de cercetare*, I, 2, 1994, p. 239–242; acad. Radu Grigorovici, *Die Österreichische Politik gegenüber der Bukowina und ihre oft unerwarteten folgen*, II, 1, 1995, p. 5–13; acad. Gheorghe Platon, *România în jocul politic al marilor puteri. Determinism politic și acțiune națională*, II, 2, 1995, p. 233–245; M. Olaru, Șt. Purici, „Bucovinism” și „Homo Bucovinensis”. *Considerații preliminare*, III, 1, 1996, p. 5–11; acad. Radu Grigorovici, *Das Modell Bukowina*, III, 2, 1996, p. 261–280 (tot aici, traducerea în limba română, *Modelul Bucovinei*, p. 281–298); D. Vatamaniuc, *Conferința internațională în problemele Bucovinei*, IV, 1, 1997, p. 9–12; acad. Vladimir Trebici, *Relațiile dintre societățile studentești române și germane de la Universitatea din Cernăuți ca model de înțelegere interetnică (1875–1938)*, IV, 2, 1997, p. 281–286; D. Vatamaniuc, *Eminescu și federalizarea Europei*, V, 1, 1998, p. 5–12; D. Vatamaniuc, *Bucovina și Ioan Slavici – un veac și jumătate de la nașterea prozatorului*, V, 2, 1998, p. 239–244; Mihai Iacobescu, *Revoluția de la 1848–1849 în Bucovina. Particularități. Revendicări. Consecințe*, VI, 1, 1999, p. 7–14; Marian Olaru, Ștefan Purici, *Bucovina – mirajul identitar supranațional*, VI, 2, 1999, p. 259–262; D. Vatamaniuc, *Eminescu și propaganda ucraineană în Bucovina*, VII, 1, 2000, p. 7–9; D. Vatamaniuc, *Anul Eminescu*, VII, 2, 2000, p. 315–319; D. Vatamaniuc, *Bucovina în istoriografia franceză din ultimii ani*, VIII, 1, 2001, p. 5–8; G. Mihăilă, *Limba română – „limba moldovenească”*, VIII, 2, 2001, p. 235–245; D. Vatamaniuc, *Academia Română și Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, IX, 1, 2002, p. 5–6; D. Vatamaniuc, *Centrul de Studii „Bucovina” la un deceniu de activitate*, IX, 2, 2002⁴; D. Vatamaniuc, *Ciprian Porumbescu – o pagină din istoria culturală a Bucovinei*, X, 1, 2003; D. Vatamaniuc, *Literatura bucovineană în tezele de doctorat*, X, 2, 2003; acad. Ștefan Ștefănescu, *Ștefan cel Mare și remodelarea puterii domnești*, XI, 1, 2004; D. Vatamaniuc, „Tribuna”, *cotidianul sibian la 140 de ani de la fondarea sa*, XI, 2, 2004; D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și Bucovina*, XII, 1, 2005, p. 5–7; Mihai Iacobescu, *Bucovina între mitul habsburgic și realitatea istorică*, XII, 2, 2005, p. 289–306; acad. Ștefan Ștefănescu, *Bucovina*,

⁴ La împlinirea a zece ani de la înființarea Centrului de Studii „Bucovina”, editorialele se republică într-un volum retrospectiv al periodicului, vezi „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 2 (19), [iulie–decembrie] 2002, p. 329–456.

„cheia Moldovei”, sub stăpânirea Austriei habsburgice (1775–1918), XIII, 1, 2006, p. 7–14; Vasile I. Schipor, *Destinul bucovinenilor în spațiul concentraționar al regimului comunist*, XIII, 2, 2006, p. 413–416; acad. Ștefan Ștefănescu, *Dimitrie Onciul (1856–1923). Son rôle dans le développement de l'historiographie critique, objective et érudite*, XIV, 1, 2007; acad. Valeriu D. Cotea, *Centenar Simion Florea Marian*, XIV, 2, 2007.

În cadrul rubricii *Evocări*, „Analele Bucovinei” readuc în actualitate personalități de seamă: acad. Ștefan Ștefănescu, *Ion I. Nistor și opera lui istorică*, I, 1, 1994, p. 29–37; acad. Gheorghe Platon, *Dimitrie Onciul (1856–1923), o personalitate exemplară a spiritualității românești*, I, 1, 1994, p. 39–50; acad. Vladimir Trebici, *Profesorul Vasile Grecu (1885–1972)*, II, 1, 1995, p. 15–22; D. Vatamaniuc, *Bucovina și Lucian Blaga la centenarul nașterii sale*, II, 2, 1995, p. 247–249; acad. Vladimir Trebici, *Constantin Brătescu, profesor la Universitatea din Cernăuți*, III, 1, 1996, p. 13–16; acad. Vladimir Trebici, *Ion Negură (1909–1985)*, III, 1, 1996, p. 299–304; Mihai Iacobescu, *Isaia Baloșescu (1766–1834)*, IV, 1, 1997, p. 13–16; D. Vatamaniuc (și alții), *George baron Løvendal (1897–1964)*, IV, 2, 1997, p. 289–326; acad. Vladimir Trebici, *Traian Brăileanu, omul și opera*, V, 1, 1998, p. 13–19; acad. Vladimir Trebici, *George Macrin (1911–1991)*, V, 2, 1998, p. 245–248; Mihai Iacobescu, *Teodor Bălan (1885–1972)*, VI, 1, 1999, p. 15–18; Dumitru Burghilea, *George Popovici (T. Robeanu), jurist, istoric și poet (1863–1905)*, VII, 1, 2000, p. 11–24; Vasile I. Schipor, *Peter Tomaschek (1882–1940)*, VII, 2, 2000, p. 321–333; Elena Cristuș, *Matthias Friedwagner. 140 de ani de la naștere*, VIII, 1, 2001, p. 9–16; Elena Cristuș, *Dimitrie Dan, personalitate a culturii bucovinene*, IX, 1, 2002, p. 7–11; D. Vatamaniuc (și alții), *Ciprian Porumbescu (2 octombrie 1854–25 mai 1883)*, X, 1, 2003; Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Destinul unui proiect științific*, X, 2, 2003; Gheorghe Schipor, *Andronic Motrescu (1852–1922), inginer agronom, profesor, publicist și animator cultural*, XI, 1, 2004; Vasile I. Schipor, *Eugen Pohonțu (1897–1992) și Societatea Artiștilor și Amicilor Artelor Plastice din Bucovina (1931–1934)*, XI, 2, 2004; Luzian Geier, *Buchenländer von Weltbedeutung. Hundert Jahre seit dem Tode des Chirurgen Johann Mikulicz-Radecki* [Bucovineni de renume mondial. 100 de ani de la moartea chirurgului Johann Mikulicz-Radecki], XII, 2, 2005, p. 307–316; Vasile I. Schipor, *Filimon Rusu (1882–1957) – istoric, memorialist, culegător de folclor și publicist*, XIII, 1, 2006, p. 15–36; Vasile Precop, *Vasile Țigănescu – prozator modern*, XIII, 2, 2006, p. 417–477; D. Vatamaniuc, *Dimitrie Onciul, istoric al Bucovinei și Transilvaniei și lexicograf*, XIV, 1, 2007; Vasile I. Schipor, *Cercetătorul austriac Franz Herbich (1791–1865) și contribuțiile sale la cunoașterea florei din Bucovina*, XIV, 2, 2007, p. 427–434; D. Vatamaniuc, *Victor Ion Popa – desenator și colaborator la mai multe publicații*, XIV, 2, 2007, p. 435–443.

Secțiunea amplă *Viața politică, culturală, literară și artistică* reunește, de-a lungul celor 29 de tomuri, numeroase studii pe o tematică diversă (scriitori,

filosofi, compozitori, profesori, ierarhi, învățători, oameni politici, instituții, ideologie literară, literatură, muzică, învățământ, biserică, presă, procese social-politice etc.). Dintre acestea, reținem: Maria Platon, *V. Alecsandri și Bucovina: o lecție de patriotism și iubire*, I, 1, 1994, p. 67–76; Luca Bejenaru, *Preocupări de istoric literar în activitatea lui Aron Pumnul*, I, 1, 1994, p. 77–84; Marian Olaru, *Lupta de emancipare națională reflectată în paginile „Foi Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”*, I, 1, 1994, p. 85–97; Pavel Țugui, *Filologia bucovineană și ortografia românească (1864–1869)*, I, 1, 1994, p. 99–111; D. Vatamaniuc, *Ernst Rudolf Neubauer, profesor, scriitor și jurnalist*, I, 1, 1994, p. 113–121; D. Vatamaniuc, *August Nibio și presa germană rădăuțeană*, I, 1, 1994; p. 133–136; Doina Huzdup, *Ion I. Nistor și rolul său în viața culturală a Cernăuțiului*, I, 2, 1994, p. 243–262; D. Vatamaniuc, *Eugen I. Păunel și activitatea sa*, I, 2, 1994, p. 269–277; Mircea Grigoroviță, *Poetul bucovinean Ion Calenciuc în lumina presei de limbă germană*, I, 2, 1994, p. 279–280; Marian Olaru, *Aurel Onciul și revista „Privitorul”*, I, 2, 1994, p. 281–289; Tudor Morariu, *Rudolf Wagner și Bucovina. Între principialitate și părtinire*, I, 2, 1994, p. 291–296; Vichentie Nicolaiciuc, *Paisie Velickovski și literatura religioasă*, I, 2, 1994, p. 301–309; Vasile Schipor, *Probleme ale cultivării limbii române în calendarele românești din Bucovina (1809–1918)*, I, 2, 1994, p. 311–319; Mircea Pahomi, *Schituri și biserici din ținutul Cernăuți*, I, 2, 1994, p. 321–337; Luca Bejenaru, *Aspecte din istoria învățământului rădăuțean*, I, 2, 1994, p. 339–349; D. Vatamaniuc, *Eminescu și Bucovina*, II, 1, 1995, p. 23–37; Vasile Precup, *Mihai Teliman, cronicar al vieții românești din Bucovina ultimului deceniu al sec. al XIX-lea*, II, 1, 1995, p. 39–52; Gavril I. Crăciun, *Contribuția lui Vasile Gherasim la dezvoltarea gândirii filosofice românești, în contextul filosofiei europene*, II, 1, 1995, p. 53–71; Vasile I. Schipor, *Pagini din viața culturală a Bucovinei istorice*, II, 1, 1995, p. 73–99; Mircea Pahomi, *Fundații românești în Galiția – Ucraina*, II, 1, 1995, p. 101–121; Liviu Papuc, *Mihai Eminescu, în viziunea lui Leca Morariu*, II, 2, 1995, p. 251–262; Pavel Țugui, *Vasile Gr. Pop, istoric literar*, II, 2, 1995, p. 263–274; Marian Olaru, *Activitatea politică a lui Aurel Onciul, 1904–1918*, II, 2, 1995, p. 275–289; D. Vatamaniuc, *„Die Brücke”, punte de legătură între cultura română și cea germană*, II, 2, 1995, p. 291–296; Aurel Buzincu, *„Junimea literară” în prima perioadă de apariție*, II, 2, 1995, p. 297–310; Mircea A. Diaconu, *Revista „Iconar” și mișcarea literară bucovineană interbelică*, II, 2, 1995, p. 311–322; Petru Bejenaru, *Eugen Botezat – biolog de reputație mondială și apărător al demnității naționale*, III, 1, 1996, p. 47–48; Mircea Pahomi, *Vechi biserici ortodoxe moldovenești din orașul Cernăuți (I)*, III, 1, 1996, p. 71–78; Dan Păcurariu, *Tipuri constructive de sinteză ale arhitecturii moldovenești*, III, 1, 1996, p. 79–82; D. Vatamaniuc, *Mișcarea literară bucovineană interbelică și presa rădăuțeană*, III, 2, 1996, p. 305–321; Mircea A. Diaconu, *Iulian Vesper în mișcarea literară bucovineană interbelică*, III, 2, 1996, p. 323–332; Vasile I. Schipor, *Prozatori români în calendarele bucovinene din perioada 1811–1918*, III, 2, 333–347; Pavel

Țugui, Teodor V. *Ștefanelli la început de drum*, IV, 1, 1997, p. 27–38; Luca Bejenaru, *Mihai Horodnic – un zbor frânt*, IV, 1, 1997, p. 39–46; Horst Fassel, *Philipp Menczel, ein journalist aus Czernowitz*, IV, 1, 1997, p. 55–71; acad. Radu Grigorovici, *Dimătrie Onciul și determinismul istoric*, IV, 1, 1997, p. 73–80; D. Vatamaniuc, *Intellectualii bucovineni, Eminescu și biblioteca gimnaștilor români din Cernăuți*, IV, 2, 1997, p. 327–344; Mihai Iacobescu, *Mihai Bodnar-Bodnărescu (1816–1867)*, IV, 2, 1997, p. 345–351; Mircea A. Diaconu, *Mircea Streinul (Schită monografică)*, IV, 2, 1997, p. 353–368; Mircea Pahomi, *Biserica Episcopală „Sf. Nicolae” (Bogdana) din Rădăuți, secolele XIV–XIX*, IV, 2, 1997, p. 375–397; Marian Olaru, *Aspecte ale vieții politice în Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea*, IV, 2, 1997, p. 399–409; Ștefan Purici, *Aspecte ale problemei minorităților naționale în Bucovina istorică între anii 1918 și 1940*, IV, 2, 1997, p. 411–423; Ion Zadik, *Generalul Iacob Zadik și revenirea Bucovinei la România*, V, 1, 1998, p. 21–29; Mircea A. Diaconu, *Bucovina și complexul provinciei*, V, 1, 1998, p. 31–41; Pavel Țugui, *Eusebie Mandicevschi. Receptarea și aprecierea operei sale*, V, 1, 1998, p. 43–59; D. Vatamaniuc, *Vianor Bendescu, mesager al spiritualității românești în Germania*, V, 1, 1998, p. 61–66; Vasile Precup, *Bucovina în „Amintiri din închisoare” de Valeriu Braniște*, V, 1, 1998, p. 67–79; D. Vatamaniuc, *Societatea „Junimea” din Cernăuți în lumina documentelor*, V, 1, 1998, p. 81–93; Mircea A. Diaconu, *Ideologia mișcării „Iconar” (Conceptul de „provincie”)*, V, 2, 1998, p. 253–263; George Macrin, *Leonida Bodnărescu (1872–1945)*, V, 2, 1998, p. 265–271; George Macrin, *Liviu Rusu – muzician bucovinean*, V, 1, 1998, p. 277–280; D. Vatamaniuc, *Biblioteca lui Aron Pumnul*, V, 2, 1998, p. 285–292; D. Vatamaniuc, *Principesa Martha Bibescu despre Bucovina*, VI, 1, 1999, p. 19–24; Mircea A. Diaconu, *Traian Chelariu*, VI, 1, 1999, p. 25–38⁵; Vasile I. Schipor, *Destinul unei biblioteci din Bucovina*, VI, 1, 1999, p. 39–46; Mircea Pahomi, *Biserica „Sfântul Gheorghe” – Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava”*, VI, 1, 1999, p. 83–104; Mircea Grigoroviță, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică (I)*, VI, 1, 1999, p. 105–118; D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia*, VI, 2, 1999, p. 267–289; Valerian I. Procopciuc, *Învățători în viața literară și culturală a Bucovinei*, VI, 2, 1999, p. 291–301; Rodica Iațencu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina în perioada interbelică. Deziderate și realizări*, VI, 2, 1999, p. 303–330; Mircea Grigoroviță, *Facultatea de Științe din Cernăuți în perioada interbelică*, VI, 2, 1999, p. 331–346; Marian Olaru, *Lupta pentru tricolor și afirmarea identității naționale românești în Bucovina*, VI, 2, 1999, p. 387–406; Petru Rușindilar, *Un eminent jurist, om politic și de cultură – Aurel Morariu*, VII, 1, 2000, p. 25–41; Constantin C. Cojocaru, *Daniil Vlahovici – Episcop al Bucovinei (23 aprilie 1789–20 august 1822) (I)*, VII, 1, 2000, p. 43–70; Nicolae

⁵ Studiile publicate în „Analele Bucovinei” de către profesorul universitar sucevean se tipăresc în volumul Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor ‘30*, Iași, Editura „Timpul”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (6), 1999.

Cârlan, *Teatrul religios al lui Ion Luca*, VII, 1, 2000, p. 71–90; Mircea Pahomi, *Soarta tezaurului artistic și documentar al Mitropoliei Sucevei și Moldovei în Polonia (1686–1783)*, VII, 1, 2000, p. 109–121; Pavel Țugui, *Despre restaurarea monumentelor istorice în Bucovina (1951–1977)* (I), VII, 1, 2000, p. 123–137; Dan Jumară, *Programul societăților culturale academice în perioada interbelică*, VII, 1, 2000, p. 157–167; Mircea Grigoroviță, *Biblioteca Universității din Cernăuți în perioada interbelică*, VII, 1, 2000, p. 169–189; Mircea Pahomi, *Biserica „Sfântul Dumitru” Suceava*, VII, 2, 2000, p. 335–355; Constantin C. Cojocaru, *Isaia Baloșescu, Episcopul Bucovinei (17 iulie 1823–14 septembrie 1834)*, VII, 2, 2000, p. 357–385; Vasile Juravle, *Muzica religioasă din Bucovina în secolele XVIII–XIX*, VII, 2, 2000, p. 387–402; Pavel Țugui, *Despre restaurarea monumentelor istorice în Bucovina (1951–1977)* (II), VII, 2, 2000, p. 403–419; Constantin C. Cojocaru, *Daniil Vlahovici – Episcop al Bucovinei* (II), VII, 2, 2000, p. 421–432; Emil Satco, *Creația eminesciană în operele muzicale ale compozitorilor bucovineni*, VII, 2, 2000, p. 433–437; Cristina Puha, *Poziția lui Iancu Flondor față de noile realități politice ale Regatului Român (1918–1924)*, VII, 2, 2000, p. 457–474; Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *Peter Tomaschek: Paneuropa oder die Vereinigten Volksstaaten der Welt?*, VIII, 1, 2001, p. 17–35; Petru Bejinariu, *Societatea Culturală „Școala Română” în apărarea românismului din Bucovina*, VIII, 1, 2001, p. 37–49; Vasile I. Schipor, *Evoluția și destinul scrisului la Rădăuți. Un tablou cronologic*, VIII, 1, 2001, p. 51–68; Daniel Hrenciuc, *Frontieraromâno-polonă în dezbaterile Conferinței de Pace de la Paris (1919–1920)*, VIII, 1, 2001, p. 69–82; Mircea Pahomi, *Biserica Arbore, județul Suceava*, VIII, 1, 2001, p. 83–101; Ștefan Purici, *Represiunile sovietice în regiunea Cernăuți (anii '40–'50 ai secolului al XX-lea)*, VIII, 2, 2001, p. 249–268; Rodica Iațencu, *Forme ale rezistenței anticomuniste în partea de sud a Bucovinei. Mișcarea de partizani (1944–1958)*, VIII, 2, 2001, p. 269–291; Mircea Grigoroviță, *Pedagogi din Bucovina*, VIII, 2, 2001, p. 303–318; Mircea Pahomi, *„Jurământul Bucovinei” față de Austria în anul 1777*, VIII, 2, 2001, p. 319–329; Valerian Procopciuc, *Biserica parohială din Sucevița*, VIII, 2, 2001, p. 331–352; D. Vatamaniuc, *Grigore Nandriș, comentator al vieții politice internaționale*, IX, 1, 2002, p. 13–40; Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *Evoluția învățământului la Rădăuți. Manuale școlare din biblioteca Gimnaziului de Stat Cezaro-Crăiesc*, IX, 1, 2002, p. 41–48; Alis Niculică, *Aspecte ale activității corale românești în Bucovina (1860–1918)*, IX, 1, 2002, p. 49–60; Rodica Iațencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă*, IX, 1, 2002, p. 145–171; Marian Olaru, *Viața politică din Bucovina în documente inedite din arhiva lui Teodor Balan*, X, 1, 2003; D. Vatamaniuc, *Literatura germană în corespondența lui Leca Morariu și câteva probleme de istorie literară* (I), X, 2, 2003; Nicolae Havriliuc, *Mircea Streinul în contextul literaturii române*, X, 2, 2003; Elena Cristuș-Pascaniuc, *Societatea culturală „Armonia” (1881–1944)*, X, 2, 2003; Rodica Iațencu, *Național și provincial în cultura românească din Bucovina în perioada interbelică*, X, 1, 2004; Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *Poeți*

uitați din Bucovina de altădată, X, 1, 2004; Daniel Hrenciuc, *Societățile culturale ale comunităților polonezilor din Bucovina, elemente ale consensului multiethnic în spațiul geografic al Bucovinei istorice*, X, 1, 2004; D. Vatamaniuc, *Teodor Balan și monografia sa consacrată teatrului românesc în Bucovina înainte de 1918*, XI, 2, 2004; D. Vatamaniuc, „*Tribuna*” și presa bucovineană, XI, 2, 2004⁶; Simina-Octavia Stan, *Silvestru Morariu-Andrievici, slujitorul și apărătorul caracterului românesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina*, XII, 1, 2005, p. 9–32; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, XII, 1, 2005, p. 33–49⁷; Pavel Țugui, *G. Călinescu și debutul literar al lui Mircea Streinul*, XII, 2, 2005, p. 317–325; Vasile I. Schipor, *Dumitru Oniga. Poezia-sposedanie, poezia-penitență și drum de izbăvire*, XII, 2, 2005, p. 327–340; Vasile I. Schipor, *Vasile Pânzariu. Calvarul cuvântului condamnat la moarte în „veacul marelui prăpăd”*, XII, 2, 2005, p. 341–354; Gheorghe Schipor, *Învățămintul agricol din Bucovina în perioada 1871–1948*, XII, 2, 2005, p. 355–370; Mihai-Ștefan Ceașu, *Obținerea autonomiei Bucovinei în dezbaterile elitei multietnice provinciale, 1848–1861*, XIII, 1, 2006, p. 39–54; Daniel Hrenciuc, *Integrarea minorităților naționale din Bucovina în România Mare: abordarea național-liberală*, XIII, 1, 2006, p. 55–75; Alis Niculică, *Teatrul Național din Cernăuți (1924–1935)*, XIII, 1, 2006, p. 77–96; Lucia Olaru-Nenati, *George Voevidca – un bucovinean original*, XIII, 1, 2006, p. 97–122; Dumitru Valenciu, *Funcții administrative și distincții onorifice în Mitropolia Bucovinei*, XIII, 1, 2006, p. 123–142; Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu Andrievici – contribuții la emanciparea Bucovinei prin cultură*, XIII, 2, 2006, p. 479–501; D. Vatamaniuc, *Grigore Nandriș în corespondență cu Basil Munteanu și alți contemporani ai săi (V)*, XIII, 2, 2006, p. 503–513; Simina-Octavia Stan, *Mișcarea cultural-națională în Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea*, XIII, 2, 2006, p. 515–527; Ilie Popescu, *Semnificația simbolurilor utilizate în lucrările despre represiunea sovietică împotriva românilor din nordul Bucovinei sub regimul stalinist*, XIII, 2, 2006, p. 529–534; Vasile I. Schipor, *Bucovineni în spațiul concentraționar al regimului comunist*, XIII, 2, 2007, p. 535–608; Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *Ziarul „Bukowina” (1862–1868) și suplimentul său literar „Das Sonntagsblatt” (1862) – contribuții literare și artistice la viața culturală din Bucovina*, XIV, 1, 2007; Rodica Iațencu, *Limbajul de lemn și simbolistica puterii (1945–1956). Studiu*

⁶ Studiile și documentele publicate de Dimitrie Vatamaniuc, redactorul-șef al periodicului „Analele Bucovinei”, se tipăresc și în volumul D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente, Prefață* de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (20), 2006. Pregătirea pentru tipar se face, la Rădăuți, de către un colectiv coordonat de Vasile I. Schipor, secretarul de redacție al periodicului „Analele Bucovinei”.

⁷ Dezvoltat, cu o anexă, *Destinul Bucovinei istorice*, și mai multe hărți, acesta, împreună cu alte studii și documente, se tipăresc în volumul Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente, Cuvânt-înainte* de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (22), 2007.

de caz, XIV, 1, 2007; Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *Ziarul „Bukowina” (1862–1868) și suplimentul său literar „Sonntagsblatt” (1862) – contribuții literare și artistice la viața culturală din Bucovina* (II), XIV, 2, 2007; Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *Cronici teatrale în ziarul „Bukowina” al lui E. R. Neubauer*, XIV, 2, 2007; Vasile I. Schipor, *Destinul unui gen vitreg. Memorialistica bucovineană consacrată spațiului concentraționar*, XIV, 2, 2007.

În spațiul secțiunii *Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică*, secțiune evoluată din *Demografie, toponimie* (din perioada de început), „Analele Bucovinei” publică studii semnate de: Alexandrina Cernov, *Grupul etnic românesc din nordul Bucovinei (Probleme de renaștere națională)*, I, 1, 1994, p. 151–154; Ion Popescu-Sireteanu, *Din toponimia Bucovinei*, I, 1, 1994, p. 157–161; Ion Popescu, *Aspecte sociolingvistice ale asimilării românilor în regiunea Cernăuți*, I, 1, 1994, p. 163–169; acad. Radu Grigorovici, *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populația Bucovinei*, I, 2, 1994, p. 351–367; Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (I), I, 2, 1994, p. 385–422⁸; Vasile Hasna, *Observații lingvistice asupra toponimiei comunei Straja*, I, 2, 1994, p. 423–450; Alexandru-Ovidiu Cristureanu, *Nume de botez românești din nordul Bucovinei în perioada interbelică*, I, 2, 1994, p. 451–459; acad. Radu Grigorovici, *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populația Bucovinei. Bucovina, teritoriu de trecere a evreilor galițieni spre România între 1880 și 1900*, II, 2, 1995, p. 339–356; Ștefan Purici, *Colonizări și imigrări în Bucovina între anii 1775–1848*, II, 2, 1995, p. 357–373; Valerian Procopciuc, *Voievodeasa, destinul dramatic al unei colonii germane din Bucovina*, II, 2, 1995, p. 375–381; acad. Radu Grigorovici, *Trei lumi paralele*, III, 1, 1996, p. 83–109; Eugen Glück, *Evreii din Bucovina în perioada 1774–1786*, III, 1, 1996, p. 111–129; Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimia – tezaur național*, IV, 1, 1997, p. 81–89; Ștefan Purici, *Aspecte ale problemei minorităților naționale în Bucovina istorică între anii 1918 și 1940* (I), IV, 1, 1997, p. 131–144; Constantin Ungureanu, *Procese etnodemografice în Bucovina, în timpul administrației militare (1775)*, V, 1, 1998, p. 101–121; acad. Radu Grigorovici, *Studiu comparativ al recensămintelor populației Bucovinei din anii 1772, 1774 și 1775* (I), V, 2, 1998, p. 293–312; Ștefan Purici, *Dacoromânismul în conștiința și activitatea românilor din Bucovina (sfârșitul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XIX-lea)*, V, 2, 1998, p. 313–331; Constantin Ungureanu, *Procese migraționiste în Bucovina în timpul administrației galițiene*, VI, 2, 1999, p. 347–367; Eugen Glück, *Evreii din Bucovina în perioada 1786–1849* (I), VI, 2, 1999, p. 369–386; Daniel Hrenciuc, *Tratatul româno-polonez din 1921. Ecouri și opinii. Contribuția minorității poloneze din Bucovina la*

⁸ Lucrarea Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II, îngrijirea ediției, studiul introductiv, bibliografia, notele și indicele: Ion Popescu-Sireteanu; *Introducere*: D. Vatamaniuc, București, Editura „Anima”, colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (1), 1996, se tipărește în cadrul programului național prioritar de promovare a operelor fundamentale, inițiat și patronat de Academia Română.

încheierea acestui tratat, VII, 1, 2000, p. 191–214; Daniel Hrenciuc, *Minoritatea polonă din Bucovina*, VII, 2, 2000, p. 439–456; Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimia comunei Sucevița*, VIII, 1, 2001, p. 105–150; Mircea Pahomi, *Boieri și mazili – nobili bucovineni*, IX, 1, 2002, p. 61–79; Marian Olaru, *Ducatul Bucovinei și Imperiul Austro-Ungar. Dimensiunile politice ale raporturilor dintre provincie și centru la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, IX, 1, 2002, p. 81–95; Constantin Ungureanu, *Alegătorii din Bucovina, către anul 1910*, IX, 1, 2002, p. 97–124; Ștefan Purici, *De la Dieta Bucovinei la Parlamentul de la București (1918–1940)*, IX, 1, 2002, p. 125–143; Daniel Hrenciuc, *Considerații asupra evoluției comunităților poloneze din Bucovina în perioada interbelică (I)*, IX, 1, 2002, p. 173–194; Ștefan Purici, *Mihai Eminescu despre Imperiul Țarist*, X, 1, 2003; Constantin Ungureanu, *Trei variante austriece din anul 1915 de cedare parțială a Bucovinei României*, X, 1, 2003; Catinca Agache, *Toponime din comuna Mitocul Dragomirnei*, X, 1, 2003; Alain Ruzé, *Et Vienne crée une „Hêtraie” Roumaine*, X, 2, 2003; Mihai-Aurelian Căruntu, *Sudul Bucovinei în perioada 3 iulie 1940–22 iunie 1941: o regiune disputată în relațiile româno-sovieto-germane*, X, 2, 2003; Marian Olaru, *Aspecte privind rezistența armată anticomunistă în Munții Bucovinei. „Jurnalul” lui Vasile Motrescu*, XI, 1, 2004. Daniel Hrenciuc, *Drumul spre libertate: refugiați polonezi în Bucovina (1939–1941)*, XI, 1, 2005, p. 51–62; Vlad Gafița, *Câteva considerații asupra dificultăților guvernării Bucovinei sub conducerea lui Iancu Flondor în primul an după Unire*, XI, 1, 2005, p. 63–71; Sergiu Haimovici, *Caracteristicile unui cep al cornului de Bos Primigenius, găsit într-o groapă din zona Curtii Domnești de la Suceava, alături de materiale arheologice datate în secolele XVI–XVII*, XI, 1, 2005, p. 73–78; Marian Olaru, *„Jurnalul” partizanului Vasile Motrescu. Memorii, scrisori, manifeste (III)*, XI, 2, 2005, p. 371–391; Rodica Iațencu, *Organizații și mișcări studențești anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz: bucovineni în Mișcarea Tineretului Regalist*, XI, 2, 2005, p. 393–432; Daniel Hrenciuc, *Considerații privind integrarea germanilor bucovineni în Regatul României Mari (1918–1940)*, XI, 2, 2005, p. 433–465; Ștefan Purici, *Premisele reformei agrare din Bucovina (1918–1921)*, XI, 2, 2005, p. 467–481; Constantin Ungureanu, *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775–1776*, XI, 2, 2005, p. 483–492; Luzian Geier, *Die militärische Besetzung der Bukowina und das k. k. Infanterieregiment 41 – das Bukowiner Hausregiment* [Ocupația militară a Bucovinei și istoria Regimentului de Infanterie c.c. nr. 41], XII, 1, 2006, p. 143–153; Ștefan Purici, *De la supuși la cetățeni. Românii din Bucovina (1775–1914)*, XII, 1, 2006, p. 155–166; Constantin Ungureanu, *Statistică școlară despre învățământul primar din Bucovina (sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea)*, XII, 1, 2006, p. 167–202; Rodica Iațencu, *Mișcări și organizații studențești anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz: bucovineni în Mișcarea Tineretului Regalist (II)*, XII, 1, 2006, p. 203–261; Volodomir Sapolvskij, *Activitatea structurilor de forță austriece în Bucovina în condițiile „stării excepționale” (1914–1918)*, XIII, 2, 2006, p. 619–629; Maria Mandric,

Considerații privind căile conștientizării naționale: mișcările naționaliste ucraineană și română (1920–1940), XII, 2, 2006, p. 631–641; Ion Popescu-Sireteanu, *Substantivul „vatră” și verbul „a trăi”*, XIII, 2, 2006, p. 643–651; Dumitru Valenciu, *Asociația Clerului Greco-Ortodox din Bucovina (1898–1948). Rostul ei în viața bisericească*, XIV, 1, 2007; Ioan-Paul Valenciu, *Expoziția Generală Română din 1906. Note sumare*, XIV, 1, 2007; Mihai Iacobescu, *Iorga și Bucovina (I)*, XIV, 1, 2007; Alexander OGuy, *Circulația monetară și denumirile monetare în Bucovina, între anii 1770 și 1840*, XIV, 2, 2007; Ligia-Maria Fodor, *Legislația școlară în Ducatul Bucovinei. Legea din 14 mai 1869*, XIV, 2, 2007; Ortfried Kotzian, *Der Einfluß der kommunistischen Ideologie auf die Minderheitenpolitik Rumäniens in der Zeit zwischen 1945 und 1989, dargestellt am Beispiel der deutschen Volksgruppe (Siebenbürger Sachsen, Banater Schwaben u.a.)*, XIV, 2, 2007.

În cadrul secțiunii *Etnografie, folclor*, de-a lungul celor 14 ani, în „Analele Bucovinei” publică: Grigore Bostan, *O expresie a viziunii poetice românești. Sistemul de arhetipuri al liricii populare din nordul Bucovinei și Basarabia*, I, 1, 1994, p. 171–177; Vasile I. Schipor, *Ion Neculce și constanta moldovenească a povestirii*, I, 1, 1994, p. 179–185; Dragoș Cusiuc, *Din istoria muzeografiei etnografice în Bucovina. Precursori ai muzeografiei etnografice în Bucovina*, I, 1, 1994, p. 187–205; Dragoș Cusiuc, *Înființarea muzeelor etnografice în Bucovina (I)*, I, 2, 1994, p. 461–473; Gr. Nandriș, *Les rapports entre la Moldavie et l'Ukraine d'après le folklore ukrainien*, I, 2, 1994, p. 475–496; Veturia Costinean, *Folclor contemporan din regiunea Cernăuți*, I, 2, 1994, p. 497–500; Vasile I. Schipor, *Cântecul liric din zona Rădăuților*, II, 2, 1995, p. 401–410; Dragoș Cusiuc, *Centre de olărie în Bucovina (I)*, II, 2, 1995, p. 411–423; Liviu Papuc, *Preocupări de folclor la Leca Morariu*, III, 1, 1996, p. 147–156; Magdalena Vasilescu, *Revista „Făt-Frumos” și orientarea spre folclor și etnografie*, V, 1, 1998, p. 153–159; Florin Bucescu, *Vechea doină bucovineană sau doina din ținutul Rădăuților (I)*, VI, 1, 1999, p. 119–140; Florin Bucescu, *Vechea doină bucovineană sau doina din ținutul Rădăuților (II)*, VI, 2, 1999, p. 407–444; Elena Cristuș, *Sentimentul dorului în lirica orală. Imagini ale dorului în poezia erotică din Bucovina (I)*, VII, 1, 2000, p. 215–225; Alma Blănar, *Eminescu – Copacul vieții*, VIII, 1, 2001, p. 151–155; Elena Cristuș, *Leca Morariu și cursurile sale de folclor*, VIII, 2, 2001, p. 359–363; Iulia Brânză, *Obiceiuri cu măști în zona Rădăuți: „Irozii”, „Banda lui Jianu”, „Baba și Moșneagul”*, IX, 1, 2002, p. 235–240; Elena Cristuș-Pascaniuc, *Ilie E. Torouțiu (1888–1953), un spirit bucovinean în cultura română*, X, 1, 2003; Toderăș Simion, *Solca – aspecte istorico-mitologice*, XI, 1, 2004; Vasile I. Schipor, *Ștefan cel Mare în legendele poporului român*, XI, 1, 2004; Elena Pascaniuc, *Ioan Vicoveanu în corespondență cu Matthias Friedwagner*, XII, 1, 2005, p. 79–97; Elena Pascaniuc, *Ioan Vicoveanu și culegerile sale de folclor*, XII, 2, 2005, p. 493–497; Elena Pascaniuc, *Folclorul deportărilor din Bucovina*, XIII, 1, 2006, p. 263–269; Elena Pascaniuc, *Leca Morariu – Ioan Vicoveanu. Corespondență*, XIII, 2, 2006, p. 653–669; Elena Pascaniuc, *Traian Cantemir*

(1907–1998), reprezentant al școlii filologice și folclorice din Cernăuți, XIV, 1, 2007; Iordan Datcu, *Am reeditat șapte cărți de Simion Florea Marian*, XIV, 2, 2007; Elena Pascaniuc, „De plămădit inimile” – o culegere inedită de folclor medical din Bucovina, XIV, 2, 2007.

În secțiunea destinată Științelor naturii, în „Analele Bucovinei” publică: Titus Lucescu, *Rolul unor păsări insectivore în combaterea dăunătorilor din pădurile Bucovinei*, I, 1, 1994, p. 211–213; Titus Lucescu, *Câteva date în legătură cu începutul uscării bradului în raza Ocolului Silvic Marginea-Bucovina*, I, 1, 1994, p. 215–217; Sorin Trelea, *Răspândirea corvidelor în depresiunea Rădăuți*, I, 2, 1994, p. 505–511; Titus Lucescu, *Despre densitatea berzei albe (ciconia ciconia) în unele localități din Bucovina*, I, 2, 1994, 517–520; Sorin Trelea (și alții), *Ornitofauna zonei umede „Ochiuri”-Rădăuți*, II, 1, 1995, p. 153–157; Taras Seghedin, *Propuneri de noi rezervații naturale în Bucovina*, II, 1, 1995, p. 165–168; Ovidiu Bătă, *Aspecte ale cercetării geologice și exploatării miniere în Bucovina* (I), II, 1, 1995, p. 169–174; Petru Bejenaru, *Biologi de seamă formați la școala profesorului Eugen Botezat*, II, 1, 1995, p. 175–177; acad. Liviu Ionesi, *Orest Mirăuță (1931–1967) – geolog bucovinean de prestigiu*, II, 2, 1995, p. 425–432; Ion Iordache, Carmen Gache, *Aspecte avifaunistice din „Codrul secular Slătioara”*, II, 1, 1995, p. 433–442; Radu Cenușă, *Modificări de areal și influența lor asupra uscării bradului în Bucovina*, II, 2, 1995, p. 443–450; Sorin Trelea, *Păsările angajate în dinamica ornitofaunei din depresiunea Rădăuți*, III, 1, 1996, p. 187–199; Titus Lucescu, *Ornitofauna și flora din zona de câmpie din Bucovina*, III, 2, 1996, p. 449–455; Petru Bejenariu, *Etologia și sănătatea morală a lumii contemporane*, IV, 1, 1997, p. 157–163; Carmen Gache, I. Ion, Lorela Caradan, *Lacul de acumulare de la Stânca-Ștefănești, arie de importanță avifaunistică pe Valea Prutului*, IV, 1, 1997, p. 171–174; Titus Lucescu, *Contribuții la cunoașterea florei din bazinul Rădăuți-Bucovina*, IV, 2, 1997, p. 439–442; Titus Lucescu, *Zone cu floră necercetată în Bucovina*, V, 1, 1998, p. 161–165; Ovidiu Bătă, *Rezervații naturale din județul Suceava* (I), V, 1, 1998, p. 167–177; Sorin Trelea, *Originea geografică a speciilor de păsări din depresiunea Rădăuți*, V, 1, 1998, p. 179–186; Carmen Gache, *Dinamica avifaunei în bazinul mijlociu al râului Prut*, V, 1, 1998, p. 187–190; Titus Lucescu, *Contribuții la studierea unor specii floristice din Bucovina*, V, 1, 1998, p. 399–404; Tudor Țibuleac (și alții), *Date fenologice ale migrației păsărilor în Republica Moldova*, VI, 1, 1999, p. 169–180; Ovidiu Bătă, Petru Bejenariu, *Rezervații și monumente ale naturii din Bucovina istorică*, VI, 2, 1999, p. 451–460; Ovidiu Bătă, Ion Podașcă, *Evoluția cercetărilor geologice din zona cristalino-memozoică a Carpaților Orientali de Nord. Ipoteze, concepții, modele*, VII, 1, 2000, p. 231–244; Sorin Trelea, *Ornitofauna luncilor, zăvoaielor și cursurilor de apă din depresiunea Rădăuți*, VII, 1, 2000, p. 245–249; Titus Lucescu, *Contribuții la cunoașterea florei indicatoare de sol din pădurile Bucovinei*, VII, 2, 2000, p. 481–485; Ovidiu Bătă, *Probleme de palinostratigrafie a formațiunilor cristaline din Carpații Orientali*, VII, 2, 2000, p. 487–508; Sorin Trelea, *Avifauna agrosistemelor din depresiunea Rădăuți*, VIII, 1, 2001, p. 173–176; Petru Bejenariu, *Sociologie,*

ecologie și etologie – interdependențe și implicații în administrarea mediului, VIII, 2, 2001, p. 375–380; Sorin Trelea, *Dinamica sezonieră a păsărilor din depresiunea Rădăuți*, VIII, 1, 2001, p. 381–390; acad. Constantin Toma (și alții), *Considerații asupra florei ornamentale din județul Suceava*, IX, 1, 2002, p. 247–260; Aspazia Andronache, *Cercetări privind filogenia, ecologia și taxonomia plantelor parazite și semiparazite din județul Suceava*, XI, 2, 2004; Ovidiu Bătă, *Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX (I)*, XII, 1, 2005, p. 99–107; Sorin Trelea (și alții), *Ornitofauna luncii pârâului Sucevița*, XII, 1, 2005, p. 109–118; Petru Bejinariu, *Contribuții ale biologilor din Bucovina istorică la cercetările de genetică*, XII, 1, 2005, p. 119–123; Titus Lucescu, *Specii din genul Hieracium ierborizate în Bucovina*, XII, 1, 2005, p. 125–128; Ion Iordache, Adrian Oprea, Constantin Ion, *Aspecte ale biodiversității din ariile protejate ale județului Suceava*, XII, 1, 2005, p. 129–134; Ovidiu Bătă, *Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX (II)*, XII, 2, 2005, p. 521–529; Angelica Turculeț, *Cercetări ecologice asupra unor specii ce aparțin ordinelor Heteroptera și Homoptera, dăunătoare culturilor de trifoi din Podișul Sucevei*, XII, 2, 2005, p. 531–547; Sorin Trelea, *Acumularea de apă Rogojești–posibilă arie de importanță avifaunistică*, XII, 2, 2005, p. 547–552; Johanna Walie Müller, Carmen Gache, Alina Elena Ignat, *Contribuții la identificarea unor situri „Natura 2000” în județele Moldovei*, XII, 2, 2005, p. 553–565; Ovidiu Bătă, *Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX (III)*, XIII, 1, 2006, p. 271–279; Sorin Trelea, Adrian Oprea, *Botanistul bucovinean Emilian Țopa*, XIII, 1, 2006, p. 281–288; Adrian Mesteacănu, Denisa Conete, Radu Gava, *Observații de tip monitoring asupra păsărilor de apă de pe lacul Budeasa (Bazinul Argeșului)*, XIII, 1, 2006, p. 289–296; Angelica Turculeț, *Cercetări asupra unor specii de coccinelide (coleoptera) prezente în culturile de trifoi roșu din Podișul Sucevei*, XIII, 2, 2006, p. 671–689; Ovidiu Bătă, *Geologia Bazinului Superior al pârâului Putna (Munții Bistriței)*, XIII, 2, 2006, p. 697–711; Sorin Trelea, *Areale populate cu **Fritillaria meleagris** L. din zona Depresiunii Rădăuți*, XIII, 2, 2006, p. 713–717; Sorin Trelea, *Profesorul Nicolai Valenciuc*, XIV, 1, 2007; Ovidiu Bătă, *Geologia bazinului superior al pârâului Putna (Munții Bistriței) (II)*, XIV, 1, 2007; Carmen Gache, *Diversitatea avifaunei în parcurile urbane și evaluarea calității mediului urban*, XIV, 1, 2007; Ovidiu Bătă, *Geologia bazinului superior al pârâului Putna (Munții Bistriței) (III)*, XIV, 2, 2007; Sorin Trelea, *Botanistul bucovinean Ion T. Tarnavski (1904–1989)*, XIV, 2, 2007.

În cadrul rubricilor *Documente* (întreținută începând cu II, 1, 1995) și *Opinii* (de la II, 2, 1995)⁹, în „Analele Bucovinei” publică: Marian Olaru, *Două memorii reprezentative pentru situația social-politică a românilor bucovineni la sfârșitul secolului al XIX-lea*, II, 1, 1995, p. 179–203; acad. Radu Grigorovici, *Diploma imperială din 9 decembrie 1862*, II, 2, 1995, p. 453–469; acad. Radu Grigorovici,

⁹ La fel ca editorialele, materialele publicate în secțiunea *Opinii* se retipăresc în tomul retrospectiv al „Analelor Bucovinei”, anul IX, nr. 2 (19), [iulie–decembrie] 2002, p. 457–564.

Memoriul lui Vasile Balș „Descrierea Bucovinei” din 1780, III, 1, 1996, p. 215–235; Marian Olaru, *Despre „Homo Bucovinensis” sau împreună cu Klaus Heitmann despre imagologie*, III, 2, 1996, p. 457–465; Rodica Iațencu, Vasile I. Schipor, *Samuil Ioneț, „Însemnări zilnice”*, III, 2, 1996, p. 477–489; Marian Olaru, *Despre crezul politic al lui Aurel Onciul*, IV, 1, 1997, p. 175–180; Constantin Burac, *Eudoxiu Hurmuzachi, autor al studiului „Transilvania în anul 1848”*, IV, 1, 1997, p. 181–204; Pavel Țugui, *Iulian Vesper și „Memoriile” sale*, IV, 1, 1997, p. 217–239; acad. Radu Grigorovici, *„Descrierea districtului bucovinean (1775)” de generalul Gabriel Splény von Mihaldy*, IV, 2, 1997, p. 447–512¹⁰; D. Vatamaniuc, *Obiective, opțiuni și realizări*, V, 1, 1998, p. 191–194; Aurel C. Onciul, *Raportul lui Josef Graf von Etdorf privind Bucovina*, V, 1, 1998, p. 199–214; D. Vatamaniuc, *„Jurnalul” lui Ciprian Porumbescu (I)*, V, 2, 1998, p. 411–431; Vasile Postescă, *Mișcarea literară interbelică din Bucovina. Amintiri de la „Iconar”*, VI, 1, 1999, p. 187–192; D. Vatamaniuc, *„Homo Bucovinensis” – o teorie nouă și totuși veche*, VI, 2, 1999, p. 461–462; acad. Radu Grigorovici, *Un studiu despre francmasoneria din Bucovina*, VI, 1, 1999, p. 463–477; D. Vatamaniuc, *Eminescu, secretar al Agenției Române din Berlin, și câteva documente*, VII, 1, 2000, p. 253–257; acad. Radu Grigorovici, *Comentariu la „comunicarea” lui Aurel Onciul către contele Tisza István*, VII, 2, 2000, p. 509–526; Eugen Pohonțu, *Amintiri despre N. Iorga*, VII, 2, 2000, p. 541–562; Vasile I. Schipor, *Oameni și locuri din Bucovina*, VII, 2, 2000, p. 563–568; Marian Olaru, *Considerații preliminare despre demografie și geopolitică pe teritoriul Bucovinei (1930–1992)*, VIII, 1, 2001, p. 177–183; Vasile Precup, *Din corespondența lui Leca Morariu cu Vasile Țigănescu*, VIII, 1, 2001, p. 185–193; D. Vatamaniuc, *Bucovina în plină latinătate, la hotarul dintre lumea germanică și lumea slavă*, VIII, 2, 2001, p. 391–392; D. Vatamaniuc, *Lista românilor din lagărele din Germania care urmau să fie repatriați în anul 1941*, VIII, 1, 2001, p. 401–419; Dumitru Teodorescu, *O colaborare demnă de tradiția europeană a Bucovinei*, IX, 1, 2002, p. 261–268; acad. Radu Grigorovici, *Un protocol important referitor la reglementarea Districtului Bucovinean, Viena, aprilie 1780*, X, 1, 2003¹¹;

¹⁰ Împreună cu alte documente, traduse din limba germană și comentate, acesta se publică în volumul *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; Prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (2), 1998. Volumul se tipărește în cadrul programului național prioritar de promovare a unor lucrări fundamentale, inițiat și patronat de Academia Română.

¹¹ Studiile și documentele publicate de acad. Radu Grigorovici în „Analele Bucovinei”, dar și în alte periodice, se reunesc într-un volum bilingv, acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (19), 2006. Contribuția Centrului pentru Studiul Problemelor Bucovinei la realizarea lucrării reprezintă un omagiu, la împlinirea vârstei de 95 de ani, adus Academicianului Radu Grigorovici – întemeietor și mentor al grupării științifice de la Rădăuți, pentru creativitatea sa bogată și neobosită. Lucrarea reprezintă, totodată, un model de cercetare științifică modernă, pluridisciplinară, pentru generațiile mai tinere de cercetători din Bucovina.

Pavel Țugui, *Catedrala din Municipiul Rădăuți. Amintiri și documente*, X, 2, 2003; Constantin Ungureanu, *Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei*, X, 2, 2003; D. Vatamaniuc, *O scrisoare a lui Ioan Slavici către Dimitrie Onciul din 1885*, XI, 1, 2004; D. Vatamaniuc, *Cercetările locale și importanța lor*, XI, 2, 2004; Ștefan Purici, *Identitatea națională, integrarea europeană și românii din Ucraina*, XII, 1, 2005, p. 135–139; Pavel Țugui, *Cupca, un sat din Bucovina. Monografie istorică. Partea I (1429–1944)*, XII, 2, 2005, p. 567–577; Dumitru Teodorescu, *Bucovina la început de mileniu: mituri vechi, mituri noi*, XII, 2, 2005, p. 579–582; Mihai Iacobescu, *A apărut „Enciclopedia Bucovinei”*, XIII, 1, 2006, p. 297–300; Ion Popescu-Sireteanu, *O lucrare monumentală – „Enciclopedia Bucovinei”*, XIII, 1, 2006, p. 301–304; Ștefan S. Gorovei, *Scrisoare deschisă la o aniversare*, XIII, 2, 2006, p. 719–720; Anghel Popa, *Bibliografie selectivă* [cărți, studii și articole], XII, 2, 2006, p. 721–722; Pavel „Țugui, *O valoroasă lucrare de istorie literară*, XIV, 1, 2007; D. Vatamaniuc, *Contemporani în corespondență cu Leca Morariu*, XIV, 2, 2007; Teodor Balan, *Teatrul românesc în Bucovina, înainte de 1918* (II), XII, 1, 2005, p. 141–169; D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (II), XII, 1, 2005, p. 171–179; Vasile I. Schipor, *Românii din Bucovina în reconstrucția societății civile*, XII, 1, 2005, p. 181–216; Marian Olaru, *„Jurnalul” lui Vasile Motrescu* (II), XII, 1, 2005, p. 217–237¹²; Teodor Balan, *Teatrul românesc în Bucovina înainte de 1918* (III), XII, 2, 2005, p. 583–608¹³; D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (III), XII, 2, 2005, p. 609–639; D. Vatamaniuc, *Titu Maiorescu în corespondență cu Hurmuzăcheștii*, XIII, 1, 2006, p. 305–310; D. Vatamaniuc, *Claudiu Isopescu în corespondență cu*

¹² Jurnalul partizanului bucovinean Vasile Motrescu se publică și în volumul *Bucovenii împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, Prefață D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Postfață de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (17), 2006. Documentarul de aici se constituie într-un adevărat „laborator de creație” în pregătirea pentru tipar a unei lucrări singulare, consacrate rezistenței anticomuniste din Bucovina, valorificând, spre deosebire de edițiile de la București, prin ancheta de istorie orală, memoria prodigioasă a unui martor supraviețuitor providențial: George Motrescu. În ordinea apariției, edițiile de la București sunt: Adrian Brișcă, *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu și rezistența armată din Bucovina*, București, Institutul pentru Studiarea Totalitarismului, 2005; *Jurnale din rezistența anticomunistă: Vasile Motrescu, Mircea Dobre, 1952–1953*, ediție de Liviu Țăranu, Theodor Bărbulescu, Cuvânt-înainte de Ion Gavrilă-Ogoranu, București, Editura „Nemira”, 2006.

¹³ Lucrarea istoricului bucovinean se publică și în volum: Teodor Balan, *Teatrul românesc în Bucovina istorică*, Ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (14), 2005. Ulterior, Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei tipărește și volumul Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina 1825–1877/Istoria teatrului german în Bucovina 1825–1877*, Editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române. Traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, Editura „Anima”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (21), 2007.

N. Iorga (IV), XIII, 1, 2006, p. 311–349¹⁴; Dumitru Valenciuc, *Mitropolitul Visarion Puiu și pregătirile pentru evacuarea bunurilor culturale ale bisericii bucovinene (1939–1940)*, XIII, 1, 2006, p. 351–363; D. Vatamaniuc, *Revista „Iconar”, la Rădăuți*, XIII, 2, 2006, p. 723; Vasile I. Schipor, *Periodicul „Iconar”, Cernăuți, anul I, nr. 1–3, 1935, se află în Bucovina*, XIII, 2, 2006, p. 725–727, cu 24 de facsimile; Anghel Popa, *Însemnările unui voluntar bucovinean din anii Primului Război Mondial despre principele Carol al României și Regimentul „Vânători de Munte”, XIII, 2, 2006, p. 729–737; Anghel Popa, Domnul colonel Gheorghe Eminescu și Bravul bravilor (Procesul și executarea mareșalului Ney)*, XIII, 2, 2006, p. 739–762; Vasile I. Schipor, *Cronici parohiale din Bucovina* (I), XIV, 1, 2007 și *Filimon Rusu, „Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor”* (I), XIV, 1, 2007; Marian Olaru, *Documente rădăuțene*, XIV, 1, 2007; Eleonora Moldovan, *Un document cu privire la viața politică a românilor din Bucovina de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, XIV, 2, 2007; Rodica Iațencu, Vasile I. Schipor, *Filimon Rusu, „Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor”* (II), XIV, 2, 2007.

În secțiunea *Cronică*, „Analele Bucovinei” publică recenzii și cronici, destinate aparițiilor editoriale din provincie, din țară și de peste hotare, consacrate Bucovinei. Rubrica *In memoriam* consemnează trecerea în eternitate a unor bucovineni de seamă ori a unor colaboratori.

Câteva numere din „Analele Bucovinei” sunt omagiale, închinete unor personalități ale istoriei și culturii noastre: Gheorghe Løvendal (IV, 2, 1997, p. 287–326), Ciprian Porumbescu (X, 1, 2003), Ștefan cel Mare (XI, 1, 2004). Un număr special, IV, 3, 1997, publică în limbile română, germană și ucraineană documentele conferinței științifice internaționale din 1996. La împlinirea a zece ani de la înființarea Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, „Analele Bucovinei” apar cu un număr special, retrospectiv, oferind utilizatorului interesat de cercetarea problemelor Bucovinei un instrument de lucru. Sumarul acestuia cuprinde un *Editorial* (D. Vatamaniuc, *Centrul de Studii „Bucovina” la un deceniu de activitate*), p. 317–326; *Nota redacției*, p. 327; *Argument* (retipărirea articolului-program din I, 1, 1994, semnat de Acad. Gheorghe Platon), p. 329–330; *Editoriale (1994–2002)*, p. 331–456; *Opinii (1994–2002)*, p. 457–564; Elena Cristuș-Pascaniuc, *Bibliografia tematică a revistei „Analele Bucovinei” pe anii 1994–2002*, p. 565–572 (Elena Cristuș-Pascaniuc); *Sumare (1994–2002)*, p. 573–606; *Numere speciale*, p. 607–611; *Lista ilustrațiilor apărute pe prima copertă a fiecărui număr*, p. 613; *Indice de autori*, p. 515–619.

De-a lungul celor 14 ani de apariție, în paginile periodicului „Analele Bucovinei”, alături de ctitori și maeștri – academicieni și profesori universitari din țară, publică cercetători, profesori, învățători, preoți, muzeografi, arhiviști, din

¹⁴ Corespondența acestui cărturar bucovinean se publică și în volumul *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia. I. Corespondență (1926–1942)*, Ediție de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (18), 2006.

multe localități ale Bucovinei și din țară, de la Cernăuți și din Basarabia, din Occident. Unele dintre eboșele publicate, mai întâi aici, formează substanța unor studii și monografii ce se publică, după 1996, în colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”. În peisajul publicisticii științifice din România, „Analele Bucovinei” reprezintă o apariție singulară, patronată de Academia Română, prezentă în circuitul național și internațional, unde se bucură de o primire bună: „Se poate remarca, în ansamblu, preocuparea echipei de la Rădăuți de a informa pe cei interesați asupra chestiunilor ce se pun azi cu privire la acea parte din Țara de Sus, care, după ocupația habsburgică, s-a numit Bucovina. De unde pașantul istoriografic al multor autori, chiar și atunci când vin din alte domenii. Unele texte sunt pregnant polemice, însă cu măsură, cu respect pentru preopinent și cu interes real pentru stabilirea adevărului”¹⁵.

Prin oferta sa, „Analele Bucovinei” se adresează, în același timp, unui public mai larg, furnizându-i elemente (date, informații, modele de interpretare) necesare în construirea propriei strategii de cunoaștere, precum și repere în deprinderea științei de a înțelege prezentul și de a-și construi viitorul. Într-o perioadă anevoioasă, de schimbare a paradigmei culturale și de recesiune a resurselor, „Analele Bucovinei” oferă, prin fiecare din tomurile sale, o lecție modernă de patriotism și iubire, susținută printr-o tenacitate elegantă și o distinsă modestie. Ca recunoaștere a rostului său în viața publică din Bucovina, la împlinirea a 10 ani de la fondare, Primăria municipiului Rădăuți acordă „Analelor Bucovinei”, în ședință solemnă, Diploma de Onoare, pentru contribuția la răspândirea culturii naționale și promovarea unei alternative românești autorizate în dialogul referitor la istoria și cultura Bucovinei (16 decembrie 2004), iar la 8 decembrie 2006 periodicul este răsplătit cu Premiul Fundației Culturale a Bucovinei pentru publicistică științifică.

Dintre opiniile despre periodicul „Analele Bucovinei”, exprimate de-a lungul celor 14 ani de apariție neîntreruptă, reproducem un fragment din *Prefața*, semnată

¹⁵ Apariția periodicului „Analele Bucovinei” prilejuiește „o adevărată revelație” în viața culturală a provinciei, certificând „cu argumente științifice continuitatea spiritualității românești în Bucovina istorică”. Vezi Ilie Luceac, „Analele Bucovinei”, *An I, 1*, 1994. *Centrul de Studii „Bucovina”, Editura Academiei Române, București. 1994, 234 p.*, în „Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți – București, anul I, nr. 4, 1994, p. 128–130. Fiecare din cele aproape 30 de tomuri ale periodicului științific de la Rădăuți se bucură de-a lungul anilor de numeroase cronici de semnă ori de întâmpinare, atât în presa cotidiană din Bucovina cât și în periodice științifice și de cultură din țară, cronici care subliniază contribuția acestuia la „sporirea fondului documentar istoric referitor la Țara de Sus”. Vezi, printre altele, Vasile Precop, „Analele Bucovinei”, *An IV, 1 (7) și 2 (8)*, 1997, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți – București, anul V, nr. 2 (18), 1998, p. 117–120; [Ștefan Hostiuc], „Analele Bucovinei”, *Anul VIII, Nr. 1. 2*, 2001, în „Mesager bucovinean”, București, anul II, nr. 1 (5), ianuarie–martie, 2003, p. 8. Pentru „un bilanț de parcurs” al instituției, la împlinirea a zece ani de activitate, cu trimitere la volumul retrospectiv aniversar al periodicului științific al acesteia, vezi Alexandru Zub, „Analele Bucovinei”, *IX, 2002, 2*, p. 313–619, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, XLII, Iași, Editura Academiei Române, 2005, p. 799–800. Sub titlul *Studii bucovinene – un bilanț de parcurs*, textul semnat de acad. Alexandru Zub apare, ca editorial, în „Dacia literară”, serie nouă, Iași, anul XVI, nr. 6 (63), noiembrie–decembrie 2005, p. 1–2.

de acad. Ștefan Ștefănescu, la unul din volumule editate de noi: „Revista «Analele Bucovinei», deschisă contribuțiilor științifice autentice, a atras printre colaboratorii ei nume ilustre de oameni de cultură români și străini, ca și mulți tineri talentați.

Varietatea tematică – de la izvorul istoric inedit, la reflecția profundă asupra valorii istoriei, de la istoria străveche la istoria zilelor noastre, de la istoria locală la cea națională și universală – și permanenta preocupare de întinerire a cercului de autori de valoare fac ca revista să fie un veritabil barometru pentru natura și nivelul preocupărilor în istoriografia națională și universală de azi”¹⁶.

II. Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” – 11 ani de la fondare

În colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, fondată în 1996, sub egida Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei al Filialei Iași a Academiei Române au fost editate până acum peste douăzeci de lucrări: sinteze, monografii, documente, precum și ediții noi ale unor contribuții valoroase privind Bucovina istorică. Primele două cărți au apărut în cadrul programului național prioritar de editare a unor lucrări fundamentale. În ordine cronologică, lucrările tipărite în cadrul colecției sunt:

1) Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II. Îngrijirea ediției, studiul introductiv, bibliografia, notele și indicele: Ion Popescu-Sireteanu; Introducere: D. Vatamaniuc, București, Editura „Anima”, 1996;

2) *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; Prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1998;

3) Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998;

4) Mircea Pahomi, *Biserici și schituri ortodoxe românești din Ținutul Cernăuți. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuți*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998;

5) Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefată, microbiografii, glosar și note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998;

6) Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura „Timpul”, 1999;

7) *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788–1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de

¹⁶ D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 7–8.
<http://cimec.ro> / <http://institutulbucovina.ro>

acad. Radu Grigorovici; Prefață de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002;

8) *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Rădăuți, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universității, 2002;

9) Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Cuvânt-înainte de acad. Gheorghe Platon, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002;

10) Valerian I. Procopciuc, *Sucevița – sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Movidștilor*, Cuvânt-înainte de Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Cuvânt de încheiere: Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003;

11) Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mișcarea națională din Bucovina*, Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2004.

12) Petru Bejinariu, *Eugen Botezat și școala de biologie de la Cernăuți*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Constantin Toma, membru corespondent al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005.

13) Teodor Balan, *Teatrul românesc în Bucovina istorică*, ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2005;

14) Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare. Integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva național-liberală (1918–1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005;

15) Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuți. Studiu monografic*, cu o postfață de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005;

16) Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII–IX, ediție îngrijită, note și comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproșu, Indici de nume și de materii de Arcadie Bodale, Prefață de Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Postfață de prof. univ. dr. Pavel Țugui, Iași, Editura Taida, 2005–2006;

17) *Bucovineni împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, Prefață: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române: Postfață de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității, 2006.

18) *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia. I. Corespondență (1926–1942)*, ediție de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2006;

19) Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii*, ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, Cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2006;

20) D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, 2006;

21) Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina 1825–1877/Istoria teatrului german în Bucovina 1825–1877*, editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române. Traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, Editura „Anima” 2007;

22) Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2007;

23) Teodor Balan, *Conflictul pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, ediție îngrijită de Marian Olaru, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Pavel Țugui, București, Editura Academiei Române, 2008.

III. Alte lucrări tipărite sub egida Centrului de Studii „Bucovina” sau elaborate de cercetătorii săi

1) Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei, vol. I (1774–1862). De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993;

2) Dragoș Cusiuc, *Zona etnografică Siret*, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă”, 2002;

3) Sorin Trelea, *Avifauna Depresiunii Rădăuți*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, Colecția „Publicațiile Societății Ornitologice Române” (17), 2002;

4) Vasile Adăscăliței, *Românitatea de Sus. Repere etnologice*, ediție îngrijită, Prefață Vasile I. Schipor, Postfață: Victor Iosif, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2004;

5) Mihai Horodnic, *Izvorul Primăverii*, ediție îngrijită, Prefață: Luca Bejenaru, Notă asupra ediției, aprecieri critice, cronologie, bibliografie și anexe: Vasile I. Schipor, Indice de nume: Elena Cristuș-Pascaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2004.

Pentru toți locuitorii Bucovinei de astăzi, și nu doar pentru cercetători, cuvintele acad. Radu Grigorovici, care a împlinit zilele trecute 96 de ani, rostite cu câțiva ani în urmă, la începutul noului mileniu, ar trebui să fie mereu actuale: „Ce ne va aduce viitorul nouă, bucovinenilor, o mână de oameni de pe o fărâamă neînsemnată din univers, botezată [cândva] Bucovina? Oare această denumire este mai mult decât un cuvânt magic, lipsit de corespondență cu realitatea, dar care-și păstrează forța sugestivă până în prezent? Merită ea să ne străduim să-i apărăm identitatea și să încercăm să o transformăm într-un mic rai, pe cât este omenește posibil? Și cine ne va lumina calea spre acest țel? [...] Pentru numeroși români și,

probabil, pentru o parte din ucraineni, au apărut acum două noi cuvinte magice: Uniunea Europeană (U.E.). Ea va fi aceea care ne va elibera ca prin farmec de toate dificultățile și de toate grijile. [...] Din soarta Bucovinei atât U.E., cât și locuitorii actuali ai regiunii ar putea învăța câte ceva, și anume ce trebuie evitat și pe ce se poate clădi în prezent. Construirea și extinderea U.E. poate reuși numai cu condiția existenței unei voințe de înțelegere reciprocă. Granițele statale pot atât uni, cât și separa, în funcție de împrejurări și de mentalități. Ele sunt și vor fi fixate întotdeauna de oamenii de stat ai marilor puteri și cum va decurge istoria în viitor nu se poate prevedea cu siguranță. De aceea atât U.E., cât și noi înșine ar trebui să dăm dovadă, până la integrarea noastră [deplină], de destulă înțelepciune pentru a alege, în ciuda oricăror granițe, drept model al mentalității și comportării noastre pe acela al unor grupări etnice învecinate diferite, care trăiesc de veacuri în bună înțelegere reciprocă [Banatul]. [...] Dacă și noi, bucovinenii, vrem să fim europeni veritabili, trebuie să comutăm nu numai oficial și superficial predispoziția, în fond pașnică a populației autohtone și chiar a celei imigrate, de la xenofobie și ură reciprocă la înțelegere și conlucrare, fără a renunța totuși la sentimentul național”¹⁷.

Institutul „Bucovina” al Academiei Române intră într-un nouă etapă a existenței sale. Sub presiunea nevoii de dezvoltare, care înseamnă, mai presus de toate, continuitate și noi începuturi, sporirea patrimoniului său, așa cum îl înfățișează publicațiile elaborate și editate la Rădăuți, rămâne în relație intimă cu știința înțelepciunii de a fructifica resurse și oportunități, dar și de a rezolva probleme reale: – păstrarea Institutului „Bucovina” în subordinea Academiei Române, în același regim (de funcționare și salarizare) cu al celorlalte institute de cercetare fundamentală (umaniste); – obținerea unui sediu propriu, în Bucovina, independent de orice altă instituție, care să poată deveni, treptat, un loc în care să fie adunate, cu înțelepciune, toate forțele creatoare ale provinciei, toți bucovinenii risipiți în țară și în lume, toți cei care pot crea și promova valori; – aprobarea unui post de documentarist/analist programator, care să răspundă de banca de date, de revistă și Colecția „Enciclopedia generală a Bucovinei”, pentru despovărea cercetătorilor, în beneficiul creșterii lor profesionale, în beneficiul întăririi științifice a Institutului (astfel, vom reuși reabilitarea condiției esențiale a cercetării, în cadrul firesc al căreia locul cercetătorului este în bibliotecă, arhivă, în teren, la

¹⁷ Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina în mileniul al treilea*, în „«Septentrion»”. Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, Rădăuți, anul XI, nr. 16–17, 2001, p. 1–2. Complementar, vezi și *Bucovina – șansa modelului cultural de integrare europeană*, în „Bucovina literară”, Suceava, serie nouă, anul XI, nr. 4 (122), aprilie, 2001, p. 1. Editorialul din revista Societății Scriitorilor Bucovenieni evidențiază scopul declarat al Centrului de la Rădăuți „de a contribui efectiv la cunoașterea Bucovinei și a României în lume”, „orarul de conferințe internaționale”, relațiile interpersonale „de mare fidelitate și acuratețe” cultivate de directorii celor trei institute partenere, dezvoltarea unui „model de negociere a colaborărilor, prin prisma valorificării unei personalități publice active și dăruite”, dar, mai ales, prin publicațiile acestuia. În opinia editorialistului [Ion Beldeanu], Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei al Academiei Române de la Rădăuți reprezintă „un model instituțional” care învederează faptul că „nu provincialismul este barieră în calea marilor proiecte culturale de integrare europeană”.

masa de lucru și în marile dezbateri profesionale ale contemporaneității); – încadrarea, cu prioritate, a tinerilor, selectați și îndrumați cu deosebită grijă pentru viitorul Institutului și al cercetării academice în Bucovina; – încadrarea, prioritară, cu activitatea de bază în Institut și cartea de muncă la Academia Română, a oricărui cercetător cu vârsta de peste 30 de ani; descurajarea aspirațiilor celor care urmăresc cumulusul, fără ofertă clară și contract anual de cercetare, sinecra și doar propria strategie de imagine; – sprijinirea managementului instituțional și de proiect, din perspectiva filosofiei dezvoltării durabile, prin eliminarea barierelor birocratice, a mentalităților anacronice și a practicilor contraproductive care împiedică sistemul să funcționeze; încurajarea competiției reale, care să conducă la formarea de cercetători valoroși, cu inițiativă, harnici, generoși, cu responsabilitate, deschiși cooperării, receptivi, dornici să acceadă la standarde competitive și la bucuria descoperirii de noi orizonturi de înțelegere și abordare în cercetarea științifică; – sprijinirea proiectului născut la Rădăuți, la începutul anilor '90, de refacere a patrimoniului cultural al Bucovinei istorice: completarea bibliotecii Institutului cu toate fondurile de carte, periodice și documente care mai există în Bucovina, în mai multe localități din actualul județ Suceava ori în posesia bucovinenilor din țară (prin atragerea de noi donații, transfer, achiziții); – încurajarea și sprijinirea proiectelor de parteneriat, în beneficiul binelui public dar și al renașterii cercetării științifice patronate de Academia Română; diseminarea rezultatelor cercetării, prin orientarea spre cercetătorul-partener onest de proiect, determinat și nu doar funcționar mărunț, înregimentat în vremelnice ori conjuncturale alcătuiri.

ISTORICUL UNUI PROIECT CULTURAL ȘI ȘTIINȚIFIC. 15 ANI DE LA ÎNFIINȚAREA CENTRULUI PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR BUCOVINEI

MARIAN OLARU

În contextul mai larg, al unei ample eliberări de energii creatoare, pe care Estul Europei l-a cunoscut, după căderea zidului Berlinului, la Rădăuți, un grup de încrezători în destinul european al cercetării științifice românești s-a străduit și a reușit, în urma unor asidue demersuri, să înființeze Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, subordonat Filialei Iași a Academiei Române. Între aceștia îi numim pe: Vasile Precup, Mircea Irimescu, avocat Radu Economu, acad. Vladimir Trebici, acad. Radu Grigorovici – pe atunci, vicepreședinte al Academiei Române, acad. Liviu Ionesi, acad. Gheorghe Platon, Dimitrie Vatamaniuc – membru de onoare al Academiei Române, acad. Cristofor Simionescu – pe atunci, președintele Filialei Iași a Academiei Române. Nevoia unei dezvoltări instituționalizate a cercetării românești pe problema istoriei și culturii Bucovinei venea din experiența trecutului dramatic al acestei provincii septentrionale românești, care a fost dus, peste tot în lume, de bucovinenii care, sub presiunea evenimentelor, au dat lumii și contemporaneității unul dintre însemnatele exiluri.

Bucovinenii emigranți, ca și cei rămași acasă, sprijiniți de autoritățile administrative și de cele culturale, au înființat institute de cercetări – Bukowina-Institut¹ din

¹ În anul 1994, cu prilejul Festivalului de Folclor de la Rădăuți – „Arcanul”, Ortfried Kotzian afirma că „unul dintre rosturile Institutului [Bukowina] este acela de a accentua asupra aspectelor care ne sunt comune, care pot atenua prejudecăți și tensiuni până la anihilarea lor. Ne străduim să atenuăm aceste tendințe de la București și Kiev, care au drept consecință adâncirea ruperii Bucovinei în două regiuni. Noi, germanii, am putea interveni, pentru noi Bucovina nu este o problemă națională. Ea este sarcină europeană [...]”. Cf. „Crai Nou”, V, nr. 1193, 27 august 1994, p. 2. În 1996, Ortfried Kotzian declara că ideea înființării unui institut, cu o astfel de tematică, s-a născut în Germania, datorită faptului că ținutul Schwaben a preluat sub patronaj situația nemților bucovineni, care fuseseră strămutați, în anul 1940, din locurile de baștină, în Germania de atunci, în acțiunea intitulată „Heim ins Reich!”. „Argumentul creării acestui centru a fost următorul: nemții originari din Bucovina ar putea sau pot constitui cea mai bună punte de legătură între trecutul și prezentul unui spațiu geografic cu bune tradiții de conviețuire între păturile și toate etniile din Bucovina. Noi am putea contribui esențial la reconstituirea acelui mod de viață bucovinean [...]”. Cf. „Analele Bucovinei”, IV, nr. 3, 1997, p. 836.

Augsburg (1988), Centrul Bucovinean de Cercetări Științifice² de pe lângă Universitatea „Iurii Fedkovici” din Cernăuți (1992) și Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei³ al Filialei Iași a Academiei Române, înființat în anul 1992, la Rădăuți – și organizează manifestări științifice și culturale precum cele de la Jastrowie (Polonia), intitulate „întâlniri bucovinene” („Bukowinsky Spotkany”). Au editat publicații periodice precum „Kaindl Archiv” (Augsburg); „Țara Fagilor. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”; „Plai românesc”; „Revista bucovineană”; „Arcașul” (Cernăuți); „Septentrion” – Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (Rădăuți); „Suceava”. Anuarul Muzeului Național al Bucovinei; „Analele Bucovinei”; „Codrul Cosminului” – serie nouă, Analele Științifice de Istorie ale Universității „Ștefan cel Mare”; „Bucovina literară”; „Lumea Carapatică” (Suceava); „Glasul Bucovinei” (București-Cernăuți); „Septentrion literar”; „Mesager Bucovinean” (București) etc.

Urmașii refugiaților bucovineni își caută rudele răspândite prin lume și pe strămoșii lăsați la vetrele lor din Bucovina istorică, lansând pagini pe internet, precum au făcut-o cei stabiliți în SUA, în Brazilia, Germania (Stuttgart) și maghiarii originari din Bucovina; publică reviste, așa cum fac românii de la Sidney („Mihai Eminescu”); scriu lucrări cu tematică variată, despre patria lor natală, precum evreii bucovineni de la Haifa și germanii bucovineni din districtul Schwaben, Bavaria.

O bogată literatură a fost dedicată istoriei și culturii Bucovinei. Ea a rezultat din pasiunea pentru istoria acestei părți septentrionale a existenței românești și din conștiința dramatismului existenței acestei provincii, considerată de unii ca fiind un „model” pentru Europa. Dar, punctele de vedere exprimate în zecile de mii de studii și articole scrise până acum sunt dintre cele mai variate și, uneori, divergente. Dezbateri importante s-au purtat și încă se mai poartă pe teme precum: caracterul și consecințele ocupației austriece a nord-vestului Moldovei și constituirea Bucovinei ca provincie austriacă; rolul „civilizator” al factorului german în noua provincie imperială; politica de „colonizare” și raporturile demografice dintre autohtoni și alogeni, dintre majoritate și minoritățile etnice până la 1918 – evaluarea recensămintelor populației și cu deosebire a celor dintre 1880 și 1910; constituirea Ducatului Bucovinei și rolul cultural-național al elitelor; constituirea instituțiilor moderne ale provinciei și prețul modernizării provinciei Bucovina; viața politică, partidele și instituțiile politice din Bucovina; evoluția raporturilor dintre centru și

² *Ibidem*. Oleg Panciuc, directorul Centrului Bucovinean de Cercetări Științifice de pe lângă Universitatea „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, declara în 1996, cu prilejul conferinței științifice internaționale de la Rădăuți, că: „Prin crearea Centrului «Bucovina» de la Cernăuți, noi ne-am propus drept scop de a colabora cu colegii noștri de la centrele din Rădăuți și Augsburg, de a face schimb de opinii asupra unor probleme ce țin de tratarea trecutului istoric al Bucovinei”.

³ *Ibidem*. Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, cu același prilej – prima conferință științifică internațională a celor trei institute Bucovina, de la Rădăuți, din 1996 – afirma că instituția rădăuțeană „este primul institut academic care s-a înființat de la 1975 și până acum în Bucovina [...]”. Se pare că numai printr-o colaborare rodnică a istoricilor din aceste trei institute de cercetări științifice vom face să triumfe un adevăr istoric, să elucidăm împreună multe probleme discutabile în prezent”.

provincie, despre Ausgleich-ului bucovinean și importanța sa pentru Ducatul Bucovinei și Imperiul Austro-Ungar; Bucovina în timpul Primului Război Mondial și rolul administrației austriece conduse de Fischer; naționalitate și fidelitate față de Casa de Austria; rolul pan-dacismului; *Homo Bucovinensis*; Unirea Bucovinei cu România și ieșirea Bucovinei din aria unei culturi europene, de expresie germană și cantonarea într-o cultură „minoră”, dată de o limbă care nu este de circulație internațională; minoritățile din Bucovina și situația lor în timpul României Mari – de la integrare și până la asimilare; românii și „românizarea” pe teritoriul Bucovinei, în perioada interbelică; a doua detrunchiere și dispariția „miracolului” bucovinean; bucovinenii și gulag-ul sovietic; comunizarea Bucovinei și rezistența anticomunistă a bucovinenilor, interzicerea numelui de Bucovina de către comuniștii români; exilul bucovinean din Europa și din Lumea Nouă etc.

Când, la Chișinău și Cernăuți, pe ruinele colosului cu picioarele de lut, care a fost URSS, se afirma mișcarea națională a românilor, prin sărbători de verb românesc, care îl așezau pe Eminescu drept geniu tutelar, la Rădăuți, un grup de intelectuali, amintit mai sus, a hotărât reînființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, instituție culturală de prestigiu, aflată timp de peste un secol în slujba ideii naționale, atât în țară cât și în exil. Ideea a pornit de la cineva care știa ce este „vechea societate culturală de la Cernăuți”⁴ și i s-au alăturat academicieni, profesori universitari, cercetători, artiști, oameni „dispuși să-și jertfească nu numai timpul pentru partea de Bucovină înstrăinată și urgisită”⁵. Congresul de reactivare a avut loc la 30 iunie – 2 iulie 1990 și acesta și-a propus „recuperarea vocației tradiționale a societății”, „asumarea unor obiective și funcții noi impuse de realitățile generate de căderea Cortinei de Fier în Europa”⁶. Recuperarea dimensiunii cultural-științifice a Societății pentru Cultură a fost determinată de faptul că aceasta fusese abandonată pe parcursul unei jumătăți de secol și realitățile politice ale vremii impuneau insistente și multiple demersuri, care trebuiau susținute de o modernă și activă cercetare culturală și istorică. Așa s-a născut ideea constituirii unui centru de cercetări științifice, pus sub tutela Academiei Române.

Ideea generoasă a Societății pentru Cultură, de înființare a Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, a germinat pe tărâmul istoric al unei fertile spiritualități, care a dat culturii românești și universale nume ca: Gheorghe, Eudoxiu și Alexandru Hurmuzachi, I. G. Sbiera, T. V. Steffaneli, Emil Kaluzniaschi, Șimion Florea Marian, Dimitrie Dan, Dimitrie Onciul, Matthias Friedwagner, Paul Celan, Karl Adolf Romstorfer, Constantin Hurmuzachi, Vladimir de Repta, Ioan I. Nistor, Vasile Grecu, Grigore Nandriș, Vasile Gheorghiu, Alexe Procopovici, Ion Negură, Eugen Botezat, ș.a.

La 6 septembrie 1992, în adunarea solemnă a Societății pentru Cultură, care s-a desfășurat în sala de festivități a Bibliotecii municipale „Tudor Flondor” din Rădăuți,

⁴ Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română, ieri și azi*, în „Septentrion”. Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, XIII–XIV, nr. 19–20, 2002–2003, p. 3.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei - zece ani de activitate*, în „Septentrion”, XIII–XIV, nr. 19–20, 2002–2003, p. 14.

s-a înființat Centrul de Studii „Bucovina”, ca instituție de cercetări fundamentale și avansate, aflată sub patronajul Academiei Române. Hotărârea Guvernului României, nr. 702, din 14 decembrie 1993, avea să oficializeze constituirea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei și prin Hotărârea Guvernului României, nr. 743, din 24 decembrie 1993, s-a stabilit organigrama Institutului pe posturi, funcții și compartimente, după cum urmează: director – 1 post, cercetare – 7 posturi, administrație – 2 posturi⁷.

Totodată, în structura instituției erau nominalizate următoarele secții sau sectoare de cercetare, care urmau să îndeplinească obiectul de activitate al centrului: Istoria literaturii, etnografie și folclor; Istorie; Istoria artei și a mentalităților; Geografie – geologie – resurse; Biologie – ecologie – turism; Lingvistică; Studii economice complexe. Directorul Centrului de Studii „Bucovina” a fost numit, în urma concursului organizat pentru ocuparea acestui post, cercet. șt. dr. Dimitrie Vatamaniuc, cunoscut eminescolog, originar din Sucevița⁸.

Constituirea acestei instituții de cercetări științifice fundamentale și avansate, sub egida Academiei Române, era o replică românească la preocupările privitoare la istoria și cultura Bucovinei, manifestate în diverse colțuri ale lumii. Aceasta cu atât mai mult cu cât, la Cernăuți, cu ocazia inaugurării centrului similar de pe lângă Universitatea Națională „Iurii Fedkovici”, s-a ajuns să se vorbească despre o așa-zisă știință, numită „bucovinologie”.

La adunarea solemnă de înființare a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Filialei Iași a Academiei Române au fost prezenți – așa cum consemnează *Procesul-verbal de constituire* – personalități ale vieții cultural-științifice românești precum: acad. Radu Grigorovici, acad. Vladimir Trebici, acad. Cristofor I. Simionescu, acad. Emanuel Diaconescu, cercet. șt. dr. Dimitrie Vatamaniuc, prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Emil Satco, Gavril Irimescu, Nicolae Cârlan, Alexandrina Cernov, Mihai Patraș, președintele Consiliului Județean Suceava, prefectul județului Suceava, alți invitați, alături de reprezentanții autorităților locale rădăuțene și de membrii Societății pentru Cultură. Cu această ocazie, reprezentanții Academiei Române, ai centrelor universitare și de cercetare din țară, ai românilor din Regiunea Cernăuți, reprezentanții autorităților locale și județene ai societății civile, prin intervențiile lor în cadrul adunării solene amintite, au subliniat câteva dintre obiectivele care trebuiau să fie o prioritate în activitatea științifică a centrului

⁷ *Ibidem*.

⁸ Alături de o impresionantă operă științifică, Dimitrie Vatamaniuc, directorul Centrului de Studii „Bucovina”, este în același timp redactorul-șef al „Analelor Bucovinei” – periodicul instituției rădăuțene, editat semestrial începând din 1994; de asemenea, este și coordonatorul colecției „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (fondată în 1996), directorul revistei „Septentrion”. Foaia Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina, care apare la Rădăuți din 1990, membru în colegiul director al revistei „Bucovina literară” și în colegiul de redacție al revistei „Glasul Bucovinei”, membru al Uniunii Scriitorilor din România, al mai multor societăți culturale din Oradea, Sibiu, Cluj-Napoca, Suceava, Craiova, Târgu-Jiu, Rădăuți etc. De asemenea, Dimitrie Vatamaniuc este Doctor Honoris Causa al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și membru de onoare al Academiei Române. Cf. Vasile I. Schipor, *In Honorem Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române*, în „7 Zile bucovinene” IV, nr. 124, 2003, p. 7.

rădăuțean⁹. Astfel, acad. Radu Grigorovici sublinia ideea legăturii intrinseci dintre durabilitate și organicitatea dezvoltării, faptul că centrului rădăuțean îi revenea menirea „de a umple un gol foarte mare, de o generație și ceva” în cercetarea istoriei și a culturii Bucovinei istorice. De asemenea, instituția științifică din Rădăuți trebuia să selecteze tineri, pentru a putea desfășura o activitate științifică de cercetare fundamentală și avansată, încât să polarizeze activitatea științifică din județ și din zona Rădăuților și că aceasta trebuia să fie „mica sămânță ce va germina, spre a deveni o pavăză pentru Bucovina”¹⁰. Instituția științifică trebuia să se înscrie pe linia însemnatei tradiții culturale și științifice a Bucovinei istorice, care a făcut ca această provincie românească să alimenteze civilizația europeană prin specificul său – opinia îi aparține acad. Radu Grigorovici.

În continuare, acad. Radu Grigorovici sublinia că, în ciuda dramatismului vremurilor care s-au abătut asupra Bucovinei, „aici, simțirea românească s-a manifestat vie. Nenumărați bucovineni, aici sau în altă parte, au durat lucrări sau instituții de prestigiu”¹¹. Centrul de Studii „Bucovina”, cum avea să fie denumit în mod curent institutul rădăuțean, era chemat să intre în dialog științific intern și internațional, mai ales cu cei de la Cernăuți și de la Augsburg, care aveau aceleași preocupări.

Acad. Cristofor I. Simionescu, președintele Filialei Iași a Academiei Române, susținea, cu aceeași ocazie, faptul că prioritatea cercetătorilor rădăuțeni trebuia să fie ca, prin lucrările lor, să promoveze valorile fundamentale ale culturii românești, în viziune europeană, printr-un dialog cu institutele similare ale Academiei Române, mai ales cele ieșene, „mobilizate în serviciul acestei cauze”. Prefectul județului Suceava, ing. Daniel Catargiu sublinia, cu aceeași ocazie, că istoria Bucovinei nu putea fi decât una singură și că instituția rădăuțeană „se vrea o justificată replică la existența altor centre cu denumiri similare”. Cu această ocazie, prefectul județului își exprima convingerea că lucrările ce aveau să fie elaborate la Centrul de Studii „Bucovina” urmau să fie realizate pe baza unor cercetări științifice riguroase și a documentelor autentice, transformând valorile Bucovinei „deopotrivă, în stindard, crez și mândrie națională”¹². În același spirit, institutul rădăuțean era chemat de primarul orașului Rădăuți, Viorel Năsaudeanu, să desfășoare activități științifice de înalt nivel, mai ales că sediul instituției se afla în inima Bucovinei istorice, „un adevărat muzeu în aer liber, care a dat țării un număr mare de oameni de știință”¹³. Conf. univ. dr. Alexandrina Cernov – președinta Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți – susținea că înființarea Institutului de la Rădăuți era o necesitate, „un vis al nostru dintotdeauna”, iar deputatul în Parlamentul Republicii Moldova, Mihai Patraș, originar din Bucovina, sublinia că instituția care se înființa trebuia să aibă menirea unei instituții naționale,

⁹ Idem, *Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei – zece ani de activitate*, în „Septentrion”, XIII–XIV nr. 19–20, 2002–2003, p. 14.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

implicată în cercetări de nivel internațional¹⁴. Emanuel Diaconescu, membru corespondent al Academiei Române, rectorul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, era convins de faptul că „adevărul istoric este unic” și că acesta aparține „celor care au trudit secole pe aceste meleaguri” și îi îndemna pe cercetătorii de la Rădăuți să depășească greutățile specifice oricărui început, prin „entuziasm și muncă hotărâtă”. Gavril Irimescu – director al Arhivelor Statului, Filiala Suceava, îi îndemna pe cercetătorii rădăuțeni să nu cadă în doctrina „bucovinismului” și să nu uite de principiul fundamental al cercetării istoriei, *Sine ira et studio*. Nicolae Cârlan și Emil Satco subliniau, în luările lor de cuvânt, necesitatea evitării discursului paralel și continuarea unor preocupări științifice și de cercetare ale instituțiilor sucevene (Muzeul Național al Bucovinei și Biblioteca Județeană „I. G. Sbiera”) care, în condițiile dificile ale totalitarismului comunist, au avut realizări deosebite pe linia promovării valorilor culturii și civilizației din Bucovina.

Un martor al evenimentelor care au dus la semnarea, la 2 mai 1997, în Sala de Aur a Primăriei din Augsburg, a parteneriatului dintre regiunile Schwaben, Suceava și Cernăuți, evidențiind contribuția Centrului de Studii „Bucovina” al Filialei Iași a Academiei Române la crearea premiselor științifice ale acestuia, arăta că înființarea instituției rădăuțene, chiar dacă avusese sprijinul entuziast al unora dintre bucovinenii cunoscuți din țară, nu fusese bine primită de diferitele medii științifice sucevene¹⁵. Aceasta se datora faptului că Suceava își revendica și rolul de capitală culturală a județului și ar fi dorit „să joace în această competiție rolul Augsburgului și al Cernăuțului – reședințele celor două regiuni partenere” care „își anexaseră, din punct de vedere științific, centrele de studii consacrate Bucovinei”¹⁶. Această atitudine a sucevenilor era susținută de argumente precum existența, în municipiul reședință de județ, a unor importante instituții de cultură ca: Muzeul Național al Bucovinei, Biblioteca Județeană „I. G. Sbiera”, Filiala Județeană a Arhivelor Statului, a Universității „Ștefan cel Mare” și a resursei umane cu potențial științific confirmat. Aceasta explică, cel puțin pentru început, o anumită reticență a sucevenilor față de instituția rădăuțeană, pe care doreau să o mute în reședința de județ¹⁷.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Victor Traian Rusu, *Centrul de Studii „Bucovina”, între Rădăuți și Suceava*, în „Crai Nou”, V, nr. 1211, 22 septembrie 1994, p. 1. În interviul acordat de Vasile Demciuc, consilierul șef al Inspectoratului Județean de Cultură Suceava, acesta își exprima intenția ca, de pe poziția pe care se afla, să mute instituția academică la Suceava. Faptul acesta a determinat reacția imediată a directorului instituției de cercetare din Rădăuți, prof. dr. D. Vatamaniuc, care afirma că „o asemenea hotărâre nu se poate lua fără consultarea Centrului de Studii «Bucovina» și aprobarea Academiei Române, cu atât mai mult cu cât administrația județeană nu a acordat sprijin instituției”.

¹⁶ Dumitru Teodorescu, *O întâmplare demnă de tradiția europeană a Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, IX nr. 2, 2002, p. 557–564.

¹⁷ Într-un interviu acordat lui Dumitru Teodorescu, prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, comenta astfel ideea înființării Centrului de studii „Bucovina” la Rădăuți: „Suceava a ratat ideea înființării Centrului, care a aparținut Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, revigorată la Rădăuți. Ideea a găsit audiență la vicepreședintele Academiei Române, Radu Grigorovici, care a vizitat Augsburgul și a venit cu această idee [...]”. Cf. *Tentația centralismului* (I), în „Crai Nou”, V, 28 octombrie 1994, p. 1–2.

Evoluțiile ulterioare au conturat ideea înființării Complexului Academic „Bucovina”, destinat asigurării logisticii necesare acestei activități în județul Suceava, în *Memoriul Biroului Filialei Iași a Academiei Române*, nr. 172, din 4 aprilie 1994, adresat autorităților locale și județene, se sublinia rolul care trebuia să revină Academiei Române în județul Suceava, în impulsionarea activității științifice, fapt care făcea necesară „funcționarea unei Case de Creație și organizarea unei manifestări cu participare internațională”. La aceasta se adaugă și prezența, cu diverse prilejuri, a numeroși oameni de știință, străini și români, la Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei și, respectiv, „acțiuni de cercetare concretă a unităților din teritoriu”¹⁸. Concepută ca o activitate de anvergură, cu un management eficient, activitatea Complexului Academic „Bucovina” avea să înglobeze activitatea Casei de Creație din Gălănești, care avea o capacitate de cazare de 24 de locuri, masă și spații diverse, de 7 164 m², corespunzătoare pentru a găzdui reuniuni culturale și științifice de amploare. Casa de Creație trebuia să fie locul în care să se desfășoare manifestările științifice de anvergură și ateliere de lucru, pentru echipele multidisciplinare de cercetare în teren. Ateneul „Mihai Eminescu” din Gălănești, clădire cu numeroase dotări, dispuse pe o suprafață de 5 518 m², oferea posibilitatea unor activități diverse (conferințe științifice, spații de expunere muzeistică, expoziție de carte, spații de cazare, depozit de carte etc.) care, alături de Casa de Creație¹⁹, conturau un proiect științific de anvergură, ce s-a realizat într-o zonă cu o deosebită și străveche existență românească, cu important potențial economic și cultural.

La 15 februarie 1997, s-a semnat Acordul între Academia Română – Filiala Iași și Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava privind colaborarea în domeniile culturii, învățământului și cercetării științifice. Acest document prevedea folosirea în comun și mai eficientă a Ateneului „Mihai Eminescu” și a Casei de Creație, în vederea dezvoltării unor programe științifice și culturale. Cele două instituții se angajau să se informeze reciproc asupra manifestărilor științifice pe care aveau să le realizeze; să sprijine realizarea unor reuniuni științifice comune ale cercetătorilor și universitarilor; să facă schimburi de publicații, de rezultate ale cercetării științifice și de documentare; să contribuie împreună la conservarea și valorificarea fondului de carte existent la Ateneul „Mihai Eminescu” din Gălănești; să facă schimburi reciproce de specialiști pentru realizarea unui program comun de învățământ și cercetare; să organizeze manifestări științifice, cursuri de vară, cursuri de scurtă durată, conferințe publice; să organizeze manifestări cu participare internațională și să colaboreze în vederea sprijinirii elevilor și a studenților pentru efectuarea unor aplicații practice și cercetări științifice. Cele două instituții care

¹⁸ Vasile I. Schipor, *op. cit.*, p. 14.

¹⁹ La fel ca și în cazul fondării Centrului de Studii „Bucovina”, înființarea Complexului Academic „Bucovina” a avut adversari însemnați. De data aceasta, este vorba de autoritățile locale din Gălănești, care s-au adresat, în anul 1997, printr-un memoriu ministrului Culturii, Ion Caramitru, cerându-i să intervină în favoarea cedării Casei de Creație de la Brădet și a Ateneului „Mihai Eminescu” către localitatea amintită. Cf. Doina Cernica, *Primăria Gălănești s-a adresat d-lui ministru Ion Caramitru*, în „Crai Nou”, VIII, 7 mai 1997 p. 1–2.

semnau acest document se angajau să obțină sprijin direct din partea forurilor tutelare, Academia Română și respectiv Ministerul Educației Naționale, în vederea transunerii în documente juridice, adecvate, a celor arătate mai sus.

Între cele 60 de institute ale Academiei Române, Complexul Academic „Bucovina” se individualiza prin aria specifică de preocupări. Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei era singura instituție de profil care grupa în interiorul său preocupări științifice diferite ca arie tematică și domenii științifice de cercetare – de la istorie, la științele naturii –, reflectate în publicația semestrială „Analele Bucovinei”, care a ajuns, în anul 2007, în al 14-lea an de apariție, la numărul 32 de revistă. Privit din perspectiva dezvoltării durabile, proiectul constituirii Complexului Academic „Bucovina” era o inițiativă managerială de impact, de mari proporții, singura de acest fel în cadrul Academiei Române, după anul 1989. Aceasta viza studiarea din perspective multiple a unei provincii istorice românești, în cadrul unui singur institut privind Bucovina istorică, atât ca un fenomen cultural cât și istoric. Dar, cu regret, trebuie să constatăm că proiectul științific și managerial, realizat de gruparea rădăuțeană – care i-a avut ca inițiatori pe prof. Vasile Precop și ing. Mircea Irimescu și care avusese și inițiativa constituirii Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei –, avea să fie, treptat, abandonat din diverse motive. În acest context, Ateneul Popular „Mihai Eminescu” din Gălănești a trecut, prin protocol, în administrarea Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, iar Casa de Creație a rămas sub oblăduirea Filialei Iași a Academiei Române. Pentru explicarea acestei situații, putem invoca managementul defectuos și lipsa de resurse financiare și de înțelegere a Filialei Iași a Academiei Române. Aceasta, nu de puține ori, era în situația incapacității gestionării unor situații de natură economică, informațională și de cercetare într-un institut aflat la marginea geografică a preocupărilor sale. La acestea se mai adăuga și faptul că instituția de cercetare din Rădăuți era, în cadrul Filialei, într-o situație unică, anume un institut cu mai multe direcții de cercetare (istorie, istorie literară, etnografie și folclor, științele naturii), situat într-un mic orașel de provincie, cu multe nevoi și departe de centrul științific ieșean. Acesta – Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei – era institutul care se supunea mai greu situației de control centralizat al filialei ieșene. La acestea se mai adaugă și schimbările survenite în conducerea Filialei Iași a Academiei și anume, încheierea mandatului de secretar științific al acad. Gheorghe Platon – unul dintre simpatizanții Bucovinei, mentor răbdător și sprijinitor al cercetătorilor rădăuțeni – și, mai ales, încheierea mandatului de președinte al acad. Cristofor Simionescu. Acesta, ocupând o îndelungată perioadă funcția de președinte al Filialei Iași a Academiei Române (1963–1974; 1989–2001), a fost partenerul loial al echipei de academicieni și universitari bucovineni, care a susținut ideea înființării și dezvoltării Centrului de Studii „Bucovina” la Rădăuți.

După multe tergiversări, retractări și inițiative „centriste”, venite din capitala de județ, Academia Română, prin acceptul președintelui de atunci, acad. Eugen Simion, Doctor Honnoris Causa al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, a răspuns demersurilor de transformare a Centrului pentru Studiarea Problemelor

Bucovinei în Institutul „Bucovina” și mutarea acestuia la Suceava²⁰. În *Nota de fundamentare* a Hotărârii de Guvern, nr. 102, din 31 ianuarie 2007, semnată de ministrul Culturii, Adrian Iorgulescu, se arată că: „Academia Română, instituție de interes public național, cel mai înalt for de consacrare științifică și culturală a țării, având ca obiectiv principal cercetarea fundamentală și avansată în domenii importante, solicită reorganizarea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei în Institut. Prin aceasta se creează un cadru adecvat realizării și actualizării obiectivelor activității sale de interes național, precum și demersurilor de cooperare promovate de Academia de Științe a Austriei din Viena, colaborării cu Academia de Științe din Ucraina, în beneficiul cercetării științifice românești privind istoria și cultura Bucovinei [...]. Unitate a sistemului de cercetare fundamentală, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei a fost înființat prin Hotărârea Guvernului nr. 743/1993 ca instituție publică, cu personalitate juridică, în subordinea Academiei Române, pentru elaborarea studiilor românești contemporane de interes național asupra istoriei zonei de nord a țării. Pentru aceasta, are în componență sectoare de activitate diferite ca profil, cum sunt: istorie, istorie literară, etnografie și folclor, geografie–geologie–resurse; biologie–ecologie–turism; lingvistică; studii economice complexe; istoria artelor și mentalităților, toate acestea gândite din perspectiva unei culturi instituționale a dezvoltării²¹. Bucovina a fost considerată un model de conviețuire interetnică, iar cercetarea interdisciplinară înțeleasă din perspectiva diverselor limbi și civilizații creează pentru viitorul Institut posibilitatea promovării unei noi deschideri.

În acest context, președintele Academiei de Științe a Austriei și-a manifestat dorința de a iniția și dezvolta cercetarea transfrontalieră în colaborare cu Institutul «Bucovina» pe teme științifice, comune, de mare interes și pentru cercetarea istorică românească. Cu privire la dimensiunea proiectului este edificator că, pentru coordonarea acestuia, a fost propus prof. M. Metzeltin, membru al Academiei de Științe Austriece și membru de onoare al Academiei Române. Acțiunile de cooperare, pe teme de interes istoric comun, cu Bukowina Institut din Ausburg, colaborarea cu structuri academice din Austria, Ucraina și alte state, necesită permanentizarea unor relații, la același nivel care, potrivit art. 3 alin (5) din Legea nr. 752/2001

²⁰ Până la adoptarea acestei variante de lucru, au fost formulate diverse alte propuneri, între care și aceea a unirii Centrului de Studii „Bucovina” de la Rădăuți, cu Complexul Muzeal „Mihai Eminescu”, de la Ipotești, județul Botoșani. În materializarea acestei propuneri, principalul impediment a fost acela al numărului mare de muzeografi, specialiști în conservare și personalul auxiliar de la instituția muzeală din Ipotești. La aceasta se adaugă și distanța mare dintre unitățile componente: Rădăuți, Gălănești și Ipotești. Un alt inconvenient a fost acela al naturii diferite a activității desfășurate la Rădăuți și la Ipotești și faptul că instituțiile în cauză aveau subordonări diferite, respectiv Ministerul Culturii și Cultelor și Academia Română. În eventualitatea adoptării acestei propuneri, exista riscul dispariției numelui Bucovina din titulatura noii instituții, care fi trebuit să se numească Complexul Academic al Moldovei de Sus și să cuprindă desemnarea geografică a ariei de activitate: „din nordul Moldovei”.

²¹ Cei care au alcătuit nota de fundamentare nu au știut sau au ignorat faptul că instituția noastră a fost înființată la 6 septembrie 1992 și a obținut statutul juridic necesar prin H. G. nr. 702, din 14 decembrie 1993 și H. G. nr. 743, din 24 decembrie 1993.

privind organizarea și funcționarea Academiei Române, cu modificările și completările ulterioare, pot fi stabilite direct numai de o unitate cu statut de institut de cercetare al Academiei Române, ceea ce, în prezent, actualul Centru nu poate realiza.

Și pe plan intern, realizarea temelor de cercetare specifice zonei istorice impune amplificarea, în aceleași condiții, a activității de colaborare științifică cu Universitatea «Ștefan cel Mare» din Suceava și cu alte structuri universitare.

Având în vedere importanța și unicitatea obiectului de activitate pentru știința națională, extinderea domeniilor de studiu, realizările științifice importante, nevoia de sporire a nivelului de relații și a gradului de reprezentativitate, prin prezenta hotărâre se prevede ca Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei să se reorganizeze în Institutul «Bucovina», cu sediul în Suceava, str. Universității nr. 13, județul Suceava, fără suplimentare de posturi. Față de cele prezentate, prin prezentul act normativ se prevede înființarea Institutului «Bucovina», prin reorganizarea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Consiliul Legislativ a avizat favorabil proiectul de hotărâre, prin avizul nr. 12, din 5 ianuarie 2007²².

Probabil că, la alcătuirea textului Hotărârii de Guvern nr. 102/2007, termenii avizului ministrului Culturii au fost unii și Hotărârea de Guvern a fost alta. Acest fapt a determinat reacția acad. Eugen Simion, inițiatorul proiectului. Dovadă, acesta publică în „Ziua”, din 9–10 iunie 2007, un articol intitulat sugestiv: *Institutul „Bucovina”. Eșecul unui proiect de anvergură*. În articolul menționat se spune că inițiativa transformării Centrului de Studii „Bucovina” a aparținut Academiei Române, că pentru aceasta a fost consultată „conducerea Universității” sucevene, care „a acceptat să participe la organizarea unui institut care ar fi trebuit să studieze spațiul cultural bucovinean în totalitatea lui, de o parte și de alta a frontierelor actuale” (ca și cum această tendință nu s-ar fi găsit la Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei și numai o colaborare cu Universitatea din Suceava putea asigura o astfel de direcție de cercetare – n. n. – M. O.). Pentru o astfel de reorganizare, acad. Eugen Simion a depus constante eforturi. A avut contacte cu conducerea Universității din Cernăuți, cu scriitorii și profesorii din comunitatea românească, „bucuroși să-și afirme, și pe această cale, identitatea și să-și studieze tradițiile spirituale”²³. La această vastă desfășurare de forțe și de speranțe a fost asociată și Academia de Științe din Austria, prin persoana profesorului romanist Mihai Mezeltin, membru al Academiei Austriece și membru de onoare al Academiei Române. Se dorea „un institut european, cu un program vast (de la studiul juridic și administrativ, până la cercetările de antropologie culturală), coordonat de două academii și cu cercetători din mai multe țări [...], o premieră în această parte europeană”²⁴. „Uluit” de modul în care a fost redactată și publicată hotărârea amintită de către Guvernul României, care a trecut „cu o viteză de melc beteag”²⁵

²² Publicată în „Monitorul oficial”, nr. 100, 9 februarie 2007.

²³ Eugen Simion, *Institutul „Bucovina”. Eșecul unui proiect de anvergură*, în „Ziua”, XIII, 9–10 iunie 2007, p. 6.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

prin cancelariile ministerelor, acad. Eugen Simion spune: „și-mi vine [...] să-mi dau demisia din românitate”. Acest fapt era justificat de „lipsa de interes față de cultură”, de „inertă intelectuală” și „opacitatea față de proiect”. În finalul articolului, autorul susține, pe drept, că Guvernul României n-a făcut decât să mute Centrul de Studii „Bucovina” „dintr-un loc în altul, dislocându-l, risipindu-l”²⁶.

Cât privește contribuția părții rădăuțene în acest proiect, trebuie să recunoaștem că, după ce a stat aproape 15 ani în această așezare, fără puțința de a avea un sediu propriu (deocamdată Institutul „Bucovina” are un sediu prin atenția generoasă a Colegiului Național „Eudoxiu Hurmuzachi”, care a acceptat să pună la dispoziția cercetătorilor nu numai spațiul necesar, ci și fondul de carte din ceea ce a fost Lehrerbibliothek), lipsiți de fonduri destinate deplasărilor – ani buni la rând suma alocată a fost aproape de zero lei și tot atâția bani alocați pentru xerocopii și consultarea arhivelor și a bibliotecilor publice și a celor specializate –, unii cercetători au fost de acord cu mutarea la Suceava și implicarea în amintitul proiect, susținut de președintele Academiei Române din acea vreme. Schimbarea de optică a cercetătorilor rădăuțeni a survenit în momentul în care autoritățile municipale și județene din Suceava manifestau aceeași „grijă” față de amintitul proiect ca și cele din Rădăuți. Fiecare și-ar fi dorit instituția amintită doar ca pe un accesoriu de recuzită și fără obligații.

Încă de la reactivare, Societatea pentru Cultură a avut ca prioritate ideea elaborării unei mari lucrări științifice, care să readucă în atenția bucovinenilor de pretutindeni, a lumii științifice naționale și internaționale, problematica științifică și culturală a Ducatului Bucovinei – provincie austriacă până în anul 1918 –, menită să acopere golul care s-a creat prin uitare, ignorare și ocultarea istoriei acestei provincii, în vremea regimului comunist. Lucrarea a fost intitulată *Enciclopedia Bucovinei*. Proiectul ei a fost alcătuit²⁷ în anul 1990, cu următoarea structură: I. *Istorie*; II. *Pământul* (1. *Geografie*; 2. *Geologie*; 3. *Resurse naturale*); III. *Oamenii* (1. *Demografie generală*; 2. *Românii*; 3. *Ucrainenii*; 4. *Germanii*; 5. *Evreii*; 6. *Polonii*; 7. *Lipovenii*; 8. *Alte neamuri*); IV. *Economia* (1. *Agricultura*; 2. *Creșterea animalelor*; 3. *Pădurile*; 4. *Industria și minierul*; 5. *Transporturile și comunicațiile*; 6. *Industria casnică*; 7. *Alte activități economice*); V. *Cultura* (1. *Biserica Ortodoxă, Mitropolia, Fondul Religios Greco-oriental, învățământul teologic*; 2. *Celelalte confesiuni*; 3. *Învățământul*; 4. *Sănătatea publică*; 5. *Literatura și presa*; 6. *Muzica și teatrul*; 7. *Folclorul*; 8. *Alte arte*; 9. *Societăți culturale*); VI. *Administrația și viața politică* (1. *Administrația austriacă, 1775–1918*; 2. *Administrația românească, 1918–1940, 1941–1944*; 3. *Administrația sovietică, 1940–1990*; 4. *Evoluția împărțirii administrative a Bucovinei*; 5. *Partide politice*); VII. *Bucovina în lumina dreptului istoric și internațional* (1. *Anexarea din 1775*; 2. *Unirea Bucovinei cu România – 1918. Aspecte juridice și diplomatice*; 3. *Pactul Ribbentrop-Molotov și anexarea*

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Proiectul *Enciclopediei*, în manuscris, a fost înregistrat la 12 februarie 1991, în comuna Gălănești. Aceasta pentru că acolo se afla, inițial, sediul Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina.
<http://cimec.ro> / <http://institutulbucovina.ro>

Bucovinei de Nord (1940); 4. Legislația și dreptul; 5. Dreptul „obișnuielnic” în Bucovina); VIII. Structura socială și etnică a Bucovinei. Probleme speciale (1. Țăranii; 2. Răzeșii, mazilii și boierii; 3. Colonizările și imigrările în perioada 1775–1918; 4. Emigrări din Bucovina (până în 1914); 5. Colonizări, imigrări și deportări (1940–1990); 6. Schimburi etnice: căsătorii mixte, asimilări); IX. Sate și orașe (Monografii); X. Personalități culturale și științifice (Monografii).

Pentru a analiza acest grandios proiect științific, a fost alcătuit și un colectiv, format din 51 de autori și consultanți, la care ar fi trebuit să se adauge alți 15 posibili autori, cu contribuții apreciate la scrierea istoriei Bucovinei. La începutul elaborării acestui proiect, se aprecia că durata elaborării *Enciclopediei Bucovinei* avea să fie mai îndelungată. În această situație, inițiatorii proiectului au propus conducerii Societății pentru Cultură ca să fie alcătuit un consiliu de coordonare a *Enciclopediei*, care ar fi trebuit să realizeze, în cel mai scurt timp, un prim volum (sau volumele): I. *Istoria*, II. *Pământul*, III. *Oamenii*. Autorii proiectului cereau conducerii Societății pentru Cultură să fie alcătuită, în regim de urgență, o lucrare de circa 100–200 pagini, „cu ilustrații și hărți, în limba română și în câteva limbi de circulație internațională, [realizată] în condiții grafice ireproșabile”²⁸. Aceasta urma să fie editată de Fundația Culturală Română și difuzată în străinătate. Pentru coordonarea întregii activități de editare a *Enciclopediei Bucovinei* aveau să fie implicate toate filialele din țară ale Societății pentru Cultură. În același timp, s-a propus și înființarea unui comitet alcătuit la propunerea filialelor Societății. Filialele locale ale Societății pentru Cultură trebuiau să propună consultanți științifici pentru fiecare domeniu cuprins în *Enciclopedie*.

Această ambițioasă proiectie a cercetării problemelor Bucovinei, necesară în condițiile prăbușirii Uniunii Sovietice, a schimbării rapide a raportului de forțe pe plan internațional²⁹, nu a putut fi realizată din motive obiective. Una dintre cauzele eșecului acestei inițiative este dată de dimensiunile colectivului ce ar fi trebuit implicat, recrutat și coordonat în proiect, din institute și universități din întreaga țară, la care se adaugă diversele constrângeri, mai ales de natură economică, care au împiedicat materializarea acesteia. În aceste condiții, la înființarea Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, acest proiect a devenit o prioritate a activității centrului de cercetări din Rădăuți. În pofida numeroaselor demersuri întreprinse pentru realizarea proiectului, în perioada 1992–1994, Centrul de Studii „Bucovina” nu l-a putut materializa. În aceste condiții, pentru a contura individualitatea științifică a centrului de cercetare rădăuțean, conducerea Academiei Române a hotărât editarea unei publicații semestriale, „*Analale Bucovinei*”, care aborda domeniile de cercetare înscrise în proiectul *Enciclopediei Bucovinei*. Structura acestei publicații, care a ajuns în anul 2007, în al 14-lea an de apariție, reflectă preocupările redacției în acest sens. Structura primului număr al publicației noastre a fost următoarea: *Argument; Editorial; Aniversări; Evocări; Viața*

²⁸ *Ibidem*, p. 5.

²⁹ *Ibidem*.

culturală, literară și artistică; Demografie, topografie; Folclor, etnografie; Științele naturii; Cărți, reviste și Cronică³⁰. În numerele următoare se impun și alte rubrici precum: Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică; Opinii; Documentar și In memoriam. Publicația „Analele Bucovinei” s-a impus treptat în lumea revistelor de ținută academică, fiind apreciată ca atare în această comunitate pentru ținuta sa științifică. Uneori, răspunzând exigențelor cercetării științifice, precum și relațiilor de parteneriat ale Centrului de Studii „Bucovina” cu institutele similare din Augsburg (Germania) și din Cernăuți (Ucraina), revista „Analele Bucovinei” a publicat materialele conferințelor științifice comune realizate la Rădăuți, în limbile română, germană și ucraineană.

Începând din anul 1996, pentru împlinirea obiectivului de alcătuire a *Enciclopediei Bucovinei*, Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei a început publicarea lucrărilor de referință din domeniul istoriei și culturii Bucovinei, în colecția „Enciclopediei Bucovinei în studii și monografii”. Până la această dată, au fost publicate sau se află în curs de editare 25 lucrări. Acestea sunt: Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I-II. Îngrijirea ediției, studiul introductiv, bibliografia, notele și indicele de Ion Popescu Sireteanu, Introducere de D. Vatamaniuc, București, Editura Anima, 1996; *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1998; Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1755–1861*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; Mircea Pahomi, *Biserici și schituri ortodoxe românești din Cernăuți. Din istoria Bisericii Ortodoxe române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuți*, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită, prefață, microbio-grafii, glosar și note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999; *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788–1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002; *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Rădăuți, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universității, 2002; Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Cuvânt înainte de acad. Gheorghe Platon, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002; Valerian I. Procopciuc, *Sucevița – sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Movileștilor*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Cuvânt de încheiere: Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003; Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mișcarea națională din Bucovina*,

³⁰ „Analele Bucovinei”, 1, nr. 1, 1994.

Cuvânt înainte de prof. univ. dr. D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2004; Petru Bejinariu, *Eugen Botezat și școala de biologie de la Cernăuți*, Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Constantin Toma, membru corespondent al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005; Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina istorică*, Ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2005; Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare. Integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva național-liberală (1918–1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005; Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuți, Studiu monografic*, Postfață de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005; Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII–IX, ediție îngrijită, note și comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproșu, Indici de nume și de materii de Arcadie Bodale, Prefață de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Postfață de prof. univ. dr. Pavel Țugui, Iași, Editura Taida, 2005–2006; *Bucovineni împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, Ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, Prefață de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Postfață de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității, 2006; *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia*, I, *Correspondență (1926–1942)*, ediție, prefață și studiu introductiv de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Notă asupra ediției de Elena Pascaniuc, București, Editura Academiei Române, 2006; acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, Indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2006; D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de acad. Ștefan Ștefanescu, București, Editura Academiei Române, 2006; Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina. 1825–1877*, editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, Editura Anima, 2007; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2007; Teodor Balan, *Conflictul pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, ediție îngrijită, note, comentarii și cronologie de Marian Olaru, Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Pavel Țugui, București, Editura Academiei Române, 2007; Dimitrie Onciul, *Scrieri despre Bucovina și Transilvania și lexicografice*, Cuvânt-înainte de acad. Ștefan Ștefanescu, Ediție, studiu introductiv, note și comentarii de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2007; Petru Bejinariu, *Constantin N. Hurmuzachi – om de știință și om politic*, Prefață de prof. univ. dr. Constantin Toma, membru corespondent al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2007.

Privită în mod diacronic, colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” se adaugă la indicii de calitate ai activității de cercetare științifică întreprinsă la Rădăuți. Totodată, constatăm extraordinara paletă de cercetare și de exprimare științifică aflată în studiile publicate, faptul că lucrările cuprinse în colecție sunt realizate, în imensa lor majoritate, fără rabat de la calitatea scriiturii științifice și a aparatului critic abordat. Dacă ar fi să apreciem, în câteva cuvinte, lucrările cuprinse în colecție, putem să spunem că acestea sunt, în cele mai multe cazuri, lucrări fundamentale pentru cercetarea științifică pe tematica dată. Aceasta pentru că în colecție sunt cuprinse lucrări de: toponimie, descrieri geografice, studii de istorie a provinciei, de istorie locală sau a instituțiilor din Bucovina, mișcări politice, culturale și naționale, partide politice, personalități ale culturii din Bucovina, monografii ale satelor etc.

Confruntat cu nevoia realizării unei ample dezbateri pe problemele culturii și ale istoriei Bucovinei, pentru realizarea unui dialog științific fertil cu specialiști din țară și străinătate, cu bucovinenii răspândiți de istorie prin lume, Centrul de Studii „Bucovina” a organizat, din anul 1993, sesiuni științifice naționale sau internaționale. Acestea au fost organizate sub autoritatea științifică și de prestigiu a Filialei Iași a Academiei Române, care avea o importantă experiență în acest domeniu. „Zilele academice ieșene”, în cadrul cărora și-a desfășurat sesiunile Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei din Rădăuți, s-au impus în viața culturală a așezării și a zonei. La aceste sesiuni, naționale sau internaționale, au participat cercetătorii rădăuțeni, specialiști din țară și din străinătate, cunoscuți pentru contribuțiile lor în domeniul cultural și istoric. Mentorii noștri au fost întemeietorii institutului sau sprijinatorii direcți ai eforturilor noastre de recuperare a imensului decalaj de informare sau de cercetare pe care l-a creat existența regimului comunist. Aceștia, prin abnegația lor, dată de o adevărată senectute științifică, cu reputația Domniilor lor de specialiști de marcă, au sprijinit direct sau indirect eforturile noastre de afirmare științifică de la marginea actuală a țării care, prin existența sa, amintea de inima fostei Bucovine, detrunchiată de trei ori în istorie. Este cazul să-i reamintim aici pe prof. Vasile Precop, acad. Vladimir Trebici, acad. Gheorghe Platon, acad. Liviu Ionesi, acad. Radu Grigorovici, dr. D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, acad. Cornelia Bodea, dr. Vasile Ghețău, prof. univ. dr. Nicolae Pomohaci ș.a. Tematica sesiunilor a fost următoarea: *Bucovina. Concept geopolitic, istorie și semnificații*, 9–10 octombrie 1993; *Aspecte ale culturii române din Bucovina, 1775–1918*, 15–16 octombrie 1994; *Viața culturală din Bucovina, 1918–1940*, 7 octombrie 1995; *Valori ale civilizației românești din Bucovina în perioada interbelică*, 12–13 octombrie 1996; *Istorie și valori (I)*, 10 octombrie 1997; *Istorie și valori (II)*, 11 octombrie 1998; *Generația Revoluției române de la 1848 și spiritul revoluționar din Bucovina*, 8 octombrie 1999; *Eminescu și Bucovina*, 10 octombrie 2000; *Viața culturală și științifică în Bucovina postbelică. Fenomene, direcții, tendințe*, 5–6 octombrie 2001; *Bucovina istorică. Memoria culturală și procesul de comunizare, 1945–1989*, 20–21 septembrie 2002; *Strategia de dezvoltare durabilă a Centrului Pentru Studierea Problemelor*

Bucovinei al Filialei Iași a Academiei Române, septembrie 2003; *Simbolistica național-comunistă din România. Cazul Bucovinei istorice*, 24 septembrie 2004; *Bucovina la intersecția civilizațiilor. 230 de ani de la încorporarea nord-vestului Moldovei în Imperiul Austriac*, 12–13 octombrie 2005 și *Frontiere și identități în spațiul românesc în epocile modernă și contemporană*, 9–10 septembrie 2006.

După cum lesne se poate observa, tematica sesiunilor anuale cu participare internă și internațională se circumscrie preocupărilor de cercetare ale colectivului rădăuțean, precum și evenimentelor culturale care au marcat un an științific sau altul. În ceea ce privește organizarea, cercetătorii rădăuțeni au aplicat la aceste întruniri standardul întâlnirilor internaționale, cu anunțarea din timp a temei, obținerea acordului Filialei Iași a Academiei și al Secției de Istorie a Academiei Române, desfășurarea după un program care să țină cont de specificul fiecărei comunicări, expunerea subiectelor înscrise în program și dezbateri pe marginea acestora. Aceste întruniri, unele dintre ele internaționale, pot fi apreciate ca fiind de ținută științifică necesară, fapt remarcat și de presa cotidiană și cea de specialitate, în acest context, apreciem că sesiunile științifice anuale ale Centrului de Studii „Bucovin” au fost un veritabil prilej de formare pentru studenți, profesori de istorie și de limba și literatura română din plan local, un schimb util de informații științifice cu cercetători din țară și străinătate, cu muzeografi și îndrăgostiții de fenomenul cultural bucovinean.

Ca obiectiv principal al activității sale, Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei a trebuit să organizeze, în cursul celor 15 ani de activitate, și trei conferințe științifice internaționale, în parteneriat cu institutele similare de la Augsburg (Germania) și de la Cernăuți. Aceasta deoarece și institutele de cercetări partenere au organizat, la rândul lor, astfel de manifestări. O primă reuniune științifică internațională a fost organizată de către noi între 31 mai și 3 iunie, la Rădăuți, cu o continuare la 5 iunie 1996, la București, în Aula Academiei Române. Aceasta a avut ca temă *Bucovina 1775–1861. Aspecte politice, sociale, culturale, economice și demografice*. Atunci partenerii noștri au putut să prezinte punctele lor de vedere în principalele chestiuni privitoare la istoria și cultura Bucovinei. Era o primă întâlnire pe pământ românesc a institutelor „Bucovina”. Au fost invitate și au participat atunci nume importante ale Centrului de Studii „Bucovina” sau colaboratorii apropiați ai acestuia precum: acad. Vladimir Trebici, acad. Gheorghe Platon, acad. Radu Grigorovici, dr. Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, prof. univ. dr. Mihai Iacobescu. A fost o conferință serios negociată, de la tematică, la intervențiile în plen și mai ales în ce privește modul în care s-au desfășurat dezbaterile. Institutele partenere de la Cernăuți și de la Augsburg au adus și ele nume cu rezonanță precum: Oleg Panciuk, Otfried Kotzian, Hugo Weczerka, Vladimir Iliescu, Horst Fassel, Jurii Makar, Mihail Saiko, Ihor Jaloba³¹ ș.a. Această

³¹ Ion Beldeanu, *Bucovina – șansa modelului cultural de integrare europeană*, în „Analele Bucovinei”, IV, nr. 3, 1997, p. 259. Autorul aprecia că: „La această conferință, delegația română s-a distins prin rolul decisiv în sistematizarea temelor esențiale și fundamentale, precum și a aspectelor controversate de natură politică și statală din istoria Bucovinei”.

reuniune științifică internațională s-a încheiat cu adoptarea unui document comun al conferinței, intitulat: *Declarația participanților la Conferința internațională „Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale și demografice”*, ținută la Rădăuți între 31 mai – 3 iunie 1996. Documentul amintit era al doilea de acest tip, după cel adoptat la Cernăuți, în octombrie 1993. Acesta întărea ideea că, prin colaborare, cercetarea științifică internațională poate da rezultate remarcabile, deoarece trebuia înlăturat deficitul determinat de accesul diferențiat al cercetătorilor la sursele istorice privitoare la Bucovina. Sursele istorice privitoare la istoria Bucovinei se află într-o mare dispersie, datorată dramaticilor evenimente care au afectat această provincie. Declarația scotea în evidență necesitatea întrunirilor periodice, la un interval de doi ani, la Cernăuți, Rădăuți și Augsburg, a cercetătorilor celor trei institute „Bucovina”, în vederea apropierei punctelor de vedere și realizarea unor publicații comune³². Conferința din 1996, de la Rădăuți, a fost apreciată ca un succes de către toți participanții.

Cea de-a doua conferință internațională s-a organizat între 20–22 septembrie 2000, la Rădăuți, cu tema *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* La această conferință au participat cercetători, profesori universitari, academicieni, personalități ale culturii din Elveția, Germania, SUA, Ucraina și România. La această conferință „a fost remarcată, între pozițiile conferențiarilor, atitudinea cercetătorilor germani, care au prezentat Bucovina ca un model de conviețuire și de integrare europeană”³³. Cu aceeași ocazie, un martor al evenimentelor consemna: „După această sumară, dar foarte cuprinzătoare descriere a bunei organizări și exemplare comunicări între intelectualii grupați în jurul modelului Bucovina, ca model cultural și în jurul Centrului de Studii «Bucovina» – Rădăuți al Academiei Române, ca model instituțional, merită să ne extindem reflecțiile din zona politicilor culturale de integrare europeană a României cu încă o preocupare: cum să facem ca practica acestui institut influent al Academiei Române să devină un model riguros și pentru instituții locale, aflate acum în derivă. Un prim obstacol pare a fi fost înlăturat deja prin însăși existența în Rădăuți a institutului: nu provincialismul este barieră în calea marilor proiecte culturale de integrare europeană”³⁴. Și la această manifestare, cum lesne se poate bănuși, organizatorii au ținut să aibă ca reprezentanți pe acad. Radu Grigorovici, acad. Gheorghe Platon, acad. Dimitrie Vatamaniuc, prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, alături de: Oleg Panciuk, Vasil Botușanskji, Rainer Roth, Manfred Rehbinder, Serhij Popyk și Oleksandr Dobrzans’kyj.

Lucrările conferințelor au fost tipărite în volume speciale ale „Analelor Bucovinei” sau în colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” – cum este cazul ultimei sesiuni științifice internaționale menționate, ale cărei lucrări au

³² D. Vatamaniuc, *Conferința internațională în problemele Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, IV, nr. 1, 1997, p. 9–12.

³³ *Ibidem*, p. 260.

³⁴ *Ibidem*.

fost tipărite în limbile română, germană și ucraineană, în anii 1997 și 2002, cu sprijinul Consiliului Județean Suceava, al Primăriei Municipiului Rădăuți și al Casei Germanilor din Est, de la München.

Înființarea Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei s-a făcut în anul 1992, la sfârșitul unui secol în care regimurile totalitare au făcut numeroase victime și au afectat în mod dramatic și destinul provinciei al cărei nume intră și în denumirea instituției de cercetare științifică din Rădăuți. Aceasta explică, dar nu în totalitate, mesajele și speranțele pe care le-au formulat participanții la adunarea festivă a Societății pentru Cultură, de constituire a instituției de cercetare academică din Rădăuți. Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei trebuia să extragă din entuziasmul și idealurile nobile ale fondatorilor, principiile de funcționare și de activitate științifică, prin care experiența trecutului avea să fie îndreptar pentru activitatea de reconstrucție a societății democratice românești, pentru viitorul acesteia. Aceasta trebuia să se bazeze pe înțelegere interetnică și interconfesională și toleranță, atuuri ale „modelului bucovinean” invocat în numeroase studii, articole și conferințe științifice.

Dincolo de formulările din hotărârile de guvern sau de întrebările și îndemnurile la mutare în capitala de județ, Suceava, în ciuda previziunilor pesimiste și a provincialismului desuet în care ar fi trebuit să cadă centrul de cercetare științifică de la Rădăuți, echipa constituită în jurul prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc avea ca obiectiv rescrierea istoriei acestor locuri cu mijloace științifice³⁵.

Bănuind un anumit formalism și acceptarea de nevoie a mesajului Centrului de Studii „Bucovina” de către autorități, actorii politici și autoritățile administrative ale vremii, interesate însă să-și treacă în contul lor exclusivă realizare a parteneriatului dintre Suceava și Schwaben, ocultând contribuția Centrului de Studii „Bucovina” și latura științifică a contactelor cu șvabii din Bavaria, acad. Dimitrie Vatamaniuc, directorul Institutului rădăuțean sublinia, în 1998, în paginile periodicului „Analele Bucovinei”, că respectiva publicație, al cărei redactor-șef este, acoperă – spre deosebire de alte publicații academice – mai multe domenii de cercetare, cu articole de la literatură și artă, la istorie și științele naturii, aceasta fiind orientată, cu precădere, spre „cercetările monografice, astfel ca acestea să poată fi integrate în *Enciclopedia Bucovinei*”³⁶.

La zece ani de la înființarea Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, instituția de cercetare rădăuțeană a scos un număr special al „Analelor Bucovinei”, care cuprindea editorialele tuturor numerelor de revistă, articole apărute până atunci la rubrica *Opinii* și sumarul acestora de la apariție și până în anul 2002. În concepția realizatorilor, acesta era un veritabil instrument de lucru pentru iubitorii de istorie și de cultură ale Bucovinei, pentru cercetătorii acestui fenomen care s-a constituit la Rădăuți, începând din anul 1992 – o veritabilă școală

³⁵ Dumitru Teodorescu, *op. cit.*, p. 557–564.

³⁶ Dimitrie Vatamaniuc, *Obiective, opțiuni și realizări*, în „Analele Bucovinei”, V, nr. 1, 1998, p. 191.

cultural-științifică susținută, în mare măsură, de entuziasmul întemeietorilor, de energiile tinerilor cercetători și de concurența pe care trebuiau să o reprezinte pentru institutele similare din țară și din străinătate. Toate acestea explică, credem noi, în mod suficient, modul în care colectivul de redacție al revistei „Analele Bucovinei” a trecut peste multe dintre problemele care păreau insurmontabile. Acad. Alexandru Zub, referindu-se la acest fenomen, a scris: „La acest deceniu de activitate, Centrul de Studii «Bucovina» (Rădăuți), la originea căruia se află un grup de învățați din partea locului (Radu Grigorovici, Vladimir Trebici, D. Vatamaniuc ș.a.) avea dreptul să prezinte un volum consistent de contribuții definitorii pentru proiect în ansamblu. Mentor i-a fost acad. Radu Grigorovici, care a și luat parte la diverse lucrări menite a fixa temeliile edificiului. Director a fost, până de curând, infatigabilul istoric literar D. Vatamaniuc, care subscrive acum în «Analele Bucovinei» (IX, 2, 2002) o substanțială dare de seamă, concepută informativ, dar ca mijloc de stimulare a noilor direcții de cercetare în studiul provinciei, regiunii, culturii locale etc. Regretatului savant Vladimir Trebici îi datorăm schița unei vaste și complexe lucrări de echipă, *Enciclopedia Bucovinei*, serie în care au apărut mai multe volume de un real interes științific. Legăturile cu partenerii din Augsburg, Bochum, Cernăuți, Varșovia etc. încă se cuvin amintite ca modalități de a extinde cercetarea zonei, asigurând totodată acel spirit interdisciplinar și multicultural caracteristic unui asemenea proiect”³⁷. În încheierea rândurilor dedicate numărului aniversar din 2002 al „Analelor Bucovinei”, acad. Alexandru Zub, șeful Secției de Istorie a Academiei Române, consemna următoarele: „Se poate remarca, în ansamblu, preocuparea echipei de la Rădăuți de a informa pe cei interesați asupra chestiunilor ce se pun azi cu privire la acea parte din Țara de Sus care, după ocupația habsburgică, s-a numit Bucovina. De unde panșantul istoriografic al multor autori, chiar și atunci când vin din alte domenii. Unele texte sunt pregnant polemice, însă cu măsură, cu respect pentru preopinent și cu interes real pentru stabilirea adevărului”³⁸.

Pentru împlinirea obiectivelor sale, Centrul de Studii „Bucovina” dispune de o bibliotecă proprie, care s-a constituit pe fondul de carte și de periodice germane și românești al Bibliotecii profesorilor (Lehrerbibliothek), de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”. Astăzi, biblioteca Centrului are un fond de carte de 12 715 unități de bibliotecă, care a sporit prin donații, sponsorizări și achiziții. Mulțumită bunăvoinței donatorilor săi generoși, s-au constituit fonduri de documentare și de carte precum: Fondul documentar „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, Fondul documentar „Dragoș Luchian”, Fondul documentar „Doctor Valerian Găină” și Fondul documentar „Eugen Pohontu – Dr. Gheorghe Radu”. În anul 2003, din depozitul aflat la Ateneul „Mihai Eminescu” din Gălănești al Bibliotecii Filiale Iași a Academiei Române, au fost aduse 15 colecții de periodice

³⁷ Alexandru Zub, „Analele Bucovinei”, IX, 2002, 2, p. 313–619, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, XLII, Iași, Editura Academiei Române, 2005, p. 799.

³⁸ *Ibidem*, p. 800.

și 682 cărți, toate referitoare la comunism. Au fost transferate: „L'URSS en construction” (1949), „Sovietski Soiuz” (1950, 1952, 1954–1956), „Lupta Moldovei” (1951–1952, 1958), „Bolșevik” (1952), „Comunist” (1952–1953), „L'Union Soviétique” (1952–1957; 1959–1971), „Ogonek” (1954–1957; 1962–1964; 1966–1969; 1971), „Komunist” (1954–1962), „Timpuri noi” (1957–1963), „Probleme ale păcii și socialismului” (1959–1974), „Les Lettres Françaises” (1957–1958; 1960–1964; 1968–1972), „Probleme de etică” (1960), „Agerpress” (1960–1961), „Era socialistă” (1972–1986), „Munca de partid” (1974, 1976–1989). Alături de aceste publicații, au fost aduse lucrări ale liderilor comuniști din epocă, diverse statute, directive ale congreselor, rezoluții, programe, dări de seamă, constituții ale țărilor comuniste, cuvântări etc. Biblioteca Institutului Bucovina este o instituție publică și se adresează unui public specializat format din cercetători, studenți, intelectuali din zona Rădăuți, din țară și din străinătate.

Înainte de încheierea, se cuvine să menționăm faptul că Institutul „Bucovina”, pe atunci Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, a participat alături de institutele „Bucovina” din Cernăuți și Augsburg la desfășurarea Proiectului *Eurodreik Augsburg – Cernăuți – Suceava*. Acesta s-a desfășurat între 1995 și 1997, ca un proiect intercultural de cunoaștere și relaționare între tinerii dintre cele trei regiuni menționate în titlul proiectului. Reuniunile din proiect s-au desfășurat pe rând în Germania, la Augsburg, în Ucraina, la Cernăuți și în România, la Rădăuți și Suceava. Proiectul Eurodreik, a anticipat în timp legăturile culturale și științifice existente între originarii din Bucovina stabiliți în Germania, districtul Schwaben și locuitorii ținuturilor fostei Bucovine.

Înființat ca urmare a inițiativei generoase a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, având ca bază scrierile oamenilor de cultură din perioada interbelică și de dinaintea Primului Război Mondial, cele scrise în țară și, mai ales, la Suceava, în perioada regimului comunist, în „Anuarul Muzeului Județean – Suceava”, fructificând nostalgia a multe mii de români, ucraineni, germani, evrei, polonezi, armeni ș.a. după acest ținut întregit, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei a devenit o instituție cu alcătuire organică, implicată activ în culturalitatea unei provincii care refuză „centrismul” sufocant al capitalei. În același timp, instituția rădăuțeană a fost și este puntea de legătură spre Europa și comunitățile bucovinene din exil sau din diasporă, profitând de bogata tradiție istorică a provinciei. Activitatea științifică și publicistică a instituției rădăuțene, având ca pivoți publicația „Analele Bucovinei” și „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, împreună cu reuniunile științifice interne și internaționale, evidențiază eficiența managerială a unui proiect științific ce se desfășoară la marginea de azi a Țării, fără complexe, rabat de calitate și în ciuda a numeroase adversități ce țin de conjuncturalul tranziției, în care valorile materiale sau banii par stăpânii atotputernici ai zilei. Toate acestea ne fac să credem că Institutul „Bucovina” este printre cele mai eficiente și mai prestigioase instituții din câte există pe teritoriul acestei zone și în județ.

CERNĂUȚI. 28 NOIEMBRIE 1918. UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Localitățile, ca și oamenii, își au personalitatea lor; și, cu cât această personalitate este mai puternică, cu atât influența ei în mediul înconjurător este mai mare. Dacă cunoașterea biografiei unei personalități umane este o necesitate pentru a înțelege și fixa dimensiunile reale, așa și în cazul unei localități, cunoașterea istoriei acesteia este de natură să ne releve condițiile care i-au forjat personalitatea și au stimulat cultivarea patriotismului local, condiție și factor însemnat în dezvoltarea patriotismului la scara întregii țări, a patriotismului național.

Între cele mai vechi așezări urbane din Moldova a fost și orașul Cernăuți.

Prin vechime, prin însemnătatea-i multiplă – economică, politică, militară și culturală –, prin personalitățile care au rezidat aici, așezarea Cernăuți este menționată adesea în paginile istoriei, marcându-și importanța.

Situat în nordul Moldovei, pe râul Prut, orașul Cernăuți este atestat în scris încă din secolul al XIV-lea¹. În vremea domniei lui Alexandru cel Bun (1400–1432), când Moldova a cunoscut o perioadă de prosperitate economică, de consolidare a statului în interior și de creștere a rolului ei pe planul vieții internaționale, orașul Cernăuți s-a impus ca unul din cele mai însemnate centre economice ale țării. În zona în care se afla, de importanță general-europeană, se desfășura un veritabil comerț internațional; circulau mărfuri aduse din nordul Europei și de la Gurile Dunării, de pe țărmurile Mării Negre, din Caffa și de la Constantinopol, Orientul Mijlociu și Apropiat². Este edificator în această privință privilegiul de comerț din 8 octombrie 1408, dat de *Alexandru cel Bun* negustorilor din Liov (Lemberg – astăzi Lvov)³. În acest document se indică, alături de

¹ Dimitre Onciul (1856–1923). *Scrieri alese*. Ediție îngrijită de acad. Ștefan Ștefanescu, dr. Dorina N. Rusu, dr. Bogdan-Alexandru Halic. Cu un *Cuvânt înainte* de acad. Eugen Simion, președintele Academiei Române, București, 2006, p. 609; Ștefan Purici, *Problema hotarelor meridionale ale statului halician*, în vol. *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, coordonator Victor Spinei, Iași, 1997, p. 193.

² P.P. Panaitescu, *Drumul comercial al Poloniei la Marea Neagră în Evul Mediu*, în „Interpretări românești”. Studii de istorie economică și socială, București, 1947, p. 108 și urm.

³ *Relațiile istorice dintre popoarele URSS și România în veacurile X V – începutul celui de al XVIII-lea. Documente și materiale în trei volume*, vol. I. 1408–1632, Moscova, 1965, p. 40–45.

mărfurile desfăcute sau tranzitate de lioveni în și prin Moldova, articolele de export ale Moldovei, precizându-se taxele de vamă. Documentul definește locul ocupat de Moldova în schimburile internaționale, menționează rețeaua ei de târguri, care-i subliniau forța economică și-i asigurau progresul.

Cu tact și iscusință, Alexandru cel Bun a pregătit strălucirea Moldovei din timpul lui Ștefan cel Mare, el fiind – după expresia savantului domnitor Dimitrie Cantemir – „acela care cel dintâi a făcut să fie știut de străini numele moldovenilor, până atunci prea puțin cunoscut”⁴.

Orașul Cernăuți – reședință a ținutului cu același nume – și-a crescut importanța economică, politică și culturală în îndelungata domnie a „Marelui”, „Bunului” și „Sfântului” Ștefan Vodă (1457–1504). În vremea domniei acestuia, Moldova a cunoscut, de altfel, una din perioadele istoriei ei de maximă înflorire economică și de viguroasă afirmare pe plan internațional.

Orașele, beneficiind de protecția domnului, și-au dezvoltat potențialul demografic și au devenit importante surse de venituri pentru visteria statului.

Dinamismul economic înregistrat în Moldova în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, i-a crescut prestigiul și a situat-o printre statele de primă însemnătate în comerțul european.

În cadrul măsurilor de apărare a țării, Ștefan cel Mare a acordat o atenție deosebită fortificațiilor, întăririi sistemului de cetăți, menite să asigure controlul asupra căilor comerciale terestre internaționale, apărarea unor puncte obligatorii de trecere sau noduri orografice. Au fost redimensionate și întărite zidurile cetăților, ținându-se seama de generalizarea utilizării armelor de foc. Așa se explică faptul că orașul Cernăuți a devenit și o puternică fortăreață.

În confruntarea din 1497, dintre Moldova și blocul iagellonic, luptele victorioase ale moldovenilor s-au repurtat în Codrul Cosminului, apoi la Lențești și Cernăuți⁵.

După moartea lui Ștefan cel Mare (2 iulie 1504), în vremea lui Bogdan al III-lea, zis „cel Orb” (1504–1517), luptele interne pentru putere au fost de natură să diminueze în Moldova poziția pe care aceasta o câștigase în sistemul relațiilor internaționale. Între Moldova și Polonia au izbucnit numeroase certuri politice și conflicte militare pentru Pocuția. Cu speranța că se va căsători cu Elisabeta, sora regelui Poloniei, Bogdan al III-lea i-a cedat acestuia Pocuția. Și, cum căsătoria până la urmă nu a avut loc, iar Pocuția nu a fost restituită Moldovei, Bogdan al III-lea a ocupat ținutul cu oastea. Polonezii au replicat, prădând în Moldova până la Botoșani. La rândul lui, domnul Moldovei a trecut Nistrul la Hotin, a prădat și pustiit totul până la Liov, pe care l-a înconjurat, fără să-l poată cuceri. Pe drumul de întoarcere, a cucerit orașul Rohatin. Polonezii au răspuns cu organizarea, în 1509, a unei puternice expediții de răzbunare în Moldova: au recucerit Pocuția, au

⁴ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Traducere după textul original latin de Gh. Guțu. Introducere de Maria Holban, București, 1973, p. 135.

⁵ Ion I. Nistor, *Istoria Românilor*. Ediție îngrijită de Florin Rotaru, vol. I, București, 2002, p. 333.

<http://cimec.ro> / <http://institutulbucovina.ro>

prădat nordul Moldovei, au incendiat Cernăuții, au jefuit și pustiit Dorohoiul, Hârlăul și au ajuns până la Cotnari; zeci de boieri moldoveni au căzut prinși în mâinile învingătorilor și au fost decapitați.

Prin mijlocirea regelui Ungariei, Vladislav al II-lea, s-a pus capăt, în 1510, ostilităților moldo-polone; Bogdan al III-lea a trebuit să renunțe la proiectul de căsătorie cu sora regelui Poloniei și, totodată, a pierdut Pocuția⁶.

Rivalitățile moldo-polone pentru Pocuția au revenit în vremea domniei lui Petru Rareș (1527–1538, 1541–1546), care pretindea că Pocuția aparținea de drept Moldovei. Încercarea de a ocupa ținutul în litigiu s-a soldat cu greaua înfrângere a lui Petru Rareș de la Obertyn, din 22 august 1531. În anul următor, 1532, polonii au făcut o incursiune în Moldova; în nordul țării au incendiat Cernăuții și multe sate, provocând mari pagube⁷.

Orașul domnesc Cernăuți, în ciuda unor repetate prejudicii aduse lui de forțe ostile din afara țării, a continuat să fie în secolele XVI–XVII – potrivit relatărilor unor observatori străini, negustori, misionari sau diplomați – un oraș de graniță al Moldovei, care aducea domniei, în fiecare an, importante venituri. Aici se afla „vama cea mare a voievodului moldovean”⁸, unde se lua vamă „pentru toate mărfurile”, atât pentru cele care intrau, cât și pentru cele care ieșeau din Moldova pe însemnatul „drum moldovenesc”⁹.

În orașul Cernăuți, ca important punct vamal și comercial, în afară de populația lui românească majoritară, se aflau și înainte de secolul al XVIII-lea locuitori, negustori în special, de alte etnii: poloni, ruteni, evrei, greci, turci, germani¹⁰.

În secolul al XVIII-lea, evoluția ansamblului de relații internaționale și – în cadrul lor – confruntările militare ruso-austro-otomane în și pentru spațiul românesc, aveau să conducă la însemnate pierderi teritoriale românești.

După încheierea tratatului de la Kuciuk-Kainargi (11/21 iulie 1774), Moldova avea să simtă durerea unei importante ciuntiri. Prin *Convenția din 7 mai 1775*, încheiată de Austria cu Sublima Poartă, a fost cedată și alipită coroanei austriece Bucovina. O suprafață de 10 443 km² din nordul Moldovei a intrat sub stăpânirea Imperiului Habsburgic. Era un succes al diplomației Curții de la Viena, care și-a bazat cererea pe abile argumente, mincinos ticluite.

De multă vreme, Austria urmărea, dacă nu totala anexare a Principatelor Române, măcar o parte din teritoriul acestora. Ridicând pretenții de extindere la est de Carpați, Austria își justifica cererile ca fiind vorba, de fapt, de restituirea unei întinderi de două comitate, „smulse pe nedrept de moldoveni” și care ar fi aparținut altădată Pocuției, pe care Austria o stăpânea după prima împărțire a Poloniei

⁶ Dimitre Onciul (1856–1923), *Scrieri alese*, p. 628.

⁷ *Ibidem*, p. 630.

⁸ *Călători străini despre Țările Române*, vol. III, București, Editura Științifică, 1971, p. 209.

⁹ Idem, vol. V, București, Editura Științifică, 1973, p. 495.

¹⁰ Idem, vol. IX, București, 1997, p. 487.

(1772). În anul 1773, viitorul împărat Iosif al II-lea, în urma unei călătorii întreprinse în Transilvania, a devenit susținător al necesității dobândirii „colțului” din partea de sus a Moldovei, necesar unei mai lesnicioase comunicații a Curții de la Viena cu Galiția.

Diplomația austriecilor, prin intrigi, bani și date false, a obținut de la turci cedarea Bucovinei, deși aceștia nu aveau niciun drept s-o facă. La 1 octombrie 1775, trupele austriece au început să mute „vulturii”, pajurile imperiale – semnele lor de graniță –, ocupând partea de nord a Moldovei.

Prin două convenții din vara anului 1776 a fost stabilit hotarul Austriei cu Moldova ciuntită. Turcii au cedat austriecilor, din trupul Moldovei, un teritoriu mănos, cu 75 000 de locuitori, în marea lor majoritate români.

Guvernul habsburgic a denumit la început noul teritoriu „Moldova austriacă” (*Österreichische Moldau*). Curând însă, pentru a masca anexarea, Austria a denumit acest teritoriu din nordul Moldovei, cu numeroase vestigii ale istoriei românești, „Bucovina”, după denumirea pădurilor de fagi de la Cosmin¹¹. Orașul Cernăuți a devenit capitala provinciei românești anexată de Austria. Împăratul Iosif al II-lea a început, el cel dintâi, să-i schimbe înfățișarea, prin ridicarea mai multor clădiri publice frumoase și înalte, palate deosebite, cazărmi, biserici impunătoare și altele¹².

Datorită dezvoltării comerțului, orașul Cernăuți a ajuns să fie, după Lvov, cel de al doilea mare și frumos oraș din partea de est a Imperiului Habsburgic¹³.

Până în 1786, Bucovina a fost menținută sub administrație militară austriacă, iar după această dată a fost alipită Galiției, ca o simplă circumscripție administrativă a acestei provincii, al 19-lea „cerc” (*Kreis*) al Galiției, având în frunte un *Kreishauptman*, desemnat de guvernatorul din Liov.

După 1786, procesul de slavizare a Bucovinei s-a accentuat, „ucrainizarea” conducând la înrăutățirea situației românilor pe planul vieții politico-culturale. „Moștenirea moldovenească” avea să-și păstreze însă vitalitatea și să genereze puternica rezistență a locuitorilor în fața încercărilor de înăbușire a dezvoltării conștiinței lor naționale.

În fruntea elitei politice românești a Bucovinei, un rol însemnat în păstrarea tradițiilor, a limbii și sentimentelor naționale l-a avut familia Hurmuzaki, aflată în miezul evenimentelor care au pregătit și prin care s-a manifestat Revoluția din 1848 în întreg spațiul românesc¹⁴.

După Revoluția din 1848, prin *Constituția austriacă din 4 martie 1849*, Bucovina a fost declarată „țară a Coroanei” (*Kronland*) cu titlul de „Ducat” (*Herzogtum*). Prin *Patenta imperială din 29 septembrie 1850*, i se asigura un statut

¹¹ Pentru detalii, vezi: Ștefan Ștefănescu, *Țările Române în sistemul relațiilor internaționale medievale (secolele XVII–XVIII)*, București, 2006, p. 125 și urm.

¹² *Călători străni despre Țările Române în secolul al XIX-lea*. Serie nouă, vol. I (1801–1821), București, 2004, p. 112.

¹³ Idem, vol. III, (1831–1840), București, 2006, p. 687.

¹⁴ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*. Ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, București, 1991, p. 57.

de autonomie provincială și se stabilea un regulament pentru alegerea deputaților în Dietă sau Camera ei legislativă¹⁵.

Descătușarea spiritului de libertate națională și-a găsit expresia în introducerea limbii române ca limbă didactică pentru toate materiile de studiu de la Institutul Teologic din Cernăuți, care luase ființă în 1827, în locul fostei Școli clericale ortodoxe, ca și în crearea Catedrei de limbă și literatură română la Liceul latino-german din Cernăuți, al cărei prim titular a fost refugiatul transilvănean Aron Pumnul, fost profesor de filosofie la Blaj, cu rol însemnat în Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848. A luat ființă la Cernăuți și o școală normală – Preparandie – românească, cu misiunea de a pregăti candidați pentru cariera de învățători pentru școlile de sub conducerea Consistoriului ortodox din Bucovina.

La Preparandie cursurile se făceau în limba română de către profesorii de la Institutul Teologic.

Orașul Cernăuți a devenit și cel mai de seamă centru cultural din Bucovina. La 4 octombrie 1848, a apărut la Cernăuți „Bucovina” – gazetă românească pentru politică și literatură, sub îngrijirea fraților Gheorghe, Alexandru și Eudoxiu Hurmuzaki¹⁶. La această foaie, gândită a fi „o oglindă a activității intelectuale a românilor”, aveau să colaboreze reprezentanți ai scrisului românesc de pretutindeni. Între ei, s-au numărat: Vasile Alecsandri, Constantin Negruzzi, Costache Conachi, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Cârlova, Vasile Pogor, Mihail Kogălniceanu, Andrei Șaguna, Andrei Mureșanu, Aron Pumnul, iar dintre bucovineni, pe lângă frații Hurmuzaki, Iraclie Porumbescu, tatăl lui Ciprian Porumbescu și alții.

Prin recunoașterea imperială ca provincie autonomă, Bucovina a primit o organizare similară organizării celorlalte țări de Coroană austriece.

Prin *Decretul imperial din 9 decembrie 1862*, ducatul Bucovinei a primit o stemă proprie, reprezentând un cap de zimbru cu o stea între coame, o imitație după stema Moldovei. Culorile naționale ale noului ducat erau albastru-roșu, așezate orizontal¹⁷. Împăratul de la Viena adăuga, în titulatura sa, și calitatea de *duce al Bucovinei (Herzog der Bukowina)*.

Ca și în alte țări ale Coroanei austriece, Bucovina avea în frunte un guvernator, „președinte”, și era supusă, în privința administrației publice, direct guvernului central de la Viena. În Dieta Bucovinei, corpul reprezentativ al țării, românii au deținut, până în 1912, majoritatea absolută a deputaților dietali, iar președintele Dietei – „Căpitanul țării” – a fost totdeauna un deputat român. Bucovina era reprezentată în Parlamentul central de la Viena de un număr de deputați români și, totodată, în Delegațiunea austriacă, care împreună cu cea ungară, ținea sesiunea ei anuală alternativ, când la Viena, când la Budapesta. Bucovina era reprezentată și în Casa magnaților de la Viena, prin mitropolitul ei și printr-un membru al boierimii bucovinene, căruia i se recunoscuse demnitatea de șambelan – *Kämmerar* –

¹⁵ *Ibidem*, p. 102.

¹⁶ *Ibidem*, p. 103.

¹⁷ *Ibidem*, p. 107.

imperial, fiindcă reușise să dovedească o descendență nobilă moldovenească de 16 generații¹⁸.

Un rol important în definirea statutului politico-cultural al Bucovinei în Imperiul Austriac l-a avut Biserica; ea s-a dovedit instituția salvatoare a ființei etnice românești; lupta pentru autonomia bisericească a coincis de fapt cu lupta pentru apărarea limbii, formarea și dezvoltarea conștiinței naționale. Biserica a fost școală și, totodată, a creat școală. Spiritualitatea românească din Bucovina s-a menținut și îmbogățit prin ea. Cu sprijinul Fondului Bisericesc a fost susținută dezvoltarea învățământului și a culturii, menite să slujească idealului național, pregătirii actului de unire a Bucovinei cu regatul României.

Ca expresie a propășirii culturale din Bucovina a fost înființarea unor celebre instituții și organe de cultură, cele mai multe cu sediul la Cernăuți¹⁹.

Un loc deosebit de important a ocupat în mișcarea cultural-științifică din Bucovina întemeierea, la Cernăuți, a Universității „Francisco Iosefine”, universitate de limbă germană, al cărei prim rector a fost românul Constantin Tomasciuc. Prin întemeierea Universității, Institutul Teologic, care luase ființă la Cernăuți, în 1827, a fost transformat în Facultate Teologică în cadrul Universității. Aceasta, prin celebritatea unora dintre profesorii pe care îi avea, prin valoarea tinerimii studioase, prin spiritul pe care-l cultiva, de largă înțelegere și prețuire a valorilor naționalităților care trăiau în Bucovina, s-a bucurat de o meritată reputație internațională, creând, într-un anumit fel, modelul unei viitoare atitudini spirituale, preconizată asiduu astăzi în Europa²⁰.

Studentii români, al căror număr a crescut an de an la Universitatea din Cernăuți, s-au organizat după sistemul german – în societăți academice, cu nume simbolice: „Arboroasa”, „Junimea”, „Bucovina”, „Moldova”, „Dacia”.

Prin întărirea păturii de intelectuali români a fost întreținută vie și a pătruns adânc în popor conștiința națională românească.

Destrămarea Monarhiei Austro-Ungare, în contextul fazei finale a Primului Război Mondial, a accelerat înfăptuirea Unirii Bucovinei cu România. La 15/28 noiembrie 1918, în Palatul Mitropolitan din Cernăuți, considerat o „fală și podoabă” a capitalei Bucovinei, s-au deschis lucrările Congresului General al

¹⁸ Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002, p. 67–69.

¹⁹ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918 (În legătură cu evoluția culturală și politică)*, ediție îngrijită de Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, colecția „Bucovina literară”, 1996, passim; D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (20), 2006, 686 p., una dintre cele mai valoroase lucrări consacrate patrimoniului cultural-științific din Bucovina.

²⁰ Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*. Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, Indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2006, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (19), p. 289.

Bucovinei, la care au luat parte, pe baze democratice, 74 de delegați ai Consiliului Național Român, care îl avea în fruntea lui pe Iancu Flondor, 13 delegați ai comunelor ucrainiene, 7 delegați ai Consiliului Național German și 6 delegați ai Consiliului Național Polonez. „În numele suveranității naționale”, s-a votat „Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu regatul României”²¹.

Reprezentanții polonilor, prin Stanislaw Kwiatkowski, salutând Unirea Bucovinei cu România, arătau: „Recunoaștem pe deplin drepturile băștinașe ale poporului român asupra țărilor din sudul Nistrului și în special asupra Bucovinei”²². La rândul său, Consiliul Național al germanilor din Bucovina, prin glasul lui Alois Lebouton, a dat citire unei declarații în care se spunea: „Consiliul Național German se declară în numele poporului german pentru alipirea Bucovinei la regatul României”²³.

Actul unirii Bucovinei cu România a fost salutat de întreg poporul român. Camera Deputaților, întrunită la București, sub președinția lui Nicolae Iorga, a adoptat *Legea asupra Unirii Bucovinei cu România*, în care se prevedea, chiar în art. 1: „Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne de-a pururea unită cu Regatul României”²⁴.

Unirea Bucovinei cu România a realizat cadrul propice pentru o mai accentuată dezvoltare în „Țara Fagilor” a economiei, a științei și culturii românești, ridicarea acestora la rangul de universalitate.

Universitatea din Cernăuți, devenit unul din marile orașe cultural-științifice românești din perioada interbelică, a continuat să fie o veritabilă pepinieră de valori naționale, unele și universale.

Orașul Cernăuți, concentrează, în conștiința românească, o bogăție de amintiri scumpe ale trecutului nostru.

²¹ Direcția Generală a Arhivelor Statului. *România. Istorie în documente*, București, 1992, p. 243–244; Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, 1994, p. 159; Acad. Radu Grigorovici, *op. cit.*, p. 308.

²² Radu Economu, *op. cit.*, p. 161.

²³ *Ibidem*, p. 162.

²⁴ *Ibidem*, p. 169.

DESTINUL BUCOVINEI ISTORICE

VASILE I. SCHIPOR

Sintagma *Bucovina istorică* denumește partea de nord-vest a Moldovei¹ anexată de Imperiul Habsburgic în 1775. Conform recensămintelor din anii 1772–1773 și 1774, existau aici ținutul Cernăuți (cu patru ocoale: ocolul Târgului, ocolul Prutului de Jos, ocolul Nistrului și ocolul Ceremușului), ținutul Câmpulung-Cernăuți (cu două unități administrative: ocolul Câmpulungului/Dolhopole și districtul Putilei), ținutul Câmpulung-Suceava (fostul ocol domnesc al Câmpulungului) și ținutul Suceava (cu cinci ocoale: ocolul Berhometelor, ocolul Vicovilor, ocolul Mijlocului, ocolul Siretului de Sus și ocolul [Siretului] de Jos, acesta din urmă rămânând în întregime în componența Moldovei²).

Teritoriul anexat de Imperiul Habsburgic are o suprafață de 10 441 km² (15% din teritoriul Moldovei) și o populație, majoritar românească, de 67 000–73 000 de locuitori (circa 15% din populația Moldovei).

¹ „Moldova imperială” („der Kaiserlichen Moldau”), cum o numește Balthasar Hacquet. Vezi *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788–1789)*, ediție bilingvă, îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii, de acad. Radu Grigorovici; prefată de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (7), 2002, p. 30, 31. Numele de astăzi s-a impus dintr-o diversitate de nume folosite după 1774: Bucovina, Comitatul Sucevei, Cordon, Cordon, Cordonul Împărătesc, Cordonul Nemțesc, Generalatul Moldovenesc, Moldova Imperială. Locuitorii acestui colț din Țara de Sus a Moldovei l-au numit, de-a lungul vremii, și Arboroasa, Moldova Mică, Plonina, Țara Fagilor, așa cum o dovedesc mai ales tradițiunile populare. Vezi pentru aceasta, Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Aspecte istoriografice în lumina unor izvoare folclorice*, în „«Septentrion»”. Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, anul III, nr. 8–9, 1993–1994, p. 5 și 7. Studiul este republicat în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (22), 2007, p. 156–163.

² Conf. P.G. Dimitriev și P.V. Sovetov (editori), *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, tomurile 1–2, Chișinău, Editura „Știință”, 1975. Recensământul efectuat în Moldova în anii 1772–1774, din ordinul comandamentului armatei ruse și de către oameni ai Vistieriei, chiar dacă nu are toate atributele recensămintelor moderne (nu oferă date despre numărul locuitorilor din sate, religia, vârsta sau ocupațiile acestora), are meritul că pune la dispoziția cercetării cea dintâi înregistrare a locuitorilor de aici, grupați pe unități administrative, categorii fiscale și profesionale, plătitoare de bir.

Analele Bucovinei, XIX, 2 (39), p. 481–485, București, 2012

După anexare, teritoriul, care se va numi Bucovina, funcționează ca district, sub administrație militară, având în componență vechile ținuturi, până la 6 august 1786, când este încorporat în Galiția, ca al 19-lea cerc administrativ al acesteia, printr-un înalt prescript imperial. Cercul bucovinean (Kreisvorsteher, Kreishauptman), cu reședința la Cernăuți, este condus de un căpitan districtual, având sub ascultare directorii districtelor Cernăuți și Suceava. Districtele sunt împărțite în ocoale conduse de câte un ocolăș³.

Prin Constituția austriacă din 4 martie 1849, se constituie Ducatul Bucovinei. Bucovina este declarată „țară de coroană ereditară” (Kronland) cu titlul de Ducat (Herzogtum), primind, prin *Patenta imperială*, din 29 septembrie 1850, un statut de autonomie provincială. Condusă de un guvernator, este supusă, din punct de vedere administrativ, guvernului central de la Viena, iar în chestiuni judecătorești rămâne sub jurisdicția Curții de Apel din Lemberg.

Organizarea autonomiei întârzie, însă, până la proclamarea Constituției din 26 februarie 1861. Legea privind organizarea politică a Bucovinei, promulgată la 8 octombrie 1850, stabilește șase districte în Ducatul Bucovinei: Cernăuți, Câmpulung Moldovenesc, Coțmani, Rădăuți, Suceava și Vijnița. La 29 mai 1854 are loc separarea administrativă definitivă de Galiția. Acum Bucovina este împărțită în 15 districte: Cernăuți (rural), Câmpulung, Coțmani, Gura Humorului, Putila, Rădăuți, Sadagura, Siret, Solca, Storojineț, Suceava, Vatra Dornei, Vășcăuți, Vijnița și Zastavna. Până la Unirea cu România, în 1918, în Bucovina se află 11 districte, la care se adaugă orașul Cernăuți cu administrație autonomă⁴.

În 1919, în Bucovina funcționează 11 județe: Cernăuți, Câmpulung, Coțmani, Gura Humor, Rădăuți, Siret, Storojineț, Suceava, Vășcăuți, Vijnița și Zastavna, acestea încadrându-se între cele 76 de județe ale Regatului României.

Prin Legea administrativă din 1925, în Bucovina se organizează cinci județe având în componența administrativă „plăși”/plase: Cernăuți (cu cinci „plăși”: Colacinului, Nistrului, Șipenițului, Prutului și Cosmin), Câmpulung (cu patru „plăși”: Dornei, Homorului, Moldovei și Moldoviței), Rădăuți (cu patru „plăși”: Putilei, Vicovelor, Dornești și Siretul), Storojineț (cu patru „plăși”: Răstoacelor, Siretul, Dumbrava Roșie și Ceremușului), Suceava (cu patru „plăși”: Arbore, Ilișești, Dragomirești și Bosancea), care se încadrează între cele 71 de județe ale României. Din 1926, este alipită de Bucovina localitatea Coșna, o unitatea

³ Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich (1774–1785)*, Czernowitz, Conc. Tipo-u. Lithographie des Erzbischofs Silvester Morariu-Andriewicz Selbstverl., 1895, S. 8–124, 127–260; *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii (2)”, 1998; Constantin Ungureanu, *Delimitarea frontierei Bucovinei între anii 1775–1776*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XII, nr. 2 (25) [iulie–decembrie] 2005, p. 483–492.

⁴ Vezi Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece, 1774–1918. Aspecte etnodemografice și confesionale*, Chișinău, Editura „Civitas”, 2003.
<http://cimec.ro> / <http://institutulbucovina.ro>

administrativ-teritorială „liberă”, de graniță, anexată la Transilvania, în 1769, făcând parte din districtul militar al Rodnei până în 1918 și apoi din județul Năsăud⁵.

Prin Constituția din 1938, se înființează Ținutul Sucevei, în componența căruia intră județele Bucovinei, împreună cu județele Dorohoi și Hotin, având în frunte un rezident regal și reședința la Cernăuți.

Pactul Ribbentrop-Molotov, din 23 august 1939, influențează dramatic destinul acestei străvechi provincii românești, marcând sfârșitul Bucovinei istorice. În perioada 1940–1941 și după 1944, rămân în fara granițelor României județele Cernăuți (toate comunele urbane și rurale: un municipiu, trei orașe nereședință, o comună suburbană și 61 de comune rurale, cu 93 de sate), Storojineț (toate comunele urbane și rurale: un oraș reședință, două orașe nereședință și 52 de comune rurale, cu 67 de sate), și părți importante din județul Rădăuți (18 comune rurale, cu 34 de sate). Împreună cu nordul Basarabiei (ținutul Hotinului) și o parte din ținutul Herței (un oraș nereședință și șapte comune rurale, cu 26 de sate), acestea intră în componența regiunii administrative Cernăuți, situându-se între cele 11 raioane ale acesteia⁶.

În componența URSS (în perioada 1944–1991) și Ucrainei (din 1991), regiunea administrativă Cernăuți are o suprafață de 8 097 km² și o populație, astăzi, de 904 423 de locuitori. 70,8% sunt ucraineni, 19,7% români și moldoveni, 6,7% ruși, 1,7% evrei, 0,5% polonezi. Românii sunt majoritari în raioanele Herța (93,8%), Noua Suliță (64,3%), Adâncata/Hliboca (51,4%). Și în județul Storojineț, ponderea populației românești este semnificativă: 37,1%. Ucrainenii sunt majoritari în celelalte raioane, inclusiv în orașul Cernăuți, unde reprezintă 80% din populația capitalei de regiune.

În aceeași perioadă de referință, în România rămân județele Câmpulung, Suceava și o parte din județul Rădăuți. După desființarea județelor (1948), acestea intră în componența regiunii administrative Suceava (care înglobează, din 1950, și fostele județe Dorohoi și Botoșani), regiune formată din raioane, până în 1968, apoi a județului Suceava (din 1968 până astăzi). În județul Suceava intră, alături de vechile localități bucovinene, „din necesități locale”, părți din fostul județ Neamț (satele din plasa Broșteni), părți din fostul județ Fălticeni/Baia/Suceava (plășile Mălini, Boroaia, Șomuzul), părți din fostul județ Dorohoi (satele de pe dreapta râului Siret, din plasa Siret: Bălinești, Zamostea, Zvoriștea, Adâncata), precum și părți din fostul județ Botoșani (sate din plășile Bucecea și Corni)⁷. Actualul județ

⁵ Vezi Paraschiva Abutnăriței, Ioan Abutnăriței, *Monografia comunei Coșna, județul Suceava, Botoșani*, Editura „Axa”, 2008, p. 12–15.

⁶ Dumitru Covalciuc, *Documentar. Tablou cu comunele urbane și rurale din partea de nord a Bucovinei, anexate de U.R.S.S. în rezultatul ultimatumului din 26–28 iunie 1940, alcătuit de Ministerul Afacerilor Interne Român*, în „«Țara Fagilor»”. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovinieni”, XV, Cernăuți–Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa”, 2006, p. 151–155.

⁷ Confer Dragoș Moldovan (coordonator), *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772–1988*, Partea I–II, București, Editura Academiei Române, 1991–1992.

Suceava are o suprafață de 8 553 km², 688 435 de locuitori, 97 de comune și 17 orașe.

În lucrările biobibliografice de după 1980, de la Suceava și de la Cernăuți, toate localitățile din aceste părți alipite vechilor districte/județe bucovinene sunt incluse în Bucovina, prin deformarea unei realități istorice și a unei noțiuni dintr-o perioadă istorică distinctă⁸: 1775–1918 și continuată, câteva decenii doar, în cadrul Regatului României (1918–1940, 1941–1944).

Ca realitate istorică și nume de provincie, Bucovina a existat numai în perioada 1774–1918, când a făcut parte din Imperiul Habsburgic. După 1918, în cadrul Regatului România, Bucovina a fost cunoscută ca provincie istorică, alături de Banat, Basarabia, Crișana, Dobrogea, Maramureș, Moldova, Muntenia, Oltenia și Transilvania. Bucovina istorică denumeste astăzi un concept cu care operează mai ales cercetătorii. Pentru cei mai mulți dintre locuitorii de astăzi, Bucovina denumeste un „teritoriu ale cărui granițe și-au pierdut de mult conturul exact”, devenind „aproape un teritoriu de legendă”⁹.

Prin apartenența la zone geopolitice și culturale diferite, prin schimbarea repetată, în ultimele trei secole, a națiunii politice dominante, destinul istoric și cultural al acestui străvechi subspațiu etnocultural românesc este unul de excepție. Până în anul 1918, în Bucovina s-au petrecut numeroase fenomene, procese și mutații, care au contribuit la schimbarea fizionomiei (demografice, economice, sociale, culturale și politice) a provinciei, conferindu-i un statut singular în comparație cu regiunile învecinate. În urma acestor procese și transformări, ample și complexe, Bucovina a devenit în conștiința opiniei publice cultivate o „Elveție în

⁸ Dăm aici o listă a acestora, numai pentru a ilustra consistența cercetărilor care au contribuit la impunerea unui concept „cu geometrie variabilă” în literatura problemei, mai cu seamă în perioada 1981–2009: Emil Satco, *Muzica în Bucovina*, Suceava, Biblioteca Județeană, 1981; [I. Pânzaru, Petru Foicu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, Cu o prefață, *Dimensiuni cultural-științifice bucovinene*, de Traian Cantemir, vol. I, Suceava, Biblioteca Județeană, 1982; [I. Pânzaru, Petru Foicu, Eugen Dimitriu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, Cu un cuvânt-înainte de I. Pânzaru, vol. II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1983; [I. Pânzaru, Petru Foicu, Eugen Dimitriu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, Cu o notă redacțională de [Ioan] P[ânzaru], Suceava, Biblioteca Județeană, 1984; Emil Satco, *Arta în Bucovina*, vol. I–II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1984, 1991; *Букovina. Земли квітучої краса. Фотоальбом*, Київ, Мистецтво, 1989; Emil Satco, Ioan Pânzaru, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”, 1993; Emil Satco, Ioan Pânzaru, *Personalități bucovinene. Dicționar*, VIII, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”–Fundăția Culturală a Bucovinei, 1997; Emil Satco, *Bucovina. Contribuții cultural-științifice. Dicționar*, IX, vol. III, cu o notă redacțională nesemnată, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”, 2000; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuți 1775–2000*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 2000; Alexandru Toma (redactor responsabil), *Bucovina 2000. Album*, Suceava, Tipografia „Lidana”, 2001; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I–II, Iași–Suceava, Editura „Princeps”–Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”, 2004; Valentin Ciucă, *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, Prefață de acad. Răzvan Theodorescu, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2005; Vasile Efros, Ștefan Purici (colectiv), *Oameni și locuri în Bucovina, Ghid turistic trilingv*, Suceava, Fundăția Națională „Humanitas”–Filiala Suceava, 2009.

⁹ Vezi, printre altele: Gheorghe C. Moldoveanu, *Bucovina: onomastică și istorie*, București, Editura Academiei Române, 2002, p. 5. În lucrări istoriografice și creații literare românești, teritoriul este cunoscut prin câteva sintagme, care au făcut la noi o glorioasă carieră: „Raial Moldovei”, „pământul românesc clasic”, „diamant din coroana lui Ștefan”, „veselă grădină”.

miniatură”, iar Cernăuții, capitala provinciei imperiale, „mica Vienă”. „Fenomenul bucovinean” produs aici, prin contribuția mai multor culturi și generații, este rezultatul unui proiect central-european de succes, stimulat de politici și o legislație adecvată¹⁰, ce a creat „un topos multicultural” remarcabil¹¹ și un model de colaborare interetnică, demn de urmat în Europa mileniului al treilea.

Istoria acestui colț de țară și de lume, în general, și destinul Bucovinei istorice, în particular, reprezintă o fascinantă și pilduitoare lecție de istorie națională și de istorie a umanității deopotrivă. Dintre argumentele cercetării istorice contemporane noi reținem aici un punct de vedere românesc: „În pofida vicisitudinilor vremurilor și schimbărilor repetate de administrații și regimuri politice, în toate timpurile bucovinenii au fost remarcați pentru toleranța lor și deschiderea spre nou și schimbare. Zonă a interferențelor culturale, cu un peisaj deosebit de atractiv, Bucovina este emblematică pentru ospitalitatea oamenilor care poartă un respect aparte – poate mai mult decât în orice altă parte a Europei – locului unde își duc traiul. Țara Fagilor este prin excelență o vatră păstrătoare a unor valori spirituale și materiale unice prin specificul lor”¹².

Bogata experiență europeană a bucovinenilor, dar și dramatica lor experiență de viață din veacul trecut (emigrările repetate, traumele celor două sângeroase conflicte mondiale, deportările în masă, refugiul, închisorile comuniste) reprezintă, de asemenea, o tulburătoare lecție de istorie contemporană, îndemnând generațiile de astăzi la cunoaștere continuă, pentru a menține vie memoria tragediei părinților și „însănătoșirea reflecției morale” în spațiul nostru public¹³.

În lucrarea anevoioasă de reconstruire a unei societăți deschise, patrimoniul comun al oamenilor din Bucovina istorică oferă repere trainice pentru recăștigarea unor valori și sentimente înalte, atât de ultragiate și aici, timp de peste o jumătate de veac: respectul pentru lege, toleranța, onoarea, demnitatea, încrederea în celălalt, loialitatea, egalitatea de șanse în competiție, bucuria comunicării alese în câmpul multiculturalității, dragostea de a munci temeinic și de a trăi în bună rânduială, dăruirea generoasă în spațiul binelui public.

¹⁰ Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774–1815)*, Iași, Fundația Academică „A.D. Xenopol”, 1998. În Bucovina istorică au conviețuit pașnic unsprezece etnii care s-au bucurat de libertatea neîngrădită de a împărtăși nouă credințe religioase.

¹¹ Petro Rychlo, *Multikultureller Topos Bukowina*, conf. www.bukowina-zentrum.org; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XII, nr. 1 (24) [ianuarie–iunie] 2005, p. 33–49, republicat în vol. *Bucovina istorică. Studii și documente*, p. 11–42.

¹² Conf. *Bucovina. Trecut, prezent și perspective*, www.usv.ro/istoria_bucovinei.php - 32k. Vezi și Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iașencu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (19), 2006.

¹³ Vezi Vasile I. Schipor, *Cronice izgonirii, cronicile însingurării oamenilor și comunităților din Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XV, nr. 1 (30), [ianuarie–iunie] 2008, p. 111–134.

CONSIDERAȚII PRIVITOARE LA CERCETAREA ISTORIEI BUCOVINEI ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

MIHAI-ȘTEFAN CEAUȘU

Fără a ne propune o analiză a scrierilor dedicate istoriei Bucovinei, aceasta fiind o temă mult prea vastă, pe seama căreia s-a produs deja o vastă bibliografie, catalogată până la un anumit punct, în cadrul a trei volume substanțiale, de neostenitul bibliograf german Erich Beck, al cărui efort singular ar merita să fie preluat și continuat în cadrul unei instituții academice, în rândurile ce urmează dorim să precizăm doar câteva repere și să schițăm o mică parte din posibilele direcții de cercetare pe această temă. Acestea sunt văzute mai ales din perspectiva activității Institutului „Bucovina” și a publicațiilor editate sub egida sa, într-un moment în care chestiunea acomodării din mers a propriului proiect științific se impune ca o necesitate.

La o primă vedere s-ar părea că, în lumea de astăzi, în care studiul istoriei, sub imboldul tendințelor mediatice globalizante, tinde să privilegieze „ansamblul în întregul său” sau „centrul” în defavoarea „regionalului” sau a „periferiei”, cercetarea istoriei unor spații cu o delimitare zonală limitată, precum cel al Bucovinei, ar fi aparent o chestiune lipsită de însemnătate. Și, cu toate acestea, și în acest caz, la fel ca în atâtea altele, realitatea infirmă aparența, în condițiile în care mediul academic și marele public din România, dar și de aiurea, aflate într-o neostenită căutare a adevărului istoric, simt încă nevoia unei permanente recuperări, documentare și ideatice, privitoare la trecutul spațiului multicultural bucovinean. Cu atât mai mult cu cât complexa devenire istorică a acestei provincii, ce a preocupat și preocupă istoriografiile din mai multe țări, a fost și este încă prea puțin cercetată în istoriografia română din altă perspectivă decât cea a premiselor convergente spre realizarea unirii cu „țara mamă” sau a evoluției sale în cadrul României Mari.

Nevoia aceasta de regândire și recuperare critică a trecutului Bucovinei, după schimbarea de regim din 1989, care a deschis noi orizonturi în abordarea temei, odată cu libertatea de exprimare dobândită, s-a suprapus, în linii mari, peste dorința societății civile și a forurilor academice de a reuni strădanii individuale într-o formulă instituțională, menită să dea o substanțialitate mai mare cercetărilor în acest domeniu. Rezultatul s-a materializat în înființarea, sub egida Academiei

Române, în urmă cu aproape două decenii, a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei de la Rădăuți, devenit între timp actualul Institut „Bucovina”, instituție ce a desfășurat de-a lungul timpului, în pofida diferitelor impedimente, o rodnică și merituoasă activitate științifică în spirit interdisciplinar și multicultural.

În entuziasmul clipei, odată cu înființarea acestei noi instituții de cercetare științifică, se enunța demararea unui amplu și ambițios proiect științific, care s-a dovedit în timp a fi uneori poate prea ambițios, față de situația posibilităților materiale și realitatea resurselor umane. Proiectul își propunea atât întreprinderea de cercetări fundamentale privitoare la istoria și cultura Bucovinei, cât și întreținerea unui dialog academic cu instituțiile similare existente în Germania, la Augsburg sau în Ucraina, la Cernăuți, care s-a concretizat prin încheierea chiar a unui laborios parteneriat de colaborare științifică româno-germano-ucrainean. Prin aceasta, se voia să se înnoade firul cercetărilor, rupt de cel de-al Doilea Război Mondial și să se ofere o nouă perspectivă, de largă deschidere europeană, în abordarea trecutului și a relațiilor interetnice din acest spațiu geografic, disputat între mai multe etnii.

Ca orice început, mai ales într-o perioadă ce părea a fi a unei nesfârșite tranziții, găsirea drumului propriu a fost mai dificilă, unele proiecte științifice, mult prea vaste și fără posibilitate de acoperire reală, precum *Enciclopedia Bucovinei*, nu au putut fi duse la bun sfârșit în formula propusă inițial. Din eșecul acestui proiect, începând din anul 1994, a apărut revista „Analele Bucovinei”, cu apariție semestrială, care avea și are până azi, o structură tematică extrem de eterogenă, de tip enciclopedic, reunind în cadrul aceluiași tom studii din domeniul istoriei, literaturii, folclorului sau al științelor naturii. În decursul timpului, prin continuitatea apariției și, mai ales, prin orizontul informațional și buna calitate a multora dintre studiile publicate, revista a ajuns să se impună în lumea științifică românească, având și vizibilitate externă. Totuși, considerăm că factura enciclopedică a „Analelor Bucovinei” nu este prea benefică astăzi, când lumea academică tinde spre o cât mai exactă definire a domeniului, permițând, ce-i drept, într-o anumită măsură, interdisciplinaritatea. În același timp, ea face mai dificilă încadrarea revistei în standardele tematice obișnuite și, de aici, dificultăți în obținerea unui calificativ superior în cotarea pe care Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior o aplică revistelor științifice românești. O nouă structurare și regândirea tematică a acestei publicații periodice, în acest context, ar putea fi o chestiune mai mult decât binevenită în viitor.

Tot de recuperarea proiectului științific inițial se leagă și inițiativa meritorie a Institutului de a edita Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, sub forma unor lucrări de sine stătătoare. Dintr-un număr de peste 20 de volume care au văzut lumina tiparului în diverse edituri, fără a avea o anumită ordine structurală dinainte stabilită, menită a recompune în final întregul și care, în mod ciudat, de cele mai multe ori nici nu poartă mențiunea colecției, pe copertă sau pe

contrapagină, unele sunt lucrări monografice cu caracter istoric sau literar, altele volume colective, ce reunesc studiile unor diferiți cercetători din România, Germania sau Ucraina, prezentate la reuniunile științifice găzduite de institut, altele, editări sau culegeri de documente. Lucrările privitoare la istoria Bucovinei, inegale ca valoare informațională și conținut științific, reprezintă, aidoma studiilor și articolelor publicate în „Analele Bucovinei”, un adevărat mozaic tematic, incluzând diferite aspecte privitoare la evoluția politică, social-economică, culturală, religioasă a acestui spațiu sau la viața și activitatea unor reprezentanți ai elitei culturale și politice bucovinene, într-un interval cronologic care se întinde de la începuturile stăpânirii habsburgice și până târziu, în perioada comunistă. În ansamblul cărților publicate în această colecție se disting ca fiind de un real interes științific lucrările cu caracter monografic privitoare la mișcarea națională și viața politică românească din Bucovina habsburgică, semnate de Marian Olaru și Ștefan Purici, la integrarea minorităților naționale în cadrul României Mari (Daniel Hrenciuc) sau la istoria culturală a acestei provincii (Vasile I. Schipor), ca unele ce cuprind direcții de cercetare demne de a fi aprofundate pe mai departe. Totodată, este meritorie activitatea cercetătorilor rădăuțeni de recuperare și editare a operei manuscrise rămase de pe urma unor istorici bucovineni trecuți de mult în neființă, precum cea a reputatului editor de documente și istoric Teodor Balan, a cărui prodigioasă activitate științifică s-a desfășurat cu precădere în perioada interbelică, printr-un binevenit act de restituție istoriografică, mult așteptat de profesioniștii breslei, activitate care merită pe deplin a fi prelungită și pe viitor. Pentru continuarea colecției, se impune o anumită structurare a sa în cadrul unor serii tematice (*Acte și mărturii, Restituiri istoriografice, Oameni care au fost, Dezbatări istoriografice* etc.), precum și o mai mare rigoare în selectarea valorii științifice a lucrărilor ce ar urma să se publice sub egida Institutului, în cadrul cărora contribuția cercetătorilor institutului cu studii monografice să fie mai substanțială.

În general, cercetarea trecutului unui spațiu dominat de multiculturalitate, precum cel al Bucovinei, trebuie făcută cu mai multă acuratețe științifică, fără conotații politice și cu cât mai puține efuziuni sentimental-romantice sau accentuări naționaliste. Prin spirit critic și racordare la cerințele și metodele cercetării adoptate în istoriografia europeană, istoria provinciei nu mai trebuie tratată doar din punctul de vedere al unei singure etnii, fie ea română, ucraineană sau germană, ci este util a fi văzută în strânsă interdependență cu celelalte naționalități care au viețuit și și-au manifestat prezența în decursul timpului pe aceste meleaguri. Pentru perioada stăpânirii austriece, cât și pentru celelalte perioade istorice, se cade ca cercetarea să nu rămână cantonată într-un spirit îngust, provincial, ci să aibă viziune de ansamblu, integratoare în desfășurările și fenomenele ce au marcat evoluția generală a Monarhiei de Habsburg, din care Bucovina a făcut parte integrantă, cu respectarea diferențelor ce decurg din raporturile dintre centru și periferie. Numai prin astfel de construcții istoriografice pot fi înțelese și nuanțate particularitățile complexei devenirii istorice a acestei provincii, unică în felul ei, ce se caracterizează

prin diversitate etnică, prin toleranță confesională și interetnică, multilingvism și pluriculturalism.

Pe de altă parte, studierea istoriei Bucovinei nu poate avea consistență și rigoare fără investigarea amănunțită a izvoarelor documentare inedite și editate. În această ultimă privință, la o cercetare amănunțită a repertoriilor bibliografice publicate, se poate constata că până acum au fost publicate sistematic destul de puține documente privitoare la istoria Bucovinei, în afara celebrei colecții de *Documente bucovinene* datorate lui Teodor Balan, din care ultimele trei volume, VII, VIII și IX au fost editate, în 2005 și 2006, sub egida centrului rădăuțean, grație strădanilor meritorii depuse, în calitate de îngrijitor de ediție, de renumitul profesor ieșean Ioan Caproșu. Dificultatea constă în marea dispersare a documentelor aflate în depozitele arhivelor din București, Cernăuți, Iași, Lvov, Suceava sau Viena, dar și necesitatea cunoașterii limbii și a paleografiei germane, în cazul actelor emise în timpul celor peste o sută patruzeci de ani de stăpânire austriacă. Pentru un institut academic, precum Institutul „Bucovina”, publicarea unor instrumente de lucru atât de utile studiului istoric, precum volumele de documente, ar trebui să fie o direcție de cercetare prioritară. De aici nevoia de a iniția o activitate aplicată și permanentă de investigare a izvoarelor documentare cuprinse în fondurile de arhivă existente în primul rând în România, iar prin efort propriu sau prin colaborare și a celor existente în afara granițelor țării, spre a putea edita cât mai multe documente privitoare la trecutul Bucovinei, atât în paginile „Analelor”, cât, mai ales, în cadrul unor colecții tematice, privitoare la începuturile stăpânirii habsburgice, la perioada administrației galițiene, la Revoluția din 1848, la istoria orașelor, precum și la evoluția raporturilor agrare, a mișcării naționale, a vieții politice, a învățământului și culturii etc.

În pofida faptului că, aparent, pe tema demografiei istorice s-a scris destul de mult, cercetarea evoluțiilor etno-demografice care au influențat societatea din Bucovina, începând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și până în secolul al XX-lea, este departe de a fi epuizată. În privința procesului de migrare, multe întrebări își mai așteaptă răspunsul, precum cele privitoare la mobilitățile ce au determinat părți ale populației din Galiția sau din provinciile vestice ale Monarhiei de Habsburg să emigreze în Bucovina, dacă avem de a face cu decizii individuale sau colective luate din perspectivă familială sau profesională, în ce măsură migrarea a fost spontană, organizată sau controlată și, mai ales, maniera în care imigranții s-au integrat în noua lor patrie. Privitor la această ultimă chestiune, legătura dintre migrație și carieră, din perspectiva analizei locului și rolului jucat de funcționari în devenirea pe cale burgheză a societății, reprezintă o interesantă temă de reflecție istoriografică, intens dezbătută în istoriografia germană, care în spațiul românesc nu și-a găsit încă ecoul cuvenit. Dincolo de necesara analiză a recensămintelor populației, făcută în secolul XIX și la începutul celui următor, în examinarea fenomenului demografic cercetarea asiduă a documentelor de stare civilă din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, existente în depozitele arhivelor sucevene, în cadrul unor studii aplicate de demografie istorică privitoare la

localitățile rurale și urbane din Bucovina, este deosebit de importantă pentru relevarea sporului natural și al migrației în sporirea populației provinciei, în perioada stăpânirii habsburgice. Interesantă ar fi și investigarea impactului și a schimbărilor provocate de cele două conflagrații mondiale asupra structurii etno-demografice a populației provinciei, determinate nu numai de pierderile umane provocate de război, ci și de mișcările de populație survenite în timpul desfășurării ostilităților militare și la încheierea păcii.

Continuând, într-un alt registru, putem spune că o temă interesantă, însă prea puțin abordată în studiile privitoare la istoria Bucovinei este cea care urmărește destinul marilor familii boierești bucovinene. Dincolo de cercetarea dezvoltării marii proprietăți funciare și a relațiilor agrare în secolele XVIII–XX, subiecte demne de toată atenția, dar insuficient explorate, genealogiile, studiile de heraldică, de istorie socială, ca și cele de caz, privitoare la unele familii de origine nobilă, cu adânci rezonanțe în devenirea istorică a acestei zone, precum familiile Capri, Flondor, Hurmuzaki, Mustață, Petrino, Stârcea sau Vasilco, ar contura noi înțeleșuri privitoare la integrarea lor într-o nobilitate de factură vest-europeană, la rostul și locul lor în societatea și cultura bucovineană, dar și în evoluția mișcării naționale, a vieții politice și a celei economice provinciale. Cercetarea istoriei familiilor nobile se află în strânsă legătură cu o altă temă importantă, care merită a fi adâncită, anume cea privitoare la elita bucovineană, în cadrul căreia întrebări de genul celor privitoare la originile sociale și naționale, la modul de formare și recrutare, la transformările produse în structura sa, pe măsură ce evoluția pe cale burgheză a societății a adus în prim plan intelectualitatea, nu au primit încă o rezolvare satisfăcătoare.

Problema modernizării instituționale, politice, social-economice și culturale a societății bucovinene este o vastă temă deschisă, care necesită încă nenumărate eforturi pentru aprofundarea ei. Modernizarea implică o neconținută eroziune a structurilor, instituțiilor și normelor tradiționale, însă și o permanentă construcție a unor noi configurații sociale, politice și culturale. În acest context, se înscrie și cheștiunea studierii istoriei orașelor din Bucovina. Mediul citadin a constituit o permanentă formă a modernului, care, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a cunoscut un ritm destul de rapid al schimbărilor, pe fundalul creșterii demografice, a dezvoltării căilor de comunicație, a creșterii economice, precum și a transformării lor în centre ale puterii provinciale (cazul orașului Cernăuți) sau ale puterii zonale (restul orașelor), fapt ce a dus la o creștere numerică a funcționarilor, unul din instrumentele importante în promovarea modernității. Alte întrebări au în vedere, dincolo de atribuțiile formative și culturale ale școlii și rolul său în răspândirea principiilor modernizatoare burgheze în construirea status-ului social individual. Impunerea principiului meritului, dobândit mai ales prin instrucție și educație, pentru realizarea ascensiunii pe scara ierarhiei sociale, a dus la dezvoltarea rețelei școlare provinciale și, mai ales, a celei urbane. Înființarea unei serii de noi instituții de învățământ, de grad superior, precum gimnaziile și,

culminând cu inaugurarea Universității din Cernăuți, a făcut ca orașele bucovinene să devină principalele centre de difuziune culturală, la nivel provincial sau chiar pentru o zonă mai mare de cuprindere extrastatală.

Un alt demers științific important ar putea avea în vedere continuarea și adâncirea studiilor privitoare la istoria presei din Bucovina, văzută în ansamblul său și nu numai ca presă de limbă germană, română sau ucraineană. Dincolo de analiza importantului său rol cultural-informativ, a activității în domeniul jurnalistic a unor personalități bucovinene precum frații Hurmuzaki sau Ernst Rudolf Neubauer, interesantă ar fi cercetarea presei ca formă a modernității și, mai ales, menirea sa în formarea opiniei publice bucovinene. În același timp, insistența privitoare la rolul presei locale bucovinene, ca organ important în răspândirea și adâncirea ideilor politice, ar fi relevantă în analiza transformărilor produse în cadrul opiniei publice, ca expresie a celor survenite în spațiul societății, pe fundalul „politizării maselor” în procesul democratizării treptate a vieții politice din Bucovina, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul celui următor, ce se încadrează în efortul general de transformare a Monarhiei de Habsburg dintr-un stat tradițional feudal-birocratic într-unul burghez modern.

Desigur că multe din aceste direcții de cercetare schițate de noi se află deja în operă și ele necesită a fi continuate, altele nu se pot realiza decât în timp și printr-un efort științific susținut.

În final, credem noi, totul depinde de posibilitățile materiale existente și, mai ales, de voința și disponibilitatea umană de a-și asuma noi proiecte. Punerea în operă a unora din acestea ar da o mai mare importanță studiilor privitoare la trecutul Bucovinei, de un real profit științific pentru istoriografia română și nu numai, contribuind la o mai mare vizibilitate în plan științific și instituțional a Institutului „Bucovina”.

UN NOYAU ÉTATIQUE EUROPÉEN: LA BUCOVINE

Acad. RĂZVAN THEODORESCU

Il y a – nous le savons tous – dans la géographie politique européenne une dynamique spéciale des centres de pouvoir, des centres émergeant dans le Moyen Âge post-carolingien et, plus tard, post-byzantin, des centres qui ont repris la place et le rôle d'Aix-la-Chapelle ou bien de Constantinople, à leur tour de «nouvelles Romes» dans la perspective des chroniqueurs écrivant en latin ou en grec. Ce fut là le rôle bien connu de l'Île-de-France à l'âge des Capétiens, du Wessex anglo-saxon, de la Pannonie sous les Arpadiens, du Kiev sous les Riourikides, de la Stara Planina pour les khans devenus tsars bulgares. Ce fut là également, le rôle de la Bucovine, région créatrice de l'État roumain de la Moldavie. Les princes du XIVe siècle issus du fondateur historique du pays, ce voïvode que fut Bogdan de Cuhea – «infidelius notorius» pour les Angevins de Hongrie – venus du Maramureș voisin, enseveli dans la basilique de Rădăuți, de même que ses successeurs de la deuxième moitié du XIVe siècle, Lațco, Pierre, Roman et Étienne qui reçurent, sur leurs tombeaux, cent ans plus tard, les pierres funéraires mises en guise de rappel et de solidarité dynastique, par leur descendant Étienne III dit « le Grand » – tous ces princes furent ceux qui ont créé historiquement cette Bucovine, noyau primordial du pays moldave. Le «pays des hêtres», nom très répandu dans l'espace roumain du Moyen Âge (sous les formes Bucov et Bucovăț), fut connu en tant que tel avant 1400 et repris après 1775 par l'occupant autrichien qui désignait ainsi tout un duché de l'Empire des Habsbourgs situé entre les possessions polonaises de Joseph II, les provinces russes de la Grande Catherine et les principautés autonomes de la Valachie et de la Moldavie ainsi mutilée pour la première fois.

En fait, nous l'appelons aussi la Haute Moldavie là où, dès le XIVe siècle, se trouva pour trois cent ans le centre irradiant d'un état indépendant «in statu nascendi», foyer privilégié d'une action politique et idéologique princière qui soutenait, entre autres, les croisades contre les infidèles, ce mot d'ordre du Moyen Âge, agissant ici-même, aux frontières orientales de l'«université chrétienne». Plus tard, vers la fin du XIVe siècle, à l'instar d'autres États européens, toujours selon les tendances de la géographie politique, la capitale du pays migra vers d'autres horizons, dans notre cas de la troisième capitale historique de la Bucovine, de

Suceava, vers la plaine, vers Iași (ce qui se passa, dans une sorte de « translatio regni » en Valachie aussi, de Târgoviște à Bucarest, aussi bien qu'ailleurs, de Ségovie à Madrid, de Cracovie à Varsovie, de Moscou à Saint Petresbourg, pour ne citer que quelques exemples).

Cette Bucovine qui sera encore plus tard un monde à part, multiculturel, où Roumains, Arméniens, Allemands, Ruthènes et Juifs coexistèrent d'une façon remarquable et créatrice de culture, cette «Europe en miniature» hérita depuis l'époque des genèses étatiques moldaves, sanctuaires, châteaux, marchands, guerriers et moines venus de l'Occident et de l'Orient à la fois.

D'une part nous avons, dans l'héritage de la Bucovine, la forteresse princière de Suceava qui appartient, par ses morphologies, au monde polono-lituanien de Baltique d'où descendait également ce décor céramoplastique animant de couleur les façades sobres des églises orthodoxes bâties en pierre et en brique ; nous avons nos sources sur l'existence de quelques églises gothiques de Baia, la «civitas Moldaviae» habitée par des colonistes allemands transalpins, ou bien de cette église des Dominicains de la «civitas Cerethensi», le Siret actuel ; nous avons gardé également ce curieux «cassone» de sacristie du début de Quattrocento provenant de la région ligure, meuble catholique se trouvant dans la collection du monastère orthodoxe de Putna et nous savons bien, par ailleurs, que le costume seigneurial de la Bucovine médiévale, provenait, pour sa grande partie, du «gothique international» issu de la mode française.

D'autre part, nous avons les traces des églises monacales ou des chapelles princières de Humor, de Moldovița, de Siret, reprenant le plan triconque de la Serbie d'où venait peut-être aussi, avant 1400, la consécration d'un évêque aux débuts de l'Église moldave orthodoxe, tandis que de la Macédoine byzantine arrivait tel épitaphios de la veuve du despote Uglieša. Enfin, de Constantinople, du temps d'Alexandre le Bon, qui se disait «autocrator», venaient des broderies et des manuscrits liturgiques d'une noble grécité paléologue, copiés ensuite par les Moldaves eux-mêmes (tel le fameux évangélaire d'Oxford dû au moine Gabriel Uric en 1429)

Le règne du petit-fils d'Alexandre, Étienne le Grand. – un des plus longs dans l'histoire médiévale européenne à côté de celui du dernier empereur germanique couronné à Rome Frédéric III et celui du duc bourguignon Philippe le Bon, créateur de l'ordre de la «Toison d'Or» – représente l'apogée de la civilisation de la Bucovine. Ce prince entré dans la mythologie nationale des Roumains, qui vont célébrer bientôt, le mois de juillet cette année, le demi-millénaire de son trépas, fut un vrai créateur de style où l'Occident et l'Orient retrouvèrent la création locale et où la Bucovine a eu une place à part.

L'interférence, pleine de saveur d'ailleurs, des formes gothiques et byzantines colorée même par certaines suggestions provenant de l'Islam – fait règle sans la civilisation de cette partie du continent, de 1450 à 1550, dans telle église, dans telle argenterie ou broderie liturgique, dans les absides polygonales, les portails ou les

fresques récemment retrouvées, avec leur dorure insoupçonnée, de Bălinești, dans les plaques en argent de la chasse de Jean le Nouveau, saint patron de la Bucovine et de toute la Moldavie, apportées de Cetatea Albă, la Moncastro génoise et ensuite roumaine (avant de devenir turque et russe!) ou bien dans le voile de tombeau de la princesse Marie de Mangop et de Crimée où l'écho du gisant gothique se superpose à l'arc oriental en accolade.

Ce prince sanctifié d'abord, d'une manière presque folklorique par le peuple de la Bucovine fut celui qui voyait dans son pays «questa porta della christianita» selon le texte italien de 1475 envoyé aux cours occidentales, l'année même où il arrêta la marche des conquérants de Byzance et qui concevait sa croisade, à la fin du XVe siècle, sous une forme culturelle inhabituelle, lorsqu'il érigeait une église à Pătrăuți, avec le vocable plutôt rare de la Sainte Croix, l'ornant des fresques où l'on rappelait les faits d'armes du premier empereur chrétien Constantin le Grand (évoqué, peu de temps auparavant, dans une chapelle toscane d'Arezzo par le maître de Borgo San Sepolcro).

Le dernier grand moment historique de la Bucovine fut marqué par le fils et successeur d'Étienne III, Pierre Rareș, à la première moitié du XVIe siècle. Ce fut ici et alors que l'on inaugura la célèbre peinture murale extérieure, unique au monde, des églises parsemées dans les villages et les villes de la Bucovine, tout au long de quelques dizaines d'années, jusque vers 1600, à Probota et à Suceava à Humor et à Moldovița à Arbore et à Voroneț, à Râșca et à Sucevița. Il est hors de doute que lorsque les fidèles ont contemplé les premiers murs entièrement revêtus de fresque polychrome figurant des dizaines et des dizaines des personnages sacrés, des compositions vastes telle «La hiérarchie Céleste», «L'Hymne Acathiste», «Le Jugement Dernier», «L'Echelle de Jean de Sinaï» ou «L'Arbre de Jessé» – ce thème reliant Ancien et Nouveau Testament, partant des vitraux de Saint-Denis et de Chartres, porté par les croisés jusque dans les mosaïques de Bethléem, pour les retrouver dans les milieux du Mont Athos et pour connaître en Bucovine son essor le plus majestueux – ce phénomène culturel déjà post-médiéval reflétait une mentalité et une sensibilité qui n'appartenait au Moyen Âge que par leur vêtement iconographique de tradition byzantine. Le sens profond de ce chapitre de civilisation – jadis étudié par des savants appartenant à l'Université française et à l'Institut de France, tel Paul Henry et André Grabar – réside dans le triomphe de la narration, par textes et images, pour le plus grand nombre d'auditeurs et de spectateurs, de l'histoire à la fois sacrée et profane, lointaine et récente. En fait, cette peinture extérieure transforme l'expression sobre, classique, concentrée de la fresque du temps d'Étienne le Grand, en un spectacle luxuriant, composé de centaines de figures, qui éclate sur les murs des églises, en abolissant effectivement la limite médiévale séparant la liberté de la nature environnante des rigueurs de l'édifice religieux. Le spectacle d'une pareille peinture et ce besoin rhétorique d'un style discursif qui recourt aux images plus ou moins consacrées de l'iconographie orthodoxe se trouve rattaché naturellement non seulement aux représentations

épisodiques à caractère dramatique – tels certains «ludi», dans la tradition du mystère catholique qu'on mettait en scène vers 1537 dans la «primaria civitas» moldave, c'est-à-dire à Suceava – mais encore aux pages imprégnées d'une rhétorique de la narration, rédigées entre 1530 et la fin du XVIe siècle par les chroniqueurs Macarie l' évêque, Euthyme l'abbé, Azaire le moine. À son tour ce triomphe de la narration picturale et littéraire des muralistes et des chroniqueurs moldaves se trouve parfaitement contemporaine – coïncidence hautement significative – d'une expérience pittoresque en matière d'architecture déroulée toujours en cette Bucovine à la première moitié du XVIe siècle : lorsque la peinture «sortit» de l'édifice culturel consacré au mystère liturgique et au sacré, en s'ouvrant vers un extérieur attaché à la réalité profane (entre parenthèses, soit-il-dit, n'oublions pas que ce fut un Roumain, Mircea Eliade, qui a écrit des pages mémorables sur «le sacré et le profane»), l'architecture religieuse moldave effectuait une «sortie» similaire, à Arbore, Pătrăuți, Humor, Moldovița, par la création du portique ouvert, l'exonarthex, particularité roumaine unissant la culture de l'édifice et la nature environnante, élément architectural qui va se prolonger en Valachie jusqu'à l'aube de l'âge moderne, après 1800.

Pour conclure on pourrait dire que la Bucovine, avec ses débuts moyenâgeux après 1300, avec son triomphe culturel à travers les fresques des églises princières et nobiliaires d'entre 1450–1600 demeure plus qu'un magnifique moment de la culture européenne. Elle exprime, dans cet espace de la seule orthodoxie latine et de la seule latinité orthodoxe du monde, un temps profondément religieux, le changement d'une mentalité sise entre médiévalité et esprit moderne, l'affinement d'une sensibilité, l'enrichissement d'un savoir. Somme toute cette terre de la «douce Bucovine» marque, dans l'univers de ces «Latins d'Orient» que sont les Roumains, un rapport nouveau de l'homme avec son histoire et avec les miracles divins.

ISTORIOGRAFIA BUCOVINEI: CONTINUITATE *VERSUS* SCHIMBARE

ȘTEFAN PURICI

Evoluția oricărei istoriografii nu poate fi schițată exclusiv ca o linie de progres neîntrerupt, atât în Vest, cât și mai ales în Est, în scrierea istoriei existând sincope, stagnare, reflux, devieri de la înțelegerea rațională, obiectivă, chiar dacă obiectivul fundamental al științei istorice constă în descoperirea faptelor și fidelă lor interpretare. Sub regimul comunist, în România și, în mod deosebit, în Uniunea Sovietică, istoria Bucovinei a fost folosită adeseori pentru a justifica anumite decizii politice, pentru a șterge memoria istorică a locurilor sau pentru a construi mituri care să servească ideologiei oficiale. Descătușarea realizată după 1989 a permis manifestarea unor abordări lipsite de presiunea cenzurii, dar slaba investigare a arhivelor, subțirimea materialului documentar, superficiala cunoaștere a instrumentarului modern de cercetare și tarele vechii istoriografii s-au repercutat în mod sensibil asupra investigațiilor din ultimele două decenii privind trecutul Bucovinei. Legăturile laxe cu colegii de breaslă din Occident nu au stimulat nici ele apariția unor perspective inedite asupra evenimentelor înregistrate de sursele vremii.

Istoriografia Bucovinei este, în esență, istoriografia unei provincii imaginate. Această formulă o putem aplica cu succes scrierilor care prezintă mai ales trecutul teritoriului bucovinean înainte de 1775 și după 1918. Faptul este ușor de demonstrat cu ajutorul unei hărți geografice sau politico-administrative. Oricâte eforturi am depune, pe hărțile actuale sau pe cele medievale nu vom reuși să identificăm acel teritoriu aflat în centrul atenției a zeci de mii¹ de articole și studii științifice, volume de specialitate, memorii, romane, picturi etc. Pe de altă parte, dacă vom analiza distinct literatura de

¹ Vezi Erich Beck, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966, 378 p.; Idem, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1965–1975*, Dortmund, Forschungsstelle Ostmitteleuropa, 1985, 534 p.; Idem, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina 1976–1990*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 1999, 843 p.; Idem, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina 1976–1990. Part II, Biographische Texte*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2003, 632 p.

specialitate de limbă română, ucraineană sau germană pentru a încerca o reproducere a ceea ce înseamnă Bucovina pentru fiecare dintre cele trei școli invocate, vor rezulta trei tablouri diferite, ce vor avea în comun doar teme, cronologii, actori importanți. Totuși, în pofida acestui paradox, istoriografia Bucovinei nu a intrat în desuetudine, ci continuă să se îmbogățească an de an cu alte mii de scrieri științifice, publicistice și de altă natură.

În pofida caracterului proteic al subiectului, discursul istoriografic privitor la Bucovina se articulează pe o temelie istorică reală, și anume pe faptul existenței unei entități politico-administrative omonime în perioada 1775–1918, cu anumite prelungiri sau reveniri provizorii până în anul 1944. Interesul pentru evoluția provinciei în epoca modernă este dictat de mai mulți factori, în relație directă cu părțile interesate: cercetătorii germani scot în evidență fenomenul bucovinean din perspectiva unei guvernări care a reușit să imprime o dezvoltare politică și economică susținută structurilor sociale modernizate și gestionate într-un spirit central-european; istoricii români și cei ucraineni sunt preocupați de analiza proceselor de constituire a identităților naționale, de relaționarea românilor și ucrainenilor bucovineni cu autoritățile habsburgice, de politicile demografice ale Curții de la Viena, de implicațiile economicului și socialului asupra comunităților respective. Însă, chiar și evenimentele istorice concrete din timpul stăpânirii habsburgice sau din cel al administrației românești generează, de cele mai multe ori, interpretări divergente², prezentările pătimașe nefiind exceptate. În acest caz, perspectivele istoricilor de limbă germană se distanțează oarecum de punctele de vedere exprimate de celelalte două istoriografii, acestea din urmă insistând și asupra momentelor negative din trecutul Bucovinei, pe lângă consemnarea realizărilor și progreselor înregistrate sub administrația austriacă.

Deși vorbim despre trei istoriografii distincte, nu trebuie să le privim ca încremenite în anumite paradigme, în interiorul lor manifestându-se abordări diferite de la un autor la altul. De pildă, în ceea ce privește perioada administrației austriece, unii istorici români scot în evidență numeroasele abuzuri administrative, inechitatea socială și națională, catalogând acel secol și jumătate drept o etapă nefastă pentru comunitatea românilor bucovi-

² Vezi, în acest sens, Rudolf Wagner, *Vom Moldauwappen zum Doppeladler. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina; Festgabe zu seinem 80. Geburtstag*, Augsburg, Hofmann-Verlag, 1991, 626 S.; Idem, *Vom Halbmond zum Doppeladler. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina und der Czernowitzer Universität „Francisco-Josephina“*, Augsburg, Verlag „Der Südostdeutsche“, 1996, 536 S.; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei (1774–1862). De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, 550 p.; В. М. Ботушанський (ред.), *Буковина: історичний нарис*, Чернівці, Зелена Буковина, 1998, 416 с.; Emanuel Turczynski, *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit. Zur Sozial- und Kulturgeschichte einer mitteleuropäisch geprägten Landschaft*, Wiesbaden, Verlag Harrassowitz, 1993, 260 p.

neni³, în timp ce alții apreciază că sub administrația habsburgică a fost accelerat procesul de trecere a populației de la o societate de tip medieval la una de tip modern, existând și anumite costuri ale modernizării⁴. Totodată, putem consemna și lucrări care încearcă să găsească o linie de mijloc între cele două tipuri de abordare menționate mai sus⁵. Perspective asemănătoare pot fi identificate și în interiorul istoriografiei ucrainene a Bucovinei.

Un substrat generator de interes pentru acest ținut este constituit din caracterul multiethnic al populației și fenomenul conviețuirii pașnice asociat bucovinenilor. Acest factor acționează bidirecțional: pe de o parte, practic reprezentanții fiecărei etnii se grăbesc să elaboreze studii privind evoluția istorică a comunității de care aparțin și/sau să o racordeze la evoluția generală a provinciei ori chiar să o compare sau să o suprapună peste istoriile celorlalte naționalități din Bucovina⁶. În această categorie de scrieri putem include o mulțime de studii „combatante”, menite să justifice anumite pretenții sau situații posterioare evenimentelor istorice propriu-zise⁷. De cealaltă parte, există un interes particular pentru caracterul multiethnic și multiconfesional al

³ Mihai Iacobescu, *Evoluția istorică a Bucovinei între anii 1774 și 1821*, în *Istoria românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa Luminilor (1711–1821)*, București, Editura Enciclopedică, 2002, pp. 681–697; Idem, *Bucovina*, în *ibidem*, vol. VII, tomul I, *Constituirea României moderne (1821–1878)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 199–209, 780–787; Idem, *Bucovina*, în *ibidem*, vol. VII, tomul II, *De la Independență la Marea Unire (1878–1918)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 355–368; Ioan Cocuz, *Partidele politice românești din Bucovina, 1862–1914*, Suceava, Editura „Cuvântul-Nostru”, 2003, 516 p.

⁴ Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina habsburgică de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774–1815)*, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 1998, 250 p.; Idem, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura „Junimea”, 2004, 606 p.

⁵ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918). Aspecte etnografice și confesionale*, Chișinău, Editura „Civitas”, 2003, 304 p.; Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775 și 1861*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998, 272 p.; Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002, 256 p.

⁶ Ștefan Purici, *op. cit.*; Marian Olaru, *op. cit.*; Rudolf Wagner, *Die Bukowina und ihre Deutschen*, în „Eckartschriften”, 1979, Heft 69, 80 S.; Emanuel Turczynski, *Die Bukowina*, în Isabel Röskau-Rydel (Hg.), *Deutsche Geschichte im Osten Europas: Galizien, Bukowina, Moldau*, Berlin, Siedler Verlag, 1999, S. 213–328; Олександр Добржанський, *Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст.*, Чернівці, Видавництво „Золоті литаври”, 1999, 574 p.

⁷ Adrian Șeiciuc, *Problema ucraineană în Bucovina sudică: punctul nostru de vedere*, București, Editura „Mustang”, 2001, 188 p.; О. Добржанський, В. Старик, *Бажано до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.)*, Одеса, Видавництво „МАЯК”, 2008, 1 168 с.; Ioan Căpreanu, *Bucovina: Istorie și cultură românească (1775–1918)*, Iași, Editura „Moldova”, 1995, 140 p.; Володимир Старик, *Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921*, + Частина II: *Між націоналізмом і толерантністю* Чернівці, Видавництво „Прут”, 2009, 168 + 184 с.

ținutului atât din partea istoricilor originari din acest ținut, cât și din partea cercetătorilor din afara provinciei. Dacă pe primul palier întâlnim adeseori discursuri paralele și constatăm un adevărat dialog al surzilor, indiferent de școală și generație istoriografică, pe cel de-al doilea consemnăm o dezbatere mai mult sau mai puțin activă, dar de regulă argumentată și adeseori consonantă privind consistența și efectele coabitării bucovinenilor. Pe această linie se înscriu istoricii care încearcă să analizeze fără prejudecată opiniile și argumentele celorlalte părți implicate în cercetare, să ofere interpretări mai nuanțate și tablouri mai complexe ale Bucovinei habsburgice⁸, chiar dacă există și excepții notabile în cadrul fiecărei istoriografii.

Cu această ocazie, trebuie să evidențiem o realitate indiscutabilă: oricât de multe și diverse nu ar fi sursele disponibile cercetării științifice, ele vor putea oferi istoricului doar un număr finit de perspective asupra trecutului. Evident, izvoarele istorice sunt deschise unor interpretări diferite, însă întotdeauna va exista o limită clară a numărului de interpretări care pot fi în mod legitim raportate la sursele respective.

Un motiv nu mai puțin relevant pentru apariția unor studii privitoare la Bucovina este unul ce ține de percepția personalizată, subiectivă a provinciei, materializată în imaginea idilică, feerică a unei țări, a unui tărâm, a baștinei pierdute probabil pentru totdeauna. Imaginea acestui trecut mitic este redescoperită, reluată și dezvoltată în special pe parcursul unor crize identitare, sociale ori economice, în anumite conjuncturi politico-culturale cauzate de reconstrucția ori construcția național-statală sau – așa cum am putut constata după 1990 – este invocată și propulsată în contextul construirii și definitivării proiectului unei Europe Unite. Interesant este de constatat că, de regulă, fiecare istoriografie scoate în lumină importanța propriului element etnic, neglijând sau – ca excepție – condamnăm celelalte comunități pentru insuficienta implicare în proiectul conviețuirii pașnice ori chiar în dărâmarea acestuia. Totuși, trebuie să admitem că multiplicarea discursurilor subiective ale profesioniștilor, în mod logic, poate conduce, în cele din urmă, la o interpretare obiectivă a trecutului. Însă, în câmpul istoriografiei bucovinene, acest deziderat este departe de a se materializa în următoarele unu-două decenii.

Cum se explică însă aceste convergențe și divergențe pe care le urmează frontierele imaginației istorice, de ce există atâtea dificultăți pe calea dialogului științific și cum ar putea fi ele înlăturate sau măcar diminuate?

Primul element la care ne gândim atunci când analizăm starea istoriografiei bucovinene este cel legat de potențialul uman și tehnic al acesteia. Dacă ne vom uita în direcția Augsburg, Suceava–Rădăuți sau Cernăuți, vom putea

⁸ Vezi, de pildă, Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române; volum îngrijit de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (19), 2006, 490 p.

constata cu ușurință că numărul istoricilor profesioniști care investighează problematica bucovineană nu este unul care poate să impresioneze. Din acest punct de vedere, situația cea mai bună o au colegii cernăuțeni. De asemenea, susținerea financiară a investigațiilor pe terenul doar parțial destelenit al trecutului Bucovinei este una firavă și episodică. Din păcate, până în acest moment putem număra pe degete volumele realizate printr-o finanțare consistentă prin intermediul unor programe și granturi, marea majoritate a studiilor datorându-se eforturilor individuale ale cercetătorilor sau unor sponsorizări episodice.

În plus, cultura informației este precară, nici una dintre istoriografii nereușind să publice culegeri ample de izvoare de diverse tipuri, care să stea la baza investigației istorice cuprinzătoare. Datele, faptele, evenimentele istorice s-au produs cu certitudine – unele sunt cunoscute, altele așteaptă să fie introduse în circuitul științific sau, dimpotrivă, se opun cu îndârjire descoperirii –, însă ele nu au darul de a se organiza, sistematiza, structura sau racorda la anumite evenimente. Datoria istoricului este de a descoperi, pe baza faptelor, „povestea” trecutului. Noile tehnologii informatice pot rezolva unele dintre problemele de acumulare și selecție ale izvoarelor istorice în viitor, dar ele pot face extrem de puțin pentru a reduce acumulările existente de informație scrisă sau tipărită. Scanarea înregistrării dactilografiate este pe cât de scumpă, pe atât de problematică, iar scanarea manuscriselor este și costisitoare și incertă.

Un alt factor care într-un fel deturnează evoluția firească a cercetării este fenomenul „pirateriei” istorice. Nu de puține ori constatăm cum la Cernăuți și, de ce nu, la Suceava (excepție este, în acest caz, Augsburgul) se bucură de o mediatizare excesivă diverse persoane care nu au nimic în comun cu meseria de istoric, dar care din proprie inițiativă sau la comandă lansează subiecte și teme despre trecut care să suscite interesul cititorului dar și să incite publicul. Nu-i încadrăm în această categorie pe autorii de materiale de popularizare a cunoștințelor istorice, ci pe cei care speculează subiectele delicate, cum ar fi, de pildă, fenomenul demografic, anul 1918 sau 1940, imperfecțiunile administrației austriece sau ale celei românești, problema minorităților naționale etc. Efectul unor articole de acest gen și, mai nou, a istoriei televizate are o acțiune multiplă: ele induc în eroare și provoacă publicul, distorsionează realitățile trecutului, pun presiune pe istoricii de meserie, decredibilizează istoria ca abordare științifică, servesc ca instrumente în atingerea unor scopuri extraștiințifice etc.

În pofida eforturilor de obiectivizare a discursului său, istoricul – inclusiv cel care este preocupat de trecutul Bucovinei – rămâne o ființă umană supusă influențelor la nivelul subconștientului, dictate de timpul în care creează, locul, interesele, cultura, valorile, fobiile și simpatiile sale etc. Diverse reflecții despre starea actuală a lumii – ale cercetătorului sau ale altor autori – toate au

consecințe asupra interpretării istoriei. De asemenea, relația instituțională, cenzura și auto-cenzura, caracterul și politicile regimului politic, pregătirea intelectuală și mediul social ale istoricului, resursele tehnice și materiale aflate la dispoziția lui, moda și preferințele intelectuale – toți acești factori au potențialul de a influența modul în care este realizată cercetarea istorică. În același timp să nu uităm că inclusiv istoricii și munca lor sunt subiecte de investigație și de scriere istoriografică⁹, cu implicații, de regulă, benefice asupra activității profesionale.

În cadrul scrierii istoriei Bucovinei în secolul al XX-lea, pe lângă factorul subiectivității, intervine și cel al apropierii temporale de evenimente¹⁰. În această situație, istoricul apare în două ipostaze: de martor/participant la evenimente și de cercetător, obligația sa cea mai importantă fiind să separe calitatea de memorialist de cea de istoric¹¹. Se mai adaugă caracterul incomplet al perioadei investigate, de unde rezultă și principala dificultate a istoriei recente – stabilirea unei ierarhii a importanței datelor necesare evaluării oamenilor și evenimentelor¹². Un principiu de bază al analizei socio-istorice scoate în evidență faptul că drumul de la un program politic elaborat sau de la o stare de lucruri la consecința finală nu poate fi conceptualizat într-un mod liniar, ci doar având în vedere faptul că din momentul de plecare există o mulțime de presiuni, evenimente și circumstanțe imposibil de anticipat, ce se influențează reciproc și se potențează sau se slăbesc/anihilează unele pe celelalte.

Un impediment major în dezvoltarea dialogului interistoriografic îl reprezintă aplicarea deficitară a teoriilor moderne și a metodologiilor inovatoare ale cercetării istorice. În cadrul celor trei școli istorice persistă tradiția narativă, apelul la metodele celorlalte științe sociale fiind practic inexistent. Adeseori, din paginile cărților sau revistelor publicate la începutul secolului al XXI-lea transpare abordarea specifică istoriografiei romantice din veacul al XIX-lea care prezenta istoria poporului/națiunii din perspectivă etnografică, schițând portretul unei societăți idilice, lipsite de conflicte interne și omogenă în fața nedreptăților și dușmanilor externi. Istoria însă nu este liniară, precum nu este nici destinul fiecărui om sau al unei națiuni.

Pe scena istoriografică bucovineană nu vom găsi studii de gen¹³, perspective feministe, abordări postmoderniste. Cercetătorii fenomenului

⁹ Peter Lambert, Phillipp Schofield, *Conclusion: history and power*, în Peter Lambert, Phillipp Schofield (eds.), *Making History. An introduction to the history and practices of a discipline*, London–New York, Routledge, 2004, p. 293.

¹⁰ Paul Ricoeur, *Memory, History, Forgetting*, translated by Kadileen Blamney and David Pellauer, Chicago–London, The University of Chicago Press, 2006, p. 336.

¹¹ René Rémond, *Histoire de France*, vol. 6, *Notre siècle, 1918–1988*, Paris, Editions Fayard, 1988, p. 8.

¹² *Ibidem*, p. 11.

¹³ Ca excepție: Sophie A. Welisch, *Bukovina-German Women in Social Perspective*, în „Journal of the American Historical Society of Germans From Russia”, Vol. 13, No. 4 – Winter 1990, pp. 20–24

bucovinean au rămas, în mare parte, cantonați în „istoria socială” tradițională, ignorând alternativele. Nu vom regăsi studii întemeiate pe principiile și abordările „istoriei culturale”, de pildă. Această perspectivă ar putea aduce în centrul atenției interpretări deosebit de interesante, dat fiind faptul că, spre deosebire de adepții „istoriei sociale”, promotorii „istoriei culturale” scot în evidență lipsa armoniei în sânul comunității, fenomen care nu a ocolit deloc microcosmosul bucovinean. Realizarea unor studii cu ajutorul metodelor aplicate cu succes de către cercetătorii francezi, englezi sau americani va conduce, cu siguranță, la descoperirea unor fețe încă nevăzute ale trecutului bucovinean. Însușirea principiilor moderne este cu atât mai facilă, cu cât între vechea „istorie socială”, pe care o practică majoritatea cercetătorilor suceveni și cernăuțeni, și noua „istorie culturală” nu s-a produs o ruptură radicală. Pur și simplu temele și, odată cu acestea, metodele noii istoriografii și-au deplasat centrul de greutate de la structuri și procese la culturi și experiențe existențiale cotidiene ale oamenilor obișnuți. În Occident, impunerea noii abordări a fost însoțită de un scepticism enorm față de pretențiile științelor sociale tradiționale, dar acest proces nu s-a rezumat la plonjarea în imaginar. Nu numai că istoricii continuă să lucreze conștiincios și critic cu sursele, dar au adoptat, de asemenea, metodele și soluțiile științelor sociale. Astfel, adepții noii istorii în nici un caz nu au renunțat la convingerea că istoricul trebuie să urmeze metodele raționale pentru a obține perspective veridice asupra trecutului¹⁴.

În general, postmodernismul presupune decentrarea discursului istoriografic, atenția canalizându-se pe subiectele periferice pentru abordările tradiționaliste. La fel cum în marile istoriografii se renunță la perspectiva europocentristă asupra trecutului, în istoriografia Bucovinei, în special în cea de inspirație germană dar nu numai, utilă ar fi concentrarea nu doar asupra macrofenomenelor politico-administrative și economice care au marcat definitoriu evoluția provinciei, ci și asupra proceselor care au influențat, de pildă, destinul unor microcomunități. Câmpul istoriografic bucovinean trebuie să ofere spațiu pentru realizarea unor narațiuni alternative care au fost sau încă sunt reduse la tăcere sau ignorare. În cadrul postmodernismului pot fi realizate îmbinări de povestiri despre grupuri considerate reciproc exclusive și ostile într-un mod care ar putea încuraja recunoașterea unui trecut comun. Obiectivul acestei interrelaționări constă în conturarea unui viitor care ar putea (sau ar trebui) să fie unul comun, bazat pe egalitate și respect reciproc. Chiar dacă nu conștientizăm sau nu dorim să recunoaștem, însă printre obiectivele istoriografiei bucovinene se numără și construirea unui viitor istoric în care va trebui să trăim împreună în secolul al XXI-lea. În acest sens, va trebui să dăm dovadă de o mare deschidere spre comunicare, nu de închistare într-un dialog al surzilor la care am asistat sau/și am contribuit în ultimul secol.

¹⁴ Georg G. Iggers, *Historiography in the Twentieth Century. From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*, Hanover–London, Wesleyan University Press, 1997, p. 100.

Istoria Bucovinei trebuie gândită și scrisă prin prisma problemelor de obiectivitate, de drept, de eventualitate și necesitate. Metamorfoza calitativă a istoriografiei Bucovinei va fi frânată, însă, în anii care vin de tendința dominantă în societatea contemporană de a transforma știința/cercetarea într-un instrument pus la dispoziția organismelor de stat și a actorilor economici, în serviciul factorilor politici și militari.

Indiferent de perspectiva teoretică, cel mai important lucru rămâne acceptarea faptului că achiziționarea de cunoștințe istoriografice este posibilă, că nici unul dintre cercetătorii implicați în dezbateri nu deține adevărul absolut, astfel încât este misiunea și datoria istoricilor Bucovinei de a depune eforturi în vederea reconstruirii fidele a realităților trecutului. Dorim să credem că descoperirea adevărurilor cu privire la complexul cultural-istoric bucovinean va rămâne atât un obiectiv academic, cât și un imperativ moral durabil pentru orice intelectual care dorește să contribuie la extinderea orizontului nostru cognitiv.

Historiography of Bukovina: Continuity *versus* Change

(Abstract)

The author presents the main trends in the interpretation of the past of Bukovina in terms of the Romanian, German and Ukrainian historiography. Despite the fact that researchers value, practically, the same sources, often their drawings are different. Keeping in mind the fact that historians are not always interested in the same aspects of the bukovinian past, the article highlights certain features of discourse of the German, Romanian or Ukrainian historiography. This study reveals the impediments that hamper the development of historiography of Bukovina, proposing some solutions to overcome the obstacles.

ACADEMICIANUL RADU GRIGOROVICI – UN TRĂITOR ÎNAINTEA VREMURILOR SALE

Acad. IOAN-IOVITZ POPESCU

Academician Radu Grigorovici – a forerunner of his times

(Abstract)*

The author reminds the personality of academician Radu Grigorovici from the perspective of his involvement in academic life. Radu Grigorovici was a man of construction and balance. He left behind him the Romanian school of shapeless semiconductors, acknowledged and appreciated at worldwide level. „The Teacher” as he was called by his students and coworkers, built something durable in all the places he passed through: The Faculty of Sciences from Bucharest, later became the University of Bucharest, the Institute of Physics Bucharest whose scientific director he was, the Institute of Physics and Materials Technology Magurele and, finally, the Romanian Academy. He loved and respected more than anything democracy; he said that the democratic principles have to be respected by everyone, especially when these contradict with personal interests. This is the test that every person who pretends to be democrat has to pass. With his sharp and unique sense of humour, the academician Radu Grigorovici quoted Winston Churchill and his famous definition of democracy: „Democracy is the worst form of government except all those other forms that have been tried from time to time”. His modesty, decency and the right attitude, but reserved resulted in the fact that few people knew his great merits in the field of scientific research, merits he never boasted about. Thus, few know that Radu Grigorovici was proposed for the Nobel prize for physics in 1977, when this award was given to Sir Nevill Mott.

Keywords: Radu Grigorovici, Romanian Academy, culture

Sfârșitul anului 1989 a marcat încheierea unei epoci, o tragică meandă a istoriei, când pentru marea majoritate a cetățenilor României a apărut speranța unui început de normalitate. Academia Română, care și-a reluat vechiul nume, a urmat și ea soarta întregii țări, reînviind nu din cenușa ci din tăciunii ei, așa cum spunea academicianul Radu Grigorovici¹.

* Traducere: Ana-Gabriela Drahta.

¹ Radu Grigorovici, *Mai dăinuie obsesia tutelei*, în „Adevărul”, București, 26 iunie 1990.

Alegerea liberă prin vot secret a noii conduceri a Academiei Române, întâia dată după o lungă întrerupere, a reînnotat tradiția statuată de epocile ante- și interbelică. Aceste evenimente l-au adus pe academicianul Radu Grigorovici în poziția de vicepreședinte al venerabilei instituții, definită prin lege drept cel mai înalt for științific și cultural al țării.

Cât și ce a însemnat prezența sa în conducerea înaltului for în vremuri de transformare profundă, care au decis întreagă orientare viitoare a instituției, rămâne ca timpul să hotărască. Sigur este faptul că personalitatea puternică a lui Radu Grigorovici și-a lăsat amprenta și a marcat procesul de renaștere și redefinire a Academiei Române, proces care a avut loc în acei ani.

Radu Grigorovici fusese primit în Academia Republicii Populare Române în anul 1963. A fost anul când președintele de atunci, academicianul Ilie Murgulescu, a trecut peste piedicile politice care barau drumul spre consacrare al multor personalități care aveau diferite „păcate”. În cazul lui Radu Grigorovici aceste păcate erau „mari”: era fiul fostului președinte al Partidului Social Democrat Român, Gheorghe Grigorovici, etichetat de către comuniști ca „trădător al clasei muncitoare”, și arestat, deținut fără proces și mort la închisoarea Văcărești în anul 1950. Evident, Radu Grigorovici nu a fost niciodată membru al Partidului Comunist și nici al vreunui alt partid, așa cum o mărturisește el însuși : „Am jurat, în tinerețe, având în vedere soarta părinților mei, că un lucru, sigur, nu-l voi face în viață: să mă înregimentez politic”.

Experiințe personale similare au transformat și mutilat sufletește pe mulți dintre cei care au avut neșansa de a fi contemporani cu acele evenimente. Privite din acest unghi, par de necrezut seninătatea și echilibrul cu care academicianul Radu Grigorovici tratează de pe poziția decidentului spinoasă și delicată problemă a renașterii Academiei Române: „Refacerea Academiei Române a urmărit să-i redea rolul pe care-l jucase în trecut în viața spirituală a țării. [...] Pentru a evita o nouă ruptură în continuitatea existenței a Academiei și o nouă politizare a ei, analogă cu cea din 1948, dar aplicată în sens opus, am preferat o trecere continuă [...]. Evoluăm inevitabil spre o structură mai democratică, întinerită și de înaltă profesionalitate. Aceasta va fi pavăza noastră împotriva imixtiunii politice. Când are de ales între totalitarism și democrație, Academia nu trebuie să fie neutră”².

De-a lungul timpului, Radu Grigorovici s-a pronunțat asupra celor mai multe probleme ale Academiei Române și a unor probleme ale societății românești în general. După trecerea unei perioade de 20 de ani, observațiile academicianului Radu Grigorovici impresionează prin corectitudinea, acuratețea și, mai cu seamă, prin actualitatea lor.

Cum și-a înțeles importanta misiune și ce principii a promovat împreună cu noii săi colegi din conducerea Academiei, în calitatea sa de vicepreședinte ales, o

² „*Munții fată și se naște un șoricel*”, interviu cu acad. Radu Grigorovici, realizat de Codruț Pînzaru, în „*Cotidianul*”, București, 7 aprilie 1993.

spune el însuși: „În ianuarie 1990, Academia și-a reluat denumirea tradițională de Academia Română, și-a constituit o Adunare generală capabilă de decizii prin promovarea, prin vot secret, a unor membri corespondenți la poziția de membri titulari și a elaborat și adoptat prompt un nou Statut, care conturează clar drumul pe care intenționează să-l urmeze în viitor. Apoi, și-a ales, iarăși prin vot secret, o nouă conducere, care a reintegrat în mare parte în structura Academiei unitățile de cercetare ce-i fuseseră răpite în mod samavolnic și a reînnotat cu succes numeroase legături științifice cu străinătatea. Se poate pune pe drept întrebarea: Ce este nou, revoluționar, în Academia Română? Răspunsul este că noul se găsește rezumat în cuvintele cheie subliniate mai sus, preluate fie din legea de înființare, fie din Statut. Academia Română nu mai este înrobătă nici unei ideologii. Ea însăși, ca și unitățile proprii, sunt conduse de oameni de specialitate, aleși dintre cercetători, care îndrumă organele de conducere executive ca, de pildă, președintele Academiei și directorii de institut. Alegerea conducerii Academiei se face pe timp limitat, prin vot secret și fără drept de realegere. Selecționarea noilor membri ai Academiei se face printr-un proces complex cu multe vămi: propuneri din afară și dinăuntru, analiza propunerilor și votul secret ale secțiilor de specialitate, prezentarea candidaților – selecționați pe baza expunerii activității lor – Adunării generale și, apoi abia, votul secret al acesteia”³.

Deși un optimist incorigibil, academicianul Radu Grigorovici era un om de o luciditate și o independență de gândire rar întâlnite. În același articol, scris în urmă cu mai bine de 20 de ani, Radu Grigorovici făcea observația premonitoare: „Privind în viitor, Academia Română este expusă la două primejdii: birocrațizarea internă și ingerințele externe”.

Atunci când a luat ființă, în urmă cu 145 de ani, Academia Română a reunit celei mai reprezentative personalități pentru spiritualitatea românească, pentru că fusese gândită să fie instituția unei națiuni, și nu instituția unui stat ce nu cuprindea toată națiunea.

Cu timpul structura și ponderea relativă a preocupărilor membrilor ei s-au modificat. Științele exacte, științele naturii și științele tehnice au câștigat teren față de preocupările din domeniile umaniste și cel al artelor, dar acest fapt nu a dus la scindare, în ciuda existenței unor tentative de ingerință brutală ale politicului. Radu Grigorovici, care a fost un adevărat om de știință în cel mai strict sens al cuvântului, a înțeles și a explicat cu rigoarea care l-a caracterizat din totdeauna de unde a apărut această problemă generatoare de multe controverse și chiar de conflicte: „Mai stranie este definiția legală dată Academiei Române de for cel mai înalt, științific și cultural, al țării. Ea ilustrează frapant ambiguitatea inerentă cuvântului, în speță a conjuncției monosilabice «și». Este oare vorba de enumerarea a două noțiuni similare? Sau de două noțiuni care se exclud? Sau de o ierarhizare în ordine crescândă sau descrescândă? Iată întrebări care cer un răspuns. Acest «și»

³ Radu Grigorovici, *Punți peste bariere*, conferință scrisă în 1990, cu ocazia fondării noii reviste a Academiei Române, „Academica”.

ridică astfel probleme controversate care separă și învrăjbesc adeseori taberele căutătorilor de adevăr ce umblă pe căi diferite. [...] Schisma dintre științele naturii și cele umaniste a apărut, cum se știe, la sfârșitul Renașterii. Cele dintâi și-au ales drept metodă ideală de găsire a adevărului analiza logică, de preferință cea matematică, a fenomenelor și confruntarea, de preferință cantitativă, a teoriilor imaginate cu experiența decretată drept arbitru suprem. Antagonismul dintre științele care s-au putut conforma acestor metode de lucru și acestor criterii de evaluare a adevărului și cele care nu pot sau nu vor să și le însușească este viu până astăzi”⁴.

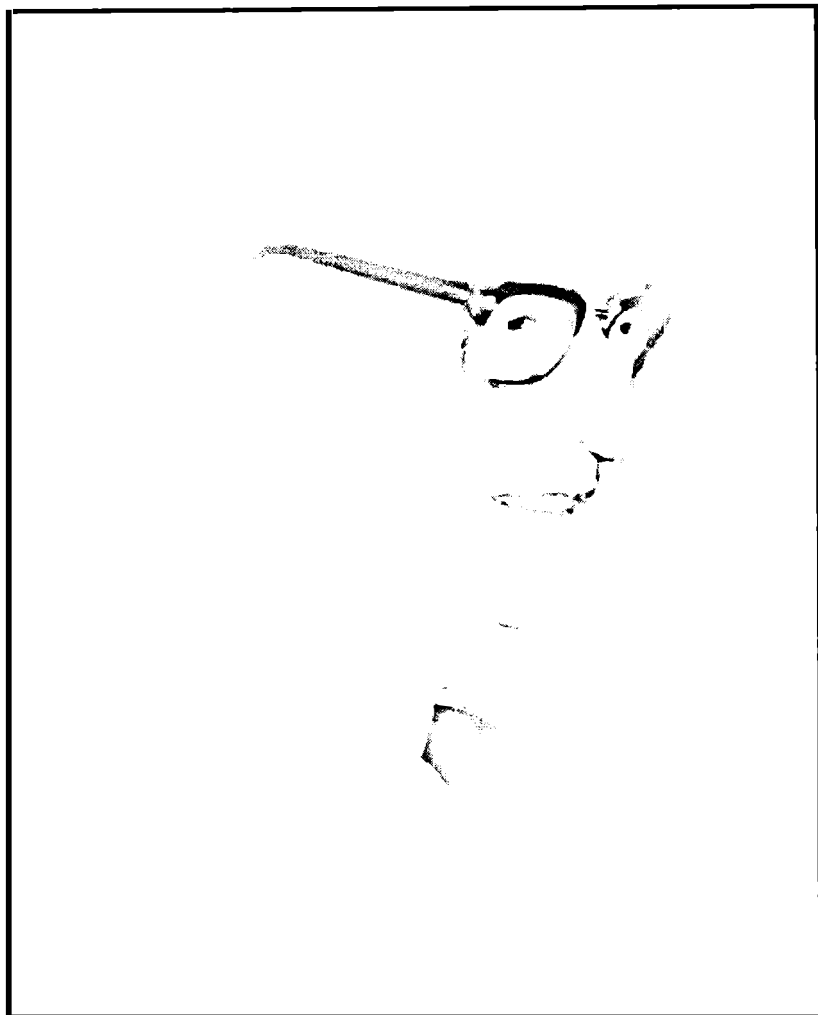
Maniera în care Radu Grigorovici propune soluția de reconciliere a celor două poziții, doar aparent antagonice, reprezintă o veritabilă lecție de înțelepciune: „S-ar putea trage concluzia că numai oamenii excepționali pot escalada bariera ce separă științele exacte de cele umaniste și de arte, trecând peste niște punți greu accesibile.[...] Orice om de știință n-are decât de câștigat, lărgindu-și orizontul cunoașterii dincolo de bariera exactității și vice-versa. [...] Numai construirea unui număr mare de punți solide cu ajutorul cărora reprezentanții celor două tabere «adverse» își pot infiltra reciproc pozițiile, poate duce la crearea unei adevărate spiritualități”.

Să mai adăugăm că el însuși a fost un om de o cultură impresionantă, enciclopedică, un erudit care se putea mișca cu grație și dezinvoltură prin domenii aparent distante față de profesia sa de fizician: literatură, artă și îndeosebi muzică.

Radu Grigorovici a fost un pianist talentat, care dacă nu ar fi ales de la bun început cariera științifică, ar fi putut deveni cu mare probabilitate pianist concertant. Pentru colaboratori și prieteni rămân de neuitat zilele „Porților deschise”, aniversările de 20 noiembrie – ziua de naștere a profesorului – împreună cu mult așteptatele și încântătoarele recitalurile de pian susținute de către acesta.

Revenind la lumea academică și mai precis la Academia Română, *anno Domini* 1989 a reprezentat o schimbare fundamentală. Trecerea bruscă, fără pregătire, de la dictatură la ceva care a putut fi numit democrație. Așa cum am mai spus, această schimbare l-a propulsat pe academicianul Radu Grigorovici în funcția de vicepreședinte al Academiei la o vârstă la care alții își încheiaseră de mult orice tip de carieră, la 79 de ani. Și astfel distinsul fizician, îndrăgostit de cercetare, de meseria lui, dar în același timp un om de o rigoare și un simț critic rar întâlnite, a fost pus în situația de a contribui la încercarea de a reorganiza pe baze moderne și mult mai echitabile cercetarea științifică fundamentală, în particular din domeniile științelor exacte și ale naturii, revenită sub cupola Academiei Române. În ceea ce privește fizica, știința căreia i-a dăruit întreaga lui pasiune și energie de o viață, Radu Grigorovici a fost cel care a gândit și înfăptuit renașterea Secției de Științe Fizice a Academiei Române după 1989. A făcut această construcție în deplinul respect al principiilor democratice, aplicând *sensu stricto* propriile cuvinte: „Sub democrație, înțeleg să se țină cont întotdeauna, chiar de persoanele care conduc niște instituții, de părerile celorlalți. Evident, e vorba de cei calificați”.

⁴ *Ibidem*.

Radu G. Grigorovici (n. 20 noiembrie 1911, Cernăuți – d. 2 august 2008, București). Fizician, membru titular al Academiei Române (1990), vicepreședinte al Academiei Române (1990–1994), vicepreședinte de onoare al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1992).

Unul dintre crezurile cele mai adânci ale academicianului Radu Grigorovici a fost acela că toți oamenii sunt și trebuie să rămână egali în fața legii. Respectul nestrămutat față de litera și spiritul legii mereu practicat și nu doar clamat i-au adus de-a lungul vieții mulți inamici, dar și foarte mulți admiratori.

Academicianul Radu Grigorovici a fost un om al construcției și al echilibrului. A lăsat în urma sa Școala românească de semiconductori amorfi, recunoscută și apreciată la nivel mondial. „Magistrul”, așa cum îl numeau elevii și colaboratorii săi, a zidit ceva temeinic în fiecare din locurile pe unde a trecut:

Universitatea din București, Institutul de Fizică București al Academiei Republicii Populare Române, al cărui director adjunct științific a fost, Institutul de Fizică și Tehnologia Materialelor, Măgurele și, în final, Academia Română. A iubit și a respectat mai presus de orice democrația; spunea că principiile democratice trebuie respectate de către fiecare, mai cu seamă atunci când acestea sunt în contradicție cu interesele personale. Acesta este testul pe care trebuie să-l treacă orice persoană care pretinde despre sine că ar fi democrat. Cu inegalabilul și ascuțitul său simț al umorului, academicianul Radu Grigorovici îl cita pe Winston Churchill și a sa celebră definiție a democrației: „Democracy is the worst form of government except all those other forms that have been tried from time to time”.

Modestia, decența și atitudinea corectă, dar rezervată, a academicianului Radu Grigorovici au făcut ca puțină lume să cunoască marile sale merite în domeniul cercetării științifice, merite cu care nu s-a lăudat niciodată. Astfel, puțini știu că Radu Grigorovici a fost propus la Premiul „Nobel” pentru fizică în anul 1977, atunci când i s-a decernat acest premiu lui Sir Nevill Mott. În alocuțiunea „Nobel”, ținută cu această ocazie la Academia Regală Suedeză, Sir Nevill aduce cel mai frumos omagiu lui Radu Grigorovici personal și Școlii de fizică pe care acesta a creat-o: „The discovery of this property of glasses certainly makes Kolomiets one of the fathers of the branch I am describing, as were others in Eastern European countries, notably Grigorovici in Bucharest and Tauc in Prague”.

Prezentarea unei personalități, pentru a evita subiectivismul personal, m-a condus a-l caracteriza prin citate proprii, aducându-l astfel pe „Magistru” în fața Dumneavoastră, o prezență vie cum va rămâne în amintirea noastră.

RADU GRIGOROVICI (1911–2008) – EIN LEBEN FÜR DIE BUKOWINA

ORTFRIED KOTZIAN

Radu Grigorovici (1911–2008) – a life for Bukovina

(Abstract)*

In the study dedicated to the academician Radu Grigorovici, the author Ortfried Kotzian evokes aspects concerning the life of this personality with a special contribution to the popularization of the Bukovenian history. Along with the biography, the paper emphasizes the academician's political thinking, a personality regarded both as a dedicated Bukovenian, Romanian patriot and an European with distinctive ethical principles, supporter of the crosscultural scientific cooperation among the Bukovenian institutions. The study closes with an approach towards the Bukovenian individuality and references concerning the historical, political, social and cultural aspects that contributed to the emergence of a Bukovenian regional consciousness.

Keywords: Radu Grigorovici, biography, political thinking, crosscultural scientific cooperation, Bukovenian individuality, Bukovenian regional consciousness

1. Vorbemerkungen
2. Radu Grigorovici – Biograph des 20. Jahrhunderts. Ein Lebensbild
3. Radu Grigorovici – ein überzeugter Bukowiner und rumänischer Patriot. Sein politisches Denken
4. Radu Grigorovici: Europäer mit hohem ethischen Anspruch und Garant grenzüberschreitender wissenschaftlicher Zusammenarbeit der Bukowina-Institute
5. Bukowiner Spezifika oder: Welche Besonderheiten prägen ein Bukowiner Regionalbewusstsein?

Vorbemerkungen

Am 20. November 2011 wäre Prof. Dr. Radu Grigorovici 100 Jahre alt geworden¹.

* Traducere: Ana-Gabriela Drahta.

¹ Für die Überlassung der persönlichen Daten von Radu Grigorovici und zahlreicher Quellen danke ich in besonderer Weise dem wissenschaftlichen Mitarbeiter des Bukowina-Instituts Augsburg Luzian Geier.

Der bedeutende Bukowiner Wissenschaftler, Mitglied der Rumänischen Akademie, Mitbegründer, engagierter Mitarbeiter und Repräsentant des Bukowina-Instituts der Rumänischen Akademie in Radautz/Rădăuți zwingt mit seiner Biografie² und mit seiner Analyse der Geschichte um die Bukowina zum intensiven Nachdenken über diese europäische Region, die er seine Heimat nannte.

Als ich im ersten Quartal des Jahres 2011 als Deutscher den ehrenvollen Auftrag erhielt, Radu Grigorovici mit einem Beitrag für die angesehene Zeitschrift des Institutes in Radautz „Analele Bucovinei“³ zu würdigen, da waren es mehrere Ereignisse, die mich und meine Person wieder stärker dem Thema „Bukowina“ annähernten. Ergänzend muss ich hierbei bemerken, dass die Bukowina in meinem beruflichen Leben von 1990 bis 2002 im Mittelpunkt meines wissenschaftlichen Interesses stand, als ich das Amt des Direktors und Geschäftsführers des Bukowina-Instituts Augsburg⁴ ausübte. Seit 2002 rückte die Bukowina mit meinem beruflichen Wechsel nach München an das Haus des Deutschen Ostens⁵, einer Einrichtung des Freistaates Bayern und nachgeordneten Behörde des Bayerischen Staatsministeriums für Arbeit und Sozialordnung, Familie und Frauen etwas an die Peripherie meines beruflichen Wirkens. Zwar gibt es eine Zuständigkeit des Hauses des Deutschen Ostens (HDO) München und damit meiner Person für das Bukowina-Institut in Augsburg, aber die inhaltliche Nähe zum Thema Bukowina ist merklich geringer.

So war es eine große Freude, als das Deutsche Kulturforum östliches Europa (DKöE)⁶ in Potsdam einen Thementag „Bukowina“ in der „Vertretung des Freistaates Bayern beim Bund“ in Berlin anregte und das Haus des Deutschen Ostens München und das Bukowina-Institut Augsburg zur Mitwirkung aufforderte. „Das Kulturforum engagiert sich für eine kritische und zukunftsorientierte Auseinandersetzung mit der Geschichte jener Gebiete im östlichen Europa, in denen früher Deutsche gelebt haben bzw. heute noch leben. Im Dialog und in Zusammenarbeit mit Partnern aus Mittel- und Osteuropa will das Kulturforum die

² Vergl. dazu: Vatamaniuc, Dimitrie: „Was wird uns Bukowinern die Zukunft bringen?“ Statt eines Nachrufs veröffentlichen wir das VORWORT aus dem zuletzt erschienenen Buch von Prof. Dr. Radu Grigorovici: „Die Bukowina zwischen den Jahrtausenden“, (zweispachig) Bukarest 2006. In: Der Südostdeutsche, 59. Jg., Nr. 12 vom 20.12.2008, S. 6

³ Rumänische Akademie/Zentrum für Bukowinastudien Radautz (Hg.): „Analele Bucovinei“ (Die Annalen der Bukowina), erscheint 2011 im 18. Jahrgang halbjährlich.

⁴ Zur Geschichte des Bukowina-Instituts vergl.: Hampel, Johannes/Kotzian, Ortfried: Das Bukowina-Institut in Augsburg. Schriftenreihe des Bukowina-Instituts Augsburg e. V. Band 1, (1. Aufl.) Augsburg 1990, 114 S., (2. Aufl.) 1994, 132 S.

⁵ Zum Haus des Deutschen Ostens vergl.: Steinert, Brigitte: Vierzig Jahre Haus des Deutschen Ostens in München. Rückblick und Ausblick. In: HDO-Journal, Nr. 8-9/2010, S. 10-15 oder Kotzian, Ortfried: 40 Jahre Haus des Deutschen Ostens in München. Eine bayerische Institution in ihrer Zeit. In: Europäische Kulturzeitschrift Sudetenland, Böhmen – Mähren – Schlesien, Vierteljahresschrift für Kunst, Literatur, Volkskultur und Wissenschaft, 52. Jg., H. 4, Okt. – Dez. 2010, S. 473–485.

⁶ Deutsches Kulturforum östliches Europa, Am Neuen Markt 1, D-14467 Potsdam www.kulturforum.info. (Prospekt)

Geschichte dieser Regionen als verbindendes Erbe der Deutschen und ihrer östlichen Nachbarn entdecken und einem breiten Publikum anschaulich vermitteln”⁷. Unter dem Titel „Vergessene Regionen. Die Bukowina. Eine europäische Kulturlandschaft”⁸ sollten unter der Moderation von Dr. Harald Roth vom Kulturforum meine Person (Dr. Ortfried Kotzian), Dr. Kurt Scharr von der Universität Innsbruck, Prof. Dr. Mihai Ștefan Ceașu, Universität Iași, Kateryna Stetsevykh von der Europa-Universität „Viadrina” Frankfurt/Oder und Carola Neidhart vom Bukowina-Institut Augsburg die Bukowina präsentieren und über sie diskutieren. Bei meinem Thema „Gibt es ein Bukowina-Regionalbewusstsein?“, fiel mir ein – und das war das zweite Ereignis –, dass ich bei einer Tagung des Zentrums für Bukowina-Studien in Radautz eine ähnliche Thematik vorgetragen hatte⁹. „Zwischen Föderalismus und Zentralismus: Die Entwicklung und Bedeutung des Regionalbewusstseins in der Bukowina”¹⁰ waren meine damaligen Ausführungen überschrieben. Ein Jahr zuvor, 1995 hatte ich Prof. Dr. Radu Grigorovici bei der 7. Studententagung des Bukowina-Instituts¹¹ in Augsburg kennen gelernt. Das Tagungsthema lautete damals: „Wirklichkeit und Idee Mitteleuropa 1945–1995: Krieg, Vertreibungen, Integration, Rückkehr nach Europa”. 1996 bei der Studententagung in Radautz sprach Prof. Dr. Radu Grigorovici über einen „Kommentar zur Beschreibung der Bukowina” des Generals Gabriel von Splény”¹², jenes Werk, das er ins Rumänische übersetzte, um es im Jahre 2002 mit einigen anderen frühen Beschreibungen der Bukowina in einer zweisprachigen Ausgabe¹³ zu publizieren.

⁷ Ebd.

⁸ Thementag Vergessene Regionen: Die Bukowina. Eine europäische Kulturlandschaft. Freitag, 15. 04. 2011, 15–18 Uhr, Bayerische Vertretung in Berlin, Behrenstr. 21–22, 10117 Berlin (Einladungsfaltblatt). Die Referenten sind in der Reihenfolge ihrer Beiträge genannt.

⁹ Internationale Konferenz „Die Bukowina in den Jahren 1775–1862. Politische, soziale, ökonomische, kulturelle und demographische Aspekte”, durchgeführt in Radautz vom 31. Mai bis 5. Juni 1996.

¹⁰ Kotzian, Ortfried: Zwischen Föderalismus und Zentralismus. Die Entwicklung und Bedeutung des Regionalbewusstseins in der Bukowina. In: Rumänische Akademie/Zentrum für Bukowinastudien Radautz (Hg.): Die Annalen der Bukowina („Analele Bucovinei”), 4. Jg., Nr. 3/1997, S. 633–642 (dt.), 643–646 (rum.), 647–650 (ukr.)

¹¹ Vergl. dazu: Kotzian, Ortfried: Partnerschaft Schwaben – Bukowina soll Patenschaft ergänzen. Bukowina-Institut und Bezirkstagspräsident Dr. Georg Simnacher Ehrenmitglieder der Stiftung „Bukowiner Zweig”. In: Der Südostdeutsche, 46. Jg., Nr. 7 vom 15. 07. 1995; Kotzian, Ortfried: Wirklichkeit und Idee Mitteleuropa 1945–1995, Bukowina-Institut veranstaltet internationale Studententagung. In: Die Brücke, Nr. 7 vom 15. 07. 1995.

¹² Grigorovici, Radu: Kommentar zur „Beschreibung der Bukowina” des Generals Gabriel von Splény. In: Rumänische Akademie/Zentrum für Bukowinastudien Radautz (Hg.): Die Annalen der Bukowina („Analele Bucovinei”), 4. Jg., Nr. 3/1997, S. 557–560 (dt.), 549–556 (rum.), 561–565 (ukr.).

¹³ Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Studii „Bucovina” Rădăuți (Hg.): *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacia (1788–1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (7), 2002.

Bei einer ersten Durchsicht meiner damaligen Ausführungen stellte ich fest, dass ich eigentlich nur Aussagen zur Entstehung des Bukowiner Regionalbewusstsein getroffen hatte, nicht jedoch zu der Frage, inwieweit sich ein solches Bewusstsein bis in die heutige Zeit erhalten hat und welche Rolle es in der Gegenwart spielt. Darauf möchte ich aus Anlass des 100. Geburtstages von Akademiemitglied Prof. Dr. Radu Grigorovici Antwort geben und den Versuch unternehmen, die Gründe für die Stärkung und die Hindernisse für die Weiterentwicklung des Bukowiner Regionalbewusstseins zu beschreiben.

Radu Grigorovici – Biograph des 20. Jahrhunderts. Ein Lebensbild

Radu Grigorovici war von eindrucksvoller Gestalt, hochgewachsen, eher hager, ein Gentleman vom Scheitel bis zur Sohle. Wer ihn kennenlernte, war zudem beeindruckt von der Klarheit seiner Ausdrucksweise, nicht nur in der rumänischen Sprache, sondern vor allem auch in Deutsch und den polyglotten Möglichkeiten, die er besaß, um sich die Welt zu erschließen und seine Meinung zu äußern. Alle diese intellektuellen Fähigkeiten wurden ergänzt durch ein umfassendes Wissen über die Geschehnisse auf unserem Planeten, die beständige Neugierde, Meinungen anderer kennenzulernen und das große Herz, Vertrauen zu schaffen, entgegen zu bringen und auch vom Freund und Kooperationspartner einzufordern. Radu Grigorovici hat die Menschen und ihr Sosein geliebt. Er wusste um ihre Schwächen und Grenzen, aber er erkannte Leistungen, Einstellungen und Grundsätze anderer an.

Wer war dieser Mensch Radu Grigorovici?

Prof. Dr. Radu Grigorovici erblickte am 20. November 1911 in Czernowitz, der Hauptstadt des österreichischen Herzogtums Bukowina in der Österreichisch-Ungarischen Monarchie, als Kind der Eheleute Georg und Tatiana Grigorovici das Licht der Welt. Sein Leben umfasste knapp ein gesamtes Jahrhundert, war Zeuge europäischer Entwicklungen, unterschiedlichster Staats- und Nationsmodelle, euphorischer Massenbewegungen und ideologischer Verblendungen nicht nur in seinem Heimatland Rumänien, sondern in Europa und der Welt. Radu Grigorovici erlebte und durchlitt zwei Weltkriege, mehrere Revolutionen und Staatsstrieche, unterschiedliche Staatsbürgerschaften, monarchistische, faschistische, autoritäre, kommunistische und demokratische Systeme und Gesellschaftsordnungen, Zeiten des nationalen Aufbruchs und der Wiedergeburt, der nationalen Depression und sogar noch der Eingliederung des rumänischen Nationalstaates in die Europäische Union, einen multinationalen Staatenbund auf unserem Kontinent.

Über die Kindheit und Jugend von Radu Grigorovici ist nur wenig überliefert, sieht man einmal von der Anekdote der Entlarvung des „Weihnachtsmann-Mythos“ ab, bei dem er „den Abdruck eines Inventar-Stempels des slowakischen Kriegsspitals, in dem seine aus Czernowitz vor der voranrückenden russischen Armee geflüchteten Eltern wohnten, auf dem großen

Weihnachtsgeschenkesack entdeckte”¹⁴. Somit waren die frühen Jahre seiner Kindheit geprägt durch Kriegs- und Nachkriegserfahrungen des 1. Weltkrieges, aber auch die Flucht vor der russischen Armee, welche die Hauptstadt der Bukowina, Czernowitz, mehrfach besetzte und wieder verlor.

Aus den Lebensläufen von Vater und Mutter, die als politisch tätige Persönlichkeiten des alten Österreich eine beachtenswerte Rolle bei der politischen Entwicklung der Bukowina spielten, lassen sich Erlebnisse und Erfahrungen des Sohnes Radu ableiten. Da der Einfluss der Biografien der Eltern auf das politische Denken von Radu Grigorovici nicht auszuschließen ist bzw. eher sehr groß war, soll in kurzen Zügen das Elternschicksal vorgestellt werden.

*Gheorghe (Georg) Grigorovici*¹⁵, geboren am 4. Mai 1871 in Storozynetz/Bukowina, war einer der bekanntesten sozialdemokratischen Politiker der Bukowina, der k. u. k. Monarchie und Großrumäniens. Nach dem Besuch der Grundschule wechselte er an das Gymnasium in Radautz (1885–1892) und studierte an der Universität Wien (1892–1901). Dort kam er mit der sozialistischen Bewegung in Berührung und trat in die Sozialdemokratische Partei Österreichs, deren Exponenten zu jener Zeit Karl Renner¹⁶, Otto Bauer¹⁷ und Viktor Adler¹⁸ waren, ein. Als Vertrauensmann der Partei für die Bukowina repräsentierte er die Sozialdemokraten in verschiedensten Organisationen, z. B. der Vereinigung „Vorwärts“ in Czernowitz und in Medien, wie dem Parteiorgan in rumänischer Sprache „Lupta“ (dt. „Der Kampf“) oder in der deutschsprachigen „Volkspresse“. 1907 und 1911 wurde er als Vertreter der rumänischen Sozialdemokraten im Wahlbezirk Czernowitz 2 (städtisch) in das Österreichische Abgeordnetenhaus des Reichsrates in Wien gewählt. Er war auch der erste Vorsitzende der im Juni 1906 gegründeten „Rumänischen Sozialdemokratischen Partei der Bukowina“. Nach der Vereinigung der Bukowina mit Großrumänien nach dem Friedensvertrag von St. Germain in Paris setzte Georg Grigorovici seine politische Tätigkeit im neuen Staat fort. 1920 und 1931 wurde er Abgeordneter im Parlament in Bukarest; 1921 übernahm er den Vorsitz des Exekutivkomitees des „Verbandes der Sozialistischen Parteien Rumäniens“, von 1936–1938 des Zentralkomitees der „Sozialdemokratischen Partei Rumäniens“. Nach Errichtung der Königsdiktatur unter Carol II. 1938 akzeptierte Georg Grigorovici eine Zusammenarbeit mit der „Front der Nationalen Erneuerung“ und wurde daraufhin 1939 Senator und Unterstaatssekretär im

¹⁴ Vatamaniuc, Dimitrie, a. a. O.

¹⁵ Vergl. zu Georg Grigorovici: Hallabrin, Otto-Friedrich in Verbindung mit Luzian Geier, Ortfried Kotzian und Stefanie Wintersohl: Parlaments- und Parteiengeschichte der Bukowina. Ein Forschungsbericht. Augsburg: Bukowina-Institut 1999 (Schriftenreihe des Bukowina-Instituts Augsburg Bd. 8), S. 532f. (unveröffentlichtes Manuskript) und http://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Grigorovici, Recherche vom 20. 05. 2011.

¹⁶ Vergl. zu Karl Renner: Österreichische Akademie der Wissenschaften (Hg.): Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. IX. Bd. RAZ-SAV, S. 80f.

¹⁷ Vergl. zu Otto Bauer: ebd., I. Bd. A-GLÄ, S. 56.

¹⁸ Vergl. zu Viktor Adler: ebd., S. 7.

Arbeitsministerium, das er in mehreren Regierungen bis zum 23. August 1944, dem Tag der Abkehr von den Achsenmächten (Deutschland, Italien) und nach einigen Tagen der Hinwendung zu den Alliierten (UdSSR, USA, Großbritannien) bekleidete. Georg Grigorovici, der sich unter anderem zur damaligen Situation äußerte „...unter fremder Herrschaft kann man keine Politik machen“¹⁹, wandte sich auch gegen eine Vereinigung der Kommunistischen Partei Rumäniens (PCR) und der Sozialdemokratischen Partei Rumäniens (PSDR) zur Rumänischen Arbeiterpartei. Am 13. Juni 1949 wurde er als „Verräter an der Arbeiterklasse“ verhaftet und starb, ohne je ein Gerichtsverfahren erhalten zu haben, am 18. Juli 1950 im Gefängnis Văcărești.

Die Mutter des Jubilars Radu Grigorovici *Tatiana Grigorovici*, geb. *Pisterman*²⁰, stammte nicht aus der Bukowina, sondern aus einer jüdischen Familie aus Kamenetz-Podolsky, dem angrenzenden Podolien in der Ukraine. Sie wurde dort am 31. März 1877 geboren, erhielt – ungewöhnlich für Mädchen der damaligen Zeit – eine akademische Ausbildung durch Studien in Wien und Bern. 1903 heiratete sie in Wien Georg Grigorovici. Wegen der Ehe mit einem orthodoxen Christen wurde sie von ihrer eigenen Familie verstoßen. Auf diese Weise wurde sie zur unzertrennlichen Begleiterin, Ideengeberin und Aktionistin ihres Mannes ein Leben lang. Tatiana Grigorovici war ebenfalls eine ausgeprägte Marxistin. 1906 wurde sie mit *Magna cum laude* in Bern über das Thema „Die Wertelehre bei Marx und Lassalle“ promoviert. Sie folgte ihrem Mann in die Bukowina, um dort für die Sozialdemokratie zu wirken. Zeitgenossen galt sie als „die intellektuellste (gelehrteste) Frau der sozialistischen Bewegung in Österreich“²¹. Tatiana war nicht nur Ehefrau und Mutter; sie war vor allem politische Wegbegleiterin ihres Mannes, die auch nach seiner Verhaftung im Jahre 1949 zu ihm hielt und ihn zu rehabilitieren versuchte.

Prof. Dr. Radu Grigorovici erlebte ein politisch dominiertes Elternhaus. Vielleicht war das der Grund, dass er sich nach der Absolvierung des Gymnasiums (Lyzeums) „Aron Pumnul“ in Czernowitz an der Fakultät für Naturwissenschaften der Universität Czernowitz einschrieb, um Chemie und Physik zu studieren²². Im Jahre 1938 verteidigte er seine Doktorarbeit zum Thema „Die Zündspannung im Quecksilberdampf“²³.

Zwei Jahrzehnte lang bis zum Erwerb einer Dozentur an der Universität Bukarest widmete er sich in einer Vielzahl von Fachartikeln der Optik, der

¹⁹ Originalzitat: „sub ocupație străină nu se poate face politică“. Russindilar, Petru: *George Grigorovici și social-democrația în Bucovina*, București, Editura Fundației „Constantin-Titel Petrescu“, 1998, p. 168.

²⁰ Daten nach: http://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Grigorovici, Recherche vom 20.05.2011.

²¹ Russindilar, Petru, a. a. O., p. 29.

²² Vergl.: Anițoanei, Mălina; Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina a mai pierdut un membru marcant. In: „Crai nou“ vom 06. 08. 2008, p. 1.

²³ Vatamaniuc, Dimitrie, a. a. O.

Spektralanalyse und der Bedeutung von Gasentladungen in der Physik. Nach Warnungen, er sei „politisch verdächtig“, musste er sich 1960 als Forscher in das Physikalische Institut der Akademie zurückziehen. Dort widmete er sich der Halbleiterforschung. Prof. Dimitrie Vatamaniuc hat den beruflichen Lebensweg mit wenigen Worten sehr präzise erfasst: „All jene, welche die zahlreichen und unterschiedlichen Abschnitte seines Lebens gekannt haben, führen seine Erfolge in der Industrie, im Hochschulwesen und besonders in der Grundlagenforschung auf internationalem Gebiet sowohl auf die angeborenen, als auch die in der Familie erworbenen Eigenschaften zurück. ...Infolgedessen wählte Radu Grigorovici für sich selbst eine sozusagen streng nonkonformistische Einstellung und es gelang ihm so zu überleben“²⁴.

Im Anschluss an seine berufliche Laufbahn wandte sich Prof. Dr. Radu Grigorovici der Bukowinaforschung zu. Bis zum Ende seines Lebens forschte, analysierte, publizierte und übersetzte Radu Grigorovici Quellentexte zur Geschichte der Bukowina. Er verstarb am 2. August 2008 in Bukarest.

Radu Grigorovici – ein überzeugter Bukowiner und rumänischer Patriot. Sein politisches Denken

Obwohl Radu Grigorovici von seiner Herkunft her ein echter Bukowiner war, multiethnisch von Elternseite, multilingual durch Erziehung und kulturelle Erfahrung, stellte er sich uns Deutschen immer als überzeugter rumänischer Patriot dar. Die Eltern, welche beide sozialdemokratisch im Sinne von Marx und Engels, aber auch der Austromarxisten dachten, hätten von ihrer Einstellung her dem Sohn eher „internationalistische“ Überzeugungen vermitteln müssen. Trotzdem betrachtete Radu Grigorovici die Verwirklichung des rumänischen Nationalstaates „Großrumänien“, die Vereinigung aller Rumänen in einem gemeinsamen Staatswesen, als das zentrale Gestaltungs-element seines langen Lebens. Dies geschah über die unterschiedlichen Grundlagen ideologischer Verhältnisse der jeweils aktuellen Staatsauffassung hinaus. Von der Monarchie Österreich-Ungarn mit seinen bedeutenden rumänischen Bevölkerungsanteilen bis zu *dem* Rumänien, das sich auf den Weg in die Europäische Union begab, lebte und wollte Radu Grigorovici als rumänischer Patriot im jeweiligen Staatswesen zurecht kommen. Diese Einstellungen machten sich besonders in der Analyse und Bewertung historisch-politischer Ereignisse, Vorgänge und Entwicklungslinien bemerkbar.

So stellte er in einem Vortrag seine Skepsis zu den „Lehren“ des Bukowiner Ausgleichs von 1909/10 im Herzogtum Bukowina ganz bewusst jenen „Modellen“ entgegen, die der Autor dieses Beitrages in verschiedenen Abhandlungen²⁵ über

²⁴ Ebd.

²⁵ Vergl. Kotzian, Ortfried: Der Bukowina-Ausgleich 1910: Beispiel einer Lösung ethnischer religiöser Konflikte. In: Kaendl-Archiv. Zeitschrift des Bukowina-Instituts für den Kulturaustausch mit den Völkern Mittel- und Osteuropas. H. 9 / Neue Folge I, Jan. – März 1992, S. 11–19.

dasselbe geschichtliche Ereignis angeboten hatte. Interessanterweise nannte er diesen Diskussionsbeitrag „Die Zukunft einer Illusion“²⁶. Der Diskurs zwischen dem Autor dieses Beitrages und dem Jubilar führte schließlich dazu, die „Grundideen“ der österreichischen Ausgleichspolitik konturierter herauszuarbeiten.

Der *erste* Kerngedanke des Bukowiner Ausgleichs bestand nach meiner Erkenntnis darin, „eine politische Ordnung auf der Basis der Gleichberechtigung ... der Volksstämme zu schaffen“²⁷. Der *zweite* Kerngedanke war der Grundsatz der nationalen Selbstverwaltung oder nationalen Autonomie. Jede ethnische Gruppe oder Sprachgruppe sollte das Recht erhalten, über ihre politischen Angelegenheiten selbst zu bestimmen und diese auch zu regeln, ohne von der anderen Gruppe majorisiert zu werden. Im *dritten* Kerngedanken wurde festgelegt, dass die Autonomie nicht auf ein Territorium, also den Wohnort, sondern auf die Person als Rechtssubjekt bezogen angewandt wurde. In der politischen Theorie ist diese Konstruktion als „Personalautonomie“ bezeichnet worden. Sie bedeutet, dass jede Volksgruppe für sich ihre Probleme auf kulturellem und nationalem Gebiet selbständig und unabhängig von ihrem Wohnort und von ihrer Personenzahl lösen kann. Der *vierte* Kerngedanke war jener des „nationalen Katasters“. Es handelte sich dabei um eine Form des Bekenntnisprinzips bei der Bestimmung der nationalen Identität des einzelnen Wählers. Der *fünfte* Kerngedanke bestimmte das „Kuriensystem“ im Parlament. Es bedeutete, dass für die jeweilige Wählerklasse unterschiedliche Kurien oder Kammern den Landtag bildeten. Als *sechster* Kerngedanke des Bukowiner Ausgleichs ist das „Konkordanzprinzip“ zu nennen. Der Begriff „Konkordanz“ kommt vom lateinischen „concordantia“, was soviel bedeutet wie „Übereinstimmung“. Er meinte, dass keine ethnische Mehrheit eine ethnische Minderheit überstimmen konnte. Vielmehr musste ein Gesetz so formuliert sein, dass die Chance bestand in jeder (nationalen) Kurie eine Mehrheit zu erhalten.

Während hier der Bukowiner Ausgleich von der politischen Ideengeschichte her interpretiert wird, stellte Radu Grigorovici historisches Ergebnis und zeitgeschichtliche Wirkkräfte in den Mittelpunkt seiner Analyse. Dieses Verfahren erinnert stark an eine naturwissenschaftliche Methodik, die auf historische Vorgänge angewandt wird, was durchaus als legitim zu bezeichnen ist. „Der Begriff, dessen Zukunft wir hier untersuchen wollen, heißt Ausgleich. Er bedeutet eigentlich eine Angleichung (z. B. der Soll- und Habenseite eines Kontos). Durch Anlehnung entstand auch der Sinn von Vermittlung oder Aussöhnung“²⁸, formuliert Radu Grigorovici und weiter: „So war es damals mit dem Zauberwort Ausgleich. Da Österreich und Ungarn infolge zahlreicher Schwierigkeiten rein

²⁶ Grigorovici, Radu: Die Zukunft einer Illusion. In: Kaendl-Archiv. Zeitschrift des Bukowina-Instituts für den Kulturaustausch mit den Völkern Mittel- und Osteuropas. H. 49-50 / Neue Folge 40-41, Jan. – Juni 2002, S. 3–10.

²⁷ Glassl, Horst: Der Mährische Ausgleich. München, 1967, S. 10.

²⁸ Grigorovici, Radu: Die Zukunft, a. a. O., S. 3.

technischer Art sich mit einer Ausgleich genannten Kompromisslösung begnügen mussten, war man allgemein der Meinung, dass man auch in den oben angeführten offen stehenden Fragen in allen Ländern Österreichs leicht zu verschiedenen Ausgleichen kommen konnte. Nur standen der Verwirklichung dieser optimistischen Auffassung viele Schwierigkeiten im Wege²⁹. Grigorovici nennt hier die Sprachenfrage, die Wahlordnungen, die interethnischen Beziehungen usw.

Er meint: „Es wurde und wird noch postuliert, dass Ausgleich, welcher Art auch immer, zur Stabilisierung eines großen, multiethnischen Reiches entscheidend beitragen. Analyse und Wirklichkeit zeigen eher das Gegenteil. Die interethnischen Spannungen innerhalb eines Landes entladen sich meistens zwischen zahlenmäßig begrenzten Mitgliedern zweier Volksgruppen in räumlich und zeitlich getrennten Konflikten“³⁰.

Beim Bukowiner Ausgleich stellt Grigorovici verständlicherweise die Rolle des rumänischen Exponenten bei den Ausgleichsverhandlungen in den Mittelpunkt, den „hundertprozentig austriatreuen, hochgebildeten rumänischen Juristen und Ökonomen Aurel Onciul“³¹. Die „rumänische Karte“ spielt er schließlich auch in der abschließenden historischen Bewertung. Ein Perspektivenwechsel, die Diskussion der Positionen der anderen Nationalitäten bleibt ihm weitgehend fremd: „Als im Oktober 1918 die Doppelmonarchie auseinanderfiel, hätte bei näherer Betrachtung der Ausgleich eher zur Spaltung der Bukowina beitragen können, so paradox es auch klingen mag. Durch die zwischen den Rumänen und den Ruthenen eingeführte politische Trennung war das Zusammengehörigkeitsgefühl geschwächt worden. Jede Volksgruppe ging seine eigenen, verschiedenen Wege. Zu schwach, ihren Willen allein durchzusetzen, beurteilten die Bukowiner Rumänen die Lage richtig und wendeten sich an ihre natürlichen Verbündeten, das nun siegreiche Königreich Rumänien, das über das einzige gut bewaffnete, disziplinierte und kampferfahrene Heer dieser Gegend verfügte“³².

Radu Grigorovici: Europäer mit hohem ethischen Anspruch und Garant grenzüberschreitender wissenschaftlicher Zusammenarbeit der Bukowina-Institute

Zum Ende seines Vortrages im Jahre 2000 bei der Internationalen Studientagung der drei Bukowina-Institute aus Deutschland, der Ukraine und Rumänien in Radautz stellte der Mitbegründer und Ehrenvorsitzende des Bukowiner Forschungszentrums fest: „Für alle Rumänen und wahrscheinlich einen Teil der Ukrainer gibt es jetzt ein neues Zauberwort: «Europäische Union!» Sie soll

²⁹ Ebd., S. 4.

³⁰ Ebd., S. 5.

³¹ Ebd., S. 6.

³² Ebd., S. 7.

uns von allen Schwierigkeiten und Sorgen erlösen!“³³. Und er fordert: „Falls wir Bukowiner wirkliche Europäer werden wollen, ohne auf unsere nationalen Gefühle zu verzichten, dann müssen wir nicht nur offiziell und oberflächlich die friedliche Einstellung des einheimischen und zugewanderten Volkes vom Fremdenhass auf die Eintracht richten“³⁴. Schließlich will er, „den folgenden Generationen wünschen, so friedlich und einträchtig leben zu können, wie man erzählt, dass es seinerzeit in der Bukowina war“³⁵.

Zentrales Anliegen des Mitbegründers des Zentrums für Bukowinaforschung der Rumänischen Akademie Prof. Dr. Radu Grigorovici war es, 1992 nach der Existenz von zwei Bukowina-Instituten in Augsburg und Czernowitz, das europäische Gleichgewicht wieder herzustellen und mit der Gründung eines dritten Instituts in Radautz/Rumänien Wissenschaft und Forschung über Staats- und Sprachgrenzen hinweg sicherzustellen. Die Kooperation der drei Institute begann mit einer gemeinsamen Internationalen Studientagung 1993 in Czernowitz/Ukraine und wurde mit ähnlichen Tagungen in Augsburg, Radautz und Czernowitz bis zum Jahre 2002 fortgesetzt. Der Direktor des Bukowina-Studienzentrums der Rumänischen Akademie, Prof. Dr. Dimitrie Vatamaniuc, drückte es anlässlich des 10-jährigen Bestehens des Bukowina-Instituts Augsburg wie folgt aus: „Das Bukowina Studienzentrum pflegte von Anfang an die fruchtbarsten Beziehungen der Zusammenarbeit mit dem Augsburger Bukowina-Institut, die inzwischen, dank gemeinsamer Arbeiten auf wissenschaftlichem Gebiet bereits zu einer Tradition geworden sind. Forscher unseres Studienzentrums waren wiederholt beim Augsburger Forschungsinstitut zu Gast, ebenso waren Wissenschaftler des Augsburger Instituts...mehrfach in der Bukowina“³⁶.

Die drei Bukowina-Institute, bei deren Studientagungen Prof. Dr. Radu Grigorovici trotz seines hohen Alters immer wieder seine wissenschaftlichen Beiträge leistete, waren die „Vorreiter“ mehrerer Projekte, die unter dem Stichwort „Eurodreieck Schwaben – Nordbukowina – Südbukowina“ zusammengefasst werden konnten. Auf der wissenschaftlichen Ebene begann der grenzüberschreitende Dialog, der sich über Jugend- und Erwachsenenbegegnungen, Kulturaustausch hin zu politischer Zusammenarbeit bewegte. Die am 2. Mai 1997 unterzeichnete Regionalpartnerschaft Schwaben – Czernowitz – Suczawa war zu diesem Zeitpunkt einmalig in Europa. Die Grundlage hierfür hatte ein Projekt von 1995 bis 1997 für jeweils 12 Jugendliche der Regionen mit dem Titel „Eurodreieck“ gelegt. „Innerhalb von drei Jahren waren der Bezirk Schwaben, das

³³ Ebd., S. 9.

³⁴ Ebd.

³⁵ Ebd.

³⁶ Vatamaniuc, Dimitrie: Gute Zusammenarbeit – Grundlage fruchtbarer Beziehungen. In: Kaendl-Archiv. Zeitschrift des Bukowina Instituts für den Kulturaustausch mit den Völkern Mittel- und Osteuropas. H. 30 / Neue Folge 22, April – Juni 1997, S. 189.

Gebiet Czernowitz und der Bezirk Suczawa zu studieren, zu beschreiben, unter bestimmten Aspekten zu analysieren und zu vergleichen. Bei dieser Arbeit sollten die Teilnehmer aus den drei Regionen möglichst immer identisch sein, so dass ein Prozess des Verstehens und der Verständigung angestoßen und in Gang gehalten werden konnte³⁷. Ähnlich den Studententagungen der drei Bukowina-Institute wurde die Sprachenvielfalt der Bukowina beim Eurodreieck-Projekt unter europäischen Gesichtspunkten simuliert. Bei allen Seminarwochen wurde jeweils dreisprachig (Deutsch, Rumänisch, Ukrainisch) gearbeitet. Die Aufgaben des Dolmetschens wurden im Laufe des Projektes immer stärker auf die Teilnehmer übertragen. Noch vor Abschluss des Projektes „Eurodreieck Schwaben – Nordbukowina – Südbukowina“ unterzeichneten die Spitzenpolitiker der drei Regionen im Goldenen Saal des Augsburger Rathauses am 2. Mai 1997 feierlich eine Regionalpartnerschaft, die auf vielerlei Weise mit Leben erfüllt wird. Beim zehnjährigen Bestehen des Augsburger Bukowina-Instituts im Sommer 1998 trafen sich die Präsidenten der drei Gebiete, um konkrete Maßnahmen zu besprechen, die längst schon durch das „Eurodreieck“ in Gang gekommen waren!

Mehr als zehn Jahre danach hat sich die Struktur der Bukowina-Institute in allen Ländern gewandelt, Schwerpunkte der Tätigkeit und wissenschaftlicher Anspruch haben sich auseinander entwickelt. Die Kooperationstagungen fanden seit längerer Zeit nicht mehr statt. Rumänien ist mittlerweile EU-Mitglied und konnte die Erfahrungen des Zauberwortes „Europäische Union“ auf seinen Gehalt überprüfen. Die Ukraine sucht weiter ihren Weg zwischen Europa und dem politisch wieder erstarkten Russland, ist innerstaatlich zerrissen und droht immer mehr Menschen durch Auswanderung zu verlieren. In die europäische Partnerschaft der Bukowina mit Schwaben, die sogar noch unter dem Aspekt „Vier Regionen für Europa“ durch die Mayenne in Frankreich ergänzt wurde, ist der Alltag eingekehrt. Der Wert der wissenschaftlichen Grundlagenforschung über die Bukowina wird in Frage gestellt, die Planung und Realisierung gemeinsamer Publikationsprojekte, gemeinsamer Erfahrungsaustausch finden auf offizieller Ebene zwischen den Instituten kaum mehr statt. Der Geist eines Prof. Dr. Radu Grigorovici und die Entwicklung neuer Impulse wären dringend geboten.

Was bleibt, ist die Bukowina, jene Region mit ihren Menschen, die ihren Platz in Europa weiter suchen und finden muss. Hierfür benötigt sie Mitstreiter, wahre Europäer und Patrioten vom Schlage Radu Grigorovicis und ein Bewusstsein, das die Region überhaupt kennt und als Auftrag annimmt. Daher soll zum Abschluss dieser Gedanken erneut die Frage nach dem Bukowiner Regionalbewusstsein aufgeworfen werden.

³⁷ Kotzian, Ortfried: Von der Aktion zur Deklaration – vom Projekt Eurodreieck zur Partnerschaft Schwaben – Bukowina. In: Kaindl-Archiv. Zeitschrift des Bukowina-Instituts für den Kulturaustausch mit den Völkern Mittel- und Osteuropas. H. 35/ Neue Folge 26, Juli – Sept. 1998, S. 99.

Bukowiner Spezifika oder: Welche Besonderheiten prägen ein Bukowiner Regionalbewusstsein?

Es gibt eine Reihe von Besonderheiten in der Geschichte der Region Bukowina, Strukturen sozusagen, welche zu einer Stärkung des Bukowiner Regionalbewusstseins und zu dessen Existenz bis zur Gegenwart führten. Diese sollen in aller Kürze dargestellt werden, so wie es beim Thementag „Bukowina“ in Berlin aktuell vorgestellt wurde³⁸.

1. Mit der Erhebung der Bukowina 1849 zum Herzogtum und selbständigen altösterreichischen Kronland wurde die Idee des Regionalbewusstseins in der Bevölkerung verankert.

2. Es war dieses „phantastische Gemenge aus Ethnien, Religionen und Sprachen“, das die Identifizierung der Bevölkerung mit der Region in besonderer Weise förderte, solange der österreichische Staatsgedanke³⁹ im Sinne eines Nationalitätenstaates dieser Identifizierung einen politischen Sinn vermittelte.

3. Der österreichisch-ungarische Ausgleich von 1867⁴⁰, der das Herzogtum Bukowina der österreichischen Reichshälfte als östlichstes Kronland angliederte, förderte die Identifikation mit der Region Bukowina, da in der ungarischen Reichshälfte trotz einer multiethnischen Struktur der neue ungarische Nationalismus im Einheitsstaat gepflegt wurde. Auch die politische Repräsentanz, die politische Kultur im Parteiensystem war in der ungarischen Reichshälfte der Doppelmonarchie erheblich geringer als in der österreichischen.

4. Die Einführung eines eigenen Bukowiner Landtages 1861 förderte nicht nur das positive Zusammenleben der verschiedenen Bevölkerungsgruppen der Bukowina, sondern auch das Bukowiner Regionalbewusstsein.

5. Mit dem Erlass des Staatsgrundgesetzes für die österreichische Reichshälfte, also einer neuen Verfassung 1867⁴¹ nach der Teilung der Monarchie, wurde in Art. 19 „Alle Volksstämme des Staates sind gleichberechtigt und jeder Volksstamm hat ein unverletzliches Recht auf Wahrung und Pflege seiner Nationalität und Sprache“ „eine grundlegende Norm des Nationalitätenrechtes“⁴² festgelegt. Damit hatte die Landesautonomie der Bukowina staatsrechtliche Grundlagen erhalten. Hugelmann nannte den Art. 19 ein „Verheißungsgesetz“⁴³. Die österreichische Staatsidee war eindeutig über- oder multinational geworden.

³⁸ Thementag Vergessene Regionen: Die Bukowina, a. a. O. (Anm. 8).

³⁹ Zum österreichischen Staatsgedanken: Hallabrin, Otto-Friedrich u.a., a. a. O., S. 454–463 (Anm. 15).

⁴⁰ Vergl. dazu: Kotzian, Ortfried: Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wolhynien, Galizien, der Bukowina, Bessarabien, der Dobrudscha und in der Karpatenukraine. Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat Bd. 11, München 2005, S. 151–154.

⁴¹ Ebd., S. 151.

⁴² Hugelmann, Karl Gottfried (Hg.): Das Nationalitätenrecht des alten Österreich. Wien – Leipzig 1934, S. 81.

⁴³ Ebd., S. 83.

6. Die Errichtung eines multiethnischen Volksschulwesens⁴⁴ führte zur Identifikation mit der Region Bukowina als „lebensweltliche Kategorie“. Die Besonderheiten dieses Schulwesens lassen sich an den alljährlichen Berichten des Bukowiner Landesschulrates ablesen.

7. Die Eröffnung der „Alma Mater Francisco Josephina“⁴⁵ in Czernowitz bedeutete für die Akademiker das, was das multiethnische Schulwesen für die Gesamtbevölkerung der Bukowina darstellte: Den Stolz auf die Ausbildung an einer eigenen Landesuniversität! Wirft man das Ansehen des Bildungsbürgertums der damaligen Zeit in die Waagschale, so lässt sich erkennen, wie sich die Zugehörigkeit zu einer akademischen Hochschule (Universität) in das Bewusstsein einprägte.

8. Mit dem Bukowiner Ausgleich⁴⁶ vom 26.05.1910 verstärkte der Bukowiner Landtag seine Bemühungen, den nationalen Strömungen in der Bukowina entgegen zu wirken und auf diese Weise die politische Repräsentanz der einzelnen Völker der Bukowina zu sichern. Zu diesem Zeitpunkt drückte das Bukowiner Regionalbewusstsein auch die Genugtuung darüber aus, dass man, da in einem besonderen ethnischen „Geflecht“ lebend, gemeinsam Lösungen für politische Konflikte gefunden hatte.

9. Großen Anteil an der Ausbildung des Bukowiner Regionalbewusstseins hatten die Juden⁴⁷. Sie emanzipierten sich nach der Errichtung des Kronlandes Bukowina im von ihnen als „Goldenes Zeitalter“ bezeichneten historischen Zeitraum von 1849 bis 1918 an die deutsche Sprache und Kultur.

10. Zum Zusammenleben zwischen Juden und Deutschen in der Bukowina analysierte der Czernowitzer Universitätsprofessor Dr. Wilhelm Kosch in den „Neuen Jüdischen Monatsheften“ wie folgt im Jahre 1916: „Wir Bukowiner ohne Unterschied der Nationalität und Partei kennen im Grunde keinen Antisemitismus und Philosemitismus, keine Assimilationsjuden und «Judenliberale»... Wir Bukowiner kennen nur Juden, Deutsche usw. und nichts anderes. Das genügt uns für den Aufbau und die Durchführung unserer Politik“. Und er fasst zusammen: „Vielleicht lernen die großen Gesetzesgeber aus der kurzen Geschichte der kleinen Bukowina, wie man zu regieren hat, um ein einträchtiges Miteinander und Füreinander statt Gegeneinander und Auseinander zu erzielen“⁴⁸. Das ist der besondere Beitrag der Bukowina zur politischen Kultur Europas.

11. Die Folgen des 1. Weltkrieges für die Bukowina⁴⁹ änderten auch den Zugang der Bevölkerung zum Bukowiner Regionalbewusstsein. Obwohl die

⁴⁴ Vergl. dazu: Kotzian, Umsiedler, a. a. O., S. 151–154.

⁴⁵ Ebd., S. 154–155.

⁴⁶ Ebd., S. 155–159.

⁴⁷ Vergl. Ebd., S. 162–165.

⁴⁸ Kosch, Wilhelm: Juden und Deutsche in der Bukowina. In: Neue Jüdische Monatshefte. Zeitschrift für Politik, Wirtschaft und Literatur in Ost und West. I. Jg., H. 6, 25. 12. 1916, S. 150f.

⁴⁹ Vergl. Kotzian, Umsiedler, a. a. O., S. 166ff.

Bukowina die am höchsten entwickelte Region war, welche nach den Friedensverträgen von Paris an den neuen Staat Großrumänien angeschlossen wurde, gab es nun für die Bevölkerung der Bukowina eine völlig neue Situation. Es gab ein Staatsvolk, die Rumänen und zahlreiche Minderheiten im Nationalstaat Großrumänien. Das Bukowiner Regionalbewusstsein der Zwischenkriegszeit beschränkte sich auf den Kampf um die Minderheitenrechte der nichtrumänischen Völker und Volksgruppen.

12. Identitätsstiftend für die Bukowiner Völkervielfalt während der Zeit des 2. Weltkrieges war das gemeinsame Erleben fast aller ethnischen Gruppen der Bukowina von Flucht, Umsiedlung, Deportation und Vertreibung⁵⁰.

13. Träger des Bukowiner Regionalbewusstseins während der Zeit der marxistisch-leninistischen Ideologie in der Sowjetunion und Rumänien nach dem Zweiten Weltkrieg waren nun weniger die Bewohner der nun zweigeteilten Bukowina, sondern die Bukowiner in aller Welt: Die Buchenlanddeutschen in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich⁵¹, die Bukowiner Juden in Israel⁵² mit ihrer deutschsprachigen Zeitung „Die Stimme“, die Bukowiner in den USA, Kanada oder Brasilien⁵³, die Bukowiner Rumänen und Ukrainer im Exil. Stumm blieben die Bukowiner in der UdSSR oder im Rumänien Ceaușescu. Ebenfalls nicht wahrnehmbar waren bis zur Wende jene Buchenlanddeutschen, die in der DDR eine neue Heimat gefunden hatten, wie auch die umgesiedelten Bukowiner Polen und Ungarn.

14. Nach der Wende 1989 bis 1991, der rumänischen Revolution mit dem Sturz der Ceaușescu-Diktatur und dem Zerfall der Sowjetunion und der Unabhängigkeit der Ukraine, diente das Bukowiner Regionalbewusstsein der Bevölkerung und der Politik bzw. den Politikern in der Nord- und Südbukowina als Anknüpfungspunkt für die Belebung internationaler Kontakte in alle Welt. Die gemeinsamen historischen Erfahrungen – positiv wie negativ – in und mit der Bukowina spielten dabei eine tragende Rolle. „Wir sind doch Bukowiner“, „Wir kennen uns“, „Wir verstehen uns“. „Wie können wir dieses Bewusstsein für die Zukunft der Menschen und der Region Bukowina in Rumänien und der Ukraine fruchtbar machen?“, wurde gesagt und gefragt.

15. Die Entwicklung der drei Bukowina-Institute in Deutschland, Rumänien und der Ukraine, allesamt in der Wendezeit gegründet, wird zukünftig zeigen, wie sich das Bukowiner Regionalbewusstsein zu Beginn des Transformationsprozesses

⁵⁰ Vergl. ebd., S. 179–181.

⁵¹ Ebd., S. 182–184.

⁵² Ebd., S. 198–200.

⁵³ Ebd., S. 187–191; für USA und Kanada: Keel, William/Rein, Kurt (Hg.): German Emigration from Bucovina to the Americas. Results of the investigations and a guide to further research. Augsburg–Lawrence–Kansas 1996 (engl.) und Kotzian, Ruth Maria: The Emigration of Bucovina-Ewmsans to the United States of America (1880-1914). Augsburg 1993 (engl.); für Brasilien: Celestino, Ayrton Gonçalves: Os Bucovinos do Brasil, Rio Negro – Paraná 2002 (portug.)

nach einer Phase der Orientierungslosigkeit im neuen demokratischen Gesellschaftssystem (im rumänischen Teil der Bukowina) und der Euphorie der Befreiung von „sowjetischem Joch“ (im ukrainischen Teil der Bukowina) in ein europäisches Regionalbewusstsein überführen lässt. Vielleicht wird sich das Bukowiner Regionalbewusstsein gegenüber den neuen Nationalismen in Rumänien und vor allem der Ukraine als resistent (widerstandsfähig) genug zeigen, um als Identifikationsfaktor für die Menschen der Bukowina zu überleben. Dies wäre dann die Sicherung der Existenz der Bukowina-Institute in Czernowitz und Radautz für eine gedeihliche Zukunft in Europa.

16. In der Gegenwart hat die „Entdeckung“ der „literarischen Provinz Bukowina“ mit den Autoren Rose Ausländer, Paul Celan, Alfred Margul-Sperber, Gregor von Rezzori, Georg von Drozdowski, Selma Meerbaum-Eisinger u. v. a. und deren Erforschung und Rezeption vor allem im deutschsprachigen Mitteleuropa zu einem hohen Bekanntheitsgrad der Bukowina in der europäischen Öffentlichkeit beigetragen. Dies interessierte die Presse ebenso wie Dokumentarfilmer aus den verschiedensten Ländern. Die Medien der modernen Zeit sind es, welche bedeutende Bukowiner Persönlichkeiten nicht in Vergessenheit geraten lassen und dem Bukowiner Regionalbewusstsein eine Chance für die Zukunft eröffnen.

Eine Bukowiner Persönlichkeit, deren Leben und Leistung der Erinnerung wert ist und die nicht in Vergessenheit geraten darf, ist jene von Prof. Dr. Radu Grigorovici!

ACADEMICIANUL RADU GRIGOROVICI, DE LA FIZICĂ LA ISTORIA BUCOVINEI

D. VATAMANIUC

Academicianul Radu Grigorovici, între fondatorii Institutului Național „Bucovina” acum două decenii, se orientează de la fizică spre istoria Bucovinei în împrejurări despre care nu este locul să vorbim acum și aici. Este mai important să relevăm faptul că orientarea academicianului Radu Grigorovici de la fizică spre istoria Bucovinei se înscrie ca a doua epocă – și ultima – în activitatea sa științifică.

Problema care stă în atenția academicianului Radu Grigorovici când întreprinde cercetările sale în legătură cu Țara de Sus a Moldovei, anexată de Imperiul Habsburgic în 1775 și pe care avea să o numească „Bucovina”, privește evidența populației. Aici stă și explicația că cel dintâi recensământ, *Beschreibung des Bukowiner Districts* [Descrierea districtului Bucovina], este făcut în 1775 de generalul Gabriel Splény von Mihálydy, guvernatorul militar al noii provincii anexate la Imperiul Habsburgic. Cea de-a doua lucrare din istoria Bucovinei care stă în atenția academicianului Radu Grigorovici este *Beschreibung der Buccowina und deren innern Verhältniss* [Descrierea Bucovinei și a stării ei lăuntrice], memoriu întocmit de Vasile Balș, om politic bucovinean, adresat Curtii din Viena în 1780. Academicianul Radu Grigorovici se ocupă și de descrierea lui Ioan Budai-Deleanu, funcționar în Galiția, *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina* [Scurte observații asupra Bucovinei] din 1813, publicată și de Gh. Bogdan-Duică în „Gazeta Bucovinei”, cu aprecieri critice.

Cele mai mari dificultăți le întâmpină academicianul Radu Grigorovici în prezentarea recensământului generalului Splény, privind atât modul cum este editat de Johann Polek, cercetătorul german, în 1893, cât și a limbii germane în care este redactat. Ofițer de cameră, de origine maghiară, apropiat de Curtea imperială, se familiarizase cu limba franceză și își însușise, în școlile prin care trecuse, limba latină. Stăpânea însă, destul de aproximativ, limba germană. Nimic nu ilustrează mai bine această situație decât tabelul lui Splény privind localitățile din Bucovina, unde numirile sunt pocite îngrozitor în înregistrarea lor în germană. Academicianul Radu Grigorovici, venind din disciplinele exacte, introduce ordine în prezentarea acestui recensământ și, cunoscător desăvârșit al limbii germane, aduce textul din original mai aproape de noi, îl dă într-o excelentă traducere și explică, pe cât

posibil, cuvintele și expresiile obscure și cu înțelesuri nedefinite. Ediția vine și cu un *Index german-român*, paralel cu cel al lui Splény, prin care îl face lizibil și aplicabil în identificarea localităților.

Cele trei recensăminte au și o trăsătură comună, cum se desprinde din analiza lor întreprinsă de academicianul Radu Grigorovici. Înregistrarea populației Bucovinei, noua provincie a Imperiului Habsburgic, se făcea din considerente economice. Se aveau în vedere veniturile pe care le putea aduce pentru casieria imperială.

Ediția primelor recensăminte din Bucovina prezintă însemnătate și într-o altă privință. Venea să răspundă ediției ucrainene întocmită în afara ținutei științifice: se omiteau părțile favorabile românilor și se subliniau cele negative.

Academicianul Radu Grigorovici retipărește contribuțiile sale științifice privind Bucovina într-un volum, căruia îi dă și un titlu semnificativ, *Bucovina între milenii*, la Editura Academiei Române, în 2006. Întâlnim aici studiul despre cele trei recensăminte întocmite de Gabriel Splény, Vasile Balș și Ioan Budai-Deleanu, cu tot aparatul critic de la prima tipărire în „Analele Bucovinei”, precum și studiul privind lucrarea lui Balthasar Hacquet, *Neueste physikalisch-politische Reisen in den Jahren 1788 și 1789 durch die Dacischen und Sarmatischen oder Nördlichen Karpathen* [Recentele călătorii fizico-politice ale lui Hacquet în anii 1788 și 1789 prin Carpații Dacici și Sarmatici sau Carpații Nordici], tipărită în volum, mai întâi la Rădăuți, în 2002. Se face loc în ediția *Bucovina între milenii* cuvântărilor la ședințele festive, mărturiilor autobiografice și comunicărilor la diferite sesiuni științifice. Se alătură cercetărilor privind recensămintele austriece din Bucovina *Studiul critic al recensământului austriac din 1880, cu privire la populația din Bucovina*, publicat și el, mai întâi, în „Analele Bucovinei”. Recensământul austriac din 1880 este prezentat comparativ cu statisticile austriece ale populației din Bucovina din 1772, 1774 și 1775. Datele înscrise în aceste recensăminte și în cel din 1880, ilustrate și prin hărți, planșe, tabele și figuri, conduc la concluzia că recensământul din urmă se caracterizează prin „manipularea” datelor statistice. Tot în ediția *Bucovina între milenii* găsim și cele două studii, *Das Modell Bukowina* [Modelul Bucovina] și *Die Zukunft einer Illusion* [Viitorul unei iluzii], demonstrație remarcabilă în toate privințele. Bucovina nu poate fi privită ca exemplu pentru raporturi ideale interetnice și nici propusă model pentru Uniunea Europeană. Academicianul Radu Grigorovici dăruiește un mit, cu care se mai amăgesc unii dintre contemporanii noștri.

Arătam, la începutul acestor însemnări, că trecerea academicianului Radu Grigorovici de la fizică la istoria Bucovinei se înscrie ca a doua etapă – și ultima – în activitatea sa științifică. Academicianul Radu Grigorovici va fi însă și în viitor în Bucovina prin studiile sale și se vor întoarce la ele cercetătorii care vor veni după noi în această provincie românească nedreptățită de istorie.

DESCENDENȚI AI FAMILIILOR FLONDOR ȘI HURMUZACHI

D. VATAMANIUC

Studiile care s-au tipărit în ultima vreme specifică sau lasă să se înțeleagă că cele două familii bucovinene, cu vechi tradiții și rol important în viața politică, socială și culturală în Țara de Sus a Moldovei, s-au stins din viață.

Aurel Constantin Ritter Onciul, înrudit prin mama sa cu familia Flondor și nepot al lui Aurel Onciul, cunoscutul om politic de la începutul secolului trecut, ne trimite o scrisoare din Nürnberg (Germania), unde locuiește și în care atrage atenția asupra informațiilor incomplete cu privire la cele două familii bucovinene, cu descendenți până în zilele noastre. Publicăm scrisoarea ca o completare a informațiilor la lucrările apărute până acum, însă și ca o mărturie din care se vede, o dată mai mult, că mijloacele noastre de documentare continuă să fie deficitare.

Omitem din scrisoare trimerile la persoanele pe care le are în vedere și reproducem informațiile privitoare la urmașii celor două familii.

„Breaza, 25 mai 2003

[...] George Flondor nu este ultimul reprezentant al familiei sale și, cu moartea lui, survenită la 1976, nu se stinge această familie, deoarece Nicu Flondor, fratele mai mic al lui Tudor și Iancu, căsătorit cu o fată a familiei Grigorcea, a avut doi fii și o fiică. Radu, fiul cel mare, a îmbrățișat cariera diplomatică și a murit fără a lăsa urmași; doar fiul mai mic, Alexandru, căsătorit cu contesa de origine poloneză Lazanski, a avut doi copii, pe Maria, născută în 1928, și pe Nicolae, născut în 1933. Acesta din urmă locuiește în prezent în satul Zaharești – comuna Stroiești, de lângă Suceava, unde și-a redobândit moșia familiei sale. [...]

În ceea ce privește pe Nicu Flondor, acesta s-a căsătorit, la 31 oct. 1943, la Cernăuți, cu mama mea, Ana și, împreună ne-am refugiat, în martie 1944, la Brașov. În septembrie 1947, Nicu Flondor moare la Brașov, mormântul său se găsește în cimitirul din Schei, lângă Biserica Sf. Nicolae.

În ceea ce privește familia Hurmuzachi și aici avem urmași în viață: deoarece Constantin Hurmuzachi, profesor entomolog la Universitatea din Cernăuți și frate al lui Alexandru, ultimul căpitan al țării până la 1918, a avut doi copii cu Zola Kalmuțchi, și anume pe Nicolae și fata Alice.

Nicolae, născut în 1913, a studiat dreptul la Cernăuți și a fost bibliotecar la universitate. S-a căsătorit, în anul 1946, cu Gisele Silmen, de origine germană, la Dumbrăveni, jud. Târnava Mică și ei au 3 copii – o fată și doi băieți, Nicolae și Alexandru. Ei trăiesc acum în Germania, primul la Hersbruck – Nürnberg, al doilea la Bamberg. Deci nici neamul Hurmuzăcheștilor nu s-a stins.

Din păcate, nici unul dintre ultimii urmași ai Flondorenilor și Hurmuzăcheștilor nu au urmași în linie bărbătească. Numai Nicolae, fiul mai mare al lui Nicolae, fiul lui Constantin, are două fete.

Aurel Onciul”

Din această scrisoare, se vede că Alexandru, din familia Flondor, trăiește la Zaharești, comună nu departe de Suceava, unde și-a redobândit proprietățile.

BUKOWINA-INSTITUT ÎNTR-O NOUĂ ETAPĂ A DEZVOLTĂRII SALE

D. VATAMANIUC

Bukowina-Institut s-a înființat în 1988, ca o instituție privată, și a grupat în jurul său comunitatea germană repatriată în 1940, precum și personalități ale vieții politice și culturale din Germania și din alte țări ce se interesau de problemele Bucovinei.

Institutul din Augsburg, condus de Otfried Kotzian și având un număr restrâns de cercetători – Luzian Geier și Otto Hallabrin – își formează, în cursul anilor, un cerc larg de colaboratori din universitățile germane, dar și din alte sectoare ale vieții politice și culturale. Orientarea acestora contribuie, în mare măsură, la prestigiul instituției.

Bukowina-Institut își desfășoară activitatea în mai multe direcții. Institutul de cercetare scoate o revistă, „Kaindl-Archiv”, care publică studii și articole despre Bucovina, dar este și un buletin informativ privind comunitatea germană repatriată în 1940. Un loc important în activitatea instituției îl ocupă reuniunile internaționale, la care participă și Centrul de Studii „Bucovina” din Rădăuți și Centrul de Studii Bucovinene de pe lângă Universitatea din Cernăuți. Două dintre aceste reuniuni internaționale se țin la Rădăuți, în mai – iunie 1996 și septembrie 2000, și lucrările lor le tipărim în română, germană și ucraineană, în numere speciale din „Analele Bucovinei”, în 1997 și 2002.

Excursiile științifice în Bucovina se înscriu ca a doua parte a activității instituției din Augsburg. Organizate în foarte bune condiții, la ele participă și membrii instituției noastre. Otfried Kotzian, organizatorul acestor excursii științifice, se remarcă întotdeauna ca un excelent cunoscător al locurilor și oamenilor din Bucovina istorică. Constatările care se fac în aceste excursii științifice în nordul Bucovinei sunt relevante pentru vitregia vremurilor în care trăim. Localitățile germane, cu o viață economică bogată înainte de 1940, au fost șterse de pe fața pământului. Mai amintesc de existența lor bisericile, altădată în centrul satului, acum în ruină, în câmp pustiu.

Bukowina-Institut intră într-o nouă etapă în activitatea sa din ultima vreme. Schimbarea cea mai importantă o constituie trecerea la Universitatea din Augsburg. Statutul său de instituție privată se schimbă în statutul unei instituții de stat, de grad

academic, cum este și a noastră. Ortfried Kotzian primește alte însărcinări și, dintre cercetători, Luzian Geier își continuă activitatea și în noua situație. La conducerea institutului, acum secțiune a Universității din Augsburg, vine profesorul Reinhard Werner, cunoscător al limbii române, ca și predecesorul său, și autor al unor cercetări esențiale despre Eminescu și Caragiale, îndeosebi despre arta stilistică a lui Caragiale. Se preocupă și de aromână, tot sub raport stilistic. Lucrările sale se tipăresc în caiete speciale, sub egida Centrului Studien zur rumänische Sprache und Literatur. În întâlnirea noastră comună de lucru, ținută la Rădăuți, am luat cunoștință de sarcinile ce revin instituției din Augsburg, o dată cu încadrarea sa în schema universității bavareze. Am convenit asupra activității noastre viitoare și o întrevedem bogată și benefică pentru amândouă părțile, cum a fost și până acum.

IDENTITATEA NAȚIONALĂ, INTEGRAREA EUROPEANĂ ȘI ROMÂNII DIN UCRAINA

ȘTEFAN PURICI

Integrarea europeană presupune racordarea statelor central și sud-est europene la valorile și normele Europei Occidentale, valori și norme întemeiate pe pluralism politic, participare socială, supremația legii, primordialitatea drepturilor omului, concurența liberă, egalitatea șanselor, laicitatea statului etc. Națiunile occidentale au renunțat, într-o mare măsură, la principiul independenței statale, considerând a fi mult mai util și rațional principiul interdependenței. În schimb, în estul Europei, independența și suveranitatea continuă să definească identitatea atât la nivelul elitei politice, cât și la acela al cetățeanului obișnuit. De aici rezultă și atitudinile diferite față de identitățile naționale, culturale, sexuale, sociale ș.a.

Integrarea europeană, identitatea națională și politicile culturale s-au aflat în centrul dezbaterii organizate la Rădăuți, în ziua de 1 iulie 2005, de către Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei. Conceput ca o relansare a dialogului între românii din sudul și cei din nordul Bucovinei, simpozionul s-a desfășurat în paralel cu Festivalul Internațional de Folclor „Arcanul”. În acest context, întemeindu-se pe colaborarea dintre Centrul de Studii și Primăria Municipiului Rădăuți, datorită căreia s-au putut asigura cazare și masă pentru trei zile, fuseseră din timp trimise invitații următorilor lideri și formatori de opinie din regiunea Cernăuți: Arcadie Opaiț (președintele Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, regiunea Cernăuți), Aurel Constantinovici (președintele Asociației Științifico-Pedagogice „Aron Pumnul”, Ucraina), Ion Popescu (președintele Asociației Interregionale „Comunitatea românească din Ucraina”), Vitalie Zăgrea și Cristian Hlopina (Liga Tineretului Român „Junimea”, regiunea Cernăuți), Petru Grior (președintele Societății victimelor represiei staliniste „Golgota”, regiunea Cernăuți), Ilie Tudor Zegrea (președintele Uniunii Scriitorilor Români din regiunea Cernăuți), Vasile Tărățeanu (președintele Fundației „Casa Limbii Române”, regiunea Cernăuți; redactor șef al periodicului „Arcașul”), Dumitru Covalciuc (președintele Societății Culturale „Arboroasa”, regiunea Cernăuți; vicepreședinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, regiunea Cernăuți; redactor-șef al revistei „Țara Fagilor”), Gheorghe Jernovei

(șeful Catedrei de limba română de la Universitatea „Yurii Fedkovici” din Cernăuți), Alexandrina Cernov (directorul Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuți; redactor-șef al revistei „Glasul Bucovinei”), Nicolae Toma (redactor-șef al periodicului cernăuțean „Zorile Bucovinei”), Simion Gociu (redactor-șef al săptămânalului republican „Concordia”).

În pofida insistențelor organizatorilor (au fost trimise e-mail-uri, au fost date mai multe telefoane), răspunsul românilor cernăuțeni a fost unul mai puțin solidar. Dacă doamna Alexandrina Cernov a comunicat că o imprevizibilă intoxicație alimentară o împiedică să se deplaseze din Cernăuți, iar liderii junimiști n-au onorat propria confirmare privind sosirea la Rădăuți, alți reprezentanți ai elitei intelectuale nord-bucovinene nu au binevoit să confirme sau să infirme participarea la lucrările simpozionului organizat sub egida Academiei Române. Drept urmare, după ce, în prealabil, confirmaseră disponibilitatea, din delegația cernăuțeană au făcut parte domnii Gheorghe Jernovei, Aurel Constantinovici, Petru Grior și Nicolae Toma, nume cunoscute pentru demersurile lor în planul conservării și afirmării demnității comunității românilor din Ucraina. Alături de aceștia s-a aflat și prof. Romeo Săndulescu, Consulul General al României la Cernăuți.

Având în vedere semnificațiile tematicii simpozionului, problemele extrem de actuale ce urmau a fi dezbătute, importanța dialogului dintre românii din afară și cei din Țară, rămâne de neînțeles atitudinea conducerii Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, cu sediul în Rădăuți, care a fost reprezentată doar prin prof. Petru Bejinariu, dar și cea a autorităților locale, care au modificat parțial programul manifestărilor prilejuite de Ziua Municipiului și, din acest motiv, anumite acțiuni s-au prelungit, suprapunându-se cu simpozionul; prezența viceprimarului Ilie Sarcinschi a demonstrat că Primăria este conștientă de necesitatea construirii în Rădăuți și a unui proiect cultural-științific, pe lângă cele administrativ, social, economic, etno-folcloric, însă optica potrivit căreia Centrul de Studii „Bucovina” organizează manifestări destinate strict unui public elitist este una ce nu poate contribui la derularea unei cooperări fructuoase între administrație și știință.

Proiectul Europei unite se întemeiază, pe lângă alte multe principii, pe cel al respectului demnității umane și al asigurării drepturilor comunităților locale, minoritare, religioase în contextul în care fenomenul globalizării tinde să dizolve particularitățile și să creeze condiții uniforme pe întreaga planetă. În acest cadru, perspectivele comunității/comunităților românești din Ucraina merită a fi analizate și dezbătute pe larg atât de către specialiștii în diverse domenii, cât și de reprezentanții societății civile.

După dezintegrarea Uniunii Sovietice, Ucraina a moștenit importante grupuri etnice minoritare, multe dintre acestea (rușii, românii, ungurii ș.a.) având organizate instituții culturale, presă, rețele de învățământ în limba maternă. Ținând cont de absența tradiției statalității, după 1991 guvernanții de la Kiev au promovat

politica edificării națiunii politice ucrainene. Justificată din perspectiva proclamării independenței Ucrainei, aceasta a fost adeseori, în special între campaniile electorale, direcționată spre ucrainizarea populației acestui stat. În acest sens, pe lângă transformarea unor școli cu limba rusă de instruire în școli cu predarea în limba ucraineană – măsură firească în localitățile în care majoritatea locuitorilor sunt de origine etnică ucraineană –, au fost adoptate măsuri vizând ucrainizarea educației în zonele în care neucrainenii constituie tradițional majoritatea populației și în care s-au bucurat, chiar și în timpul regimului comunist, de anumite drepturi și libertăți etno-culturale. În multe regiuni ale Ucrainei, inclusiv în Cernăuți și Odesa, autoritățile nu s-au mulțumit cu reducerea numărului de ore la radioul și televiziunea publică în limbile minorităților, cu introducerea – explicabilă și necesară – în curricula școlară a unui număr important de ore pentru studierea și însușirea limbii și literaturii ucrainene, ci au urmărit trecerea totală a instrucției în limba ucraineană sau impunerea treptată a predării unor obiecte în limba de stat, marginalizarea organizațiilor național-culturale ale minorităților etnice, tolerarea unor atacuri xenofobe în presa ucraineană de orientare naționalistă, tergiversarea soluționării unor demersuri legitime ale comunităților minoritare, manipularea datelor statistice în scopul amânării luării unor decizii în favoarea identităților naționale neucrainene etc. În același timp, proiectul românesc de susținere a conaționalilor din afara granițelor, în special a celor din fostul spațiu comunist, a fost unul extrem de palid, inconsecvent și, în unele perioade, ca și inexistent. Vechile mentalități (să nu supărăm vecinii mai puternici), incompetența (de românii de la granițele de est și nord ale României se ocupau și persoane care confundau Cernăuțiul cu Chișinăul și Bucovina cu Basarabia), inerția, lipsa de perspicacitate a unor responsabili din diversele structuri de la București, coroborate cu presiunea, adeseori agresivă, a diplomației kievene și a autorităților ucrainene locale au condus la constituirea unei imagini false privind dezinteresul sau slaba preocupare a României față de comunitățile românești din jurul hotarelor sale. În acest context, nici implicarea organizațiilor nonguvernamentale din România, nici potențialul lor uman și material nu au fost în stare să suplinească absența unei politici oficiale în acest plan.

Pentru a justifica neimplicarea în susținerea românilor din Ucraina, pasivitate cauzată în unele cazuri de insuficiența mijloacelor financiare, mulți dintre responsabili de programele pentru românii din afară susțineau că nu au parteneri de dialog, dată fiind prezența unui număr impresionant de organizații românești între care nu există înțelegere, ceea ce face dificilă conlucrarea cu atâția actori. Condiția pentru inițierea colaborării era legată, de regulă, de stabilirea unui consens și de depășirea adversităților existente între diverși lideri ale societăților din Ucraina, obiectiv imposibil de realizat din mai multe cauze obiective și, mai ales, subiective. Din acest motiv, structurile mandatate cu gestionarea problematicii românești își declinau competența, transferând responsabilitatea pe umerii românilor

din afară, dezbinați nu din propria lor voință. Este puțin ciudat faptul că, având în țară o practică veche de peste un deceniu, susținerea românilor din jurul frontierelor țării nu s-a pus, în pofida unor sugestii mai vechi, pe temeliile sprijinirii punctuale, pe bază de proiecte. În acest caz, nu are importanță cine este propunătorul programului, ci impactul său și beneficiile pentru comunitatea locală. Astfel, pentru a face ceva concret și util nu trebuie de așteptat decenii și secole până ce între românii din afară se va instaura armonia (care nu există nici în interiorul țării, dar nici în cazul altor națiuni, fiindcă diversitatea culturală, dreptul la opinie, interesele diferite și alți factori nu vor permite niciodată crearea unei societăți compusă din oameni care să gândească, să simtă și să acționeze identic).

Evident, o parte din vină pentru neîmplinirile românilor din Ucraina cade pe elita ridicată din rândurile acestora. Autosuficiența, compromisurile nejustificate, neimplicarea, obediența, acceptarea manipulării, complicitatea, invidia, perfidia sunt trăsături de care mulți dintre liderii românilor din Ucraina, nu s-au putut debarasa. Și mai gravă este absența unei viziuni, lipsa de pregătire în plan politic a conducătorilor destinilor comunității românești din Ucraina, fragilitatea și relativa lipsă de combativitate a tinerei generații ș.a. Aceste carențe s-au făcut vizibile pe parcursul campaniei electorale din toamna anului 2004, în perioada postelectorală românii cernăuțeni având de făcut față efectelor negative ale atitudinii propriilor lideri.

În toamna anului trecut, victoria în alegerile prezidențiale a fost disputată între Viktor Ianukovici, deținător al funcției de prim-ministru, reprezentant al „regimului Kucima” – caracterizat, pe lângă altele, de promovarea unei politici de ucrainizare graduală a minorităților etnice și de menținere a Ucrainei cât mai departe de NATO și Uniunea Europeană –, și Viktor Iușcenko, fost prim-ministru, lider al opoziției, reprezentant al taberei naționalilor ucraineni, persoană care a pledat pentru constituirea unei națiuni ucrainene puternice, respectarea legii, integrarea în Uniunea Europeană și în NATO. Speriați, probabil, de perspectiva instalării unui președinte provenind din rândurile naționaliștilor, dar și sub presiunea aparatului administrativ în funcție la acea dată, mulți dintre liderii românilor bucovineni (ca și cei din nordul Maramureșului istoric sau din sudul Basarabiei – regiunea Odesa) s-au implicat direct în campania electorală, susținând cu fervență candidatura lui Viktor Ianukovici, uitând că guvernul respectiv nu a ținut cont de revendicările național-culturale ale românității din Ucraina, promovând o deznaționalizare lentă, dar sigură, a minorităților etnice (exemplele cu înființarea unor clase cu predarea totală în limba ucraineană în satele românești sunt una dintre dovezile acestei practici). Celălalt candidat inspira la fel de puțină încredere, ținând cont de forțele interne care îl susțineau. Dar, potrivit zicalei, românii „aveau de ales între două rele”. În acest sens, politica de apropiere și integrare în structurile europene și euroatlantice, principiul respectării legilor țării și a legislației europene promovate de tabăra lui Viktor Iușcenko reprezentau niște posibile instrumente de care românii (dar și alte grupuri etnice) puteau uza pentru a-și proteja propria identitate.

Însă miza făcută doar pentru un singur candidat a avut consecințe dezastruoase pentru românii din Ucraina. S-a observat că, cel puțin la nivelul regiunii Cernăuți, unde există o puternică tradiție culturală românească, experiența trecutului bucovinean a fost ignorată. Spre exemplu, în perioada administrației habsburgice, până la constituirea propriilor partide politice, românii bucovineni aveau influenți reprezentanți în cele două partide austriece, centralist și autonomist. De pildă, frații Hurmuzachi – liderii revoluției pașoptiste – au aderat, ulterior, unii la centraliști, alții la autonomiști. Pe această cale se asigura continua participare a elitei românilor la actul legislativ și decizional în Bucovina și în Austria. Și nimănui nu-i trecea prin cap să-l catalogheze pe membrul celui alt partid austriac drept „trădător”. În toamna anului 2004, cu foarte puține excepții, majoritatea liderilor românilor cernăuțeni au susținut candidatura lui Viktor Ianukovici, adică tabăra care a suferit, în urma intervenției organismelor internaționale care au condamnat presiunile exercitate asupra electoratului și falsificările grosolane, un eșec rușinos. Neutralitatea unora dintre liderii bucovineni (Arcadie Opaț), susținerea lui Viktor Iușcenko în al treilea tur de scrutin (oficial, al doilea, după invalidarea celui de-al doilea tur) de către Ion Popescu nu aveau cum să modifice impresia că românitatea din Ucraina a susținut tabăra perdantă și, deci, a fost împotriva echipei victorioase. Drept urmare, după încheierea alegerilor și demararea schimbărilor la nivelul puterii executive, românii s-au pomenit a fi excluși din calculele politice. Astfel, chiar și în raioanele cu majoritate românească, în fruntea administrațiilor locale au fost desemnați reprezentanți ai neromânilor deoarece marea majoritate a românilor care puteau spera – datorită competenței, pregătirii profesionale și sociale – la obținerea unei funcții în structurile executive la nivelul raioanelor și regiunii s-au aflat în tabăra care a luptat împotriva actualului președinte Viktor Iușcenko. Iar în Ucraina, unde sistemul politic a fost construit sub forma republicii prezidențiale, administrațiile raionale și regionale sunt subordonate și controlate de către administrația prezidențială.

Sperăm că din această lecție usturătoare vor fi trase învățămintele de rigoare. Mai ales că urmează, în primăvara anului 2006, alegerile locale și cele parlamentare (din 2002 românii nu mai au, în Rada Supremă, un deputat de aceeași etnie care să le reprezinte fidel interesele). Iar vreo schimbare a atitudinii față de „ceilalți” a clasei politice a unui stat aflat încă în proces de consolidare, care încearcă să-și definească identitatea prin eradicarea particularismelor locale, etnice, culturale, lingvistice, în timpul apropiat nu este de așteptat.

BUCOVINA LA ÎNCEPUT DE MILENIU: MITURI VECHI, MITURI NOI

DUMITRU TEODORESCU

Rândurile de față nu sunt rodul unei cercetări, în sensul dat noțiunii de această manifestare. Ele pot fi considerate informale în cadrul de față, reprezentând emanația unor constatări, judecăți și sentințe aparținând semnatarului, de data aceasta nu filolog, ci doar jurnalist.

Am fost martori ai evoluției/involuției acestui interesant fenomen, care este parteneriatul șvabo-suceveano-cernăuțean, vreme de peste 12 ani. Practic, am însoțit, reportericește vorbind, nașterea, creșterea și, oarecum, descreșterea, din motive obiective și subiective, a fructului comuniunii germano-româno-ucrainene, la care ulterior s-au adăugat francezii. O privire peste acești ani poate impune, dacă nu concluzii, cel puțin observații cu oarece semnificație și greutate.

Demersul acesta nu este nou. Alte câteva pagini, conținând, de asemenea, observații au văzut până acum lumina tiparului. Vom privi lucrurile din perspectiva percepției jurnalistului asupra ultimelor evoluții ale părților implicate în parteneriatul germano-franco-ucraineano-român. Sau, mai corect, între regiunile concret prezente în această înțelegere: Augsburg, Mayenne, Cernăuți și Suceava.

Scopul acestui efort cvadripartit a fost, în esență, cunoașterea prin apropiere. Este știut că percepția asupra celuilalt se schimbă sensibil (uneori radical!) prin cunoaștere reciprocă. Când unui – să-i zicem așa – cuplu i se adaugă prieteni apropiați sau prieteni care-și dăruiesc, dezinteresați, experiența și sfatul bun celor doi, șansa înțelegerii crește considerabil.

Într-o discuție preliminară interviului luat istoricului Otfried Kotzian, președintele de atunci al Institutului Bukowina din Augsburg, un interviu cu o temă oripilantă la vremea aceea pentru noi, românii (era în 1993) – euroregiunea –, energicul sudet pomenea ceva despre o regiune cu tensiuni etnice și numea Bucovina istorică. Mulți simțeau tensiunea, dar fie că o ignorau, fie că-i răspundeau cu o bravadă adeseori inconștientă. Vă amintiți, probabil, unii dintre dumneavoastră, de articolul unui fost coleg de redacție, care scria despre un Cernăuți ucrainean agresiv și intolerant, cu trupe „Omon” aduse să înfrunte palide manifestații proromânești. Insuflatoare (cel puțin) de mânie, o asemenea relatare nu facea bine mai întâi românilor noștri de acolo, cărora li s-au imputat de fiecare dată

excesele noastre, ale celor din patria istorică. Otfried Kotzian știa ceva, ceva ce se va insinua și în – era să spun dialogul – în dezbaterile dintre cele trei părți pormite inițial la drum: germană, română și ucraineană. Ceva care se poate numi și necunoaștere, și ură, și intoleranță, și falsă superioritate, ba chiar ignoranță științifică, dacă poate exista așa ceva. Căci emblema parteneriatului, inspirată de nemți, era spiritul științific și a fost nevoie de o fermă luare de poziție a academicienilor din echipa bucovineană românească pentru ca disputele să rămână în terenul științei și nu în cel al politicului sau al ignoranței. Ce știa Otfried Kotzian? Aflase un lucru elementar: că numai despre simpatie nu putea fi vorba între mai toate tipurile de relații dintre nordul și sudul Bucovinei...

Să ne întoarcem, însă, la cunoașterea reciprocă. Despre ce prietenii s-au legat de către inițiatorii parteneriatului, șvabii, cu partea ucraineană – știm destul de puține. Poate Serghei Popic, pe atunci responsabil cu relațiile interetnice în administrația cerenăuțeană, să-și fi creat ceva relații în Bavaria... Știm, însă, de cele legate între mulți dintre oamenii de aici și nemți. Aceiași nemți priviți cu suspiciune de autorități, de serviciile secrete, de „oameni vigilenți” care se ridicau în picioare în această sală pentru a-i interpela cu greu stăpânită asprime. Nemți văzuți ca invadatori. Mai periculoși, culmea! decât vecinii noștri, suprainritați și grăbiți să-și demonstreze capacitatea (sovietică) de luptă!

Despre prietenia dintre președinții Mîrza și Simnacher am mai scris. Acolo, la el, deși nu mai este președintele Consiliului Regional Schwaben, carismaticul creștin-democrat Simnacher continuă să influențeze diferite autorități în susținerea acestui parteneriat, în pofida majorelor dificultăți pe care le traversează Germania în prezent. El este omul care a apărut această înțelegere tripartită împotriva tuturor celor care, în Germania, i se opuneau. El este cel care a convins consilierii regionali că deschiderea către partenerii din est este necesară și aducătoare de bine. El i-a convins pe prietenii săi din Mayenne să se alăture echipei de trei, pe de o parte pentru a înmulți punctele către binefacerea Occidentului, iar, pe de alta, de a atenua asperitățile relațiilor dintre cele două jumătăți de Bucovină supuse puterii unor țări diferite.

Dar și ceilalți reprezentanți ai părții germane și-au croit prietenii aici. Și nu doar amicitii bazate pe esența preocupărilor lor oficiale, ci și în plan omenesc, un remarcabil număr de mesaje între șvabi și românii bucovineni circulând între cele două provincii prin intermediul directorului Institutului Bukowina, Otto Hallabrin, și al camaradului său, jurnalistul Lucian Geier. Noi i-am numi chiar mijlocitori de amicitie, în acele cazuri în care impasul limbii a interzis dialogul direct între interlocutori doritori de cunoaștere reciprocă. Otto Hallabrin are chiar un merit special: el și-a adus în Bucovina, în excursie, vecinii de stradă! A fost chiar nuntaș aici!...

Consilierii din Augsburgul noilor legislaturi au preluat experiența privind Bucovina a predecesorilor. Într-un interviu pe care ni-l acorda contele von Fûger pentru ziarul nostru, aristocratul rătăcit la sfârșit și început de mileniu era surprins aici de două realități: că nu le suntem cu nimic inferiori și că noi, românii, suntem mai aproape de Dumnezeu. Doamne din Consiliul Regional Schwaben au permanentizat

vizita anuală în ținutul bavarez a unor eleve de la noi, cunoscătoare de limba germană. Permanentizată este și prezența medicilor specialiști germani la Spitalul de Neuropsihiatrie de la Burdujeni. Mai rar, dar mai consistent din cauza dramatismului cazurilor, este ajutorul acordat unor bolnavi. Iată, de curând, doamne consiliere șvabe au acordat un ajutor bănesc unei fetei câmpulungene, operată de urgență la Timișoara.

S-a creat un climat de amicitie cu cei din Schwaben. Partea română a trebuit să străbată porțiunea de drum minată de suspiciune, de neîncredere, de teamă chiar de intențiile „cotropitorilor” din Germania. Poate cel mai elocvent exemplu îl reprezintă evoluția relațiilor la nivel universitar. Indiferente, reci, ameliorate și bune – cum au ajuns astăzi – din partea *Almei Mater* sucevene, ele au fost de curând marcate de vizita reprezentanților Universității din Augsburg, care au petrecut o zi la Universitatea din Cernăuți și patru la cea din Suceava...

Probabil, există mult mai multe dovezi de cunoaștere reciprocă prin apropiere, nemijlocită, dintre părțile română și germană. Iată, cei de la Augsburg se află și aici, punând umărul la reușita unei manifestări pentru care s-a muncit mult.

Intensitatea relațiilor noastre din cadrul parteneriatului cu Cernăuțiul nu sunt nici pe departe pe măsura celor dezvoltate în același cadru cu șvabii. Este o concluzie lamentabilă, dar adevărată. Însăși această realitate vorbește, după aproape un deceniu și jumătate de relații trilaterale, despre adevărul pus în evidență de dr. Otfried Kotzian: chiar și latentă, în Bucovina există o stare conflictuală. Mentalul creat de acest conflict adormit nu putea fi decât unul dacă nu agresiv, cel puțin atent veghetor. Dacă între partea română și cea ucraineană rar s-a trecut peste o atitudine de bunăvoință cenzurată, partea germană s-a străduit să-și împartă bunăvoința în mod egal ambilor parteneri. Că a primit sau nu răspunsul adecvat, rămâne să o lămurească prietenii germani.

Acest parteneriat a devenit, în pofida funcționării lui (aproape) normale, din ce în ce mai puțin vizibil. Până și publicitatea negativă ce i s-a făcut cândva în presă i-a priit. Afla lumea că există și că, existând, duce la controverse. Pe acest din urmă fond au fost cu atât mai puțin sesizate temerile că, o dată cu retragerea președintelui Georg Simnacher din politică, relațiile se vor atenua până la dispariție. Era și de așteptat o asemenea evoluție, urmând o linie vag descrescătoare, atâta vreme cât președinția Regiunii Schwaben era preluată de un alt politician, tot creștin-democrat, dar nefamiliarizat, deși nu străin, cu toate amănuntele, cu toate intimitățile relațiilor bilaterale. Apoi, bună parte dintre consilieri erau nou aleși, fiind străini de-a binelea de sensurile parteneriatului.

Este, reamintim, meritul „nucleului” vechi al șvabilor – președintele Simnacher, sfetnicii săi, consilierii familiarizați, universitarii implicați de-a lungul timpului – că ideea a fost transmisă noilor autorități. După cum este meritul acestora din urmă că s-au străduit să înțeleagă și, în condițiile unor aspre măsuri financiare, că au decis să meargă mai departe.

Ar fi însă nedrept să nu se recunoască faptul că, chiar dacă între limitele bunăvoinței supravegheate, și relațiile dintre cele două jumătăți de Bucovină – în

contextul de care facem vorbire – s-au încălzit oarecum. Cele două universități și-au construit delicate punți între ele. Polițiile de frontieră dialoghează și chiar se aud! Legăturile culturale peste graniță ale celor două etnii principale sunt mult facilitate. Această lejerizare a relațiilor administrativ-politice dintre Cernăuți și Suceava reprezintă și efectul activismului (mai mult sau mai puțin evident) fiecărei părți din cadrul parteneriatului.

Este însă curios faptul că îmblânzirea – atâta câtă este – a relațiilor dintre sudul și nordul Bucovinei îi supără pe o parte din liderii românimii din nord. Acuzațiile pe care cei de acolo și le aduc unii altora cu privire la atitudinea față de autorități îi privesc. Dar noi nu putem încuraja, dacă respectăm spiritul european care animă acest parteneriat, nesupunerea față de autorități. Unitatea de măsură a luptei liderilor românilor n-ar trebui să fie opoziția în sine, opoziția lor ca persoane importante, față de autorități, ci opoziția care are efect pozitiv asupra vieții și culturii comunităților pe care ei le reprezintă. Căci, altfel, este de mare mirare crâncena bătlăie dintre unii asemenea lideri, bătlăie ce creează pârție celor ce au misiunea de a deznaționaliza, și libertatea unuia dintre cei mai cunoscuți și aprigi dintre aceștia, poetul Vasile Tărățeanu, de a-și sărbători cu fast și în liniște, într-un spectacol-maraton de peste șapte ore, vârsta, cariera și opera. *Hic et nunc!*

Fără îndoială, Vasile Tărățeanu își merită recunoașterea, așa cum și-ar merita-o și Ilie Zegrea, Alexandrina Cernov, Ștefan Gociu, Arcadie Opaț sau oricare dintre frații noștri de acolo, după care rămâne o operă. Opera lor cea profundă ar trebui însă să fie generația care să-i înlocuiască, cea care să ducă mai departe lupta pentru păstrarea identității culturale a românilor, măcar până Europa își va deschide granițele și către Ucraina. Fără a cădea în naivitate, credem că abia atunci multe lucruri se vor limpezi. Măcar și din perspectiva adusă recent în lumină în presa americană de un reporter al acesteia, care exclama când părăsea Ucraina și intra în România: „Am intrat în Europa!”.

La finalul acestor rânduri, pare că se naște întrebarea: care sunt miturile, totuși, la acest început de mileniu? Nefiind tocmai o comunicare științifică, deoarece se bazează pe fapte și date reale, dar și pe idei și concluzii mai degrabă publicistice (nu și neadevărate), de martor/emisător (și) al unor realități imaginate, textul de față propune, până la urmă, niște teme pentru mituri: al neamțului destoinic și exemplu bun de urmat, al românului harnic, dar care trebuie condus, al Bucovinei model – ce se cere remodelat – de înțelegere interetnică, al Bucovinei „mireasă a Europei”, al luptei fratricide, oriunde românii s-ar afla, al lucrului temeinic, gospodărește făcut, dar și al orgoliului și vanității ș.a.m.d.

Mult mai bine ar fi însă pentru noi să ne extragem din mit, din realități virtuale, construindu-ne viața după modelul care nu ignoră realitatea, ci și-o asumă, înfruntând-o, acceptând-o, modelând-o. Lumea se lasă schimbată atunci când vrea ea și adevărul acesta, acceptat, i-a făcut pe cei la a căror civilizație privim cu jind să ajungă acolo unde au ajuns. Cum nu trăim două vieți, acum e momentul să binevoim a ne bucura împreună cu cei care deja se bucură de ceva vreme...

Luna mai 2005 a adus la Suceava un eveniment editorial de excepție pentru românii de ieri, de azi și de mâine, din interiorul fruntariilor țării și de pretutindeni: a apărut, în două volume masive, *Enciclopedia Bucovinei*.

Visată de mulți cărturari, concepută de câțiva ani buni de iubitorii și slujitorii Centrului de Studii „Bucovina” (Rădăuți), care au și inaugurat o colecție pe această temă, plănuită în detaliu și de istoricul Emmanuel Turczinski (de la München, dar originar din Bucovina), care își alesese și colaboratori din România, Polonia, Ucraina, dar care a intrat în eternitate cu tomurile pe care a apucat să le scrie, *Enciclopedia Bucovinei* apare acum sub pana experimentată și avizată, inspirată și documentată a scriitorului și istoricului literar Emil Satco.

Spre a afla și relata și cititorilor cum s-a născut și a ajuns la noi această realizare monumentală, ne-am adresat domnului Emil Satco cu câteva întrebări de suflet.

Mihai Iacobescu: – Cum s-a născut ideea acestei ample și viguroase Enciclopedii a personalităților din nordul moldav?

Emil Satco: – După cum știți, cercetările mele privind tezaurul spiritualității bucovinene au început cu domeniul muzicii. Lucrând într-o secție de profil a Bibliotecii Județene, căreia eu i-am dat viață și am „ocrotit-o” ani buni, asigurându-i o dezvoltare unică în țară, am fost tentat să scormonesc în trecutul muzical al Bucovinei. Rezultatul: primul dicționar al personalităților din această zonă: *Muzica în Bucovina*, apărut în 1981. Deși modest, dicționarul a avut un ecou neașteptat de mare, nu numai în rândul bucovinenilor împrăștiați prin lume, ducând cu ei dorul de Bucovina (era pentru prima dată când o carte făcea, chiar din titlu, trimitere la Bucovina), ci și în rândul muzicologilor, fiind cerut și apreciat de Liviu Rusu, Gh. Ciobanu și Viorel Cosma. Ultimul mi-a spus, peste ani, că l-a popularizat pe multe meridiane. Probabil a fost un compliment, dar mi-a plăcut să-mi regăsesc dicționarul citat într-o serie de lucrări de referință, între care o enciclopedie apărută la Chișinău, o carte dedicată lui Eminescu, în dicționarele reputatului muzicolog Viorel Cosma. Mi-am continuat munca de cercetare în domeniul artelor plastice, făcând cunoștință cu un alt univers fascinant. Și, în timp ce eu lucram la viitorul dicționar, colegul meu Ioan Pînzar, ajutat de regretatul

profesor Petru Froicu și de cercetătorul Eugen Dimitriu, au scos trei dicționare cu personalități din domeniul științelor. Am tipărit, apoi, vol. I din *Arta în Bucovina*, după care a urmat și volumul II, în care am inclus personalități din teatru, muzică și arte plastice. După decembrie 1989, am mai întocmit un dicționar de literatură și încă două cu personalități diverse (la două l-am avut colaborator pe I. Pînzar). Am mai publicat un dicționar al pictorilor, o antologie a poezilor români din Bucovina și alte câteva lucrări. Fiind autor și coautor al unei serii întregi de dicționare și acumulând multe informații (am întocmit mii de fișe), în momentul în care, în cadrul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina s-a pus problema întocmirii unei enciclopedii, mi-a surâs ideea, gândindu-mă că mi s-ar potrivi o asemenea lucrare. Gândului meu i-a venit în întâmpinare dl Eugen Dimitriu, care mi-a propus să întocmim un dicționar al personalităților pe localități. Inițial am acceptat, dl Dimitriu a făcut chiar o primă schiță, dar apoi am revenit la ideea de bază, considerând că o asemenea lucrare merită o atenție deosebită. Trebuie să menționez că Centrul de Studii „Bucovina” din Rădăuți, subfilială a Academiei Române, a publicat, sub acest generic, o serie de studii foarte valoroase. Dar *Enciclopedia* are un anumit profil, din care, fără modestie, doar eu i-am creionat câteva fațete în această lucrare.

M. I.: – Ce criterii cronologice, tematice sau de altă natură v-au călăuzit?

E. S.: – Bucovina fiind un vechi teritoriu românesc, rupt din trupul Moldovei la 1775, am considerat că această idee trebuie să transpară și din cuprinsul *Enciclopediei*, chiar dacă nu este vorba de o lucrare de istorie. Și, astfel, am inclus personalități mai mult sau mai puțin cunoscute, care s-au manifestat în diferite domenii, din momentul întemeierii statului moldav, până în zilele noastre. N-am făcut nici un fel de discriminare, în *Enciclopedie* „conviețuind” personalități de toate naționalitățile, cu diferite concepții religioase, politice sau de viață. În același timp, am căutat să semnez până și cele mai mici contribuții, călăuzit de principiul că un fluviu se naște din milioanele de firisoare de apă care-i caută albia. Astfel, cititorul interesat află aici figuri de dregători, de domnitori, de slujitori ai bisericii, de scriitori, de oameni de știință, de muzicieni, de artiști din întreg spectrul artelor, de politicieni sau juriști ș. a. Că n-am reușit să-i semnez pe toți, până la un punct e firesc.

M. I.: – Cine sunt colaboratorii care v-au stat alături?

E. S.: – După cum v-am spus, pe un fragment, l-am avut colaborator pe Eugen Dimitriu, acest om extraordinar, de o rară noblete sufletească. Apoi, un sprijin masiv, constând în furnizarea de informații într-un flux amețitor, aș spune, am primit din partea dlui Erich Beck, cunoscutul bibliograf al Bucovinei din Germania. Deși e jenant să o spun public, dar n-am ce face, asta e realitatea, în finalizarea lucrării am fost ajutat de Alis Niculică, fiica mea, iar la corectură am apelat și la sprijinul unui alt membru al familiei. Cu toate acestea, încă s-au mai strecurat greșeli. Le voi aduna și, la o nouă ediție, le voi înlătura și voi aduce și unele completări.

M. I.: – Sunteți unul dintre inițiatorii, promotorii și susținătorii Fondului documentar „Bucovina” de la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”. Cum s-a constituit el și cum i-ați stimulat și recompensat pe donatori?

E. S.: – Fondul respectiv s-a constituit și cu sprijinul altor iubitori ai cărții și i-aș numi pe Ioan Pînzar, Nicu Chircă și Lidia Andreescu, ultimii foști directori ai Bibliotecii, care au întreținut legături cu mulți dintre vechii bucovineni. Contribuția mea a constatat în obținerea unui spațiu adecvat, unde să se adune donațiile și în demersurile făcute pe lângă mulți donatori, cum au fost: prof. Ion Sberea, juriștii Dragoș Rusu și Erast Tarangul, economistul Ion Negură și mulți, mulți alți oameni de știință, de cultură, artiști plastici ș.a., pentru a-i determina să contribuie la îmbogățirea acestui fond. A fost, practic, o muncă „diplomatică”, de câteva decenii. Recompensa? A fost de ordin moral. Toți au făcut donații din dragoste pentru Bucovina. Iar în mine au găsit ambasadorul ideal pentru acest demers.

M. I.: – Ce zestre lăsați Bibliotecii „I. G. Sbiera”, după mai bine de trei decenii de activitate în cadrul ei?

E. S.: – În primul rând, denumirea. La propunerea mea și în urma demersurilor directorului de atunci, Ioan Pînzar, Ministerul Culturii a acceptat ca această instituție să poarte denumirea de Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, ca semn al continuității și unității culturale a Bucovinei, amintind de „Biblioteca Țării Bucovina” și cinstind memoria ilustrului cărturar I. G. Sbiera, membru fondator al Academiei Române. Apoi, înființarea unor secții: *Artă, Donații, Limbi străine și Periodice*, care sigur vor cunoaște o evoluție novatoare în timp. Un volum destul de mare de cărți, documente, corespondență ș. a., adunate prin donații, dar și o mică pinacotecă cu lucrări de artă cu o valoare de ordinul sutelor de milioane de lei. Pentru că m-am bucurat și mă bucur încă de prietenia unor artiști plastici, care au înțeles să sporească zestrea bibliotecii cu lucrări de valoare. Am fondat revista „Scriptum”, care își va relua apariția, într-o nouă înfățișare. Dar toate acestea și multe altele țin de trecut. Instituția Bibliotecii nu poate trăi numai în trecut. Ea cunoaște și va cunoaște transformări în concordanță cu imperativele de moment și de viitor ale noilor realități.

M. I.: – Care sunt trei dintre marile bucurii ale vieții dv.?

E. S.: – Era mai bine dacă mă întrebați de cele trei dorințe tradiționale. Răspundeam mai ușor. Totuși, am să încerc să vă răspund: bucuria că exist, că am o familie extraordinară, că am putut să-mi o închin mare parte din viața Bucovinei.

M. I.: – Cum v-a tolerat și ajutat familia în tot ce-ați scris, dedicându-vă o mare parte de timp activității de cercetare?

E. S.: – Tolerat, acesta e cuvântul potrivit. Am găsit o mare înțelegere. Și pentru aceasta port o mare recunoștință soției și copiilor mei. Mai mult nu pot să vă spun. Niciodată nu mi-a plăcut să-mi fac publice viața de familie și sentimentele.

M. I.: – Ce gânduri de viitor vă animă și ... ce îndemnuri aveți pentru cei tineri?

E. S.: – Deși vârsta îi face pe unii să mă considere incompatibil cu veacul, eu cred în mine și în capacitatea mea de a gândi nu numai pentru trecut și prezent, ci și

pentru viitor. Sunt mai „modern” în gândire decât se poate crede. Am în „șantier” două mari lucrări (nu pot spune ce anume), am finalizat o mică monografie și voi mai face și pentru bibliotecă ceva bibliografii și alte servicii necesare celor care studiază. Cred în puterea celor care vin după mine și în capacitatea lor de a face mai mult decât am făcut eu, așa că îndemnurile nu-și au rostul. Îndemnurile pot fi doar pentru mine.

Dacă stau și mă gândesc bine, totuși, aș face un îndemn, nu tinerilor, ci celor care, stând o viață și tăind frunze la câini, îmi spun că, dacă ar avea documentația mea la îndemână, ar face și ei ce-am făcut eu. Nu mă îndoiesc. Dar le spun și îi îndemn: munciți ca mine, peste trei decenii, bateți țara în lung și-n lat, scormoniți arhive și biblioteci, descoperiți surse de informare, întocmiți-vă documentația de care aveți nevoie și dați, apoi, la iveală lucrări mai valoroase decât modestele mele însăilări de pe răbdătoarele hârtii. Mă voi bucura, chiar și de dincolo... Acum, abia, constat că a avut dreptate fiica lui Tudor Flondor, compozitoarea Florica Flondor-Racoviță, care, în urmă cu exact 25 de ani, privindu-mă cât de jigărit sunt și cum mă zbat pentru o himeră, mi-a spus: „Tinere (eram încă tânăr!), te sfătuiesc să-ți mai vezi și de sănătate, că pentru ceea ce încerci să faci, n-o să-ți ridice nimeni statuie!”

O LUCRARE MONUMENTALĂ – *ENCICLOPEDIA BUCOVINEI*

ION POPESCU-SIRETEANU

În 1990, la reactivarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, s-a hotărât, printre altele, realizarea unei enciclopedii a Bucovinei. Curând s-a înființat Centrul de Studii „Bucovina” cu sediul la Rădăuți, iar în 1994 apare anuarul acestui institut academic, intitulat „Analele Bucovinei”, pe a cărui copertă a 4-a sunt menționate cele mai noi apariții de cărți despre Bucovina, unele fiind monografii de mare întindere.

De curând a apărut, sub semnătura harnicului și energicului cărturar sucevean Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, lucrare de mari dimensiuni, cu aspect impunător. Lucrarea îi menționează pe colaboratorii principali, cercetătorul sucevean Eugen Dimitriu și cercetătorul german Erich Beck, între care trebuie adăugat numele profesoarei Alis Niculică, fiica autorului, care a asigurat o mare parte din lucrările care presupun definitivarea unei astfel de lucrări, inclusiv corectura.

Prin paginile *Enciclopediei*, Emil Satco aduce un omagiu biruințelor și suferințelor Bucovinei – parte a nordului Moldovei, denumită astfel de către ocupantul habsburgic.

Enciclopedia ne prezintă o concepție clară a autorului ei cu privire la istoria și cultura teritoriului numit *Bucovina* printr-o simplă întâmplare. Oricine înțelege că istoria și cultura acestui teritoriu se integrează organic în istoria și cultura românească.

Astfel, putem urmări aspecte importante ale culturii medievale, ale culturii moderne și contemporane, ca și ale culturii populare. Prin personalitățile prezentate, putem urmări laturi ale vieții politice a Moldovei și Bucovinei (după 1775). Ne interesează în mare măsură cum sunt prezentate diferitele arte, de la marea măiestrie a zugravilor de biserici și de icoane până la marii instrumentiști sau artiști vocali. Cititorul vrea să cunoască informații despre viața scriitorilor, a oamenilor de știință, a tuturor celor care, prin truda lor, contribuie la cultura unui neam, a unei patrii. „Bucovina nu este altceva decât locul de început al statului feudal Moldova, aici aflându-se vechile capitale ale acestuia, marile ctitorii domnești, iar Imperiul Habsburgic a rupt acest teritoriu din trupul Moldovei și nu al

Ucrainei sau al altui stat”, spune Emil Satco (I, 3). Și mai departe: „Cine citește lucrările (dicționare, enciclopedii, volume comemorative, albume ș.a.) apărute în nordul înstrăinat, rareori va întâlni câte un nume de român și acela rutenizat. Această practică face parte dintr-o anume politică, de care noi am căutat întotdeauna să ne ferim” (I, 5). De aceea, în lucrarea lui Emil Satco vom găsi, alături de români, nume de germani, evrei, ucraineni și alții, personalități care, prin activitatea lor în Bucovina, au lăsat o urmă care se constituie în valoare peste timp. Dacă domnul Satco ar fi procedat ca autorii de lucrări amintite mai sus, în opera sa ar fi fost prezente numai nume românești, valoroase, dar ansamblul lucrării ar fi suferit. Din acest punct de vedere, *Enciclopedia Bucovinei* poate servi ca model contra enciclopedismului șovin.

O astfel de operă este de obicei colectivă, un singur om neputând cuprinde cantitatea uriașă de informații care trebuie preluate și prelucrate. Cu răbdare și tenacitate, Emil Satco a reușit această performanță, numărându-se între puținii autori români de enciclopedii. El afirmă că nu ierarhizează, nu certifică valori. Dar prin spațiul acordat unor personalități sugerează o ierarhie. Ion Nistor ocupă un spațiu tipografic mult mai mare decât alți istorici, ceea ce dovedește diversitatea activității și însemnătatea operei. Ștefan cel Mare este prezentat pe un spațiu mai mare decât alți domni ai Moldovei.

Domnii Moldovei sunt prezentați câtă vreme capitala Moldovei s-a aflat la Suceava; după Alexandru Lăpușeanu (și fiul său Bogdan), la stingerea neamului Mușatinilor, Suceava nu mai este capitală, iar curtea domnească se va risipi cu vremea. Sunt prezentați demnitarii și marii demnitari ai țării, între care reprezentanți ai familiei Arbore, marele vistiernic Boldur, Ioniță Bașotă – întemeietorul orașului Fălticeni ș. a. Sunt prezenți popa Iuga, diac al lui Alexandru cel Bun, fiul acestuia Mihail (Mihu), logofăt la mijlocul secolului al XV-lea. Dintre oamenii politici, îi amintim pe George Grigorovici și pe Traian Brăileanu, amândoi morți în închisorile comuniste, apoi pe George Alexianu, condamnat la moarte și executat în 1946, împreună cu mareșalul Ion Antonescu. Dintre clerici îi amintim pe Grigore Țamblac, pe Teoctist, mitropolitul care l-a uns ca domn pe Ștefan cel Mare, pe Anastasie Crimca, pe Silvestru Morariu.

Mai mulți reprezentanți ai culturii românești din Bucovina au onorat, prin prezența lor, Academia Română încă de la înființarea acesteia: Alexandru Hurmuzachi, I. G. Sbiera, apoi Eudoxiu Hurmuzachi, S. FI. Marian și continuând cu contemporanii: Liviu Ionesi, Vladimir Trebici, Radu Tudose, Dimitrie Vatamaniuc. Bucovina a dat mari istorici, între care E. Hurmuzachi, Dimitrie Onciul, Ion Nistor, Teodor Balan, apoi contemporanii: Mihai Iacobescu, Mihai-Ștefan Ceașu, Ilie Luceac, Victoria Batariuc ș.a. Îi amintim pe filologii: Sextil Pușcariu, Vasile Bogrea, Haralambie Mihăescu, Ștefan Munteanu, Olimpia Mitric, Ion-Horia Bârleanu. Dintre etnologi, reținem numele lui S. FI. Marian, Elena Niculiță Voronca, Adrian Fochi, Gr. Bostan. Între marii cărturari, trebuie amintiți: Mihai Băcescu, Eugen C. Botezat, Vasile-Petre Jitaru, Mihail Gușuleac. Dintre

scriitorii Bucovinei, reținem aici numele lui Vasile Andru, Ion Beldeanu, Gr. Bostan, Traian Chelariu, Mircea A. Diaconu, Simion Gociu, Ion Cozmei, Ion Filipciuc, Ilie Dan, Vasile Levițchi, George L. Nimigeanu, Arcadie Suceveanu, Vasile Tărățeanu.

După Constantin Loghin și Leca Morariu, se ridică o nouă generație de critici și istorici literari, reprezentată de Mihail Iordache, Liviu Papuc, Mircea A. Diaconu, Nicolae Cârlan. Trebuie amintiți rapsozii, cântăreții de muzică populară și artiștii sau muzicologii, compozitorii, pictorii și sculptorii. Reținem doar numele zugravilor Ștefan, Toma de la Sucevița, Marcu, Ion și Sofronie, care au pictat Voronețul, Moldovița, Humorul și Sucevița. Reținem numele meșterului pietrar Jan, care a sculptat pietre de mormânt pentru necropola de la Rădăuți. Avem un constructor de nave (Ovid Popovici), eroi pentru unirea Bucovinei cu Țara (Ion Grămadă), mari sportivi (Elisabeta Lipă și Maria Olaru).

Într-un capitol de la sfârșitul volumului al II-lea, sunt prezentate instituțiile, societățile și asociațiile care și-au desfășurat sau își desfășoară activitatea în Bucovina. Între acestea, Ansamblul de Cântece și Dansuri „Ciprian Porumbescu”, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, Biblioteca Țării Bucovina, Complexul Muzeal Bucovina, Episcopia Rădăuților, Episcopia Bucovinei (cu Fondul Religionar Greco-Ortodox – Fondul Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei), muzeele active astăzi, Societatea Arheologică Română în Bucovina, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți, Universitatea Cernăuți și Universitatea „Ștefan cel Mare”, lipsind însă Centrul de Studii „Bucovina” cu sediul la Rădăuți.

Sunt câteva încercări de sinteză despre Mușatini, guvernatorii Bucovinei, mitropoliții Bucovinei sau rectorii Universității din Cernăuți.

Un cuprinzător capitol este cel intitulat *Publicații periodice și seriale, 1775–1944*. Altul este cel numit *Bibliografie selectivă*. O scurtă *Addenda* la volumul al II-lea încheie, de fapt, lucrarea, cu mențiunea că fiecare volum are un indice de autori.

Subliniem dăruirea cu care a fost întocmită această lucrare în care se pune în evidență marea contribuție a Bucovinei la cultura națională. Este o lucrare monumentală cu care se poate mândri cel care și-a închinat viața realizării acesteia. Dar modestia autorului l-a dus la a nu se include alfabetic în locul care i se cuvenea lui Emil Satco, ceea ce trebuie îndreptat într-o viitoare ediție. Într-o viitoare ediție, T. Robeanu trebuie să apară sub numele George Popovici. Vor trebui incluși Virgil Breabăn, George Galan, Eugenia Iacob, Mardare Sorohan. Se cere și un scurt capitol despre Muzeul Siret. Aș sugera să fie prezentate mănăstirile și bisericile mai însemnate, orașele și satele (inclusiv cele dispărute), cursurile de ape mai mari, drumurile, căile ferate, bibliotecile municipale și orașenești. Poate și alte capitole pe care autorul le va considera necesare.

Considerăm că pensionarea lui Emil Satco este o mare greșală și că el trebuie repus între oamenii activi ai Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”, pe care el

a numit-o astfel. Numai astfel, în câțiva ani, vom avea o nouă ediție, completată și îndreptată, a acestei lucrări, cu care și autoritățile sucevene se pot mândri. Munca în domeniul culturii și activitatea unui mare cărturar nu au limită de vârstă. Iar Emil Satco este un mare cărturar.

În încheiere, aducem un omagiu de recunoștință și Editurii „Princeps Edit” din Iași, anume doamnei Filomena Corbu și domnului Daniel Corbu, care s-au îngrijit de apariția cărții, ca și Tipografiei „Mușatinii” din Suceava, care a tipărit-o în condiții tehnice excepționale.

SCRISOARE DESCHISĂ LA O ANIVERSARE¹

Domnului Prof. Dr. Anghel Popa
Câmpulung Moldovenesc

Dragul meu coleg și prieten,

Vestea că ai rotunjit, la Bunavestire, șase decenii, m-a luat oarecum prin surprindere: așa de repede, perfid de repede, s-a furișat timpul printre zilele și săptămânile vieții! În adevăr, sunt patru decenii de când, în toamna anului 1966, ne-am cunoscut în sălile Facultății de Istorie din Iași – pe atunci, una singură: cea a Universității „Alexandru Ioan Cuza” – pentru a rămâne împreună vreme de cinci ani. Am primit, în acel răstimp, ce ne-au dat profesorii noștri și ne-am adunat, fiecare, comorile pentru un viitor care ne apărea învăluit în ceață. Și drumurile noastre s-au despărțit.

Ai fost – și ai rămas – entuziast, stăruitor și devotat meseriei de istoric. Știu că elevii din multele generații cu care ai lucrat ți-au păstrat o amintire plină de respect și din relatările unora dintre ei am înțeles cât de mult te-ai străduit să le transmiți, odată cu informațiile aride ale manualelor, dragostea pentru trecutul nostru, ca temelie pentru o educație în care dragostea pentru pământul țării trebuie să stea în linia întâi.

Această strădanie a ta se vede cu limpezime și în lucrările pe care le-ai dat obștii istorice românești. Rememorând, acum, contribuția ta de istoric, constat că trei direcții mari adună și explică munca ta în aceste decenii. Te-a pasionat, mai întâi, renașterea noastră națională și – dat fiind și locul unde îți desfășurai

¹ „Analele Bucovinei” publică în numărul 1, 2006, în cadrul rubricii *Aniversări*, articolul *Anghel Popa*, semnat de Ion Filipciuc. Lucrările de pregătire a acestui număr se încheie la sfârșitul trimestrului I. Prin adresa nr. 65 din 3 aprilie 2006, redacția trimite întregul sumar la Editura Academiei Române. Cu scrisoarea din 17 aprilie 2006, profesorul Anghel Popa, doctor în istorie (1982), trimite redacției „Analelor Bucovinei” două materiale, cu rugămintea de a se publica: scrisoarea prof. univ. dr. Ștefan S. Gorovei și o *Bibliografie selectivă*. La rugămintea sa, publicăm aici amândouă materialele, ca alt fel de consemnare a unei aniversări, desprinsă de canoane și stereotipuri. Supratitlul este cel sugerat de istoricul Anghel Popa.

activitatea didactică – ți-ai îndreptat atenția spre oștire. Arhivele ți-au oferit un material bogat, pe baza căruia ți-ai alcătuit teza de doctorat. Ai fost, din promoția noastră, primul care, la puțini ani după licență, ai obținut titlul de doctor în istorie. A doua direcție pe care o discern în activitatea ta privește cultura bucovineană. Ai răscolit, cu pasiune și stăruință, prin felurite fonduri documentare, scoțând la lumină informații folosite pentru înțelegerea exactă a contribuției bucovinene la făurirea României Mari. Lucrările pe care le-ai consacrat Societății Academice „Junimea” din Cernăuți însumează multă muncă și exprimă frumos atașamentul tău pentru crezurile și lupta bucovinenilor de altădată. În fine, ai consacrat un șir de cercetări, în arhive și biblioteci, pentru a reconstitui cât mai fidel cu putință, chipul în care poporul român a omagiat pe cel mai strălucit dintre eroii săi, Ștefan cel Mare. Ai înțeles că serbările care i-au fost închinat – începând cu aceea din 1871 – nu au putut fi lipsite de o componentă militantă (ocultată uneori de oficialitate), destinată contemporanilor și ținând, viguros, viitorul.

Toate aceste cercetări au însemnat, pentru tine, jertfe mari – de timp, de energie, de bani. Sunt convins că ele ți-au atras aprecierea deosebită a celor din jurul tău, după cum sunt sigur că nu ți-au adus avantaje de nici un fel. Ai avut, mereu, puterea de a stăruii pentru a duce lucrul până la capăt, așa încât ai adunat rodul acestor jertfe între copertele unor cărți care îți vor înveșnici numele. Și aceasta este cea mai frumoasă moștenire: „un nume adunat pe-o carte”, vorba poetului.

Dar și strămoșilor tăi le-ai adus un prinos de recunoștință și de dragoste. Ai fost mereu atent, în cercetările tale, la urmele aromânilor, care, cum ai spus, „au năzuit ancestral spre Țările Române și, mai târziu, spre România, ca spre țara lor de origine”. Urmaș, tu însuși, al acestei „eternе diaspore”, ai ilustrat, prin realizările tale, calitățile recunoscute ale aromânilor.

Dragă prietene,

Cei 60 de ani pe care i-ai împlinit deunăzi nu marchează locul unei opriri: în meseria de istoric, „stația terminus” este, de regulă, la sfârșitul vieții. Mai ai mult până atunci! Vei întreprinde, și de acum încolo, cercetări care să conducă la lucrări folosite și vei ști să fii, prin munca ta, un exemplu pentru cei mai tineri, colegi și prieteni, prețuitori ai râvnei și ai trudei care ți-au ilustrat viața în deceniile maturității. Să fii sănătos și să crezi, în continuare, în biruința gândului curat și a muncii oneste.

LA MULȚI ANI!

Ștefan S. Gorovei

Iași, 29 martie 2006

[ANGHEL POPA.] BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ²

CĂRȚI

1. *Renașterea armatei pămâtenene în Moldova, 1829–1859*, Câmpulung Moldovenesc, Biblioteca Municipală, 1996, 140 p.
2. *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți, 1878–1938*, Câmpulung Moldovenesc, Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, 1997, 175 p.
3. *Între fronturi. Bucovineni în România Primului Război Mondial*, Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, 1998, 95 p.
4. *Aromânii în Bucovina*, Câmpulung Moldovenesc, Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, 2000, 168 p.
5. *Serbările naționale de la Putna*, Câmpulung Moldovenesc, Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, 2004, 222 p.

STUDII ȘI ARTICOLE

1. *Contribuția Iașului la Serbarea de la Putna în lumina unor documente inedite*, în „Almanah «Convorbiri literare» 1981”, Iași, p. 29–31.
2. *Date noi despre Serbarea de la Putna din 1871*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași, anul LIX, nr. 1–3, ianuarie–martie 1983, p. 90–94.
3. *Oștirea națională în proces de reorganizare (1834–1849)*, (I), în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, tomul XXI, 1984, p. 217–228, (II), *ibidem*, tomul XXII/2, 1985, p. 497–509.
4. *Evoluția armatei moderne din Moldova în perioada 1849–1856*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, tomul XXIV/I, 1987, p. 197–206.
5. *Un moment din lupta poporului român pentru unitate națională – inaugurarea statuii lui Vasile Alecsandri din Iași (1906)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, tomul XXV/2, 1988, p. 219–225.
6. *Dosar: Vasile Alecsandri. Istorie săpată în metal. Medaliile comemorative*, în „Manuscriptum”, București, anul XIX, nr. 4 (73), 1988, p. 178–181.
7. *2 iulie 1904: Bucovina cinstește memoria lui Ștefan Vodă*, în „Magazin istoric”, serie nouă, București, anul XXV, nr. 7 (292), iulie, 1991, p. 44–46.
8. *Ion Nistor – Profesor universitar*, în „Magazin istoric”, serie nouă, București, anul XXVII, nr. 3 (312), martie, 1993, p. 76–77.

² Dactilograma *Bibliografiei selective*, redactată de Anghel Popa și anexată scrisorii reprezintă un „instrument de lucru” folosit de toți cei interesați de cercetarea științifică privind Bucovina, ca subcâmp cultural al lumii românești. La tehnoredactarea computerizată a acesteia, am așezat cele două compartimente ale bibliografiei în ordinea impusă de practica academică. La fel am procedat și în cazul unor precizări bibliografice.

9. *Aspecte ale istoriei militare a poporului român în Revoluția de la 1848*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Iași, tomul XXX, 1933, p. 403–410.
10. *Universitatea din Iași și aromânii*, în „Deșteptarea». Revista aromânilor”, București, anul IV, nr. 1 (34), ianuarie, 1993, p. 5–6.
11. *Aromânii: eterna diasporă*, în „Curierul românesc”, București, anul V, nr. 2, februarie, 1993, p. 14–15.
12. *România sprijină învățământul la aromâni*, în „Deșteptarea». Revista aromânilor”, București, anul IV, nr. 9 (42), septembrie, 1993, p. 5.
13. *Putna 1904 – Comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, sub semnul unității naționale*, în „Teologie și viață”, serie nouă, Iași, anul IV (LXX), nr. 1–4, ianuarie–aprilie, 1994, p. 61–82.
14. *Societatea Academică „Junimea” și Marea Unire. „Pentru ziua mare a reafirmării noastre”*, în „Magazin istoric”, serie nouă, București, anul XXVIII, nr. 4 (325), aprilie, 1994, p. 7–9.
15. *Contribuția Iașilor la comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare (1904)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Iași, tomul XXXI, 1994, p. 385–393.
16. *Informații genealogice în Arhiva Societății Academice „Junimea” din Cernăuți*, în „Arhiva Genealogică”, serie nouă, Iași, tomul I (VI), nr. 1–2, 1994, p. 261–268.
17. *Contribuția Societății Academice „Junimea” din Cernăuți la făurirea României Mari*, în „Revista istorică”, serie nouă, București, tomul V, nr. 1–2, ianuarie–februarie, 1994, p. 117–128.
18. *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți*, în „Revista istorică”, serie nouă, București, tomul VI, nr. 5–6, mai–iunie, 1995, p. 543–553.
19. *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți. Corespondența dintre Arcadie Dugan și Christea Geagea*, în „Revista istorică”, serie nouă, București, tomul VI, nr. 9–10, septembrie–octombrie, 1995, p. 859–874.
20. *Aromânii și societățile academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți*, în „Arhiva genealogică”, serie nouă, Iași, tomul III (VIII), nr. 3–4, 1996, p. 167–174.
21. *1812–1912. Centenarul anexării Basarabiei și implicațiile sale asupra națiunii române*, în „Revista istorică”, serie nouă, București, tomul VII, nr. 9–10, 1996, p. 747–755.
22. *Un document inedit despre organizarea primei școli românești la aromânii din sudul Dunării*, în „Revista istorică”, serie nouă, București, tomul VIII, nr. 11–12, 1997, p. 779–782.
23. *Ilie Dugan-Opaiț și George cavalier de Rosticki*, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți–București, anul V, nr. 1 (17), 1998, p. 43–46.
24. *Două documente inedite despre frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi*, în „Revista istorică”, serie nouă, București, tomul X, nr. 5–6, 1999, p. 529–532.

O VALOROASĂ LUCRARE DE ISTORIE LITERARĂ

PAVEL ȚUGUI

În cultura universală s-a consacrat, încă din Antichitate, prin celebrele *Vieți paralele* ale grecului Plutarh – culegere de 46 de biografii ale unor personalități de stat greco-romane, între care și Licurg, Solon, Pericle, Alexandru Macedon, Fabius Maximus, Cezar ș.a. – studiul cultural-științific cunoscut sub numele de biografie. Devenit în epoca modernă specie a cercetărilor de istorie, de istorie literară și artistică, biografia a căpătat în contemporaneitate o largă consacrare, constituind cercetări asupra unor personalități politice, militare, științifice, literare și artistice, pe temeiul cărora se elaborează lucrările de sinteză, tratatele de istorie, de istorie literară ori științifice, dicționare etc.

Ca subiect de teorie literară, biografia a fost analizată la noi de Adrian Marino în cunoscuta lui operă, *Dicționar de idei literare*, I, 1973, p. 255–282. În consens cu cercetătorii străini, Adrian Marino arată că există trei tipuri de biografii: biografia faptelor exterioare de natură documentar-istorică, adică descrierea vieții personajului; înfățișarea vieții interioare, morale, intelectuale, comportamentale, adică realizarea portretului caracterologic și intelectual; biografia (descrierea și comentarea) vieții creatoare, a evenimentelor spirituale făurite de personaj. Cercetătorul român remarcă o realitate perenă: orice personaj-erou, personalitate marcantă a unei colectivități umane „se relevă prin contradicții, proteic, amorf, imprevizibil, greu de clasificat într-o categorie”. Deși viața, activitatea și opera unei personalități este esențialmente „dialectică”, Plutarh vorbea, încă în anii 105–115 e. n., despre amestecul în viața și opera oricărei personalități a „virtuții și cusurului”.

În cultura noastră, întemeietorul biografiei românești este Nicolae Bălcescu, cunoscute fiind biografiile de tip „istoric” dedicate lui Ioan Tăutu, Ioan Cantacuzino, Miron Costin. Inițiativa lui Bălcescu n-a cunoscut în secolul al XIX-lea românesc o manifestare demnă de subliniat și comentat, încât tema științifică a biografiei revine în deceniile interbelice în studiile de istorie literară ale lui G. Călinescu. Biografia *Viața lui Mihai Eminescu*, urmată de *Ion Creangă. Viața și opera*, deschid în cultura română o pagină memorabilă, concepția, metodologia, spiritul

științific și artistic critic, promovate de G. Călinescu în aceste opere, inaugurează o școală, o istorie a zecilor de biografii ale unor scriitori, dar și ale unor oameni de știință, artiști sau personalități politice și militare. Biografia ca specie a teoriei și istoriei literare, revine cu lucrări de valoare autentică după al doilea război mondial, când școala călinesciană se manifestă imprevizibil. Astfel, în 1946, Al. Piru publică *Viața lui Garabet Ibrăileanu*, urmată, în 1959, de cartea *Opera lui Garabet Ibrăileanu*; Al. Dima, profesor la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, publică în 1957 biografia *Alecu Russo. Viața și opera*. Biografia literară este, din nou, consacrată magistral de operele lui G. Călinescu: *Nicolae Filimon*, 1959, și *Gr. M. Alexandrescu. Viața și opera*; în 1959, D. Vatamaniuc publică teza sa de doctorat, elaborată sub îndrumarea lui G. Călinescu, *I. Popovici-Bănățeanul*, iar în 1960, Constantin Ciopraga editează biografia lui Calistrat Hogaș etc.

Trebuie să se rețină distincția conceptuală ce se face între biografie și monografie. Biografia presupune *ab initio* „descrierea unei vieți, a creației realizate de un personaj”, deci o realitate dinamică, complexă, cu neputință a fi circumscrisă în „monografie”, aceasta potrivit-se unor realități socioeconomice și artistico-științifice primate „static”, determinate obiectiv, precum o operă de artă, un personaj neimplicat în vâltoarele sociale publice, o instituție, un sat, un oraș, o întreprindere etc.

În cultura de pe aria bucovineană, primul autor de biografii este I. G. Sbiera, cu două cărți: *Grigoriu Ureche. Contribuiri pentru o biografie a lui* (1884) și, apoi, studiul dedicat lui *Aron Pumnul*, din 1889. La începutul secolului al XX-lea și în deceniile interbelice s-au tipărit „minibiografii”, de fapt, conferințe ori studii fragmentare, dedicate lui Eudoxiu Hurmuzachi, I. G. Sbiera, D. Onciul, Ciprian Porumbescu, în paralel căpătând extindere studiile monografice, de autentică valoare istorică, ale lui Dimitrie Dan, S. Florea Marian, Simion Reli, Constantin Loghin, Teodor Balan, Ștefan Pavelescu și Leca Morariu.

În primul deceniu de după al Doilea Război Mondial au publicat, în 1953, scurte biografii despre Ciprian Porumbescu profesorul George Breazu, compozitorul Sabin Drăgoi, iar în anul 1957 apare cartea muzicologului Viorel Cosma, intitulată *Ciprian Porumbescu. Monografie*. În același an, 1957, publică studii biografice despre compozitorul bucovinean Eusebie Mandicevski autorul Emil-Rigler Dinu și muzicologul bucovinean Liviu Rusu. În sfârșit, în anul 1960, apare la Editura Științifică din București cercetarea monografică de ținută academică a lui Teodor Balan, intitulată de autor, cu parcimonie, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, 340 de pagini, inclusiv o bogată bibliografie autohtonă și din alte limbi europene.

Cercetările asupra mișcării culturale din spațiul Bucovinei istorice se amplifică în deceniile șapte și opt în Suceava, Iași, București, primele lucrări editate fiind *Muzica în Bucovina* (1981), *Știința în Bucovina*, trei volume (1982–1983, 1984), prima datorată lui Emil Satco, iar cele trei volume fiind elaborate de I. Pînzaru, Petru Froicu și Eugen Dimitriu. Cu aceeași pasiune și

competență, Emil Satco și Ioan Pînzaru de la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” din Suceava, editează, în 1993, volumul *Dicționar de literatură Bucovina*. Revoluția din 1989 descătușează forțele intelectuale românești din sudul Bucovinei, dar și colaborarea cultural-științifică cu intelectualitatea românească din ținutul Cernăuți și Herța, din Ucraina.

Cercetările istorico-culturale de pe aria bucovineană se diversifică și se amplifică, apar ziare și reviste noi, specialiști cu experiență și cercetători mai tineri elaborează studii, articole, unii se încumetă să publice cărți de istorie, de istorie literară, predominante fiind biografiile, parte din ele având la bază lucrări de doctorat. Îmbucurător este faptul că unii licențiați în filologie și istorie din Cernăuți și-au propus ca lucrările lor de doctorat să aibă subiecte din trecutul cultural-literar al Bucovinei. Astfel, Ilie Luceac din Cernăuți a elaborat, sub îndrumarea acad. Ștefan Ștefănescu, lucrarea de doctorat *Familia Hurmuzachi: între deziderat și realizare*, tipărită în anul 2000 și premiată de Academia Română, iar Rodica Cojocar, din nordul Bucovinei, a elaborat, sub îndrumarea acad. Eugen Simion, teza de doctorat *Mircea Streinul (Studiu monografic)*, text ce așteaptă să fie editat.

Prima biografie *Mircea Streinul. Viața și opera* a publicat-o, în anul 1998, Mircea A. Diaconu din Suceava, studiul având *Prefață* de Constantin Ciopraga, urmată de *Mișcarea Iconar. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, în anul 1999.

În elaborarea tezei de doctorat *Mircea Streinul. Viața și opera* – îndrumător fiind prof. univ. dr. Dumitru Micu – Nicolae Havriliuc a consultat peste 50 de periodice românești la care a colaborat scriitorul bucovinean, precum și aproape toate referințele critice documentare apărute în timpul vieții poetului, cât și articolele, cărțile și evocările publicate până în anul 2002. Autorul a conceput biografia în două părți: „*Analele*” unei biografii, cu 12 subcapitole; *Fețele operei*, cu două capitole: *Poezia* (12 subcapitole) și *Proza* (15 subcapitole); *Diverse: Antologia „Poeți tineri bucovineni”, Teatru, Istorie literară, Traduceri și Prefețe*. Lucrarea de 300 de pagini se încheie cu *Concluzii, Bibliografie și Imagini din lumea lui Mircea Streinul*, vreo 15 fotografii, ultima reprezentând mormântul scriitorului din Cimitirul Bellu din București. Meritul lui Nicolae Havriliuc arată, cu temei, că în ceea ce privește republicarea, cercetarea și studierea operei lui „se cade să fie recuperată o conștiință literară, uitată aproape cincizeci de ani, spre a-i stabili locul în istoria literaturii române” (p. 110).

Capitolele substanțiale ale biografiei sunt cele dedicate poeziei și prozei, în care descrierea cronologică a plachetelor de versuri și a volumelor de proză alternează cu analiza artistică, la obiect, a fiecărei scrieri, fiind consemnate sistematic opiniile criticilor literari din deceniile interbelice, dar și ale istoricilor literari din epoca contemporană. Pe drept cuvânt se afirmă că lirica lui M. Streinul este un ecou bucovinean al poeziei lui Rilke și Trakl, Villon și Baudelaire, dar și al românilor Blaga, Arghezi, Barbu și Gyr. Metodic, autorul relevă compunerile valoroase și critică ratările, versificări fără idei și expresivitate memorabilă. Ceea

ce trebuie să fie încă discutat sunt unele generalizări din biografie care au un aer de „entuziasm nedemonstrat”, aprecieri encomiastice ce cariază spiritul critic ce trebuie să domine în orice biografie. De pildă, la pagina 154, autorul scrie: „În cadrul grupării «Iconar», Mircea Streinul va pleda pentru o literatură în care istoria și folclorul să se unească organic cu religia ortodoxă creștină, fiind considerate elemente de structură și stil ale sufletului românesc”, iar la pagina 172 se formulează despre ediția de autor *Opera lirică*, din 1939, concluzia, evident exagerată, că poezia lui „Mircea Streinul propune, prin itinerariile sale spirituale, modalități de a intra pe tărâmul de taină al universului și, astfel, de a veghea participarea la misterele vieții. Fără trăire și cunoaștere, poezia, în accepția lui Mircea Streinul, devine un salt (?) spre a realiza echivalențe cu universul: «și-a rezumi ideea cu-ntregul univers»”.

Încă în 1935, G. Călinescu scria despre poetul Mircea Streinul: „Ceea ce m-a izbit de la început este fecunditatea nestăpânită, vijelioasă a acestui tânăr, care nu se-ndură să ardă niciun rând din scrisul său”. Fără prejudecăți extraliterare, G. Călinescu sublinia cu vigoare meritele poetului bucovinean în „îmbogățirea limbei” și „reînnoirea ideilor” poetice, considerând drept cusururi ale versurilor: cultivarea excesivă a oricărui produs „al penei sale” (un exagerat orgoliu auctorial!), prin tipărirea unui volum de 250 de pagini, în loc de „un mic caietel cu poezii alese”. G. Călinescu, cu intuiție sigură, scria că M. Streinul are vocația de asimilare poetică a graiului din Nord, apreciată ca „lăudabilă”. (Vezi articolul nostru, *G. Călinescu și debutul literar al lui Mircea Streinul*, în „Analele Bucovinei”, XII, nr. 2, 2005, p. 317–325).

Trebuie să recunoaștem că metoda analizei critice a fiecărei culegeri de versuri în parte se caracterizează prin comentarii la obiect, citarea de versuri relevante, deosebit de valoroasă și incitantă fiind comparația unor versuri ale lui M. Streinul cu poeme de Ion Barbu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi. Edificatoare apar paginile intitulate *Un tandem literar de excepție. Comentarii lirice la „Poeme într-un vers” de Ion Pillat*, 1936.

Valoarea artistică a unora dintre poeziile lui M. Streinul sporește și datorită culturii literare, N. Havriliuc stăruind asupra influențelor liricii germane, atât a „Weltschmerz”-ului romantic, cât, mai ales, a expresionismului, cunoscute fiind traduceri ale poetului bucovinean din Georg Trakl. O apreciere critică nuanțată și de necontestat citim în cartea lui N. Havriliuc: „Suflet al poeziei bucovinene tinere, cum însuși G. Călinescu l-a numit și l-a apreciat pentru tonul curat și grav pe care l-a adus în poezia românească, Mircea Streinul a mijlocit contactul cu expresionismul german, cu poezia lui Georg Takl, din care a și tradus”. De la scriitorul german va prelua acea gamă a ogindirilor astrilor în privirea ființei sau în modul prin care cosmicul primește expresie în funcție de individualul din uman, continuând relația de comunicare. M. Streinul aspiră spre lirismul metafizic, către „dimensiunea spațiului undulat”, el „păstrează elevațiunea ca o stare de spirit” (p. 145–146), fapt ce-l înscrie, după opinia autorului prezentei lucrări, precum și a

noastră, în umbra aventurii lirice geniale a lui Lucian Blaga. În orice caz, din ciclurile de poezii publicate de Mircea Streinul, rămâne în istoria poeziei românești un florilegiu de poeme memorabile, „un Caietel destul de voluminos” – preluând ideea călinesciană –, mărturie a spiritualității românești din zona septentrională a României Mari.

În prefața intitulată *O lucrare de reală calitate științifică*, profesorul Dumitru Micu remarcă „un aspect distinctiv” în poezia lui Mircea Streinul, de care trebuie să se țină seama în stabilirea locului în ierarhia valorilor poeziei românești moderne: poezia lui Mircea Streinul integrează în peisajul „cartierului industrial” cernăuțean „sacralizarea acestuia prin prezența cristică”. Meritul lui N. Havriliuc constă și în punctarea „particularităților artistice”, precum „simbioza culorilor”, procedee ca utilizarea impresionistă de „culori difuze” sau „extrapolarea expresionistă a durerii în plan cosmic” (p. 7).

Cu adevărate adesea eclatantă, N. Havriliuc își cenzurează inteligent admirația asupra poeziei lui Mircea Streinul, punctând, atunci când realitățile o cer, acele inegalități privind expresivitatea și ineditul imaginilor, a metaforelor și simbolurilor, considerând lirica poetului bucovinean „sinuoasă în dezvoltarea ei”, în care „mentalitatea ancestrală [tradițiile sub diferite forme consacrate, n. n. – P. Ț.] se află într-un parteneriat de conviețuire cu formele de civilizație” (p. 121). (Opțiunile poetului pentru modernitate, pentru exploatarea „cosmică”, n. n. – P. Ț.)

Bogata producție prozastică a lui Mircea Streinul este descrisă și analizată critic, acest capitol prefigurând vocația lui N. Havriliuc de istoric literar modern, eliberat de poncife didactice depășite. De la început, propune o „clasificare” a narațiunilor publicate de către scriitor: proze epico-lirice, în tradiția sadoveniană, proze de observație realist-psihologică, în tradiția lui Rebreanu, proză fantastică, dar și cu tentă naturalistă. Indiscutabil, Mircea Streinul este cel mai prolific și original prozator român din secolul al XX-lea din spațiul septentrional al României. N. Havriliuc vorbește, de la început, și despre „imperfecțiunile de compoziție și de limbaj” în prozele scriitorului bucovinean, dar susține, pe bună dreptate, că proza este „de creație” și mai puțin de analiză psihologică; neîndoios, M. Streinul a fost un spirit generos, inventiv, „vijelios” – cum îl definea G. Călinescu.

Romancierul M. Streinul este situat în biografie sub zodia lui L. Rebreanu, cu romanul, bine cunoscut, *Ion Aluion*, dar el a creat și „romane de familie”, „roman documentar”, „roman istoric”, astfel că N. Havriliuc apelează la comparații artistice, tehnici narative și construcții de personaje cunoscute în proza sadoveniană, a lui Mircea Eliade și G. M. Zamfirescu, dar și cea de tip clasic a lui G. Călinescu. Ca prozator, M. Streinul se realizează în dimensiunile artistice și ideologice ale epocii interbelice.

După analiza „ipostazelor fantasticului” în proza scriitorului bucovinean, – pagini redactate cu vervă și adevărată estetică –, autorul lucrării consemnează judicios „culorile mahalalei” din *Guzli sau Tsu-tsuj* (*Romanul unui băiat de stradă*), evidentă fiind disponibilitatea prozatorului și la „experiențe” și formule

epice înnoitoare. În continuare, nu se uită mențiunea critică: M. Streinul „îmbină constant realismul cu barocul scenelor de viață, cu modul de evocare al romanului istoric”. La aceasta se adaugă faptul că expresionismul lui Streinul în proze este „moderat”, în comparație „cu acea furie sau exasperare” din romanele lui R. Musil sau Fr. Werfel, observație demonstrabilă.

Vorbind despre lumea prozei lui M. Streinul, N. Havriliuc remarcă mentalități și trăsături psihologice specifice populației bucovinene, conglomerat de etnii, cu o istorie zbuciumată, nefericită. Pe lângă *Ion Aluion*, autorul biografiei se oprește îndelung (cu îndreptățire) asupra operei *Drama Casei Timoteu*, definită drept „o alegorie a condiției umane”, operă elogiata de critica literară. Perpessicius o compara cu „destinul antic” – Oedip și alți eroi helenici.

Mircea Streinul a fost un intelectual generos, autentic, conștient de propria valoare și capacitate de creație, încât s-a manifestat, în împrejurări istorice de cumpănă, solidar cu prietenii și întreaga generație de scriitori bucovineni din deceniile interbelice. Mărturia literară și morală e probată de antologia *Poeți tineri bucovineni* în 1938, căreia N. Havriliuc îi conferă o „monografie” de 14 pagini. Această carte limpezește multe întrebări cu privire la orientările, valoarea și opțiunile artistice și ideologice ale literaturii române din Bucovina deceniilor 1918–1938. N. Havriliuc, subliniind meritele lui Mircea Streinul de a strânge „acele flori iconare” într-o carte, afirmă cu drept cuvânt: „Școliți în rigoarea poeziei germane sau atrași de volutele și sclipirile versului francez, din care au și tradus cu un beneficiu pentru verbul românesc, «iconarii» au mijlocit apropierea producției literare autohtone de valorile culturale universale” (p. 262).

Încă în anul 1934, G. Călinescu, recenzând în „Adevărul literar și artistic” (nr. 69 din 4 martie) culegerea *Breviar de poezie bucovineană contemporană*, alcătuită de Aspazia Munte și Neculai Pavel și tipărită de Editura „Iconar”, afirma că „în provinciile dezrobite” există „o recoltă de reviste și volume de literatură”, dar „Bucovina a fost cea dintâi provincie orientată spre viața culturală, căci în vreme ce în Ardeal nu exista până deunăzi o publicație de literatură și idei, Bucovina avea două foarte însemnate, «Junimea literară» și «Glasul Bucovinei» (acest din urmă ziar cu un foileton de literatură) [...]. În ultimii ani se observă o mișcare literară la tineri”. În final, venea cu o precizare ce nu trebuie uitată, când se analizează geneza mișcării literare a tinerilor bucovineni. G. Călinescu scrie că a primit „numeroase broșuri din partea respectivei edituri”, adică a Editurii „Iconar”.

Afirmațiile din anul 1934 ale lui G. Călinescu trebuie preluate de istoricii literari drept indicație extrem de importantă și directă în analiza evoluției mișcării literare a tinerilor scriitori bucovineni, generație consacrată în deceniile interbelice, căreia istoricii literari, inclusiv, N. Havriliuc, îi atribuie numele de „mișcarea iconarilor”. Se observă că autorul *Vieții lui Mihai Eminescu* menționează explicit existența în Bucovina (în deceniul 1924–1934) a două instituții ce au promovat „literatură și idei”: revista „Junimea literară” și ziarul „Glasul Bucovinei”, iar din august 1933 luând ființă, cu sprijinul material și moral al Institutului de Arte

Grafice, „Glasul Bucovinei”, Editura „Iconar”, condusă de tinerii poeți Mircea Streinul și Iulian Vesper. În antologia *Poeți tineri bucovineni*, poetul sublinia că, împreună cu Ion Roșca, Gh. Antonovici, George Drumur și Neculai Pavel, a „fondat”, în anul 1931, „gruparea Iconar”, căreia i s-au alăturat, treptat, aproape toți scriitorii tineri din Bucovina, „aproape toți” fiind colaboratori în paginile revistei „Junimea literară” și „Glasul Bucovinei”. Orice istoric și politolog de bună credință știe și trebuie să menționeze că aceste publicații bucovinene militau ideologic și politic pentru liberalism-democrat, erau conduse și gestionate de reprezentanți ai Partidului Național Liberal din Bucovina, de profesorul, academicianul și ministrul (din 1935), Ion I. Nistor. Ca atare, „gruparea Iconar” s-a înfiripat între tinerii scriitori bucovineni promovați de publicațiile amintite și de umbrela „ocrotitoare” a liderilor P. N. L. din Bucovina, a ideologiei liberal-democratice, naționale și a „armoniei între majoritari și minoritari”, în opoziție ireconciliabilă cu extremismul de dreapta al mișcării legionare și cuziste din Bucovina. Gruparea literară a tinerilor promovați de conducerea „Junimii literare” și „Glasului Bucovinei” a avut, în anul 1933, o inițiativă benefică, sprijinită de liderii Partidului Național Liberal, anume organizarea unei edituri. Asemenea instituție a presupus trecerea, de la vorbe și idei, la fapte; ea cerea mijloace concrete de editare a cărților. Or, toate acestea s-au înfăptuit cu sprijinul material al Institutului de Arte Grafice „Glasul Bucovinei”, menționat, pe drept cuvânt, de N. Havriliuc (p. 66). Nu se menționează, însă, că această întreprindere aparținea Partidului Național Liberal, care, prin Ion I. Nistor, a oferit tot ajutorul necesar ca Mircea Streinul și Iulian Vesper să înceapă editarea manuscriselor tinerilor scriitori bucovineni. Editura „Iconar” a avut redactori pe Iulian Vesper și Mircea Streinul, administrativ, însă, ea aparținea de Institutul de Arte Grafice „Glasul Bucovinei”. Meritul ei este excepțional în afirmarea literaturii române moderne în Bucovina interbelică, fapt apreciat, ca atare, de reprezentanții criticii literare române din epocă și după aceea.

Autorul biografiei de față consemnează riguros fenomenul. Singura observație constă în absența din biografie a legăturilor complexe, ideologice și administrative dintre apariția Editurii „Iconar” și publicațiile „Glasul Bucovinei” și „Junimea literară”, în mișcarea politică și culturală liberal-democratică, națională și opusă extremismului legionar-antisemit din România acelor ani. Informațiile de netăgăduit ale lui Iulian Vesper din *Memoriile sale*, citate de N. Havriliuc, era potrivit să fie aprofundate cu noi mărturii, spre a risipi unele afirmații eronate, denigratoare în fond, cum că zecile de texte apărute la Editura „Iconar” ar fi avut vreo legătură cu mișcarea legionară din Bucovina, sau cu revista „Iconar”. N. Havriliuc scrie că, spre sfârșitul anului 1934, Editura „Iconar” „se afla în derivă” și circulau zvonuri că nu există bani și altă cauză ar fi fost plecarea lui Iulian Vesper la București. Obiectiv, aceste întâmplări, credem noi, decurg din ceea ce amintește autorul biografiei „disensiunile în sânul mișcării «Iconar»”. Cauzele reale ale „disensiunilor” meritau o analiză mai sistematică decât puse numai pe seama slăbirii forului conducător, anume plecarea la București a lui Ion I. Nistor, „protectorul pleiadei de talente literare” (p. 74).

Autorul biografiei amintește despre conferința lui Dragoș Vitencu, intitulată *Asasinii poeziei moderne*, dar trece cu vederea intervenția lui Ion Nistor în apărarea unor noi forme literare din „Junimea literară” din 2.II.1935. Noi am sugerat, la susținerea doctoratului, să fie analizată, deoarece „protectorul” poezilor tineri a vădit o poziție împăciuitoare, echivocă, ce a derutat pe majoritatea scriitorilor tineri, moment ideologic și artistic deosebit de grav, ce a divizat „mișcarea Iconarilor”. (Despre acestea am publicat aprecieri și informații bogate în lucrarea *Compozitorul și muzicologul bucovinean Liviu Rusu* (II), în „Glasul Bucovinei”, anul IX, nr. 3–4/2002, p. 72–75). Afirmam că elementele „conservatoare și rigide” din elita literară cernăuțeană, cantonate „în tradiția neoromantismului desuet” și neavând „autoritate literară recunoscută”, s-au opus „experimentului artistic” și „opțiunei artistice și ideologice” noii generații de poeți bucovineni, denumiți de Ion I. Nistor „hipermoderniști”.

Conducătorul mișcării liberal-democratice, Ion I. Nistor, prin poziția lui oscilantă, a deziluzionat pe scriitorii tineri adepți ai modernismului. „Glasul Bucovinei” publică intervenția lui Iulian Vesper (*Tradiție și modernism*, 19.XI.1935), în care se proclamă: „Gruparea «Iconar» militează pentru o racolare a sensibilității bucovinene la nivelul de expresie și evoluție artistică din întreaga țară (...)”. Alt articol, semnat de Teodor Maricar, poartă un titlu semnificativ: *Junimea literară la o răspântie?* („Glasul Bucovinei”, 12.IV.1935). Redacția ziarului remarcă strădania poezilor tineri bucovineni (Traian Chelariu și alții) de înnoire a revistei „Junimea literară”, cu sublinierea importantă de „europenizare” a Bucovinei „prin poeziile lui Mallarmé”, concepție literară de depășire a granițelor provinciale desuete ale unui „tradiționalism” paseist. Deci a fost vorba, înainte de toate, de confruntări teoretice, ideologice și artistice, iscate între scriitorii bucovineni grupați în jurul redacțiilor „Junimea literară” și „Glasul Bucovinei”, a Editurii „Iconar”, formată în spiritul liberalismului democratic, patriotic și național.

Momentul disputelor artistico-ideologice între scriitorii tineri din „gruparea Iconar” este folosit cu iscusință de adversarii politici ai Partidului Național Liberal, anume de profesorul Traian Brăileanu, principalul organizator și ideolog al organizației „Legiunea Arhanghelului Mihail” din Bucovina, din 1930, intitulată „Garda de Fier”, iar din anul 1935, Partidul „Totul pentru Țară”. Începând cu sfârșitul anului 1934, observăm absența din paginile „Junimii literare” și a „Glasului Bucovinei” a lui Vasile I. Postecă, Barbu Slușanschi, Leon Țopa și I. Țurcan. Bucurându-se de ajutorul politic și intelectual al acestor foști „iconariști”, Traian Brăileanu editează revista „Însemnări sociologice”, al cărei prim număr apare în aprilie 1935. În numerele următoare ale „Însemnărilor..” apar și numele altor tineri „iconariști”.

N. Havriliuc putea să analizeze critic acest moment dramatic din viața literară a Bucovinei interbelice, să renunțe la volute de îngăduință ideologică, păstrând ținuta lucidă, exigentă a criticii literare românești din deceniile interbelice, reprezentată de E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, M. Ralea și, cu deosebire, de

G. Călinescu. Chestiunile esențiale ale „divorțului” din 1935 din „gruparea Iconar”, ale cărei rezultate literare fuseseră evidențiate de critica literară din București, au fost însoțite și de unele insatisfacții și nemulțumiri justificate ale intelectualității din Bucovina. Astfel, guvernul liberal a decis intempestiv trecerea în lichidare, prin suprimarea subvențiilor bugetare, a două instituții cernăuțene de reputație națională: Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică și Teatrul Național, ceea ce a oferit adversarilor politici de extrema dreaptă prilejul de a declanșa o campanie antiliberală și antiguvernamentală. Este de înțeles atitudinea indiferentă, în realitate lingușitoare, a unor publiciști actuali, față de regimul politic din România acelor ani, care a luat niște decizii anticulturale, comentate nefavorabil de opinia publică românească, de toate publicațiile vremii, inclusiv de cele subvenționate de Partidul Național Liberal!

Se crease o stare de criză în cercurile intelectualității bucovinene, iar autorul biografiei arată că profesorul Ion I. Nistor, devenit și ministru, îl numește pe scriitorul Traian Chelariu redactor la „Junimea literară”, iar pe Iulian Vesper îl numește șef de cabinet la minister.

Între anii 1959 și 1960, Liviu Rusu mărturisea că Mircea Streinul a depus un memoriu la Guvern, în care solicita o bursă pentru desfășurarea studiilor literare în Franța, unde, totodată, să poată urma un tratament antituberculoză, maladie ce-i măcina sănătatea. Autoritățile din capitală l-au îndrumat la Administrația Fondului Bisericesc din Cernăuți. Din păcate, memoriile și intervențiile unor intelectuali bucovineni n-au avut niciun ecou, nici chiar la noul mitropolit al Bucovinei, Visarion Puiu. (De bună seamă, actele din arhive vor limpezi acest moment decepționant din viața poetului Mircea Streinul!)

Prezenta biografie suferă de anumite carențe documentare și în decuparea corectă a orientărilor și opțiunilor tânărului scriitor Mircea Streinul până la începutul anului 1938. Era necesar să se întreprindă cercetări asupra vieții tatălui poetului, Gavril Străinul, relațiile familiei acestuia cu intelectuali bucovineni, în primul rând cu preotul Constantin Rusu, din aceeași parohie Cuciurul Mare, Mircea Streinul fiind coleg de școală primară, scurt timp, și de liceu, cu Liviu Rusu, viitorul său colaborator de la revista „Iconar”. Biografia conține informații sumare despre liceanul Mircea Streinul, despre profesorii care l-au îndrumat spre valorile culturale, studiile fiindu-i tulburate serios de moartea tatălui său, în 1922. Era nimerit să fie consemnate documente școlare, deoarece ele există în biblioteci și la Arhivele Naționale. Am arătat că, la un moment dat, elevul din Cuciur a fost constrâns să devină „elev particular”. S-a înscris la Facultatea de Teologie din pricina lipsurilor materiale, fapt ce trebuie reținut și analizat. Altă întrebare ce n-are răspuns: care au fost împrejurările și condițiile de viață în care tânărul s-a îmbolnăvit de tuberculoză? Era necesar ca cititorii să afle fapte relevante din viața intelectuală și afectivă a elevului și, mai ales, a studentului Mircea Streinul: ce discipline și cursuri universitare a preferat, relațiile personale cu profesorii și alți studenți, acestea oferind circumstanțele spirituale ale devenirii personalității,

caracterizată, după noi, de precocitate și spontaneitate intelectuală. Ca tânăr chipeș, frumos și înconjurat cu afecțiune de mulți colegi, de bună seamă a cunoscut și sentimentul iubirii, dar nu aflăm nimic în biografie. Ceea ce N. Havriliuc a reușit să noteze cu subtilitate și convingător este dragostea tânărului pentru părinții săi, Gavril și Olimpia Streinul. Dezvăluirea laturilor afective, a preferințelor, a comportamentului public, a opțiunilor civice, inclusiv a viciilor (Mircea Streinul depășea adesea normele de consum a licorilor tari, a vinului!), este obligatorie pentru orice autor de biografii. Acest procedeu de „chirurgie” morală și spirituală prezintă omul și viața lui interioară.

Prezenta biografie oferă informații bogate despre primele experiențe publicistice, contribuția autorului fiind, în mod indiscutabil, descrierea colaborărilor în paginile ziarului „Tribuna”, în paralel cu cele din paginile „Junimii literare”. Acest subcapitol realizează o prezentare lucidă a orizontului cultural și literar al tânărului Mircea Streinul, a preferințelor sale intelectuale.

Referitor la structura primului capitol, „*Analele*” unei biografii, era potrivit ca subcapitolul *Fondarea grupării „Iconar”* (p. 36–43) să fie inclus după subcapitolele *În redacția revistei „Junimea literară”* și *În redacția cotidianului „Glasului Bucovinei”*, deoarece gruparea tinerilor, sub numele de „Iconar”, proiectată în condițiile concrete bine cunoscute în anul 1935, a apărut în cadrul și sub protecția mișcării literare bucovinene din jurul publicațiilor „Junimea literară” și „Glasul Bucovinei”, tinerii „iconariști” fiind colaboratori, unii redactori, la aceste publicații.

Indiscutabil, până în anul 1935, majoritatea scriitorilor români din Bucovina, inclusiv noua generație, a gravitat și s-a manifestat în paginile publicațiilor „Junimea literară” și „Glasul Bucovinei” și ale altor periodice efemere, patronate de puternica organizație a Partidului Național Liberal, condusă de profesorul și academicianul Ion I. Nistor și alți militanți liberali, intelectuali de formație europeană. Mircea Streinul a devenit scriitor și publicist de autentic talent în cadrul acestui mediu intelectual și politic.

Disputa teoretică, confruntările între „tradiționaliștii” intransigenți și hipermodernism n-a fost „gestionată” cu dibăcie de „protectorul” Ion I. Nistor, astfel că unii tineri (după cum s-a văzut) au trecut „cu arme și bagaje” în tabăra legionară, patronată de profesorul Traian Brăileanu. Interesant este faptul că abia în nr. 3 (iunie 1935) al „Însemnărilor sociologice”, Traian Brăileanu și noii săi camarazi reușesc să-l convingă și pe Liviu Rusu, colegul și prietenul lui Mircea Streinul, să colaboreze cu esul *Considerațiuni sociologice asupra muzicii românești*. Loialitatea muzicologului este criticată de Traian Chelariu în *Junimea literară*, nr. 5–7/1935: „Fără comentariu. Am citit aceste proustești (de la Proust!) fraze pentru a ilustra limba românească a dlui Rusu”. Liviu Rusu iese la rampă în „Însemnări sociologice” (nr. 4, iulie 1935) cu esul de sorginte legionară *Omul român în lumina de cântec*.

Subcapitolul *Revista „Iconar”* (p. 75–84) conține o idee penetrantă, ce merita să fie dezvoltată și demonstrată cu texte de N. Havriliuc. Astfel, se afirmă că „după

ce fusese izgonit și abandonat” (?) de către colegii de la „Glasul Bucovinei” și „Junimea literară”, Mircea Streinul „rămâne deasupra frământărilor și deviațiilor revistei «Iconar», temperând excesele și apărând literatura gândită și scrisă de influențele doctrinei politice” (p. 78). Biografia oferă puține informații atestate despre circumstanțele în care Mircea Streinul a devenit secretar al noii reviste „Iconar”, al cărei director fusese numit Liviu Rusu. La început – după cum am arătat în „Glasul Bucovinei”, nr. 3–4/2002, p. 79 –, Mircea Streinul a refuzat cererea lui Traian Brăileanu de a colabora la „Însemnări sociologice”. La fel a procedat și Iulian Vesper. Liviu Rusu a recunoscut, în 1959, că personal a insistat pe lângă „consăteanul” și „prietenul de o viață”, Mircea Streinul, să accepte propunerea de a participa la înființarea revistei „Iconar”. În *Amintiri de la „Iconar”*, Vasile Postecă consemnează fapte concrete: „Într-o seară, la Liviu Rusu acasă, ne-am avântat pe verticală, cum spuneam noi, căutând semnificația volatilă însuși cuvântului «Iconar»”. Apoi spune că Mircea Streinul era „entuziast, plin de bucurie în glas și în priviri, în timp ce Liviu Rusu, celălalt director al revistei «Iconar», explica [...]”.

În altă parte, același Vasile Postecă precizează: „Odată cu apariția revistei «Iconar» cumpăna apelor bucovinene a fost scrisă. Strânsesem bani pentru o revistă literară... Și pusesem *la dispoziția profesorului Traian Brăileanu, mentorul generației noastre* [...]” (s. n. – P. Ț.) Traian Brăileanu a „dat bani” lui Liviu Rusu și Mircea Streinul pentru „Iconar”, subliniază Vasile Postecă. Însuși Mircea Streinul preciza, în 1938: „În 1935, Liviu Rusu înființează sub directivele profesorului Traian Brăileanu revista «Iconar», unde militează [...]”. (Apud, *Poeți tineri bucovineni*, 1938, p. 9). Trebuie să evităm exagerările, dar și tehnica eludării faptelor literare și publicistice eronate, compromițătoare, ale unui personaj istoric. Biograful, cercetător obiectiv, este obligat să înregistreze lucid și constativ faptele, opiniile unui personaj, indiferent de natura și valoarea lor intelectuală și morală, aceasta fiind condiția esențială a cuvântului scris.

Revista „Iconar” a fost o publicație inițiată și redactată de un grup de tineri scriitori și publiciști bucovineni, în frunte cu Liviu Rusu și Mircea Streinul, stimulați, ajutați material și proteguți ideologic și politic de Traian Brăileanu. A fost concepută ca revistă literar-artistică, cu program ideologic și politic legionar.

Motto-ul publicației era: „Cine renunță la moarte, renunță la înviere. Pentru că condiția învierii stă în acceptarea prealabilă, nesocotitoare, senină a durerilor și apărării mormântului”. Articolul de fond, *Primejdia celor „de pe urmă”*, semnat de Nae Ionescu, („Iconar”, decembrie 1935) consideră naționalismul o formă de viață, un nou „ev al istoriei”, cu „oameni noi”, cu idei specifice doctrinei legionare.

Subcapitolul *Revista „Iconar”* din biografie conține observații și date concrete, dar N. Havriliuc, din motive inexplicabile, evită să pună în lumină și să informeze cititorii despre compromisurile politice, spus elegant, inacceptabile, ale scriitorului Mircea Streinul. Încă în referatul despre teza de doctorat, am propus d-lui N. Havriliuc să consemneze în lucrare și articolele lui M. Streinul pline de

poncife politice și aprecieri ce degradează orice conștiință artistică. Este vorba despre articolul intitulat *Poezia legionară*, publicat de poet în „Iconar”, nr. 7 din martie 1936. Este o opinie discutabilă, fără niciun suport teoretic și practic, ce trebuie respinsă *ab initio*, pentru că nu există poezie „liberală”, „comunistă”, „țărănistă”, „cuzistă”, „legionară” etc. ci doar poezie (vezi articolul nostru din „Glasul Bucovinei”, nr. 3–4/2004, p. 50).

În „Iconar”, nr. 3 din noiembrie 1936, Mircea Streinul publică articolul, cu un titlu dramatic, *La o răscruce a literaturii românești*, care relevă faptul că spiritul de frondă al poetului bucovinean alunecă într-un irațional și odios pamflet ideologic și politic. El pornește de la ideea că „[...] o criză s-a ivit în literatura noastră. De ea au profitat jidanii, care, strânși în jurul docilului și nevinovatului prunc Eugenius Lovinescu, au reușit să impună prin diferite tertipuri aproape tuturor revistelor din Iași și București”.

Secretarul revistei „Iconar” susține delirant, în limbajul celor mai rudimentari publiciști și militanți legionari și cuziști că „Sadoveanu, Rebreanu, Cezar Petrescu, Teodoreanu, Sorbul ș. a”. au „fraternizat sub lămpile roșii de la Sărindar, în Froim Aderca și Ilarie Voronca”. După ce-l bălăcărește pe Rebreanu „sabăsgoiul” de la „România literară” și aruncă vitriol peste Camil Baltazar, Blecher și Cocea, strașnicul „rumân” de la „Iconar” aruncă otravă asupra lui Ralea, Alex. Rosetti, Comarnescu, T. Arghezi, Vl. Streinu care „s-au jidovit” (!). Pompiliu Constantinescu și G. Călinescu (care-l remarcaseră ca tânăr de talent) sunt considerați „critici inconștienți” pentru că s-ar „extazia” în „fața nulității jidovești [...]”.

După ce jargonul de tip legionar – „Porunca Vremii” și „Buna-Vestire” – se revarsă și asupra lui Z. Stancu, E. Jebeleanu și Șt. Baci, M. Streinul elogiază nemăsurat, până la indecență, mișcarea de la revista „Iconar”, declarând iresponsabil că la București „trenează Răcăciunii pistruiați, Ciorniei libidinoși și Doneștii iudaizați”. Concluzia atestă orgoliul maladiv: „Când, în 1935, camaradul Liviu Rusu a înființat revista «Iconar» împreună cu prietenii George Macrin, Ion Țurcan, Barbu Slușanschi, Pană Verde, Vasile I. Posteuca, Teofil Lianu, N. Pavel, Leon Țopa și cu mine, lupta a devenit și mai unitară. Astăzi, jidanii nu mai înseamnă nimic în literatura românească”.

Și, ca să nu rămână vreun scriitor autentic neîncondeiat, secretarul „Iconar”-ului scrie într-o notă de subsol: „Numai sub poalele d-lor Camil Petrescu și Radu Cioculescu se mai ascund Baltazarii, Sebastianii și alți păduchi galițieni”.

Cercetătorul modern, indiferent de eventuale convingeri politice, nu poate să treacă peste asemenea insaniități intelectuale, artistice, civice și politice. Faptele istorice, cuvântul scris, realități inatacabile, suntem obligați să le constatăm ca atare, să le analizăm parcimonios și să le judecăm critic din perspectiva evoluției istoriei culturii române și universale, delimitând ideile generoase, valorile autentice, de cele nocive și compromise de viață.

Revista „Iconar” cuprinde vreo opt poeme de Mircea Streinul ce se înscriu în maniera artistică proprie din culegerile anterioare, fără rabat unor lozinci politice.

Totuși, poetul semnează și câteva versificări (*Răsună pământul legionar, Din „Rumânească”, Radu Gyr la noi*) tributare ideologiei și crezului legionar, prima compunere fiind odă Legiunii și Căpitanului și se încheie cu „Trăiască Legiunea și Căpitanul!”. Colaborator agreeat de redacția „Iconar”, Radu Gyr publică poeme valoroase artistic, dar și versificări politice agresive. Premiantul versurilor politice de tip legionar este Vasile I. Posteuca. Lectura poeziilor apărute în revista „Iconar” relevă că George Drumur și Teofil Lianu se mențin exclusiv în sfera liricii moderniste, ori tradiționale, evitând orice conotație ideologico-politică.

O constatare se impune: revista „Iconar” nu a beneficiat de colaborarea vreunui tânăr talent care, în timpul istoric dat, să se remarcă și consacre prin creații lirice ori epice, demne de un loc în istoria literaturii române! O explicație este necesară.

În cartea sa, N. Havriliuc limpezește unele momente relevante din viața și activitatea lui Mircea Streinul, în subcapitolele intitulate *Un timp la București* și, mai ales, *Reîntoarcerea la Cernăuți*. Cu toate că la București poetul „se scaldă” tot în mediile legionare, el stabilește niște legături și cu „Doneștii iudaizați”, cu scriitori ca Pompiliu Constantinescu, cu redactorii de la Fundația Regală și colectivul *Enciclopediei Române*, intelectuali cu orizonturi umaniste, neangajați în „lupta” legionară, antisemită, care, surprinzător, îl tratează pe bucovinean cu respect, fără ranchiună.

Revenind la Cernăuți, grupul intelectualilor democrați din fostul Partid Național Liberal decid să-l angajeze redactor la noua publicație, „Suceava”, unde se găsește un loc și pentru Liviu Rusu. Pe lângă meritele lui Gh. Alexianu și Romulus Căndea, semnalate corect de N. Havriliuc, un rol pozitiv l-au avut, în acea împrejurare, profesorul Grigore Nandriș și juristul Gheorghe Vântu, ambii reușind „despărțirea” definitivă a celor doi „iconariști” de camarazii lor legionari de la „Iconar”: Vasile Posteuca, Barbu Slușanschi, Leon Țopa, George Macrin, Ion Țurcan, dar și de profesorul Traian Brăileanu.

Încercările unor foști „camarazi” de a-i readuce, în toamna lui 1940, pe Liviu Rusu și Mircea Streinul în scena puterii legionare au fost sortite eșecului.

N. Havriliuc se referă adesea la „goticul bucovinean”, prin care – scrie autorul – „literatura română urma să se-nscrie în circuitul valoric european” (p. 75). Chestiunea „goticului bucovinean” a revenit în paginile revistei „Iconar” prin eseu lui Liviu Rusu, *Elemente gotice în cultura Bucovinei* („Iconar”, II, nr. 11, iunie 1937, p. 3). Este meritul acestei biografii că readuce în atenția contemporanilor această temă teoretică de valoare națională. L. Rusu a evitat, în eseu lui, să alunece pe terenul doctrinelor politice, și a insistat asupra goticului în muzică etc. Îmi îngădui să amintesc că problema „goticului moldovenesc” a fost ridicată de profesorul Petre Constantinescu-Iași într-o serie de studii incluse în cartea *Bizantismul în România. Influențe asupra artei românești* (1925). Ideile profesorului comunist au fost reluate de Gh. Balș, în studiul *L'Influence de l'art gotique sur l'architecture roumaine* (1929), ambii cu referiri bogate la biserica

voievodală din Rădăuți – „Bogdana”. Dintre bucovineni, Orest Iulia și Simion Reli s-au oprit asupra goticului, ambii citați de Liviu Rusu. Am descoperit că, în 1931, G. M. Cantacuzino publicase în ziarul „Mișcarea” din București (nr. 326 din 22 decembrie) eseul-sinteză *Influența gotică în Moldova*. Limitându-se la spiritualitatea gotică în muzica clasică germană și franceză, Liviu Rusu încheie eseul său cu fraza: „Aș înclina să urmăresc existența unui principiu gotic moldovenesc în arta cultă a Bucovinei, oricât ar părea ca absurdă pentru unii o astfel de încercare”. Influențele gotice în cultura bucovineană din deceniile interbelice merită cercetări savante, aplicate la fenomene concrete. Aș spune că cercetătorii tineri s-ar putea aventura să definească într-o viziune modernă influențele gotice în arhitectura medievală din Moldova, raporturile intrinseci ale stilului romanic cu cel gotic și cu cel bizantin, problematică generoasă, peremptorie că vechea și moderna cultură românească are statornic fundament european de la Răsărit la Apus.

Biografia *Mircea Streinul. Omul și opera* este o lucrare de istorie literară valoroasă prin bogăția informațiilor și ideile puse „în scenă”, ce stimulează gândirea cititorului, ba și sensibilitatea civică, întrucât autorul, N. Havriliuc, lansează întrebări, provoacă și nedumeriri în aventura cunoașterii, ceea ce ne determină să așteptăm din partea-i și alte lucrări de istorie literară.

NEDREAPTA ÎNSTRĂINARE A UNOR TERITORII VECHI ROMÂNEȘTI ÎN ATENȚIA OAMENILOR DE LITERE ȘI DE CULTURĂ

ION GHERMAN

Pentru noi, cei direct loviți și îndoliați, nedreapta înstrăinare a Ținutului Herța, a nordului Bucovinei și Basarabiei au constituit și constituie încă un motiv de mahnire și profundă tristețe, ca și pentru toți adevărații reprezentanți ai spiritualității românești.

În articolul de față, prezentăm, pe scurt, lucrările mai multor reprezentanți de acest fel, care, în proză sau în versuri, își exprimă opiniile, durerile și speranțele pe care le trăiesc, gândind la soarta nedreaptă a acestor vechi pământuri românești.

Începem cu prezentarea, pe scurt, a lucrării lui Ion Beldeanu, *Bucovina care ne doare*, apărută la Iași, la Editura „Junimea”, în 1996¹.

În cele 200 de pagini ale cărții, autorul, deși, așa cum spune de la început, nu încearcă „să se substituie” unei istorii a nordului Bucovinei, reușește, totuși, ca în cele 55 de titluri, cât are cuprinsul lucrării, să prezinte cititorului o serie de date semnificative asupra evenimentelor mai vechi și mai noi, pe care le-a trăit acest teritoriu, pe nedrept înstrăinat. Și putem spune acest lucru plecând numai de la faptul că, dacă în 1774, când Bucovina a intrat sub stăpânirea habsburgică, proporția românilor era de 84,3%, iar a ucrainenilor de 11,20%, aceste proporții au fost total date peste cap în 1992, când proporția românilor a scăzut la 19,7%, în timp ce a ucrainenilor s-a ridicat la 70,8%.

Sunt cifre care vorbesc de la sine și pe care, personal, nu mai sunt obligat să le comentez aici.

În schimb, ca lider al Societății Românilor Herțeni, care, la data ocupației ținutului lor, s-au refugiat în țară, mă văd obligat să fac unele observații în legătură cu ceea ce spune sau nu spune autorul în cele două articole referitoare la Herța.

Astfel, în primul articol, intitulat *Herța. Peisaj de februarie*, găsesc că Ion Beldeanu s-a lăsat prea mult și prea ușor influențat de atmosfera bacoviană a târgului Herța, sub care îl prezintă poetul B. Fundoianu, atâta vreme cât trece peste

¹ [Cu același titlu, volumul este urmat de alte două. La aceeași editură, în 2001, apare volumul al II-lea, iar cel de al treilea se tipărește la Suceava, sub egida Editura Mușatinii, în 2007.]

faptul că, totuși, este vorba de un orașel care ne-a dat un cărturar ca Gheorghe Asachi și atâta vreme cât este vorba de o localitate în care un ostaș român a căzut la datorie, pentru curajul pe care l-a avut de a le spune sovieticilor că, ajungând la Herța, sunt în România și că pe acolo „nu pot trece”.

Un învățat român de talia lui Gheorghe Asachi și un erou cum a fost, cu deosebire, căpitanul Ioan Boroș, ar fi fost poate destul, pentru ca autorul să nu părăsească Herța, „dezolat și confuz” și să nu o considere numai „un târg ticălos, cu ulițe și străzi sparte de ploi, de vite și de care...”, cum îl descrie poetul.

De asemenea, considerăm că și în cel de al doilea articol, *Bandustanul de la Herța*, în alte trei pagini, autorul tratează cu o ușurință condamabilă și prea multă superficialitate tragedia herțenilor, despre care afirmă că „mulți herțeni au părăsit orașul în acele zile premergătoare dezastrului” și că „alții s-au risipit sau au fost risipiți”.

Or, după cum bine se știe, herțenii, care n-au avut parte de răpirea și înstrăinarea nedreaptă, de care, din nefericire, au avut parte bucovinenii și basarabienii, nu se așteptau ca sovieticii să intre și în Herța, locuită numai de români și a cărei ocupare și anexare n-a fost prevăzută nici în Pactul Ribbentrop-Molotov. De aceea, despre o plecare, mai din timp, a celor din Herța sau din Ținutul Herța, nu se poate vorbi.

Cu afirmația că alți herțeni „s-au risipit, ori au fost risipiți”, nu putem fi de acord. În primul rând, noi, cei care am trăit aceste triste evenimente, știm bine că cei mai mulți români autohtoni, din Herța sau din satele Ținutului Herța, care ne-au fost răpite atunci, au rămas pe loc, neputându-se despărți de pământul dintotdeauna românesc, pe care s-au născut și au trăit.

Nici despre cei care nu au vrut să cunoască, prin noii stăpânitori, „binefacerile” regimului comunist și au plecat în țară, ca refugiați, nu se poate spune că s-au „risipit sau au fost risipiți” și aceasta pentru faptul că cei mai tineri și-au continuat pregătirea începută în țară (studiile liceale sau universitare), adulții calificați s-au încadrat ca muncitori sau salariați în întreprinderi și instituții de profil, și nu puțini au fost aceia care au plecat ca voluntari pe Frontul de Răsărit, pentru recuperarea teritoriilor românești, pe nedrept răpite.

Că nu suntem chiar așa de „risipiți”, așa cum ne găsește Ion Beldeanu, o demonstrează și faptul că, imediat după 1990, noi, românii herțeni, am înființat o societate a noastră, Societatea Culturală „Ținutul Herța”, pe care, personal, o conduc de aproape 18 ani și în cadrul căreia noi ne-am manifestat, în numeroase împrejurări, dragostea pe care le-o purtăm fraților noștri rămași în afara granițelor nedrepte, fixate în 1940 și în 1944.

Aceste observații ale noastre nu scad, totuși, valoarea documentară a lucrării, care merită să fie citită cu atenție. Un efort ca acesta, pentru cei care au suferit și au murit pentru că s-au născut români pe pământ românesc, merită să fie făcut.

Este bine de știut și faptul că herțenii, ajunși în țară, au fost urmăriți și „vânați”, pentru a fi depistați și trimiși în zonele din care au plecat îngroziți.

Cu toate acestea, nimeni și nimic nu i-a împiedicat ca, la locul de muncă, să-și facă datoria și să se facă stimați și apreciați de colegii în mijlocul cărora activau.

În sfârșit, ar mai fi de adăugat aici că Raionul Herța „n-a devenit pentru ucraineni o rezervație românească” și că o rezolvare a problemei minorității românești, pe această cale, cel puțin până în prezent, n-a fost încercată.

În același timp, țin să mai precizez că, în calitatea mea de președinte al Societății Culturale „Ținutul Herța”, n-am cerut – în nici unele din cele câteva sute de articole pe care le-am publicat pe această temă –, ca Ținutul Herța, mai nedreptățit ca celelalte teritorii din Răsărit, ce ne-au fost răpite, să ne fie retrocedat cu prioritate.

Această solidaritate cu nord-bucoveninii se mai vede și din aceea că și Crucea-Monument, pe care am înălțat-o în 1991, la Biserica Precupeții Noi din București, am dedicat-o memoriei celor care au murit în nordul Bucovinei, Basarabiei și Ținutul Herța, cum se vede și din cartea publicată la Editura All, în 1993 și intitulată *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*.

Tot pentru aceasta pledează și cererea noastră, adresată Primăriei, de a se da numele Ținutului Herța unei străzi din București; am solicitat în aceeași adresă ca altei străzi să i se dea numele de Bucovina sau chiar Nordul Bucovinei.

Mai multe și mai complete date, în special despre cultura din Bucovina, le aflăm din lucrarea profesorului Dumitru Apetri, *Bucovina. Cultura. Personalități. Destine*, apărută la Timișoara, la Editura Augusta, în 2000.

În mai multe articole din partea întâi, Dumitru Apetri face o frumoasă și bogată prezentare de ansamblu asupra evoluției culturii românești în Bucovina, subliniind aportul important al familiei Hurmuzăcheștilor, al unor poeți ca Dimitrie Petrino, Constantin Morariu, Teodor Robeanu, Constantin Berariu, Gavril Rotică și al unor prozatori ca Ion G. Sbiera, Simion Fl. Marian, Teodor V. Stefanelli, Dimitrie Dan, Victor Morariu, Leca Morariu, Emanuil Grigorovitză ș.a.

Bucoveninii au beneficiat de un substanțial sprijin de pe urma unor cunoscuți oameni de cultură din Moldova, Basarabia sau din Ardeal, prin figuri cunoscute, cum este aceea a lui Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Gheoghe Asachi, Aron Pumnul ș.a. Acest lucru, remarcă autorul, le-a permis bucoveninilor să „iasă de sub vasalitatea culturii austriece și să-și păstreze nealterate conștiința națională și identitatea etnică”. La această fericită operă, un rol principal, așa după cum se știe, îi revine Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Un merit și-l câștigă autorul și prin faptul că subliniază în articol influența pe care a exercitat-o asupra oamenilor de literă bucovenini și marele nostru poet național Mihai Eminescu.

Un loc destul de mare îl ocupă în cadrul lucrării și viața culturală din nordul Bucovinei. Cu această ocazie, sunt prezentați poeți ca: Vasile Levițchi, Arcadie Suceveanu, Vasile Tărășanu, Simion Gociu și prozatori ca: Viorica Chebac-Cuciureanu, Mihai Prepeliță, Grigore Bostan, Dumitru Covalciuc ș.a.

În partea a II-a a lucrării sunt prezentate mai multe profiluri literare, printre care îi întâlnim pe: Alexandru Hurmuzachi, Vasile Bumbac, George Voevidca,

Eusebiu Camilar, Dragoș Vicol, Constantin Loghin, Dimitrie Vatamaniuc, Vasile Pavel, Ion Apetroaie și Dan Mănuță. Partea a III-a o consacră unor consemnări în care, pe lângă reproduceri din diferiți autori, ca de pildă Ion Gheorghită, Grigore Bostan, Nicolae Bilețchi, H. Corbu, Vasile Pavel, Silvia Caba-Ghivireac, vine și cu lucrări de sinteză, de un deosebit interes, cum sunt, printre altele: „un roman neobișnuit, impresionant”, în care este prezentată cartea *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, de Anița Nandriș-Cudla, „un binevenit editorial” în care este discutată lucrarea *Istoria literaturii române din Bucovina: 1775–1918* a lui Constantin Loghin; *Adânc trăiește-ți graiul*, în care este prezentată interesanta carte *La izvorul graiului*, de prof. dr. Vasile Pavel și aș mai aminti textul articolului *Focuri*, în care autorul vine cu însemnările pe care le-a făcut cu prilejul Conferinței Internaționale „Autonomie și diasporă bucovineană”, care a avut loc la Cernăuți, între 22 și 24 noiembrie 1991 și care s-a bucurat de prezența unor cunoscute personalități din țară, ca acelea ale academicienilor Radu Grigorovici, Vladimir Trebici și Dimitrie Vatamaniuc. În mod deosebit, s-a subliniat, în concluziile acestei manifestări, că până în 1940 orașul Cernăuți a fost un apreciat centru cultural care, însă, din nefericire, între 1940 și 1980, a înscris o perioadă de regres, dar că, totuși, sunt încă „multe pagini ale istoriei, culturii și artei românești din Bucovina, care mai așteaptă valorificarea”.

Menționez aici și ultima consemnare din acest capitol, în care autorul, referindu-se la conferința de omagiere a lui Grigore Nandriș, care a avut loc la Academia de Științe a Republicii Moldova, la 30 martie 1993, îl apreciază pe fostul președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina și ca pe un mare eseist.

Prin toate acestea, autorul acestei cărți, Dumitru Apetri, face un mare serviciu culturii și literaturii noastre naționale, prezentând într-o lucrare de numai 235 de pagini, aspecte care sunt menționate, de regulă, izolat și pe care le aflăm altfel destul de greu. Meritul autorului este cu atât mai mare cu cât aici are în vedere oameni de cultură și de litere care au trăit într-un teritoriu unde autenticitatea de vechi pământ românesc își găsește un mare argument și sprijin în flacăra românismului, pe care aceștia au aprins-o și o întrețin neîncetat.

Un merit al autorului, care, de asemenea, se cuvine să fie pus în lumină, vine din faptul că, deși lucrarea se referă numai la Bucovina, autorul ei, Dumitru Apetri, pentru a-i da un conținut cât mai complet, nu ezită ca alături de oameni de cultură bucovineni să-i prezinte cu obiectivitate și pe acei, destul de numeroși, oameni de cultură și de litere herțeni, așa cum aceștia o merită. Așa se explică faptul că în paginile cărții descoperim spații largi destinate prezentării unui cârturar ca Gheorghe Asachi, unor filologi și lingviști ca Vasile Bogrea și Vasile Pavel, unor poeți ca George Sion, Simion Gociu, Silvia Caba-Ghivireac și unui critic și istoric literar ca Ion Apetroaie.

Personal, îmi iau permisiunea de a considera că această listă ar fi mai corectă și mai completă dacă, la cei deja citați, i-am adăuga și pe acei oameni de știință, de

litere sau de artă herțeni, care și-au câștigat un meritat nume în domeniile în care au activat. Așa, de pildă, nu pot fi lăsați deoparte un pictor ca Arthur Verona, jurnaliști și critici literari ca Paul Lăzărescu și Maria Brăescu, oameni de știință ca prof. dr. Emil Chifu, prof. dr. Octav Costăchel, prof. dr. doc. Ion Gherman, dar și un diplomat ca dr. Ioan Soneriu, despre care un ziarist a scris că „prestigiul, sensibilitatea și frumusețea spirituală, pe care le-a deținut acest nobil român herțean, au fascinat o lume”.

Din cele relatate aici pe scurt, rezultă că herțenii, chiar dacă nu sunt bucovineni (așa cum țin unii să sublinieze), au dreptul să se laude cu oamenii de cultură pe care îi au. Și această prezență a oamenilor de cultură în această regiune nu trebuie să surprindă pe nimeni, atâta vreme cât, la numai câțiva kilometri de aici, se găsesc locurile de origine ale unor genii ca Mihai Eminescu, George Enescu și Nicolae Iorga.

Avem, deci, suficiente motive să fim mândri de numele nostru de români herțeni și chiar dacă, geografic, suntem în afara Bucovinei, suntem, totuși, în Ținutul Herța, în care, printre alții, au trăit – chiar la Herța – și părinții criticului literar Alex Ștefănescu. Și spun acestea ca unul care, în copilărie, mergând frecvent la Herța, de multe ori am trecut pe lângă casa în care locuia distinsa familie a Ștefăneștilor.

Cu gândul la teritoriile românești care ne-au fost răpitate trăiește și Eugenia Cimborovici-Teodoreanu, în cartea sa de poezii *În grădina Cerului* (a cincea sa carte), apărută la Editura Printeuro, Iași, în 2005.

În această carte, poeta deplânge soarta nedreaptă a teritoriilor înstrăinate, reușind să ne câștige prin muzicalitatea versurilor, dar și prin încrederea pe care autoarea o are în Dumnezeu și legile dreptății. Aceasta se vede, printre altele, și din poezia *Dă-ne, Doamne, Mila Ta*, prin care ea speră să salveze „plaiul, apele, văzduhul, graiul, neamul și tot duhul”, așa ca, până la urmă, „să fim cu toții iară, / un popor, un Neam și o Țară”.

Animată de asemenea curate și statornice sentimente, autoarea ne apare și în poezia *Rugă pentru plai herțean*, pe care îl vede „ruinat de înstrăinare” și „dornic de realele hotare”. Ea merge și mai departe, încheind această poezie cu cuvintele: „Să nu știm de dictatură, / trădători și ipocriți, / S-avem datina cea pură, / moștenită din părinți”.

Cu gândul tot la pământurile românești înstrăinate este și Vasile Gherasim, primarul fostului județ Dorohoi. Gândind, cum era de așteptat, la Herța, el își mărturisește speranța că într-o zi „lacrima lui de dor va străluci mai mult ca apa” și că, după aceasta, o va putea „pune pe cămașa sufletului său”, sub semnul „Reîntregirii Neamului”, rugând pentru aceasta pe Dumnezeu „ca să plouă pe pământ / cu dreptate, lucru sfânt” și ca „acest pământ / să rămână întreg și sfânt”. În altă parte, tot în versuri, primarul județului, căruia i-a fost furată, în 1940, întreaga plasă (plasa Herța), ne cere: „Și să treceți Prutul / Să călcați pământul / Care ne aparține / Și ne poartă nume / Drag frate român”. În sfârșit, un *Plugusor* din ultimii ani, el îl termină cu frumoasa și îndreptățita urare: „Iar la anul care vine/ Să ne dați ce se cuvine! / Ce-i al nostru-n țară fie, / Acum și în veșnicie”.

De soarta nedreaptă a teritoriilor noastre din Răsărit, care astăzi se găsesc în afara unor granițe genetice, se arată îndurerat profesorul Victor Macarevici. Autorul este un talentat epigramist. Din cartea sa *Pe urmele unui...surăs*, apărută la Editura Lyceum, de la Chișinău, în 2004, am reținut, printre altele, epigrama: „Îi vezi pe ploaie și pe vânt / Și după zile fără pâine, / Cum dorm alături pe pământ, / Doi vagabonzi, un om și un câine.”

La fel de reușite găsim și epigramele din cartea *Cu epigrame trecem Prutul*, apărută la Editura Științifică, București, 2000. Dintre acestea, mi-a atras atenția aceea în care, întrebându-se: „Unde ne sunt generali?”, tot el răspunde: „Generali avem destui / Mulți și prețuiesc trecutul, / Însă nu mai e nici unul / Să ne spună «Treceți Prutul!»”. Și, continuând, el completează ideea, spunând: „Și aceasta pentru că noi știm / de la Ștefan cel Sfânt / că suntem o apă și un pământ”. Un mare adevăr, de care ar trebui să țină seama comuniștii de la Chișinău, care, în frunte cu președintele lor, Vladimir Voronin, deformând istoria, apelează la tot felul de idei fanteziste, pentru a-l ignora cu perseverență.

Profesorul Victor Macarevici își afirmă atitudinea de bun român nu numai prin epigrame, ci și direct, când, de pildă, în aceeași lucrare, susține că localitatea Țiganca, unde, în 1941, s-a dat cea mai crâncenă bătălie pentru eliberarea Basarabiei, ar trebui să rămână în memoria tuturor românilor, așa cum a rămas Grivița, după Războiul de Independență din 1877, sau atunci când îl citează pe marele savant Nicolae Iorga, care susține că „oriunde e o fărâamă din neamul nostru, de ea trebuie să ținem seama cel dintâi”.

Nu pot să nu o amintesc aici pe Silvia Caba-Ghivireac, din Herța, mai ales că Domnia sa, în cartea de poezii *În leagănul ciocârlilor*, recent apărută la Editura „Alexandru cel Bun”, la Cernăuți, în 2007, se gândește cu deosebire la modul cum trebuie să se comporte și să trăiască cei mici, care ne vor urma în generațiile viitoare. Ca „poet-pedagog”, așa cum o consideră Mircea Lutic, ea încearcă să strecoare în sufletul acestora ideea de dragoste și de bunătate, așa cum o face, între altele, în poezia *Pâinea de pe masă*, prin versurile: „Cât vei avea zile, / Să te-nchini, copile, / Pâinii de pe masă – / Un mic soare-n casă. / Binecuvântată / Și de Domnul dată, / Ea-i pururi în două / Cu a frunții rouă”. Cu aceeași gingășie și cu același real talent, autoarea îi sfătuiește pe cei mici, să fie buni și să ocrotească și furnicile, care: „Se trezesc pe nemâncate / Și trudesb pân-pe-nserate: / Năpădind cărările, / Purtându-și poverile / Și-ngrijind pădurile / Ca să crească murele... / Voi, copii, să le-ocrotiți, / Umblând, să nu le striviți, / Căci, micuțe-așa cum sunt, / Fac minuni pe-acest pământ”.

Orice comentariu pe seama unei asemenea frumoase și nobile intenții a poetei este, zicem noi, de prisos, mai ales că Silvia Caba-Ghivireac ne-a arătat „ce poate” și în alte cinci plachete de poezii, care i-au apărut până în prezent.

Considerăm că este potrivit să menționăm, în continuare, cartea dr. Vlad Bejan, *Permanența Basarabiei românești*, apărută la Editura PIM, la Iași, în 2005, și cartea

Declinul și dispariția unor comunități românești, scrisă tot de dr. Vlad Bejan și apărută la Editura Fundației AXIS, la Iași, în 2006.

În prima carte, autorul susține că în fiecare etapă a politicii nedrepte de asimilare a basarabenilor, din fericire, au apărut și numeroși oameni de cultură, curajoși apărători ai ființei noastre naționale, care, prin truda lor, au asigurat „continuitatea biologică și etnică” a băștinașilor români.

Alături de înalți reprezentanți ai Bisericii, cadre universitare de prestigiu și multe vârfuri din domeniul științei, artelor sau literelor, ridicate dintre basarabeni sau dintre cei din țară, cu o contribuție importantă la această operă de susținere a românismului, au venit oamenii simpli din mediul rural, locuitorii satelor, care, de-a lungul anilor, au arătat că își iubesc neamul din care se trag, credința în care s-au născut și limba frumoasă pe care o vorbesc. Dacă, în cele mai multe cazuri, această prezență românească a rezistat mai peste tot, la comunitățile românești mai mici, izolate și nesprijinite din țară, din nefericire, s-au înregistrat „declinuri” și, uneori, chiar dispariția lor. Asemenea aspecte dureroase dr. Vlad Bejan le prezintă în cea de a doua sa lucrare, în care vorbește despre dispariția românilor din partea de sud-vest a Ucrainei, despre dispariția acestora din sudul Poloniei, despre dispariția unei comunități de români din Bithinia (Asia Minoră) și declinul sau chiar dispariția unor comunități de români din țările balcanice.

Discuții mai largi și un interes deosebit pentru filologi și lingviști, le-au stârnit istro-românii și megleno-românii. Istro-românii, izolați în Peninsula Istria, deși timp de aproape o mie de ani asupriți, nu au avut parte de nici o manifestare proprie identității lor, au rezistat, așa încât astăzi, prin graiul și obiceiurile lor, au intrat în atenția specialiștilor, ca o curiozitate de „arheologie lingvistică”. O istorie asemănătoare o au și megleno-românii, care, într-un număr de aproximativ 15 000, sunt astăzi răspândiți în nordul Greciei, sudul Macedoniei și țara noastră. Ca și istro-românii și megleno-românii, au format obiectul multor studii, în care diferiți autori s-au ocupat de originea, limba, istoria și tradițiile lor.

Această carte a dr. Vlad Bejan este un semnal de alarmă, care ar putea să-i determine pe conducătorii și politicienii noștri să dea mai multă atenție ocrotirii românilor din afara granițelor.

După cele câteva cărți prezentate până aici, se cuvine să facem un scurt comentariu și pe seama cărții *Basarabia, pământul misiunii noastre*, a preotului Sergiu C. Roșea, apărută la Editura Universitară, București, în 2006. Cartea, în cele aproape 300 de pagini, cuprinde articole, predici, evocări și poezii, în care autorul, alături de fragmente din tragedia pe care a trăit-o și o trăiește această provincie românească, prezintă și unele momente mai semnificative din activitatea și viața lui. Având în obiectiv unificarea etnică și culturală a neamului românesc, cunoscutul patriot condamnă Tratatul încheiat de noi cu ucrainenii, în 1997, de președintele Emil Constantinescu, considerându-l un act al „trădării”, când, așa cum se exprimă în versuri, „s-a necat un colț de Țară / s-a uitat de vechi morminte / de cetăți și de eroi”.

Multe din cele ce le-a gândit și trăit, cu intensitate, preotul Sergiu C. Roșea, rezultă și din ultimele versuri ale poeziei *Nostalgie*, în care spune: „Aș vrea să văd un vechi mormânt / Al scumpului meu tată. / Nu vreau nici casă, nici pământ, / O! ce n-aș da, iubii mei, / Să-mi văd Țara-ntregită!”

Merită, de asemenea, să menționez în continuare și cartea *Dacă nu avem amintiri, nu avem dreptate*, de Constantin Chirilă, apărută la Editura PIM, la Iași în 2007, în care autorul, pe lângă un cuvenit omagiu adus Basarabiei, un omagiu corespunzător îl aduce și mamei marelui patriot român Ilie Ilașcu. Această carte câștigă și prin întrebarea pe care și-o pune marele nostru istoric Nicolae Iorga, prin versurile ce constituie motto-ul lucrării: „O, clopote basarabene, / Se va întoarce iar o zi / În care vă veți auzi / Sub steagurile pământene?”

Împrejurările nefericite care au dus la cedarea Basarabiei și ocuparea de către sovietici, în anul 1940, sunt și în obiectivul lucrării *Istoricul destinderii și abandonarea Basarabiei, 1940*, scrisă de dr. Șerban Milcoveanu și prof. Victor Macarevici, apărută la București, în 2004. Pe lângă ceea ce spun, în cunoștință de cauză și cu convingere, cei doi autori, pe lângă *Mărturiile-document* și *Comentariile la amputările făcute*, pe care le cuprinde, cartea câștigă și prin reproducerea cuvântării prof. univ. Ștefan Ciobanu, la ședința Consiliului de Coroană, din 27 iunie 1940, când, printre altele, marele patriot și om de știință basarabean, a afirmat:

„Sire,

Părăsirea Basarabiei de armatele române ar fi cea mare crimă națională, căci ar urma să aruncăm populația din Basarabia în brațele unui neam străin și ale unui regim pe care nimeni în Basarabia nu-l dorește. Răspunsul ce trebuie dat sovieticilor este: «Rezistență până la sfârșit!»”. Și mai departe, tot el spune: „Decât să ni se răsluiască țara, bucată cu bucată, mai bine să murim cu toții pentru un ideal al părinților noștri”.

Adevăruri ca acestea, rostite de un bun cunoscător al situației din Basarabia și un mare om de știință, ar trebui să le știe comuniștii de astăzi de la Chișinău, care, în frunte cu șeful lor, sărbătoresc cu mare fast eliberarea Basarabiei de sub „fasciștii români”.

După cum vom vedea, un loc potrivit și-l găsește aici și cartea *Troița de la Dăncăuți*, scrisă de Valeria Certezeanu-Zorilă și Nina Grigoraș-Vicol, apărută la Editura Terra Nostra, la Iași, în 2006. În această lucrare, cele două autoare talentate au umplut cele peste 300 de pagini cu textul amar al „dezrădăcinării” și cu rănille adânci, de care au suferit refugiații din teritoriile ocupate, după ce la noi a fost tolerată lașitatea „frontierelor dintre români”. În paginile acestei cărți, semnez că se găsește corect descris și abuzul grosolan al sovieticilor, care, în 29 iunie 1940, au invadat și Ținutul Herța, din Vechea Românie. Autoarele nu-i iartă nici pe cei care așteaptă astăzi să dispară fizic martorii oculari ai totalitarismului și nici pe acei

trădători autohtoni, care s-au făcut și se fac că nu văd tragediile pe care le trăiesc românii din teritoriile pe nedrept înstrăinate.

Și pentru a nu fi obligat și la alte comentarii, închei cu spusele autoarelor, care, la concluzii, cer: „Nu ne mai răstigniți pe hatul dintre ținuturile istorice, nu ne mai condamnați la înstrăinare! Nu vrem să fim condamnații mileniului III!”

Dar aceste cereri îndreptățite, ale acestor două autoare, nu sunt auzite de cei care trebuie să le audă, așa cum nu sunt auzite și nu sunt respectate nici cererile de acest fel ale milioanei de români, care, de multe ori, din vina și din cauza greșelilor noastre, trăiesc astăzi în afara granițelor genetice ale țării și, asupriți, nu sunt prea departe de a-și pierde identitatea.

În păcate, în prezent, nepăsarea și indiferența oficialilor noștri au devenit și mai evidente, acum când aflăm că Statul Român este hotărât să nu-i mai ocrotească pe românii de peste granițe și când cei aproape 100 000 de elevi de peste graniță, care ar putea să-și facă studiile în România, beneficiază în Universitățile noastre de un număr insuficient de locuri.

Această situație, mai mult decât îngrijorătoare, ne-a determinat și pe noi, ca în două din ultimele noastre cărți să ne ocupăm de soarta nedreaptă a fraților noștri de peste hotare. Am făcut-o, mai întâi, prin cartea *Dicționar enciclopedic cu oameni de cultură din exilul românesc. Răspândirea românilor în lume*, publicată pe cont propriu, la Editura Publistar, în 2004, și prin cartea *Românii din jurul României*, întocmită și cu alți compatrioți și publicată, la Editura Vremea, în 2005. Este semnificativ faptul că, în special, aceasta a doua carte, a dispărut repede din librării.

De altfel, pentru grija pe care suntem datori să le-o purtăm românilor de pretutindeni, pledează și această literatură tot mai bogată din ultima vreme, care le este închinată, pe drept.

O vom mai face și noi în alte articole.

UN BUCOVINEAN UITAT: RADU NEGURĂ (1910–1992). ORIZONTURILE VIETII ȘI CREAȚIEI SALE ARTISTICE*

VASILE I. SCHIPOR

Printr-o donație fericită, biblioteca Institutului „Bucovina” al Academiei Române s-a îmbogățit cu o lucrare valoroasă¹, din perspectiva refacerii patrimoniului cultural al Bucovinei istorice – proiect temerar, îmbrățișat cu entuziasm, la începutul anilor '90, la Rădăuți, și susținut, aproape un deceniu, prin reuniunile științifice organizate sub patronajul Academiei Române și întâmpinate, cu receptivitate și generoasă înțelegere, de câțiva bucovineni și prieteni ai bucovinenilor, recunoscuți în viața științifică academică din România: Radu Grigorovici, Liviu Ionesi, Gheorghe Platon, Cristofor I. Simionescu, Ștefan Ștefănescu, Vladimir Trebici, Dimitrie Vatamaniuc.

În lucrările din Bucovina, elaborate în ultima jumătate de veac, s-a scris mai ales despre Ion Negură (1909–1985), economist și statistician de prestigiu. În lucrarea publicată de Ioan Pînzar și Petru Froicu, *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*², lui Ion Negură îi sunt consacrate mai multe pagini. Emil Satco îl cuprinde, mai aproape de noi, în *Enciclopedia Bucovinei*³. Despre preotul Gheorghe Negură, colaborator, cu materiale interesante, la „Cuvântul preotesc”,

* Comunicare susținută la Simpozionul „Siret – repere culturale bucovine”, organizat în cadrul Zilelor Culturii Siretene, ediția a XVI-a, Siret, 21–23 septembrie 2007.

¹ Elena Ghiță, *Un peisagist: Radu Negură*, Timișoara, Editura „Marineasa”, 2006, 40 p. + VIII planșe cu reproduceri după tablouri.

² [Ioan Pînzar, Petru Froicu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I, Suceava, Biblioteca Județeană, 1982, p. 103–105.

³ Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iași–Suceava, Editura „Princeps”–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, p. 117–118. Pe lângă „vasta sa corespondență” întreținută cu personalități din Bucovina, încă netipărită, unele lucrări semnate de Ion Negură sunt valoroase pentru cercetarea științifică de la noi: *Palatul cultural al Societății pentru cultură. Rapoartele anuale ale Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina 1937–1938*, Cernăuți, 1938; George Popovici, *cercetător al vechiului drept românesc*, în „Revista Bucovinei”, anul II, nr. 5 (17), mai 1943; *Proprietatea pământului și problema agrară în Bucovina de sud*, *ibidem*, anul IV, nr. 1–2 (37–38), ianuarie–februarie 1945; *Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina*, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean”, IV, 1977, p. 181–190; *Sextil Pușcariu – animator și îndrumător în viața culturală a Bucovinei*, *ibidem*, V, 1978, p. 421–434; *Aspecte ale evoluției economice a Bucovinei sub stăpânirea habsburgică*, *ibidem*, VI–VII, 1979–1980, p. 185–201.

gazetă profesională a clerului din Bucovina, Rădăuți, 1934–1942⁴, publicul larg știe, din păcate, încă prea puține lucruri. Pe lângă articolele din „Cuvântul preotesc”, valoroase sunt și consemnările pe care acesta le-a făcut în *Condicile parohiale* din satele în care a păstorit (Volovăț, Vicovu de Sus), cum se proceda în Bucovina de altădată. Aceste condici – după cum știm – se introduc la noi în 1890 și se țin, cu rânduială, până la sfârșitul anilor ‘40 din veacul trecut.

Despre Radu Negură știm, din păcate, și mai puțin. În *Compendiu istoriografic al Liceului Teoretic „Eudoxiu Hurmuzachi”*, Iași, Editura „Bucovina”, 1997, la pagina 144, îl găsim pe Radu Negură printre absolvenții anului școlar 1927–1928. Printre alții, îi sunt colegi de promoție Ilie Corfus (1909–1981), cunoscut istoric, cercetător al relațiilor româno-polone din Evul Mediu, Gheorghe Cuciureanu (stins din viață prematur, fratele renumitului romanist Ștefan Cuciureanu), Octavian Olenici (1909–1991), colaborator la „Freamătul literar” (Siret, 1933–1936), avocat și publicist, autor al unor articole referitoare la diverse personalități din Bucovina, publicate în presa locală din Bucovina înainte de 1989. Despre Radu Negură nu există, însă, nici o referire în lucrările biobibliografice elaborate până acum în Bucovina. Nu-l consemnează nici Valentin Ciucă în volumul *Un secol de arte frumoase în Bucovina*⁵.

Lucrarea Elenei Ghiță, *Un peisagist: Radu Negură*, umple un gol în literatura de specialitate din Bucovina. Lucrarea are materialul organizat în trei secțiuni: I. *Evocare*, p. 5–25; II. *Despre materialul ilustrativ*, p. 27–37; III. *Reproduceri*, p. 37–48. Cea dintâi secțiune cuprinde: *Date biografice*, p. 5–7; *Interesul documentar*, p. 8–11; *Teme*, p. 12–13; *Artă și metafizică*, p. 13–17; *Limite*, p. 18–19; *Receptarea*, p. 19–21; *Spicuri din „Cartea de impresii”*, p. 21–25. Capitolul al II-lea cuprinde materialele: *Situare*, p. 27–28; *Un jurnal sui generis sau un univers de formă și culoare?*, p. 28–30; *Ce avem de privit?*, p. 31–32; *Inventar tematic*, stabilit după notațiile de pe dosarele din arhiva personală (schițe, acuarele de încercare, lucrări definitive), p. 32–37.

Potrivit *Evocării* de aici, Radu Negură se naște la 18 iulie 1910 în Budeniț, județul Storojineț, în familia preotului Gheorghe Negură și a Eugeniei, născută Bucevschi. Pictorul Epaminonda Bucevschi (1843–1891) este unchiul mamei sale. Ca și fratele său mai mare, Ion, Radu Negură face studii liceale la Rădăuți, avându-l ca profesor de desen pe Albert Kollmann (1878–1962), pictor de formație academică, interesat de peisajul bucovinean, de istoria, locurile și oamenii de aici, reformator al predării desenului în școală, prin inițierea elevilor în cunoașterea artei populare românești⁶. După absolvirea liceului, reprimându-și dorința de a studia artele plastice,

⁴ Preot Dumitru Valenciuc, „Cuvântul preotesc”, gazetă profesională a clerului din Bucovina 1934–1942, I, Suceava, Editura „Bucovina istorică”, 2002, p. 53, 55, 61, 66, 77, 89, 92, 93.

⁵ Valentin Ciucă, *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, Prefață de acad. Răzvan Theodorescu, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2005.

⁶ Conf. Albert Kollmann, *Der Unterricht im Zeichnen an der Bukowiner Mittelschulen*, in „Czernowitzer Zeitung”, Czernowitz, XLVIII. Jahrgang, nr. 142, 22 juni 1913, S. 1–3; Friedrich Kollmann, *Arta moștenită de la strămoși*, în „Magazin istoric”, București, anul XIII, nr. 1 (142), ianuarie 1979, p. 42; Emil Satco, *op. cit.*, I, p. 588; Valentin Ciucă, *op. cit.*, p. 51–52.

tânărul Radu Negură urmează cursurile Facultății de Chimie de la Universitatea din Cernăuți, obținând licența în 1937. În 1938 se căsătorește cu Vera Sorocovschi, absolventă a Facultății de Geografie de la Universitatea din Cernăuți, originară din județul Hotin. După un stagiul de perfecționare la Wiesbaden, Radu Negură este chimist la Laboratorul minelor de mangan din Iacobeni, lucrează apoi la o carieră de calcar și predă desenul la Institutul de Silvicultură și la Liceul „Dragoș-Vodă” din Câmpulung Moldovenesc. Din 1956 se consacră exclusiv învățământului.

În 1966 se transferă la Pitești, unde este repartizat fiul său Mihai, absolvent al Facultății de Chimie Industrială din Iași. La Pitești, Radu Negură predă desenul la Liceul „Zinca Golescu” și la Liceul de Chimie. Aici se întoarce la pictură, dedicându-se pasiunii din tinerețe. Studiază artele plastice ca autodidact, frecventează muzeele și expozițiile din București și Pitești, exersează asiduă, devenind din chimist un „alchimist al culorilor”. Până la moarte sa, survenită la 10 februarie 1992, Radu Negură expune la opt expoziții personale: Pitești (Galeria de Artă Naivă, 1977; Palatul Culturii, 1988), Curtea de Argeș (Casa Noroce, 1977 și 1982), Stroești (Căminul cultural, 1982), Rădăuți (Muzeul Tehnicilor Populare, 1982), Câmpulung Moldovenesc (Muzeul Lemnului, 1988). Postum, familia sa îi organizează alte două expoziții personale: Timișoara (Secția de Etnografie a Muzeului Județean Timiș, 2000) și Pitești (Secția de Artă a Muzeului Județean Argeș, 2001)⁷.

Lucrarea Elenei Ghiță, *Un peisagist: Radu Negură*, ne introduce sistematic în „laboratorul de creație” al artistului bucovinean care „a inventat pe cont propriu turismul rural”/„turismul ecologic”, printr-o minuțioasă activitate de documentare, dezvăluindu-ne totodată, din intimitatea lor, orizonturile vieții sale: „Cu timpul, a ajuns la o bună cunoaștere a locurilor parcurse [...]: topografie, toponimie, etnografie. Culegea informații livești și vorbea cu oamenii. [...] Reținea pe o foaie de hârtie, nota în agendă. Încet, încet, documentația creștea. Târziu a avut și un șevalet. Răsfoind azi dosarele de cercetare metodică, cu schițele și descrierile verbalizate, urmărind sistematizarea lor progresivă, vedem că pictorul era interesat de un anume habitat. Acesta era studiat în privința legăturii organice dintre om și mediul său natural. [...] Nu oamenii constituiau obiectivul principal al atenției sale. Sunt doar câteva încercări, pe care nu le considerăm cele mai reușite, cu siluete omenești la adunatul fânului, fete și femei cu vaca la păscut sau spălând rufele la râu. Nici rara prezență a animalelor nu ne stârnește admirația: încercările respective aduc lucrările în zona picturii naive, decorul fiind în schimb deosebit de rafinat. Formele de relief carpatice/subcarpatice și vegetația sunt de fapt subiectele preferate. Legătura organică dintre om și mediul său natural se deduce însă din gospodării țărănești, case și colibe, un cătun de țigani, privite de la o oarecare distanță, ulițe de sate, biserici, poduri pentru căruțe sau pentru calea ferată, un fânar, stoguri (câpițe) de fân, un canton silvic, un parchet exploatat de pădure, o limbă de pământ cultivat. [...] Din aceste exemple reiese că nu există preocupare pentru metaforă sau reprezentare simbolică. [...] Abordarea este realistă, în sensul fidelității, preocuparea pentru exactitate prevalează. Observarea și documentarea sunt obiectivele sale

⁷ Conf. Elena Ghiță, *op. cit.*, p. 5–25.

majore, toponimele care apar în dosare și în listele de lucrări alcătuite cu ocazia expozițiilor sunt numeroase în cazul Bucovinei și al județului Argeș”⁸.

„Turistul-pictor” își face din unele localități bucovinene, ca Poiana Micului, un adevărat „centru de creație”, „un loc de o splendidă luminozitate și culoare, [cu] un mod de viață tradițional care n-a cunoscut întreruperi, fiind o zonă ne colectivizată, cu două comunități etnice, română și poloneză”⁹. De aici pornesc drumurile sale spre diverse alte locuri din mândra „Țară a fagilor”. Bucovina este o prezență masivă în dosarele și titlurile de lucrări ale lui Radu Negură, prin localități (Burla, Câmpulung, Ciumârna, Dornișoara, Gemenea, Gura Humorului, Horodnic, Iacobenii, Ilișești, Lupășteni-Volovăț, Marginea, Mănăstirea Humorului, Pârtești, Poiana Mărului, Poiana Micului, Poiana Stampei, Rădăuți, Solca, Stupca, Sucevița, Vatra Dornei, Volovăț, Voroneț), munți (Măgura, Rarău, Pietrele Doamnei, Oușorul), ape (Bistrița, Humorul, Moldova, Solca, Solonețul, Sucevița).

„În loc să piardă vremea cu nimicurile omenești”, Radu Negură preferă copacii, cărora „le imprimă o personalitate și o identitate”: *Stejari bătrâni la Drăgulești, Fag bătrân toamna pe Obcini, Sălcii pe malul Timișului, Cireș la margine de pădure, Mesteacăn în furtună, Străjerul* (brad singuratic pe Obcină), *Stejarul de la Drăganu, Înverzirea pădurii la Valea Calului, Dau mesteceni în frunză și merii în floare*. Ultima sa preocupare și cea mai consistentă a fost Muntele Rarău, pe care îl tratează ca „centru de interes, văzut ca obiect în sine, desenat în geomorfismul lui de la poale până la vârf și la legendarele stânci Pietrele Doamnei, unde legenda spune că s-a refugiat Elena Doamna, soția lui Petru Rareș, în vremuri de restriște”, amintindu-ne, într-un fel, de reportajele lui Geo Bogza.

Lucrările de natură statică, „trădând gustul pentru Luchian și Șirato, ezită între diafan și organicitate”. Artistul lucrează acuarele și uleiuri cu fructe, buchete de flori (crizanteme, cârciumărese, flori de câmp, frezii, gladiole, petunii, trandafiri) așezate în vase de ceramică neagră de Marginea.

În subcapitolul *Artă și metafizică*, autoarea lucrării ne apropie de pictura lui Radu Negură, sub raport compozițional, cu referiri la viziunea artistului, perspectivă, „metafizica” unor tablouri și maniera de abordare a peisajului. Compozițional, Radu Negură operează cu o selecție de alăturări și perspective, lumini și umbre, surprinse în infinita lor varietate, într-un unghi care să evidențieze „esența și compatibilitatea cu o anume stare de spirit”. „Ocolind spațiul urban, închis în sine și suficient sieși”, el „caută constant o perspectivă geografică, geomorfologică și naturistă”, în compoziții în care „surprinde corporalitatea materiei, fizica ei, organicitatea”, înrudindu-se aici cu „modul de a picta al medicilor”. Viziunea sa este idilică, tablourile „traduc stări sufletești variate și nuanțate, bucuria de a le exprima astfel, căutarea unei armonii interioare, plenitudine a trăirii când trupul oxigenat se află în echilibru cu liniștea sufletească regăsită”¹⁰. Radu Negură „experimentează pe cont

⁸ *Ibidem*, p. 8–10.

⁹ Pentru informații suplimentare, vezi, printre altele, și Wojciech Krusiński, *Uroki Bukowiny. Obczyna Wielka (Gura Humorului i okolice)*, Żagań, Drukarnia Dechnik, 2006, p. 148–163.

¹⁰ Elena Ghiță, *op. cit.*, p. 14.

propriu” ceea ce școlile romantică, realistă și impresionistă din artă descoperiseră de mult: „În plină modernitate, când aceste stadii fuseseră depășite, lăsând loc nonfigurativului și invenției compoziționale, căutările sale ne păreau anacronice. Ce căuta de fapt? Nu înțelegeam. Vedea ceva cu ochii minții. Îl deplângea pe Cézanne care, nemulțumit de ceea ce realiza, își distrugea lucrările. Zicea, fără modestie, că știa și putea atinge ceea ce marele pictor francez mărturisise că nu poate obține”¹¹.

În lucrările închinatelor unor biserici din Bucovina, *Biserica din Volovăț*, *Biserica din Solca*, stările de spirit personale se suprapun peste interesul de ordin cultural, „sub semnul unei discrete și secrete evlavii”. Latura particulară a stilului său constă în „abundența detaliilor lucrute cu minuție”. Pentru acest peisagist bucovinean „respectul pentru alcătuirea naturii, din care nu omitea nici o frunză, nici un arbust, [este] umilința și admirația în fața Creației”¹²: „Drumul către orizontul îndepărtat, parcurs fizic, era o cale de inițiere spirituală, figurată de nenumărate ori într-o cărare pierdută fie în întunecimea unei păduri, fie prin revărsarea de lumină. Neliniștea morții se topește astfel în priveliștile din «spațiul mioritic» căruia îi găsea o divină alcătuire”¹³.

Radu Negură, un „tradiționalist cu deschidere spre progres, cu instinct primar, însă cultivat și educat”, „bucovinean prin obârșie și argeșean prin adopție târzie”, și-a câștigat un segment de public, modelat de civilizația rurală tradițională și de cea urbană („oameni care nu s-au rupt de realitatea sau iluzia unei Români patriarhale”). Excerpte din *Cartea de impresii* sunt dovezi convingătoare: Pictura lui Radu Negură „ne învață să privim în jurul nostru după ce am privit în sufletul nostru” (Emil Edu, Pitești, 1988); „Autor de concepție prin poeticele sale lucrări, Radu Negură atestă calitățile artistului contemporan: spontaneitate, tehnică, scrupulozitate, acuitate. Lucrările [sale] reprezintă adevărate miniaturi, artă tradițională în Moldova medievală. Culoarea sa, sub impresia clipei, construiește prin efectul clar-obscur și structură. Acest element plastic atestă apartenența artistului la impresionismul contemporan românesc” (Eugen Mircea, Câmpulung Moldovenesc, 1988); „Pictorul pare ineuizabil în transfigurarea peisajului montan, descoperindu-ne intimitatea muntelui prin subtilități coloristice, prin unghiuri inedite, prin linii de fugă și de orizont, prin proporții de cer și pământ și ponderi de culoare minuțios echilibrate. Imaginea muntelui este într-adevăr de origine spirituală, transgresând imaginea orografică sau floristică, descoperindu-ne esențialitatea frumuseții: muntele e dincolo de munte, unduirea ierbii e dincolo de culoare, oceanul verde al pădurii, dincolo de pădurea obiect. Toate nu sunt decât imaginea spirituală a peisajului. În șiragul rar al acuareliștilor bucovineni de valoare (Rezori)¹⁴,

¹¹ *Ibidem*, p. 15.

¹² *Ibidem*, p. 16.

¹³ *Ibidem*, p. 17.

¹⁴ Hugo von Rezori (3 decembrie 1876, Viena–c. 1936, Cernăuți), artist pe care nu-l menționează nimeni în lucrările biobibliografice din Bucovina, studiază la Școala Tehnică Superioară din Graz și Viena (1895–1901). Specialist în construcții și arhitectură, inginer la Biroul de Stat pentru Construcții din Cernăuți, apoi la Direcția de Șosele și Poduri Bucovina, precum și la Mitropolia Bucovinei. Pasionat de arta fotografică și de pictură. Autorul unor acuarele cu biserici și mănăstiri din Bucovina, din rândul

Mercheș¹⁵ ș.a.), Radu Negură cinstește acest pământ cu arta sa” (Dragoș Nisioiu, Câmpulung Moldovenesc, 1988); „Întâlnirea cu artistul Radu Negură este pentru mine un adevărat eveniment liric, căci fiecare tablou trezește amintiri” (Nina Cionca, Pitești, 1977); „Gustul estetic al autorului reeduce vizitatorul, îl îmbunează și îl reumanizează” (Mircea Rotaru, Curtea de Argeș, 1977); „Penelul vrăjit al lui Radu Negură își va dobândi nu peste mult o celebritate pe care o merită pe deplin” (Iulian Vesper, Rădăuți, 1982)¹⁶.

Prin „factura ei, elaborată și ingenuă”, creația lui Radu Negură, un „impresionist întârziat”, cum îl consideră Elena Ghiță, reprezintă „un filon interesant”, așezat distinct între arta tradițională și arta elitelor profesionalizate, o zonă de „interferări, amalgamată, diversificată, unde amatorismul și vocația nu se exclud”, „o zonă de liberă asumare” ce „se sustrage modelor și propagandei”. În activitatea sa creatoare, Elena Ghiță distinge „două perioade de cristalizare artistică”: 1976–1982, perioadă de studiu laborios, ulterior contactului cu natura, studiu concretizat într-o „amplă cercetare intelectuală, reflecție și o experiență artistică de laborator”, ilustrată de o „amplă arhivă, minuțios organizată” (un adevărat „jurnal *sui generis*”); cea de a doua începe în 1983 și se desăvârșește către 1900, când artistul pregătește expoziția de acuarele inspirată de Masivul Rarău, expoziție care, din păcate, nu s-a mai realizat. În subcapitolul *Ce avem de privit?*, Elena Ghiță surprinde „temele obsedante și subiectele predilecte” ale artistului, precum și „gama largă de procedee și soluții tehnice”: „Numeroase lucrări semnate, definitivitate cu migală sunt panoramice, cu multe planuri în adâncime și foarte cuprinzătoare, cu subiecte multiple care își dispută întâietatea. Când spațiul se restrânge în lățime și se

cărora 26 de lucrări se păstrează și astăzi la Cernăuți. Tatăl lui Gregor von Rezzori (1914–1998), prozator, autor de nuvele și romane, dramaturg și eseist reputat: *Maghrebinischen Geschichte* [Povești din Maghreb] (1953), *Ein Hermelin in Tschernopol* [O hermelină la Cernopol] (1958), *Memorien eines Antisemiten* [Memoriile unui antisemit] (1979), *Der Tod meines Bruders Abel* [Moartea fratelui meu Abel] (1985). Mai multe informații referitoare la Hugo von Rezzori, vezi la Dragoș Olar, *Documente noi despre familia Rezzori*, articol postat pe Internet la data de 24 martie 2012, în cadrul unui documentar intitulat sugestiv *Trecutul ca lumină, speranță și leac*, conf. dragoș-olar.livejournal.com/2312.html –. Dragoș Olar este arhivist la Arhivele de Stat din Cernăuți.

¹⁵ Haralambie Mercheș (1888–1940). Pictor și sculptor în lemn. Studii la Școala de Arte și Meserii din Câmpulung Moldovenesc, continuate la Staatsgewerbeschule din Viena și Școala de Arte Frumoase din Iași. Realizează peisaje, portrete și compoziții alegorice inspirate din mitologia antică și românească. Excelează în portretele de sugestie academică și tablourile reprezentând case vechi românești și monumente istorice din Bucovina, care au valoare documentară, „documentar-sentimentală”. În 1963, Muzeul Lemnului din Câmpulung Moldovenesc îi organizează o retrospectivă, reunind o parte din creațiile sale. Vezi Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 48. Valentin Ciucă, în *op. cit.*, p. 63–64, reproduce din creația sa două portrete, *Fratele pictorului*, *Portretul preotului H. Mercheș*, un *Autoportret* și un peisaj, *Pietrele Doamnei*. Lista artiștilor plastici bucovineni, care s-au afirmat și ca peisagisti remarcabili, ar trebui extinsă, măcar prin câteva nume: Cezar Atodiresei (n. 1954), Ioan Coclici (1909–1991), Veronica Gridinoc (n. 1940), Victor Hreniuc (n. 1942), Mircea Hrișcă (1938–2005), Leon Hrușcă (1895–1961), Berthold Klinghofer (1893–?), Franz Xavier Knapp (1809–1883), Albert Kollmann (1878–1962), Vladimir Nichitovici (1890–1979), Dumitru Rusu (n. 1938), Rudolf Rybiczka (1911–1998), Comeliu Tincu (n. 1940), Doru-Vasile Ulian (n. 1944), Vera Veslovski-Nițescu (1901–1974).

¹⁶ *Ibidem*, p. 21–25, *passim*.

organizează în adâncime, în funcție de o diagonală, primul sau al doilea plan evidențiază un subiect deosebit de expresiv. Se întâmplă ca apoi acestui element să i se rezerve un alt tablou, precedat de studii. Copacul, casa, biserica, stogul de fân sau cărarea adună toată energia creativă și mijloacele de reprezentare. Dacă în cuprinderea panoramică peisajul pare copleșitor, [...] în cazul evidențierii sau singularizării, acesta se mărturisește: «copacul sunt chiar eu»[!]¹⁷.

Din *Inventarul tematic*¹⁸, stabilit de autoarea lucrării după notațiile de pe dosarele din arhivă, reținem câteva din lucrările inspirate de toposul bucovinean (anotimpuri, copaci, case, drumuri, dealuri, munți, văi, câpițe de fân, poieni înflorite, precum și pe cele din Dosarele „Rarău”: *Primăvara la Sucevița*, mai 1978; *Primăvara pe dealurile din Sucevița*, mai 1978; *Peisaj de primăvară*, I–II, Marginea, mai 1978; *Toamna la Poiana Mărului*, Sucevița, octombrie 1981; *Toamna pe Obcina Mare*, I–II, Ciumârna, octombrie 1979; *Toamna pe Stoeneasa Mare*, Poiana Micului, octombrie 1980, cu o variantă, *Peisaj din Bucovina*, Poiana Micului, toamna, 1982; *Toamna în pădure*, Poiana Micului, octombrie 1980; *Toamna pe deal*, Poiana Micului, octombrie 1980; *Toamna pe deal*, Sucevița, octombrie 1981; *Toamnă la Sucevița*, octombrie 1981; *Peisaj cu fânar toamna*, Sucevița, octombrie 1981; *Brândușe de toamnă*, Poiana Mărului-Sucevița; *Iarna la Marginea-Bucovina*, ianuarie 1978; *Iarna la Volovăț*, I–II, ianuarie 1978; *Peisaje de iarnă*, Iacobenii, ianuarie 1978; *Peisaje de iarnă*, Negrești-Vatra Dornei, ianuarie 1978; *Peisaje de iarnă*, Poiana Stampei, ianuarie 1978; *Iarna pe Valea Moldovei*, I–IV, Voroneț, februarie 1980; *Peisaje de iarnă în munții Bucovinei*, Iacobenii–Haju, f.a.; *Târla de la Negrești*, II, decembrie 1981; *Iarna în pădure la Slătioara*, f.a.; *Peisaj pe deal cu mesteacăn*, Poiana Micului, august 1979; *Peisaj pe deal cu mesteacăn și păduri*, Poiana Micului, august 1979; *Peisaj pe deal cu mesteceni și câpițe*, Poiana Micului, august 1979; *Mesteceni și câpițe în pădure pe Obcina Humorului*, f.a.; *Peisaj cu mesteceni*, Stupca, august 1980; *Peisaj cu mesteceni pe deal înflorit*, Poiana Micului, iulie 1980; *Mesteceni pe deal*, Poiana Micului, august 1980; *Peisaj cu sălcii pe valea râului Humor*, august 1979; *Peisaj cu sălcii și casă pe pârâul Humor*, august 1979; *Sălcii iarna*, Mănăstirea Humorului, februarie 1980; *Răchiți pe valea râului Sucevița*, octombrie 1980; *Fag bătrân toamna pe Obcină*, Măgura, octombrie 1980; *Fag pe râpă*, Măgura, octombrie 1981; *Brad („Străjer”) pe vârful de Obcină*, 2 noiembrie 1980; *Gospodărie țărănească*, Marginea, septembrie 1976; *Cățun de țigani lângă pădure*, Burla-Volovăț, ianuarie 1976; *Târla la Negrești*, Vatra Dornei, februarie 1978, cu o variantă, decembrie 1981; *Casă părintească a poetului Vasile Maximiuc*, Gemenea, august–septembrie 1979; *Casă veche țărănească*, Pârteștii de Sus, octombrie 1980; *Casă țărănească*, Sucevița, octombrie 1981; *Casă huțănească*, I–IV, Ciumârna, octombrie 1981; *Casa lui Dumitru Macovei și a soției Paraschiva din Horodnicu de Sus*, octombrie 1981; *Uliță în sat*, I–II, Marginea, octombrie 1981; *Drum forestier*, I–II, Pârâul Morii-Câmpulung Moldovenesc, f.a.; *Șoseaua turistică*

¹⁷ *Ibidem*, p. 31.

¹⁸ *Ibidem*, p. 32–37.

Sucevița–Moldovița, f.a.; *Șoseaua turistică Moldovița–Ciumârna*, iulie 1979; *Drumul de la Mănăstirea Humorului spre Poiana Micului*, septembrie 1982; *Privire spre Oușor de pe Dealul Negru*, Vatra Dornei, ianuarie 1978; *Peisaj cu parchet silvic exploatat – spre răsărit*, Poiana Micului, august 1979; *Parchet silvic exploatat – spre apus*, Poiana Micului, august 1979; *Privire spre Palma (Toamna la Sucevița)*, octombrie 1981; *Lunca râului Sucevița*, I–III, octombrie 1981; *Râpa de la Stroiești*, 1982; *Peisaj cu câpițe pe deal*, Poiana Micului, august 1979; *Poiană înflorită pe deal*, Poiana Micului, iulie 1980; *Poiană înflorită cu cărare în pădure*, I–II, Poiana Micului, august 1980; *Poiană înflorită la margine de pădure*, I–II, Poiana Micului, august 1980; *Poiană înflorită*, Poiana Mărului-Sucevița, f.a.; *Slătioara*, Câmpulung Moldovenesc, august 1983; *Valea Seacă (Piticăreni, Coasta Prașca)*, Câmpulung Moldovenesc, 1983; *Tomnatic*, 1983; *Valea Seacă, spre Poiana Sihăstriei*, Obcina Bodei, septembrie 1983; *Conturul Rarăului*, septembrie 1983.

Lucrarea Elenei Ghiță, *Un peisagist: Radu Negură*, este o splendidă restituire. Prin organizarea materialului, discursul cald-evocator, modelul de receptare și albumul însoțitor, prin care ni-l apropie pe artist, Elena Ghiță îl (re)aduce acasă, în Bucovina, pe „întârziatul impresionist” Radu Negură, un peisagist important și reprezentativ pentru ceea ce, în România interbelică, s-a numit „localismul creator”¹⁹ și ne ajută în activitatea anevoioasă de refacere a patrimoniului cultural bucovinean.

¹⁹ Principiu formulat și susținut de Alexandru Dima în paginile revistei lunare de cultură „Blajul”, Blaj, ianuarie 1934–decembrie 1936. Aici, în numerele 45–48 din 1935, Alexandru Dima publică articolul *Localismul creator*, dezvoltând un concept pe care îl anticipase, ca formulă, în „Provincia literară”, revistă de literatură, critică și artă, Sibiu, octombrie 1932–septembrie 1934, care susține interesele culturii locale, valorile creatoare ale acesteia. Periodicul sibian se impune mai cu seamă prin activitatea lui Alexandru Dima, care vine aici cu experiența critică de la revista „Datina”, Turmu Severin, 1920–1932. Acesta aplică în cadrul Grupării Intellectuale „Thesis” din Sibiu ideea stimulării forțelor locale prin conferințe, comunicări, prezentări de cărți, având convingerea că „provincia nu este numai un organ de asimilare a valorilor produse în marile centre ale vieții culturale, ci trebuie să devină, în același timp, un semet focar al creației”. Vezi editorialul *Popas înaintea drum*, nr. 1–2, 1934. Stimulând creația locală în dezvoltarea culturii naționale, „Datina”, „Provincia literară” și „Blajul” se situează într-o constelație revuistică mai largă în epocă, alături de „Afirmarea”, Satu Mare, martie 1936–august 1940, „Gând românesc”, Cluj, mai 1933–aprilie 1940, „Lanuri”, Mediaș, septembrie 1933–iulie 1939, „Abecedar”, Brad, mai–iunie 1933, Turda, iunie 1933–martie 1934, „Pagini literare”, Turda, mai 1934–decembrie 1943. Vezi, printre altele, și I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești, 1790–1990*, Ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 68, 349, 144–145, 16–17, 216, 255, 1–2, 323–324. Pentru actualitatea conceptului, printr-o relectură critică a materialului publicistic din epocă, vezi Eugen Simion (coordonator general), *Dicționarul general al literaturii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, vol. I (A–B), 2004, p. 7, 53, 553; vol. II (C–D), 2004, p. 592–593; vol. III (E–K), 2005, p. 283; vol. IV (L–O), 2005, p. 10 și vol. V (P–R), 2006, p. 7–9.

REVISTA „ICONAR” (1935–1938). CONSIDERAȚII

ȘTEFAN PURICI

În diverse perioade istorice, îndeosebi în epocile modernă și contemporană, pentru a-și promova creațiile și ideile, unii oameni de cultură au apelat fie la instrumentele sau influența politicului, fie și-au pus talentul și dexteritatea în slujba unor grupuri ori ideologii politice. De cealaltă parte, și lumea politică a resimțit nevoia valorificării actului cultural în atingerea unor obiective punctuale. În unele situații, alianța dintre politic și cultură a avut efecte benefice pentru întreaga societate sau pentru anumite domenii/direcții culturale, în altele, creatorii de valori ori de cvasi-valori au fost folosiți pentru a genera false repere morale, sociale sau spirituale. Au fost și persoane care au îmbrățișat, cu mai multă ori mai puțină sinceritate – din convingere, naivitate sau oportunism –, o anume doctrină politică și au considerat că efortul lor intelectual specific ar putea contribui la extinderea – dacă nu chiar la impunerea – construcției ideologice respective în rândul maselor. Exemple privitoare la fenomenele menționate mai sus pot fi găsite în diverse tipuri de societăți, în cele totalitare sau nedemocratice ele generând efecte maligne.

Un dialog intens între cercurile intelectuale și grupările politice din România – prolific deopotrivă pentru ambele părți – poate fi remarcat în primul deceniu interbelic, când căutările unei noi identități prin intermediul căreia societatea românească să instituționalizeze o relație onestă și reciproc avantajoasă cu ceilalți jucători de pe harta politică a lumii au condus la o implicare profundă a intelectualilor și creatorilor de valori culturale în dezbaterile ideatice purtate de liderii și ideologii partidelor politice românești. Entuziasmul și optimismul anilor '20 ai secolului al XX-lea, întemeiat pe proiectele înscrierii noii Româнии în rândul statelor și națiunilor europene influente, a fost înlocuit treptat, în anii '30, de un pesimism, debusolare și extremism ce au marcat existența și activitatea unor grupuri sociale destul de numeroase.

În contextul dezamăgirilor ce s-au profilat puternic în societatea românească în deceniul al patrulea, dezamăgiri amplificate și de efectele crizei economice mondiale din anii 1929–1933, în Bucovina a luat naștere un curent cultural,

structurat ulterior într-o grupare, ai cărei reprezentanți s-au numit „iconari”. „Iconarii”, potrivit unuia dintre fondatorii grupării menționate, erau „creatori de artă” autentică „rumânească”, reuniți în cadrul aceleiași spiritualități mistice¹. Altă dimensiune a profilului „iconarului” era dată de impunerea ideii privind necesitatea sacrificiului în atingerea obiectivelor propuse. Renașterea națională, crearea unui „tip nou de om”, în opinia unuia dintre liderii curentului, se puteau realiza doar prin „acceptarea prealabilă” a „durerilor și apăsării mormântului”².

Termenul „iconar” nu s-a rezumat la definiția clasică de „persoană care se ocupă cu pictarea icoanelor”³, ci, în accepțiunea membrilor curentului respectiv, se referea la persoanele care creau opere de artă orientate spre „icoanele sufletului”. Misticismul „iconarilor”, invocarea sacrificiului lor necondiționat, apelul la valorile „pure” ale strămoșilor, critica literaților, istoricilor și artiștilor consacrați erau unele dintre instrumentele cu ajutorul cărora tinerii poeți și scriitori bucovineni încercau să se impună în fața „bătrânilor”, în fața generației care, în opinia membrilor curentului, nu mai era în stare să producă, ci doar să reproducă, să imite, să asimileze valori create în alte culturi, să-și piardă identitatea națională și să contribuie la dezorientarea românului de rând. După cum își amintea mai târziu unul dintre tinerii care au aderat la gruparea „iconarilor”, noua generație de poeți și scriitori trebuia să vorbească „în numele neamului pe toate nivelurile și meridianele, frângând anafora unei splendide cunoașteri și învieri românești”⁴.

În acest context al conflictului între generații, amplificat și de radicalismul tinerilor care s-au lăsat hipnotizați de discursul extremist și xenofob al lui A. C. Cuza sau Corneliu Zelea Codreanu, în anul 1931, Mircea Streinul, Gheorghe Antonovici, George Drumur și Neculai Pavel, toți tineri cu vârste în jur de 20 de ani, au întemeiat Gruparea „Iconar”, cu ambiția de a impune în cultura română noi forme de artă. Treptat, la grupare au aderat mai mulți tineri intelectuali din Bucovina și din alte zone ale României, între care s-au numărat talentați condeieri ca Ion Roșca, Iulian Vesper, Traian Chelariu, Ghedeon Coca sau Teofil Lianu. Pentru a se impune în cercurile literare și pentru a asigura condiții prielnice pentru activitatea editorială, în anul 1933 ei înființează „Colecția Iconar”, în cadrul căreia publică peste 30 de plachete⁵ de versuri și volume de proză.

Critica „bătrânilor”, cochetarea cu ideile totalitare ale vremii au determinat o ruptură între Mircea Streinul și gruparea literară cernăuțeană, care era concentrată în jurul istoricului și omului politic Ion Nistor și care împărtășea viziunea liberală cvasi-democratică asupra societății a mentorului ei. Tânărul

¹ Liviu Rusu, *Drum de neliniște*, în „Iconar”, I, 1935, nr. 1, p. 1.

² Mircea Streinul, *Poezia legionară*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 7, p. 1.

³ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, p. 469.

⁴ Vasile I. Postecă, *Amintiri de la Iconar*, în „Drum”, XI, 1975, noiembrie-decembrie, nr. 4.

⁵ Liviu Papuc, *Frânturi de cultură bucovineană*, Iași, Editura SAFIR, 1997, p. 132.

scriitor s-a simțit lezat de anumite aprecieri la adresa sa, formulate de Ion Nistor și Traian Chelariu, și de o relativă marginalizare în cadrul redacției cotidianului „Glasul Bucovinei”, rezultată după întoarcerea lui Chelariu de la stagiul de studiu din străinătate⁶.

În acest context complex, constatând impactul social redus al eforturilor lor poetico-literare, tinerii au decis să apeleze la ajutorul instrumentelor pe care le putea pune la dispoziția lor mass-media și politicul. Însă ambițiile politice⁷ și modelele social-economice totalitare pe care încercau să le promoveze Liviu Rusu și Mircea Streinul i-au îndepărtat de la activitățile și proiectele „iconariste” pe Iulian Vesper și Traian Chelariu. Considerând că trebuie să contribuie mai puternic la crearea și educarea „omului nou”, majoritatea „iconarilor” s-a reunit în jurul revistei „Iconar”, al cărei prim număr a ieșit de sub tipar la mijlocul lunii septembrie 1935, sub direcțiunea lui Liviu Rusu și Mircea Streinul. Noua publicație a fost patronată de Traian Brăileanu, profesor universitar cernăuțean și cunoscut adept al ideologiei de extremă dreapta. Încă din aprilie 1935, Traian Brăileanu a început să editeze revista „Însemnări sociologice”, în paginile căreia, pe lângă tipărirea unor studii teoretice, publica materiale prin care promova totalitarismul, ultranaționalismul și antisemitismul. Apropierea și chiar comuniunea ideatică între Traian Brăileanu și tinerii reuniți în jurul lui Mircea Streinul și Liviu Rusu l-au determinat pe acesta din urmă să vorbească despre „gruparea Însemnări sociologice și Iconar”⁸.

Un alt părinte spiritual al mișcării, care a colaborat direct sau indirect (prin republicări) cu revista „Iconar”, a fost Nae Ionescu (1890–1940), profesor universitar, filosof și publicist. În articolul *Primejdia celor „de pe urmă”* el vorbea despre diverse amenințări ce se profilau la adresa mișcării de extremă dreapta din România și arăta că „un dușman nu trebuie câștigat, ci distrus”⁹. Nae Ionescu îi povățuia pe „iconari” că victoria poate fi dobândită doar prin delimitarea tranșantă de restul conaționalilor care nu împărtășesc cu sinceritate ideologia legionară, precum și prin respectarea principiului de „aspră intransigență doctrinară, ce nu se obține decât cu ruperea tuturor punților cari duc în afara obștei de jertfă și de iubire a noului naționalism românesc”¹⁰.

Această atitudine exclusivistă, intransigența ideologică, antisemitismul se vor regăsi cu prisosință în mozaicul de articole ale „Iconarului”. Tipărită inițial la Rădăuți (primele 3 numere), apoi la Cernăuți, revista a apărut lunar, având de regulă opt pagini de text. Pe toată durata apariției sale, redactorii au selectat și

⁶ Mircea A. Diaconu, *Revista „Iconar” și mișcarea literară bucovineană interbelică*, în „Analele Bucovinei”, II, 1995, 2, p. 316.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Liviu Rusu, *Cronici muzicale*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 5, p. 8.

⁹ Nae Ionescu, *Primejdia celor „de pe urmă”*, în „Iconar”, I, 1935, nr. 4, p. 1.

¹⁰ *Ibidem*, p. 2.

publicat editoriale, poezie, texte polemice, cronici, revista revistelor. De asemenea, s-au tipărit prezentări de carte, fragmente din proza „iconarilor”, dar și preluări de articole din alte publicații de aceeași orientare cultural-politică.

Potrivit editorialului din primul număr, drept titlu pentru revistă a fost ales un cuvânt care „să devină lozincă și simbol de activitate” în direcția creării unei noi „concepții de artă”¹¹. Nevoia înnoirii era motivată de „iconari” prin faptul că operele și creația predecesorilor lor au fost deturnate spre o artă golită de substanță națională, devenind tot mai cosmopolite și tot mai mult orientate împotriva spiritualității românești ortodoxe. În opinia lui Mircea Streinul, după Primul Război Mondial, literatura română a cunoscut o transfigurare radicală, înlocuind din centrul atenției lumea satelor cu cea a individului și a trăirilor individuale. După 1918, s-a înregistrat saltul de la operele „sămănătoriste”, cu țărani, căciuli și catrințe, la o nouă literatură – „literatura citadină”. Reprezentanții noii literaturi, în opinia „iconarilor”, își propuseseră „să oglindească îngrozitoarea stare morală a omului trăit în cele mai cumplite împrejurări ale războiului”¹². Din acest motiv, aprecia Mircea Streinul, vocea scriitorilor etnici români, proveniți și legați mai mult de mediul rural, cu romane, povestiri și poezie cu tematică rustică, țărănească, a devenit mai puțin auzită în concertul literaților interbelici. Drept urmare, mișcarea „Iconar” și-a fixat ca obiectiv repunerea în drepturi a literaturii realizate de creatori etnici români. Însă, aprecia alt colaborator al revistei, scriitorii și poeții de origine română din generațiile care s-au afirmat înainte de mijlocul anilor '20 sunt incapabili să transpună în cuvinte „năzuințele neînduplecate ale neamului nostru către o Românie mândră și eroică”¹³. Pentru reprezentanții generațiilor respective, singura soluție recomandată de „iconari” era abandonarea scrisului și eliberarea spațiului publicistic pentru purtătorii literaturii combatante. „Adevărata artă românească, aceea pe care o visăm cu toții, va fi creată de purtătorii noii spiritualități, care vede în Dumnezeu și în națiune, valori superioare individului”¹⁴.

Pe de altă parte, aflându-se în imposibilitatea ignorării realizărilor generațiilor anterioare în planul cercetării tradițiilor poporului român, „iconarii” au încercat să se disocieze de abordările care au dominat cercetarea folclorului până la începutul anilor '30 ai secolului al XX-lea. Spre exemplu, pe același palier de „purificare” a creației culturale din România se înscrie tentativa de a impune ideea privind existența în mediile intelectuale a două perspective asupra creației populare românești: „O latură mai mult speculativă caută, din afara comunității românești”¹⁵,

¹¹ Liviu Rusu, *Drum de neliniște*, în „Iconar”, I, 1935, nr. 1, p. 1.

¹² Mircea Streinul, *La o răscruce a literaturii românești*, în „Iconar”, II, 1936, nr. 3, p. 1.

¹³ Ion Țurcan, *Creația literară ca problemă a colectivității noastre*, în „Iconar”, I, 1935, nr. 3, p. 5.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Autorul citatului făcea referire la cercetătorii și oamenii de cultură de alte origini etnice (evrei, unguri, germani, ruși ș.a.).

elementul pur estetic [...]. Alta, pozițiune spirituală, etică, religioasă, impune trăirea valorilor comunității noastre”¹⁶. A doua perspectivă, explicată prin comuniunea între om și Dumnezeu, între creație și misticism, era abordarea pe care și-o asuma în totalitate colectivul revistei „Iconar”.

Situându-se în interiorul taberei conservatoare, autohtoniste în cadrul dezbaterii ideatice purtate în perioada interbelică¹⁷, membrii grupării respingeau orice influențe străine asupra culturii românești și considerau că doar indigenii pot fi creatori de artă autentică și „sănătoasă”. Ca și în cazul lui Mihai Eminescu, aprecia Leon Țopa, colaborator fidel al revistei, pentru viitoarea artă românească salvarea va fi „solul românesc din care își trag sevele creațiile sale cele mai mari ...”¹⁸. Același lucru era valabil și pentru construirea unor concepții politice originale, care trebuiau să-și aibă sursa „în pământul țării românești”¹⁹.

Noua artă românească trebuia să apară, potrivit opiniilor exprimate în primele numere ale revistei, ca o simbioză între creația populară neprelucrată, spiritualitatea creștină și ideea originilor dacice ale românilor. Însă acest din urmă factor nu era unul care să înlesnească apropierea de Italia lui Mussolini sau de Germania lui Hitler și nici nu putea contribui prea mult la dezvoltarea unei perspective originale în artă. Din aceste considerente, insistând asupra necesității realizării unei adevărate revoluții în cultura românească, Liviu Rusu propunea ca instrumente și modele „arta bisericească și populară”²⁰. În scurt timp, „iconarii” au abandonat definitiv ideea dacismului, subliniind faptul că noua cultură va trebui să se bazeze pe „elementul folcloric”, cu motive autentice și primitive, și pe „valorile religioase” ale ortodoxiei românești²¹. Mai mult chiar, dacă în primul an de apariție revista „Iconar” lansa un atac furibund la adresa Occidentului și a influenței „nefastе” a Europei de Vest asupra culturii române, în perioada ce a urmat redactorii revistei au tins să înscrie România și cultura română în Europa și, respectiv, în cultura europeană. De pildă, Mircea Streinul aducea elogii directorului Eugen I. Păunel, care „a dus biblioteca Universității la o organizare adevărat occidentală”²². Iar Liviu Rusu, care promovase anterior ideea originalității românilor pe temeiul purității dacice, a încercat să încadreze arhitectura medievală moldovenească în actul de creație general-european: „Felul în care s-au realizat vechile noastre monumente de artă religioasă este un fapt creator, care așează Moldova de timpuriu în unitatea europeană”²³.

¹⁶ Liviu Rusu, *Ideea de folclor în activitatea muzicală românească*, în „Iconar”, I, 1935, nr. 3, p. 3.

¹⁷ Pe larg, vezi: Keith Hitchins, *România, 1866–1947*, București, Editura Humanitas, 2004.

¹⁸ Leon Țopa, *Permanențe românești. Mihai Eminescu*, în „Iconar”, I, 1935, nr. 1, p. 2.

¹⁹ *Ibidem*, p. 3.

²⁰ Liviu Rusu, *Muzica bisericești în revoluția națională*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 8, p. 4.

²¹ Idem, *Rostul culturii noastre artistice*, în „Iconar”, II, 1937, nr. 6, p. 1.

²² *Cronici literare*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 10, p. 6.

²³ Liviu Rusu, *Elemente gotice în cultura Bucovinei*, în „Iconar”, II, 1937, nr. 11, p. 3.

În același timp, „iconarii” considerau că „renașterea” românească nu putea porni din alte zone ale României, ci doar din Bucovina. De pildă, prezentând publicațiile literare apărute în nordul țării, Mircea Streinul și-a expus opinia potrivit căreia din „Bucovina asta ciobănească”, care „ia locul sfântului Ardeal în spiritualitatea rumânească”, va „porni și o artă nouă”²⁴. „Iconarii” erau ferm convinși de persistența unei relații mistice dintre lirica lor și „solul” bucovinean²⁵, dar și de superioritatea propriului lor demers în raport cu inițiativele similare din alte zone ale țării. După cum consemna ulterior Vasile Postecă, „adevărata consfințire, marele botez al Iconarului a fost întâlnirea cu duhul generației noi, al Țării Fagilor; mai mult ca-n altă parte, acest duh de generație a însemnat în acest spațiu nordic al românismului, o deschidere interioară cu cerul. Sub presiuni din adâncuri, politicul era transfigurat și redat semnificației lui de împlinire istorică, în cadrul neamului, sub zodia divinității. În acest sens, el însemna religie și poezie”²⁶. Aceeași perspectivă transpare din cuvintele lui Liviu Rusu, care își exprima convingerea că „Bucovina, așa cum o visăm noi, va trebui să înceapă altă viață, de purificare și aspră intransigență rumânească, pentru câștigarea unui primat în haosul favorizat de politica actuală a culturii”²⁷, pentru a conduce la edificarea „noii” României.

În ceea ce privește valoarea textelor publicate în paginile revistei, o opinie pertinentă a fost exprimată de criticul literar Mircea A. Diaconu²⁸. În interpretarea sa, redacția „Iconarului” publica multă poezie în detrimentul prozei nu din cauza susținerii unor obiective estetice sau filosofice ci pentru a lansa „mai degrabă un manifest, chiar și numai existențial, cultivând un anumit *modus vivendi* care, fără să fie neapărat politic, situează exigențele estetice mereu pe un plan secundar”²⁹. Același Liviu Rusu își exprima convingerea că „iconarii” – uniți spiritual printr-un „destin legionar”, îmbinând „arta cu politica” și disprețuind „Glasul Bucovinei” și „Junimea literară” – au pășit pe „un drum nou”, renunțând definitiv „la tipic, la șablon”. El își avertiza totodată cititorii că nu tot „ce publicăm în paginile noastre este numai artă”³⁰.

În acest context, gruparea cernăuțeană a criticat dur realitățile culturale și sociale din România interbelică, apreciind că misiunea intelectualilor constă în valorizarea potențialului țaranului român, neîntinat de discordiile politice, carierismul și corupția societății moderne. Toate aspectele negative de care se

²⁴ *Cronici literare*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 6, p. 5.

²⁵ Andrei Corbea, *Paul Cerlan și „meridianul” său. Repere vechi și noi pe un atlas central-european*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 136–137.

²⁶ Vasile I. Postecă, *Amintiri de la Iconar*, în „Drum”, XI, 1975, noiembrie–decembrie, nr. 4.

²⁷ Liviu Rusu, *Cronici muzicale*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 5, p. 7.

²⁸ Mircea A. Diaconu, *op. cit.*, p. 311–322.

²⁹ *Ibidem*, p. 316.

³⁰ Liviu Rusu, *Un an pentru căpitan și pentru artă*, în „Iconar”, II, 1936, nr. 1, p. 1.

ciocneau cetățenii țării în fiecare zi, nu își aveau „izvorul în lipsa de educație națională a tărânimii, ci în decăderea morală a conducătorilor politici și a clasei conducătoare ai acestei țări”³¹. Din acest motiv, „actul revoluționar de creație” presupunea „și completă înnoire de cadre, creând în toate domeniile de activitate elite sociale”³². Unul dintre activii colaboratori ai revistei, Barbu Slușanschi, trăgea concluzia că generațiile mai în vârstă de intelectuali bucovineni, „anchilozati sufletește de educație pe care au primit-o în școala austriacă, nu vor pricepe niciodată dinamismul nostru”³³. În acest context, „iconarii” considerau drept necesară și propuneau o înlocuire totală a clasei politice românești cu reprezentanți proveniți din rândul membrilor mișcării legionare. „Legionarismul e fenomenul care inaugurează o istorie europeană a României. Mișcare nouă, rezultată din aristocrația spiritului național, legionarismul vrea să imprime țărilor noastre sigiliul unei totale transformării, care să abată cursul destinului individual spre o colectivitate de gând, cuvânt și faptă rumânească”³⁴. Mircea Streinul lansa și următorul apel: „Intră în legiune și te mântuiește!”³⁵.

Acest avânt al „iconarilor” era stimulat și de modelele lor ideologice și comportamentale, precum și de îndemnurile venite dinspre Traian Brăileanu, Nae Ionescu sau Nichifor Crainic. Acesta din urmă, supunând unei critici demolatoare poemele „abstracte și ermetice” ale unor autori care, în opinia lui, rămâneau „surzi la chemarea vremii”, sublinia că „excepție fac tinerii poeți bucovineni, convertiți peste noapte de la liberalismul provincial al d-lui Iancu Nistor la un legionarism literar, din care străbate același spirit sectar al întâiei școale politice unde au ucenicit”³⁶.

Majoritatea textelor care au apărut în paginile revistei au fost marcate de atacuri dure la adresa evreilor și de un discurs profund antidemocratic³⁷. Apreciind că toate dificultățile pe care le-a întâmpinat România în epocile modernă și contemporană și toate carențele regimului politic românesc se explică prin conspirația mondială a evreilor, revista sublinia că „problema iudaică își va putea găsi soluția numai prin marșul eroic al mișcării legionare”³⁸. Pentru a convinge

³¹ Vasile I. Postecă, *Cuvinte pentru Dumitru Străchinariu*, în „Iconar”, II, 1937, nr. 5, p. 3.

³² Liviu Rusu, *Taraf sau călătoria omului de Mircea Streinul*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 6, p. 3.

³³ B. Slușanschi, *Cronici sociale*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 12, p. 7.

³⁴ Mircea Streinul, *Poezia legionară*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 7, p. 1.

³⁵ Idem, *Iarăși o jertfă: Gheorghe Grior*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 12, p. 3.

³⁶ Nichifor Crainic, „Țara” lui Aron Cotruș, în „Gândirea”, XVI, 1937, nr. 4, p. 200.

³⁷ „În țările democratice, politica distruge cel puțin jumătate din energiile, cari ar putea fi întrebuințate mai just pentru opere de știință, de artă sau de civilizație. De aceea, lupta noastră împotriva politice e atât de acerbă. Distrugând politica în sensul ei actual, ajungem la o politică de concepție superioară, adică la una singură, pentru toți membrii unui stat. Și, în cazul nostru, știm care trebuie să fie politica României, cea unică” (*Însemnări*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 11, p. 8).

³⁸ *Reviste*, în „Iconar”, I, 1935, nr. 2, p. 8.

tineretul de necesitatea susținerii și implicării directe în mișcarea de extremă dreapta, autorii „Iconarului” îmbinau promisiunile de „mântuire” cu amenințările de genul: „Cine e împotriva Legiunii, e împotriva viitorului țării, e un trădător. Și trădătorii se vor cuveni pedepsiți”³⁹.

În pofida faptului că o parte a tinerilor din centrele urbane, în special din rândul studenților, au simpatizat și au susținut curentul legionar, redactorii „Iconarului” s-au plâns adeseori de faptul că persoanele cărora li se trimitea revista prin poștă nu se grăbeau să achite abonamentul sau nu îl plăteau deloc⁴⁰. De asemenea, nu toți intelectualii care inițial se reuniseră în cadrul mișcării „iconarilor” au agreeat ulterior ideologia noii reviste. Spre exemplu, unul dintre talentații prozatori bucovineni – Traian Chelariu, care a refuzat să se asocieze noii grupări, își definea propria viziune asupra relației dintre artă și politică: „Naționalismul în literatură îți impune, dacă e sincer, acea indiscutabilă cinste de artist și om care te solidarizează cu poporul tău și te face să-ți trăiești cu adevărat viața. Dar dacă e vorba până într-atâta, să se știe că viața primează”⁴¹. Scriitorul făcea disocierea între „naționalismul autentic” și cel „de propagandă electorală” și aprecia că primul poate contribui la apropierea dintre popoare, prin relevarea „deosebirilor specifice”, singurele cu „relief și culoare” în lupta împotriva nivelării valorilor. De asemenea, la scurt timp, ziarul „Glasul Bucovinei” publica o amplă prezentare a revistei „Iconar”, în care se făcea o delimitare netă între orientările politice ale celor două periodice și se refuza „iconarilor” dreptul de monopol asupra ideii naționale și artei autentice⁴².

Revista „Iconar” și-a încetat apariția în urma instituirii regimului autoritar al lui Carol al II-lea, ultimul număr fiind cel din 15 ianuarie 1938. Odată cu dispariția periodicului, s-a destrămat și gruparea „Iconar” sau, mai bine zis, grupul de tineri intelectuali reușiți în jurul periodicului respectiv, căci mișcarea „iconarilor” își pierduse anterior unele din cele mai talentate voci. Redacția și colaboratorii îmbrățișaseră un proiect politic pretențios, la care au dorit să contribuie prin mijloacele specifice poeziei și literaturii. Crearea unui „om nou”, „purificarea” națională și culturală, impunerea unei ideologii unice și construirea unui stat etnic erau niște obiective care fie nu puteau fi materializate, fie nu puteau să reziste într-o lume marcată de pecetea progresului, schimbării, diversității, libertății. Din aceste motive, talentele și inspirațiile concentrate în jurul revistei „Iconar” au fost în mare parte irosite pentru a susține și promova idei care, în majoritatea cazurilor, au adus deservicii societății românești și au contribuit la tensionarea relațiilor dintre diverse orientări politice, grupuri etnice, comunități religioase, generații.

³⁹ B. Slușanschi, *Cronici sociale*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 12, p. 7.

⁴⁰ *Redacționale*, în „Iconar”, I, 1936, nr. 9, p. 8.

⁴¹ Traian Chelariu, *Naționalismul și politica*, în „Glasul Bucovinei”, 1935, 13 septembrie, p. 2–3.

⁴² Cronicar, *Iconar I*, 2, în „Glasul Bucovinei”, 1935, 17 octombrie, p. 2–3.

Die „Iconar”– Zeitschrift (1935–1938). Betrachtungen

(Zusammenfassung)

Die vorliegende Studie analysiert das Bildungsprozess der „Iconar” – Bewegung, präsentiert ihre Ziele und betont die Behandlungsweisen der Probleme der rumänischen Gesellschaft Mitte der 30er Jahren des 20. Jahrhunderts in den Seiten der Zeitschrift „Iconar”. Der Verfasser zieht die Schlussfolgerung, dass die Talente und Eingebungen, die sich um die „Iconar”–Zeitschrift zusammenzogen, grösstenteils verschwendet wurden, um Ideen zu unterstützen und zu fördern, die, in den meisten Fällen, sich als ungünstig für die rumänische Gesellschaft bewiesen und zur Verschärfung der Verhältnisse zwischen verschiedenen politischen Einstellungen, ethnischen Gruppen, religiösen Gemeinschaften, Generationen beitrugen.

VECHIMEA LOCUIRII ÎN GURA HUMORULUI. O NECESARĂ PUNERE ÎN TEMĂ

VASILE DIACON

Zum Alter der Siedlung von Gura Humor. Eine notwendige Themenstellung

(Zusammenfassung)*

Der Artikel leistet vor allem einen dokumentarischen Beitrag zur Klarstellung eines wissenschaftlichen Problems. Zur Sozialpädagogik der Region, die vielfach unter dem Zeichen der lokalen Mythen steht, die nur von konjunkturellen Festlichkeiten genährt werden, bringt der Beitrag zugleich einen Anstoß zu Reflektionen in der Bukowiner Öffentlichkeit zum Thema Emanzipation der strukturierten Institutionen.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Wahrheit, Deutung, historisches Dokument, erste urkundliche Erwähnung der Ortschaft, das Alter der Siedlung von Gura Humor, berufliche Ethik, institutionelle Emanzipation.

Motto: *Jacta alea est!*¹ (Suetoniu)

În vara anului 2011, aveam să ne încălzim sufletul când am descoperit pe blogul Primăriei frumosului târg bucovinean Gura Humorului un material cu tentă istorică, frizând polemică², un text postat la 27 iunie 2011 și intitulat *Fortificațiile de la Gura Humorului*, în care se anunța, ca noutate de moment, demararea unor lucrări de cercetare arheologică în zonă, întreprinse pentru a pune în evidență existența unor ruine în apropierea orașului, despre care vorbea Dimitrie I. Mitric-Bruja într-un articol publicat în „Gazeta Bucovinei”³ din 1896 și din care preia informațiile topografice despre respectivele zidiri, când publica

* Traducere: Luzian Geier.

¹ *Zarul este aruncat*. Dictonul lui Suetoniu circulă mai des sub forma, greșită, *alia jacta est*.

² „Gura Humorului, un blog cu atitudine”. Vezi <http://www.blogger-index.com/feed336445.html> și <http://gura-humorului.blogspot.com>

³ D. I. Mitric-Bruja, *Ceva despre orașelul Gura-Humorului*, în „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, anul VI, nr. 55, 11/23 iulie 1896 și anul VI, nr. 56, 18/30 iulie 1896, p. 1.

povestea târgului Gura Humorului⁴, scriitorul sucevean Ion Drăgușanul. Cu alte cuvinte, se căuta secretul lui Polichinelle.

Lectura textului amintit ne-a făcut să constatăm, cu plăcere, faptul că există și în Gura Humorului oameni care ne citesc lucrările cu creionul în mână, cu mare atenție, ceea ce le-a permis să descopere într-una dintre cărțile noastre, mai exact în *Berea la români. Pagini de istorie*, Iași, Editura „Tipo Moldova”, 2010, în vol I, la pagina 267, nota 7 b, câteva rânduri în care afirmam, mai mult sau mai puțin argumentat, că la 1774, când austriecii ocupau nord-vestul Moldovei, la Gura Humorului nu exista o așezare umană locuită, care ar putea fi încadrată în categoria sate sau cătune, deși nimeni nu ar putea contesta existența, temporară, a unor sălașe răzlețe de ȝigani robi ai Mănăstirii Voroneț, fie dependenți de cea a Humorului⁵.

Afirmația noastră a declanșat un potop de cuvinte care ne-a „stârmit” vanitatea și, trebuie să recunoaștem, ne-a „ridicat mingea la fileu”, ca să utilizăm și noi o expresie din argoul vremurilor noastre. Iată ce poate scrie simpaticul nostru preopinent, care – vai! – se ascunde în umbra anonimatului, deși s-ar lăsa identificat, numindu-se, cu oarece emfază, „istoric și arheolog de profesie”: „Necesitatea începerii cercetărilor arheologice la Gura Humorului reprezintă o chestiune extrem de importantă pentru însăși atestarea acestei localități, mai ales că în ultima perioadă este pusă în discuție de către o serie de pseudoistorici autointitulați istorici însăși existența unei așezări la Gura Humorului înainte de

⁴ Vezi Ion Drăgușanul, *Povestea așezărilor bucovinene*, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2010, vol. II, p. 42 seq. Datorită unui *lapsus calami*, Ion Drăgușanul indică greșit sursa informației ca fiind „Revista Bucovinei”, în loc de „Gazeta Bucovinei”. „Revista Bucovinei” a apărut mult mai târziu, în București, la 1 aprilie 1916.

⁵ Pentru corecta informare a cititorilor noștri, reproducem *ad litteram* incriminată notă: „Deși în anul 1490, într-un act de danie al lui Ștefan cel Mare, este atestată o seliște, «anume Poiana, la gura Humorului», lipsa localității Gura Humorului de pe hărțile militare întocmite de către ofițeri austrieci înainte și în vremea anexării Bucovinei, în timp ce sate din imediata apropiere a respectivei poieni, precum Voroneț, Humorul, Bucșoia, Frasin, Stulpicani, Capu Codrului, erau menționate, indicându-se inclusiv poziția caselor, bisericilor etc. (hărțile fiind întocmite pentru necesități militare), ne îndreptățește să afirmăm că seliștea din Poiana de la vărsarea Humorului în Moldova a dispărut din diverse motive cu mult înainte de anul 1770, ca apoi localitatea Gura Humorului să se înfripeze imediat după anexarea Bucovinei. (Pentru atestarea seliștei de la Gura Humorului vezi *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. III, (1487–1504), București, 1980, p. 160, iar pentru hărțile militare austriece a se vedea *Brouillons des Bukowiner Aufnahme bestehend in 71 Sectionen*, sc. 1:57.600, Viena, 1773–1775 [elaborate probabil de maiorul Büschel] (originalul, la Arhivele Naționale București, cota C VII-2); *General Carte von der neuen Geometrischen Aufnahme; Theils von denen a la vue aufgenommenen Gegenden zusammengesetzt, zu Ersehung derjenigen Gränzt linie, welche bey Formirung eines Arrondissements, vor das Allehöchste Interesse fürzuwählen erforderlich wäre* [ms. din 1774 atribuit lui Fr. von Mieg] (în anexă la Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich, 1774–1785*, Cernăuți, 1895); Departament des Kayser[ich] Königlich[en] General-Staabs, *Plans des Bukowiner Districts, bestehend in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 1774 und 1775, von einem Departament des Kayss[er]lichen Königlich[en] General Staats geometrisch aufgenommen worden*, Viena, 1778 [elaborate probabil de maiorul Fr. von Mieg] (originalul, la Arhivele Naționale București, cota C VII-1)”).

anexarea austriacă. În acest sens aş menţiona afirmaţiile lui Vasile Diacon (*Vechi aşezări pe Suha Bucovineană*” – 1989, *Berea la români* – 2010; adept vădit al teoriei Roesliene [sic!] care spune că dacă o populaţie nu este menţionată documentar într-o zonă înseamnă că acea populaţie nu a existat acolo – teorie lansată pentru a nega existenţa românească în Ardeal înaintea ungarilor), care menţionează în ultima lui lucrare că lipsa localităţii Gura Humorului de pe hărţile militare din timpul şi de după anexare îl îndreptăţeşte să afirme că aşezarea de la Gura Humorului începe să se înfiripeze imediat după anexare. Aceste afirmaţii ale lui Vasile Diacon denotă lipsa unei metode profesionale de lucru în domeniul istoriei şi nu în ultimul rând lipsa formării profesionale, deoarece diletantismul nu ţine loc de cercetare ştiinţifică”.

Întrucât îl considerăm pe anonimul autor al acestor rânduri o persoană inteligentă, poate mai puţin informată, dar plină de bune intenţii în ceea ce priveşte adevărul cu privire la vechimea locuirii în târgul Humorului, ne permitem să coborâm puţin spre domnia sa şi să o atenţionăm asupra câtorva aspecte care i-au scăpat lecturii.

Mai întâi trebuie să precizăm că într-o discuţie pe care am avut-o cu profesorul Nicolae C. Popescu⁶, în vara anului 1974, în locuinţa sa din Gura Humorului, l-am întrebat dacă o *selişte* este o vatră de sat obligatoriu locuită. Răspunsul a fost categoric: „Nu este obligatoriu. Aceasta poate fi o fostă vatră de sat, după cum ar putea fi un loc bun pentru o viitoare vatră de sat”. Astăzi, mulţi specialişti, dacă nu chiar toţi istoricii care se respectă, sunt de acord cu acest lucru.

Afirmaţia profesorului N. C. Popescu şi a altor istorici ar putea fi susţinută şi de către sensurile cuvântului *selişte* reţinute în DEX, *Dicţionarul explicativ al limbii române* (publicat de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, la Editura „Univers Enciclopedic Gold”, în 2009: „1. Denumire dată în Evul Mediu, în Țările Române, locului pe care fusese sau pe care era aşezat un sat; vatra satului. (Reg.) Loc de casă. 2. (Pop.) Loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului). (Reg.) Pășune”.

În acest context, să analizăm puţin documentul din 26 noiembrie 1490, prin care Ştefan cel Mare face un schimb între un sat al său, Glodenii, cu „o selişte, anume Poiana, la gura Homorului”, care era a Mănăstirii Humor şi pe care o dăruieşte Mănăstirii Voroneţ. Documentul face precizarea că voievodul a dat

⁶ Nicolae C. Popescu este autorul unei lucrări despre Gura Humorului, care i-a fost publicată după moartea sa, în 1990, la Editura Porto Franco din Galaţi: *Gura Humorului. Trepte de istorie (1490–1918)*. Lucrarea nu este ceea ce s-ar putea numi o monografie a localităţii, ci o însumare a unor fişe de lectură, cu indicaţia bibliografică corectă, grupate tematic şi cronologic. Lipsesc cu desăvârşire eventualele fişe după arhivele humorene, în special ale unor instituţii desfiinţate, precum Plasa Humorului, care ar fi fost extrem de utile. Trebuie să menţionăm aici şi lucrarea lui Dragomir Paulencu şi Liviu Sârbu, *Gura Humorului. Mic îndreptar turistic*, Bucureşti, Editura „Sport-Turism”, 1989, p. 20, unde se abordează, în treacăt, problema atestării documentare a localităţii.

pentru acea seliște, ce este la gura Homorului, acel sat al nostru, anume Glodenii”⁷.

Așadar, se face o distincție clară între *sat* și *seliște*. Dacă seliștea respectivă ar fi avut locuitori, documentul ar fi făcut vorbire despre aceasta, adică ar fi fost numită pur și simplu *sat*, deoarece, lucru foarte important, locuitorilor li s-ar fi schimbat stăpânul: din supuși ai Mănăstirii Humor ar fi trecut, cu același statut, la Mănăstirea Voroneț.

Este de reținut și faptul că documentul nu face vorbire despre un toponim de sine stătător, *Gura Humorului*, ci despre o *Poiană*, care era situată în „gura Homorului”, adică în deschiderea Văii Humorului. Dacă privim cu atenție hărțile zonei, constatăm cu ușurință că satele Voroneț, Stulpicani, ca și Humorul, nu erau așezate în gura Văii Voroneț ori a Văii Suha. Aici, am putea discuta despre faptul că înfiriparea satelor în profunzimea văilor indică o anumită concepție de apărare împotriva celor care ar fi putut face incursiuni spre Ardeal, utilizând Drumul Tătărăsc care trecea prin zonă, urmărind firul albiei râului Moldova.

Nu uităm să amintim, raportat la problema pusă în discuție aici, studiul lui Teodor Balan, *Sate dispărute din Bucovina*⁸, care ne-ar putea duce cu gândul la faptul că respectiva seliște, dacă acceptăm ipoteza conform căreia ar fi fost locuită cândva, ar fi putut fi abandonată la o dată certă. T. Balan enumeră printre cauzele care au determinat părăsirea unor sate următoarele: 1. războaie; 2. deportări de populație (așa cum s-a întâmplat în 1739, când generalul rus Münich, părăsind Moldova, a deportat în Rusia o parte importantă a populației din ținuturile Hotin și Cernăuți); 3. birurile mari (în 1701, egumenul Putnei arăta că țărani din satele Frătăuți și Vicove „s-au împrăștiat de groaza birurilor”); 4. epidemii; 5. inundații și incendii. În lipsa unor documente care să facă vorbire despre o cauză sau alta, putem considera ipoteza ca o simplă supoziție fără acoperire.

Dacă nu cunoaștem nimic despre seliștea la care ne referim, de s-a aflat în una sau alta dintre aceste situații, știm, în schimb, că la 15 ianuarie 1766, egumenul Mănăstirii Humor se plângea voievodului Grigore al III-lea Ghica împotriva celor ce vindeau băutură în satele mănăstirii⁹, printre care, Humor și nu Gura Humorului, căci, evident, acesta nu exista.

Alte două documente, unul emis de către voievodul Scarlat Ghica, la 12 mai 1758, și altul, de la domnitorul Grigore Callimachi, din 15 ianuarie 1763, menționează toponimul Gura Humorului, primul referindu-se la moșia cu același

⁷ Pentru atestarea *seliștei* de la Gura Humorului, vezi *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. III, (1487–1504), București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, p. 160.

⁸ Studiul, în volumul *Omagiu lui Ion I. Nistor, 1912–1937*, Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1937.

⁹ Vezi Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393–1849*, București, 1983, p. 367, documentul cu numărul 1109.

nume, iar al doilea, la poiana de acolo¹⁰. Nici din aceste documente nu se poate trage vreo concluzie cu privire la o posibilă locuire a acestui teritoriu, după cum nici altele două, citate de Teodor Balan în *Istoricul orașului Gura Humorului*¹¹, nu pot reține atenția în acest sens, deoarece acestea se referă la o posibilă situație viitoare, atâta vreme cât „se poruncește ca oamenii care se vor așeza la poiana de la gura Humorului să se achite de toate îndatoririle față de mănăstirea stăpână”¹². Nu știm dacă s-a întemeiat aici vreo gospodărie în acei ani.

Nicolae C. Popescu remarcă singur că, „în legătură directă cu seliștea Poiana de la Gura Humorului, lipsesc mențiuni documentare”, situație pe care și-o explică prin apropierea „acestei așezări” de stăpânul ei (în speță, Voroneț), la o distanță de circa 4 km, așezarea seliștii „n-a dat prilej de litigii care să reclame intervenția unor hrisoave domnești”, dar își pune întrebarea, fapt deloc lipsit de importanță în discuția noastră, dacă la venirea austriecilor „pe locurile unde pâraul Humor își contopește apa cu cea a Moldovei *exista o seliște locuită?*”¹³ și face trimitere la unele păreri, conform cărora „un asemenea cătun nu exista”¹⁴. Ne putem imagina că pentru N. C. Popescu era o problemă al cărui răspuns afirmativ era greu de dat. Profesorul N. C. Popescu încearcă totuși să aducă drept argument în favoarea ipotezei locuirii seliștei faptul că arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, în *Condica Mănăstirii Voronețul*, în capitolul *Care fericit ctitor au dat sate*, înregistrează la poziția 2: „Același fericit ctitor au dat seliștea Poiana Humorului. Anii 6997/1489, Noemv. 27 [Datarea este greșită de către Vartolomei Măzăreanu!]”¹⁵.

Acest argument trebuie înlăturat în baza aceleiași susțineri de mai sus.

Reținem și faptul că Ion Drăgușanul, în „povestea” sa despre Gura Humorului, susține, fără a aduce noi argumente în acest sens, că seliștea de la gura Humorului era o „vatră de sat părăsită”¹⁶, iar Georg Geib afirmă că teritoriul respectiv era o pășune, aflată în proprietatea Mănăstirii Voroneț¹⁷.

¹⁰ *Ibidem*, documentele cu numerele de ordine 972 și 1061.

¹¹ Teodor Balan, *Istoricul orașului Gura Humorului*, manuscris despre care nu se cunoaște în posesia cui se află. Este necesară recuperarea și publicarea acestuia, lucrarea fiind, mai mult ca sigur, o bogată sursă de informație privind trecutul localității. Manuscrisul a fost citat de către Nicolae C. Popescu în lucrarea menționată, la pagina 31.

¹² Nicolae C. Popescu, *Gura Humorului. Trepte de istorie (1490–1918)*, Galați, Editura „Porto Franco”, 1990, p. 30.

¹³ *Ibidem*, p. 32.

¹⁴ Trimiterile sunt făcute la volumul *Județele României Socialiste*, București, Editura „Politică”, 1972, p. 499, unde se afirmă despre Gura Humorului: „Înființat în jurul anului 1775”, informația regăsindu-se și în „Almanahul «Scânteia»”, București, 1972, p. 132.

¹⁵ Vezi Vartolomei Mazerean, *Condica Mănăstirii Voronețul*, editată de S. Fl. Marian, Suceava, Tipografia Societății Bucovinene în Cernăuți, 1900, p. 105.

¹⁶ Ion Drăgușanul, *Povestea așezărilor bucovinene*, vol. II, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2010, p. 43.

¹⁷ Erich Beck, Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *Georg Geib: Istoria unui mic oraș. Studiu monografic al localității Gura Humorului (1774–1940)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XVI, nr. 2 (33), iulie–decembrie 2009, p. 584.

Niciun document românesc nu menționează un sat cu numele de Gura Humorului până în anul 1774. Să vedem însă ce spun și cele întocmite de către străini, în speță de către ofițeri ai armatelor rusești sau de către cei ai trupelor austriece.

Primul document, de o deosebită importanță, este recensământul populației Moldovei din anul 1774, făcut sub conducerea trupelor de ocupație țaristă în Ținutul Câmpulung-Suceava, care nu menționează existența unui sat Gura Humorului. În *Vedomostia* (statistica) *de numărul oamenilor ce s-au făcut într-acest an în ținutul Câmpulungului ot* (din) *Suceava, 1774, iunie 20*¹⁸, sunt înregistrate toate așezările din zonele învecinate regiunii de la gura Humorului: Homorul¹⁹ cu 50 de case, Capu Codrului cu 72 de case, Valea Sacă cu 41 de case, Voroneț cu 27 de case, Bucșoia cu 9 case, Frăsânul cu 12 case, Ștulbicanii cu 82 de case, Vama cu 122 de case etc.

Doar în Vatra (adică în localitatea Câmpulung Moldovenesc) era semnalat Petrea Gavrilean și feciorul său Vasile, „ot Gura Homorului”, adică locuiseră anterior, nu se știe cu cât timp înainte, în zona de la „gura” Humorului. Această semnalare nu poate constitui un argument în favoarea existenței unui sat sau cătun cu numele de Gura Humorului, deși ne întărește convingerea că nu se poate contesta existența, temporară, a unor sălașe răzlețe de țigani robi ai Mănăstirii Voroneț, care vor fi având obligația de a munci pământul pe care mănăstirea îl avea în gura Văii Humorului.

Seriozitatea cu care trupele de ocupație țariste au efectuat recensământul populației Moldovei, la acea dată, nu poate fi pusă la îndoială. În baza acestuia, urma să se facă impunerea fiscală, conform căreia s-ar fi adunat veniturile pentru visteria țaristă.

Nimeni nu a pus vreodată sub semnul îndoielii seriozitatea, meticulozitatea și fidelitatea față de realitatea din teren cu care au fost elaborate documentele privind Bucovina de către ofițerii trupelor austriece de ocupație. Se știe că în anul 1775 Generalul Gabriel Splény von Mihálydy a alcătuit o *Descriere a districtului Bucovina* (*Beschreibung des Bukovinaer Districts nach der vorherigen und jetzo noch bestehenden Beschaffenheit desselben nebst ohnmaßgebigen Vorschlag, wie dessen bisherige Landes-Verfassung sowohl in Politicis als Oeconomicis in das künftige verbessert werden könnte*), însoțită de *Tabelul localităților din Bucovina* (*Tabella nachbenannter in dem Kaiserlichen Königlichen Bukoviner District sich*

¹⁸ Vezi P. G. Dimitriev și P. V. Sovietov (editori), *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, *Recensământul populației moldovenești din anii 1772–1773 și 1774*, Chișinău, Editura „Știință”, 1975, *passim*. Pentru un punct de vedere nuanțat, referitor la aceste recensăminte, vezi și Dan Camer, *Mazilii și răzeșii din Bucovina. Studiu istoric și statistic elaborat pe baza materialelor recensămintelor moldovenești din anii 1772–1773 și 1774*, Cuvânt-înainte de Vasile I. Schipor, Buzău, Editura „Omega”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (29), 2009.

¹⁹ Homorul este actuala localitate Mănăstirea Humorului, situată la distanța de 6 km, în nordul orașului Gura Humorului.

befindlichen Ortschaften, grossen mittleren und kleineren Standespersonen, Popen, Bauern, Gerichtsdienern, Kaufleuten, Armeniern, Juden, vagirenden Zigeunern und Monasterien sowohl männ- als weiblichen Geschlechts), în care se înregistrează existența satului Humorul, cu 41 de țărani, care se adaugă la cei 11 călugări ai mănăstirii, dar nu menționează nici un cătun sau sat cu numele de Gura Humorului.

Prima monografie a orașului Gura Humorului a fost realizată de Georg Geib și a fost publicată, sub formă de foileton, în cotidianul bucureștean „Bukarester Tageblatt”, începând cu 20 februarie 1943, având titlul *Die Geschichte einer kleinen Stadt (Istoria unui mic oraș)*²⁰. Lucrarea a fost republicată, la sugestia cunoscutului cercetător al trecutului bucovinean Erich Beck, în „Analele Bucovinei”, începând cu nr. 2 (33) din 2009.

Pe baza unui document din Arhiva Ministerului de Război din Viena, intitulat *Bilance deren pro anno 1774 in diesem k. k. Bukowiner District anssässig gewetzten und jener pro anno currenti wirklich existierenden Familien (Bilanț al familiilor stabilite în districtul c. c. bucovinean în anul 1774 și al celor care există în realitate în anul curent)*, Georg Geib precizează că, în respectivul an 1774, „nu a existat aici [în Gura Humorului] nicio familie”, adică, spus cu alte cuvinte, nu se afla nicio localitate.

Georg Geib arată că, în 1785, o comisie condusă de comandantul de cavalerie Pitzelli a realizat un *Index al tuturor localităților aflate în districtul c. c. al Bucovinei, așa cum au fost găsite după denumirea lor reală*, în care Gura Humorului nu apare, „dimpotrivă, zice Geib, în această regiune se găsesc următoarele denumiri: Mănăstirea Humorii, Satul Humorii și Lude Humorului”²¹.

Tot Geib arată că, în schimb, sunt inventariate casele răzlețe de pe Valea Humorului, considerând că este posibil ca vechiul nume al orașului să fi fost „Vale Humori”. O astfel de ipoteză nu poate fi acceptată, pentru simplul fapt că valea, lungă de circa 6 km, era proprietatea Mănăstirii Humorului, iar puținele case răzlețe nu puteau constitui un nucleu de sat independent de localitatea Humor.

Și hărțile austriece, la care ne vom referi mai jos, indică întreaga zonă, de la Mănăstirea Humorului până la vărsarea râului omonim în Moldova, ca fiind „Vale Humorului”, mai puțin regiunea de confluență a celor două văi. De altfel, Georg Geib face trimitere la harta publicată de Daniel Werenka, în anexă la *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Österreich (1774–1775)*²², precizând că aceasta nu menționează vreo localitate cu numele de Gura Humorului.

²⁰ Erich Beck, Ștefănița-Mihaela Ungureanu, Georg Geib: *Istoria unui mic oraș. Studiu monografic al localității Gura Humorului (1774–1940)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XVI, nr. 2 (33), iulie–decembrie 2009, p. 565 seq. și anul XVII, nr. 2 (35), iulie–decembrie 2010, p. 611 seq.

²¹ *Ibidem*, p. 587.

²² Vezi Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich, 1774–1785*, Cernăuți, 1895.

Geib menționează o primă hartă a așezării, care a fost desenată în anul 1778 de către locotenentul austriac Josef von Rosenfeld, pe care a văzut-o la Arhivele Bucovinei din Cernăuți. Această hartă se poate corobora cu *Consignation Deren in dem Buccoviner District sich aufhaltenden Siebenb. Emigranten wie solche vermög hoher General – Commdo – Verodnung d.d. Lemberg 27^e Ianuar 1778 von denen hiezu eigends ausgeschickten H. Officiers befunden worden* (Consignațiunea emigranților transilvăneni cari s-au așezat în districtul bucovinean, cum au fost constatați în baza ordinului Comandamentului General din Liov din 27 ianuarie 1778 de către domnii ofițeri însărcinați anume cu aceasta), publicată de către Ion Nistor²³.

Conform acestei situații, în satul Gura Humorului (de la această dată, vorbim, fără rezerve, despre localitatea Gura Humorului!!!), la data de 3 noiembrie 1778 erau înregistrați 17 capi de familie, cu toții bejenari ardeleni sosiți în Bucovina (mai exact, în nord-vestul Moldovei) de mai multă vreme. Spre exemplu, Simeon Oștinari trăia în Bucovina de 50 de ani, Vasile Oștinari, de 34 de ani, George Ieremie, de 28 de ani, Nicolai Ariton, de 20 de ani. Cu o vechime cuprinsă între 10 și 19 ani, erau trei capi de familie, între 5 și 7 ani erau opt, iar 2 sosiseră în chiar vara lui 1778. În toamna aceluiași an 1778, mai sosesc încă trei bejenari, care au fost colonizați tot la Gura Humorului, conform *Consignation über nachstehende Ortschaften, in welchen die angesiedelten Transmigranten sich befinden* (Consignațiunea localităților ce urmează, în care se găsesc colonizați transmigranții), care, asemenea celei din 3 noiembrie 1778, poartă semnătura generalului Enzenberg și este datată 15 decembrie 1778.

Ni s-ar putea contraargumenta faptul că doar în patru ani ar fi un număr mare de familii care să fie așezate în gura Văii Humorului. Afirmăm că este foarte posibil ca autoritățile austriece să fi încurajat colonizarea acestui loc, împroprietărintz aceste familii cu mici loturi pentru întemeierea unei gospodării, fapt ce a necesitat realizarea unei hărți a zonei din gura Văii Humorului, hartă realizată în același an 1778 de către locotenentul austriac Josef von Rosenfeld, din Regimentul de cuirasați „Prinz Czartoriisky”, care era mobilizat la Gura Humorului. Pe această hartă, un funcționar al Domeniului Ilișești făcea, în 1787, completări și, după măsurători, însemna 44 de case²⁴. Acest lucru demonstrează că doar în 13 ani a avut loc o explozie demografică, ca urmare a unei importante colonizări cu români ardeleni. Luăm în considerare, ca dată de început a așezării ardelenilor aici, 25 octombrie 1774, ziua când austriecii au terminat de ocupat teritoriul din nord-vestul Moldovei, numit mai târziu Bucovina. Este foarte posibil ca localitatea Gura Humorului să se poată mândri cu faptul că a fost întemeiată exclusiv de către românii ardeleni refugiați în Bucovina și, implicit, în această regiune, din cauzele deja arhicunoscute.

Nu este lipsit de interes să reținem și faptul că până în anul 1780, când a început construcția „drumului imperial” dintre Ardeal și Cernăuți (Dorna –

²³ Ion I. Nistor, *Bejenari ardeleni în Bucovina*, în „Codrul Cosminului”, Cernăuți, anul II–III (1925–1926), *passim*.

²⁴ Erich Beck, [Itefăni] a-Mihaela Ungureanu, *op. cit.*, p. 585.

Câmpulung – Humor – Solca – Vicov – Storojineț – Cernăuți)²⁵, regiunea dintre vărsarea râului Humor în Moldova și Capu Codrului era ocupată de codri seculari. Tăierea pădurii a fost impusă, pe de o parte, de necesitatea unor măsuri de siguranță și, pe de alta, pentru a obține noi terenuri agricole, necesare populației care creștea prin aportul imigranților.

Că nu a existat o localitate Gura Humorului de sine stătătoare o demonstrează și faptul că prima biserică a fost construită aici în anul 1806, până la această dată locuitorii ortodocși aparțineau de parohia Mănăstirii Humorului, unde era, la 1775, o comunitate de 41 de familii. În regiune, existau lăcașuri de cult, pe lângă cele două mănăstiri, Voroneț și Humor, biserici la Stulpicani, Vama, Capu Codrului. Existența lăcașului de cult într-un sat vorbește de la sine despre vechimea așezării. Nu a fost însă cazul în ceea ce privește localitatea Gura Humorului.

Să revenim la lucrarea lui Nicolae C. Popescu, menționată mai sus. Mai întâi trebuie să precizăm că nu a avut cunoștință despre monografia orașului publicată de către Georg Geib. Alta ar fi fost abordarea subiectului, dacă ar fi avut acces la această lucrare.

N. C. Popescu, la întrebarea dacă la venirea austrieșilor, pe locurile unde se află orașul Gura Humorului, a existat o așezare locuită, încearcă un răspuns afirmativ, invocând câteva hărți austriece. Prima, realizată de Departament des Kayser[lich] Königlich[en] General-Staabs, intitulată *Plans des Bukowiner Districts bestehend in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 1774 und 1775, von einem Departament des Kayss[erliches] Königliches General Staats geometrisch aufgenommen worden*²⁶, elaborată, probabil, de către maiorul Fr. von Mieg²⁷, pe a cărei planșă cu numărul 57,

²⁵ Marile căi de comunicație rutieră, construite în Bucovina, în această perioadă, de administrația austriacă poartă denumirea și de „drumuri împărătești”. Șoseaua Francisc I, construită în perioada 1783–1814, lega orașele Cernăuți, Siret și Suceava. Șoseaua Hora sau „Drumul acoperit”, șosea strategică, construită sub conducerea căpitanului Hora von Oztellowitz, în perioada 1786–1808, trecea prin localitățile Storojineț, Ciudei, Crasna, Vicov, Voitineli, Marginea, Solca, Cacica, Gura Humorului, mergând pe sub pădure/munte. După 1918, aceasta din urmă s-a numit, mai ales în zona septentrională a Bucovinei, și Drumul Bucureștilor.

²⁶ Originalul, la Ahivele Naționale București, cota C VII-1.

Precizăm că pe data de 12 februarie 2012, la Muzeul Bucovinei din Suceava, a avut loc lansarea lucrării Ioan Iosep, Constantin-Emil Ursu, Simona Palagheanu, *Plans des Bukowiner Districts bestehend in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 1774 und 1775, von einem Departament des Kayss[erliches] Königliches General Staats geometrisch aufgenommen worden. Planul Districtului Bucovina în 72 secțiuni, întocmit după ridicări geometrice în anii 1773, 1774 și 1775 de Departamentul Cezaro-Crăiesc al Statului Major General, Suceava*, Editura Karl A. Romstorfer, 2011. Este o lucrare de excepție, asupra căreia ne vom apleca cu altă ocazie.

²⁷ Emil I. Emandi, Constantin Șerban, în *Contribuții de geografie istorică la cunoașterea fenomenului demografic din nord-vestul Moldovei la sfârșitul secolului al XVII-lea*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, anul X, Suceava, 1983, p. 474, precizează că harta „este nesemnată, dar ridicată de maiorul Büschel”, iar Dragoș Moldovanu, în *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, partea a 4-a, *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (circa 1395–1789)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, la p. CLIX, indică drept autor probabil pe maiorul Fr. von Mieg. Dar acest lucru are mai puțină importanță în economia argumentației noastre.

arată N. C. Popescu, se află menționată „așezarea numită Gura Vale Humorului”. Transcrierea „Gura Vale Humorului” ne formează convingerea că N. C. Popescu nu a văzut niciodată harta menționată, ci a luat informația doar după semnalarea făcută de către istorici²⁸.

Dar să aruncăm împreună o privire peste planșa cu numărul 57. Mai întâi reținem că este menționat, după cum se poate observa, anul când a fost realizată respectiva planșă, ca, de altfel, toate celelalte. Este vorba de anul 1778, care a fost înscris pe fiecare planșă, după numărul de ordine al acestora, în colțul din stânga, sus.

Planșa la care ne referim urmărește cursul râului Moldova, de la Vama și până la ieșirea din zona gurii Văii Humorului, precum și o parte a văilor Moldovița, Suha, Voroneț și întreaga vale a Humorului, de la izvoare și până la confluența cu Moldova. Pe ea sunt reprezentate localitățile Vama, Bucșoaia (*Kasele Buksoja*), Voroneț și Mănăstirea Humorului. Fiind vorba despre hărți militare, sunt redată toate detaliile din teren. Sunt reprezentate casele de la Vama, din centrul localității, dar și două mici grupuri, poate cătune, unul spre Frumosu și altul puțin mai la vale, la confluența pârâului Moldovița cu râul Moldova, apoi doar trei case la Bucșoaia, două, pe Valea Suhei, în zona Dorotei. La Voroneț, mai la vale de mănăstire, sunt reprezentate 22 de case și o instalație tehnică de tip țărănească, instalație care, probabil, utiliza forța apei (posibil să fi fost o moară sau o piuă sau ambele, împreună, căci despre gater este prea devreme să vorbim), și, în final, Mănăstirea Humorului (*Monast. Humor*), care are, în jur, 30 de case. Remarcăm și faptul că pe întreaga „Vale Humorului” nu exista nici o casă.

Am afirmat mai sus că N. C. Popescu nu a văzut planșa respectivă pentru că transcrierea corectă a satului, aflat în devenire în 1778, era „Gura vel Vale Humorului” și nu „Gura Vale Humorului”, fapt ce nu i-ar fi scăpat. Și nu ne îndoim de faptul că reprezentarea grafică pe hartă a construcțiilor din teren, în cazul acestei planșe, a mănăstirilor, bisericilor, caselor, morilor i-ar fi atras atenția acestuia și, mai mult decât sigur, se va fi întrebat de ce în gura Văii Humorului acestea lipsesc, existând doar un grup compact de construcții, pe o suprafață restrânsă, de tipul unui sat de formă liniar-rectangulară, specific coloniilor înființate după anexarea Bucovinei. În acest sens, se poate compara desenul grupului de case, reprezentând așezarea de la Gura Humorului, cu reprezentările satelor Isten-Segis și Fogot-Isten, de pe planșa cu numărul 45.

Dacă acceptăm ideea că bejenari ardeleni se vor fi așezat în Poiana de la gura Humorului, cu 20–50 de ani (Simeon Oștinar cu 50 de ani, Vasile Oștinar cu 34 de ani, George Ieremie cu 28 de ani, Nicolai Ariton cu 20 de ani) înainte de sosirea austriecilor, trebuie să fim de acord și cu realitatea conform căreia aceștia nu puteau alcătui o localitate de tip sistematizat.

Fără dubii, un sat Gura Humorului, dacă ar fi existat înainte de anul 1774, nu putea să arate altfel decât asemenea satelor, de tip răsfirat, precum Humorul, Voronețul, Stulpicianii și altele, și nici într-un caz de tip colonie.

²⁸ Vezi Emil I. Emandi, Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 517 seq.

<http://cimec.ro> / <http://institutulbucovina.ro>

Sușinim că ridicările topografice s-au făcut în anii 1773, 1774 și 1775, iar desenarea propriu-zisă a hărții a fost făcută în 1778, când i s-au actualizat datele statistice cuprinse în anexă. Pentru „Gura Vale Humorului” sunt indicate, în anexă, 23 de case. Fără doar și poate, aici îi găsim pe bejenarii ardeleni, pe care îi înregistra generalul Enzenberg, în 1778.

În susținerea punctului nostru de vedere, precum că harta reprezintă realitatea de după anexarea Bucovinei și că aceasta a fost desenată în 1778, vin și editorii acestei importante lucrări cartografice, care, plecând de la numărul înscris pe fiecare planșă, anume 1778, afirmă că „după părerea noastră, faptul că acest număr apare pe toate foile, nu poate să însemne decât un anume an – 1778, care trebuie să fi avut o semnificație specială în istoria realizării hărții”²⁹, iar argumentarea făcută în susținerea acestei afirmații arată că:

- 1) șanțurile din zona de graniță, de la nord-vest de localitatea Baia (de pe planșa 66), care, inițial, intra în zona de ocupație austriacă, dar, ulterior, la 11 septembrie 1775, retrocedată Moldovei, nu puteau să fie reprezentate pe hartă ca „neu angelegter Gräntz Graben”, pentru simplul motiv că nu se putea cunoaște viitoarea amplasare înainte de data de 11 septembrie 1775;

- 2) linia roșie care leagă localitățile Suceava, Siret, Cernăuți și care duce mai departe, spre Galiția, nu poate fi decât un drum nou;

- 3) existența unei cazărmi la Gura Humorului nu poate fi de conceput înaintea anului 1775;

- 4) prezența unor colonii ale maghiarilor, precum Isten-Segis și Fogot-Isten (se știe că primii coloniști unguri au venit în 1776);

- 5) reprezentarea corectă a granițelor a fost posibilă doar după semnarea, la 2 iulie 1776, a Convenției de la Palamutka.

La aceste argumente, mai adăugăm unul de natură documentară. La data de 6 ianuarie 1775, generalul de artilerie Ellrichshausen scrie mareșalului conte A. von Hadyk, președintele Consiliului Aulic de Război, că, împreună cu feldmareșalul-locotenent Vincent Barco, a vizitat granița provinciei și a împins ceva mai în trupul Moldovei „vulturii cezaro-crăiești”, anexând și alte teritorii, urmând ca Mieg să le includă în harta sa³⁰.

Mult mai târziu, la 15 martie 1777, generalul de artilerie Siskovicz trimite din Lemberg Consiliului Aulic de Război planurile și descrierile topografice ale Bucovinei, efectuate de maiorul Mieg³¹. Pe baza acestor lucrări topografice, mereu actualizate, s-a realizat, în Viena, cunoscuta hartă.

Cu aproximație, în aceeași perioadă, 1773–1775, o altă echipă de cartografi, condusă probabil de către maiorul Büschel, a făcut ridicările pentru o altă hartă,

²⁹ Ioan Iosep, Constantin-Emil Ursu, Simona Palagheanu, *op. cit.*, p. 4.

³⁰ Arhivele Naționale București, *Fond Consiliul Aulic de Război*, Pachetul I, Dosarul 4/1775, f. 1–3.

³¹ *Ibidem*, Pachetul II, Dosarul 85/1777, f. 1–3.

cunoscută sub numele de *Brouillons des Bukowiner Aufnahme bestehend in 71 Sectionen*, sc. 1:57.600³².

Comparând aceste două lucrări cartografice, ne-a fost dificil să stabilim, cu certitudine, care dintre ele a premers celelalte. Ele sunt aproape identice. Nu se pune problema unor erori de ridicare topografică, ori de scăpare a unor detalii din teren. Toponimia redată este relativ bogată și aproape identică pe ambele hărți. Reproducem după *Brouillons des Bukowiner...*: sunt patru oiconime (*Wama, Kasele Bucsoja, Mon. Voronez* și *Mon. Humor*), nouă hidronime (*Moldovitz Fl., Moldova Fl.*, însemnată de două ori, *Vale Dobra, Vale Szalatruka, Vale Bjilzagu, Vale Szuha, Vale Aszkuzita, Vale Totsela, Vale Majdjernize, Vale Humorului*), opt oronime (*B. Buzeu, B. Hegu Szlatini, B. Aszkuzitu, B. Porkuluy, B. Bunoaja, B. Faza mare, B. Dialu mare, B. Czapu*). Pe această hartă, apar, în plus, *Szalatruka B.* și *Dialu mare*, iar pe cealaltă, *Plans des Bukowiner Districts...*, apare, în plus, *Gura vel Vale Humorumului*.

Între cele două hărți există și câteva diferențe de scriere a toponimelor: *Moldova Fl. / Moldova Flus, B. Buzeu / Puszu B., B. Bunoaja / B. Buksoja, Mon. / Monas*.

Și această a doua hartă, *Brouillons des Bukowiner...*, redă cu fidelitate construcțiile din teren, același număr de case, la fel amplasate, în fiecare localitate. Foarte interesant este faptul că, de data aceasta, nu apare nici un fel de denumire pentru zona de la gura Văii Humor. Nu mai amintesc faptul că nu există reprezentată nicio construcție în regiunea de la vărsarea Humorului în Moldova. De asemenea, de pe această hartă lipsește rozeta însemnată pe Valea Voronețului, care apare pe *Plans des Bukowiner Districts...* și care ar putea indica, așa cum am arătat, o instalație care utiliza forța apei (probabil, mai degrabă, puiă decât moară).

Aceste aspecte ar putea conduce la ideea că lipsa reprezentării pivei sau morii de la Voroneț pe harta *Brouillons des Bukowiner...* se explică prin inexistența acesteia³³ la data ridicării topografice, pentru această hartă, și edificarea ei înaintea ridicării topografice pentru *Plans des Bukowiner Districts...* În această ipoteză, trebuie să acceptăm ideea că există un decalaj calendaristic între cele două ridicări topografice, prima fiind cea pentru *Brouillons des Bukowiner...*

Cu privire la aceste două hărți, referitor la problema întâietății uneia în raport cu alta, Ioan Iosep, Constantin-Emil Ursu și Simona Palagheanu fac apel la puncte de vedere exprimate cu mult timp în urmă. Astfel, N. Docan, în 1912, susținea că

³² Originalul, la Arhivele Naționale București, cota C VII-2. Cu privire la paternitatea documentului, reținem că *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, partea a 4-a, *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395–1789)*, de Dragoș Moldovanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, la p. CLIV, îl indică drept autor probabil pe maiorul Fr. von Mieg.

³³ Nici harta Bawr (*Carte de la Moldavie pour servir à l'Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs*) nu înregistrează o instalație de acest fel la Voroneț. Cea mai apropiată se afla la Capu Codrului.

ridicările topografice de teren din anii 1773–1775, sub conducerea lui Büschel, s-ar fi concretizat „inițial” într-o primă variantă de hartă, realizată la o scară mai mică, care ar putea fi *Brouillons des Bukowiner...* și care ar fi fost mărită, în 1778, de către Fr. von Mieg la o scară de două ori mai mare, 1:28.800³⁴.

V. Baican, în 1996, afirma că „nu poate fi vorba de o simplă «mărire» a unei hărți inițiale, că este de presupus că între timp s-au făcut completări, actualizări și, poate, chiar noi ridicări și verificări în teren, de aceea trebuie considerate ca două hărți mai mult sau mai puțin diferite. Dovada nu este doar diferența dintre titlurile lor și numărul de secțiuni, ci și, fapt mai mult decât curios, nesemnlat până acum, necoincidența dintre unitățile de măsură indicate pe scările grafice: pe *Plans...*, ½ milă echivalează cu 6 000 de pași (deci o milă are 12 000 de pași), în timp ce pe *Brouillons...*, 1 milă are 10 000 de pași”³⁵.

Noi susținem, în sprijinul punctului de vedere exprimat de către V. Baican, că Fr. von Mieg a avut la îndemână harta zonei din gura Văii Humorului, realizată în același an, 1778, de către locotenentul austriac de cuirasați Josef von Rosenfeld. Numai așa se explică prezența grupului de case compact într-un perimetru restrâns, ca și reprezentarea cazematei, care, este îndoielnic, să fi fost construită până în 1775.

Dar să revenim la următorul argument, de natură cartografică, pe care îl invocă Nicolae C. Popescu în susținerea ideii că la data ocupării Bucovinei de către austrieci, la gura Văii Humorului ar fi existat o așezare umană deja cunoscută. Istoricul humorean face trimitere la *General Carte von der neuen Geometrischen Aufnahme; Theils von denen a la vue aufgenommenen Gegenden zusammengesetzt, zu Ersehung derjenigen Gräntz linie, welche bey Formirung eines Arrondissements, vor das Allehöchste Interesse fürzuwählen erforderlich wäre*, publicată de Daniel Werenka³⁶, unde se precizează că Gura Humorului era, în anul 1776, „un cătun la vărsarea pârâului cu același nume” și că, în 1779, cătunul număra 22 de case.

Cu privire la acest document, trebuie să afirmăm că poate fi coroborat cu *Conscripția* bejenarilor ardeleni, publicată de către I. I. Nistor, și să reținem că în anul 1776, când se menționa existența unui cătun (și nu a unui sat), trecuseră deja doi ani de la ocuparea nord-vestului Moldovei, iar numărul de case, înregistrat în anul 1779, nu-l pune nimeni sub semnul îndoielii. Din 1774 și până în 1776 este o perioadă de timp în care se putea înfiripa orice cătun.

Tot un „cătun cu case sporadice”, și nu un sat, menționează și ultimul document la care face trimitere N. C. Popescu, care este o „înregistrare alfabetică a tuturor localităților care se găsesc în districtul Bucovinei” și care fusese publicată în jurnalul „Stats-Anzeigen”, în anul 1782. Lista, intitulată *Von und aus der*

³⁴ Ioan Iosep, Constantin-Emil Ursu, Simona Palagheanu, *op. cit.*, p. 7.

³⁵ *Ibidem*, p. 8.

³⁶ Vezi Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich, 1774–1785*, Cernăuți, 1895, p. 32.

*Bukowina im Sept. 1781*³⁷, cuprinde, la poziția 262 din lista anexă, „Vale Humori”, ca fiind al 48-lea cătun cu case sporadice din Bucovina. În zonă, în aceeași situație de „cătun cu case sporadice”, se găseau Bucșoia – Buksoja, Dorotei – Dorothea, Ostra – Pojanile Astra și Gemenea – Pojanile Gemine. Erau cătunele înregistrate cu numerele 4, 7, 35 și 36.

O primă hartă în care apare zona bazinelor râurilor Humor, Voroneț și Suha este *Carte de la Moldavie pour servir à l'Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs*³⁸, care a fost desenată la Amsterdam de către F. G. Bawr, în anul 1781, pe baza ridicărilor topografice efectuate timp de șase ani, de la 1768 la 1774, în întreaga Moldovă. Cum este firesc, vom considera că harta reprezintă realitatea din teren surprinsă în anul 1774, motiv pentru care am precizat că este „o primă hartă”. Analizând elementele de detaliu pentru zona menționată, observăm existența oiconimelor *Kapokodrulle* (Capu Codrului), *Homor* (Humor), *Woronez* (Voroneț), *Butschatschje* (Bucșoia), *Dorotoy* (Dorotei), *Tumbikany* (Stulpicani). Satul *Homor* este reprezentat, cu casele sale, în amonte pe râul Humor, lângă mănăstirea, care este simbolizată, conform legendei hărții, printr-o cruce îngroșată. La confluența celor două râuri, Humor și Moldova, nu există nici un cătun. Nu poate nimeni accepta supoziția că acolo ar fi existat o așezare umană, indiferent cât de mică, și că topografii au ignorat-o. Fără dubii, aceasta nu a existat.

Este necesar să precizăm, pentru a evita eventuale suspiciuni cu privire la cunoașterea problematicei cartografiei Bucovinei, că între anii 1788–1790 a fost realizată harta unei părți a Moldovei, *Brouillon oder Original Aufnahme der fünf Moldauischen Districten nemlich des Sutschawaer, Roman, Niamtz, Bakeu und Puttnaer Bezirkes, welche im Jahre 1788 von der Kaiserlich Koniglichen Armee ocupirt, und im Jahre 1790 unter Direction des Teutsch Banatischen Grantz Regiments Hauptmanss Hora von Oztellowitz durch Ciwil Inginieurs aufgenommen Worden*, în 107 planșe, cunoscută sub numele de Hora von Oztellowitz. Această hartă cuprinde zona Stulpicani–Voroneț, la sud de râul Moldova, dar nu are o planșă în care să se regăsească Valea Humorului și confluența cu râul Moldova, deoarece, în zona noastră de interes, ridicările topografice s-au oprit pe hotarul de sud al Bucovinei, motiv pentru care nu am adus-o în discuție.

În dorința unei corecte informări a cititorilor noștri, enumerăm hărțile realizate până în anul 1790 pe care apare numele localității Gura Humorului, în diferite variante grafice, după cum urmează: **Gura [Humorului]** apare în *Das Königreich Ungarn* (realizată de Johann Christoph Rhode, în 1785, la Berlin) și în *Carte vom Schauplatz des Krieg enthält die Moldau, Wallachey, Bulgarien, Bosnien, Servien, Dalmatien, Bessarabien, die Crimm, einen Theil des Russischen Reichs, und des Königreichs Polen, Gallizien, gantz Ungern, die Bukowina, Siebenbürgen, Slawonien, einen Theil von Oestreich, Mähren Schlesien*

³⁷ „Stats-Anzeigen”, Erster Band, Heft 1–4, Göttingen, 1782, p., 38–58.

³⁸ Harta se găsește la Biblioteca Academiei Române și la Muzeul Național al Hărților și al Cărții Vechi din București.

(C. L. Tomas, Frankfurt am Main, 1788); **Gura Humorului** se găsește în *Mappa von der Oester[r]eich[ischen] Moldau oder [des] sogen[n]ten Bukoviner – Districts*, realizată de M. Adam și publicată la Viena, în 1781, de Franz Joseph Sulzer în anexă la *Geschichte der transalpinischen Daziens d[as] i[st] der Walachei, Moldau und Bessarabiens in Zusammenhang mit der Geschichte des übrigen Daciens al sein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte, mit kritischer Freiheit entworfen* și în *Generalkarte von Siebenbürgen* (A. von Wenzely, 1789); **Gura Homerului** poate fi întâlnit în *Carte du Cercle de Bukowine. / Karte des Bukowiner Kreises* (Viena, 1786); **Gurahumori** este scris pe *Postcharte des Königreiches Ungarn* (circa 1787), iar, sub forma **Gura Humori**, în *Postkarte des Königreichs Ung[arn]* publicată de Ioh. Matth. Korabinszky, în *Atlas Regni Hungariae portatilis* (Preßburg [Bratislava], 1786), și în varianta grafică **Gura Humory**, în *Der Lauf des Donau Stroms von Wien bis in das Schwarze Meer, oder Neuester Kriegsschauplatz zwischen Oesterreich un der Pforte, welche das Koenigreich Ungarn, Sclavonien, Sirmien, Siebenbürgen, Bukowina, Croatien, Dalmatien, Bosnien, Servien, Bulgarien, die Walachei, Bessarabien, die Ukraine, Galizien, Moehren, Oesterreich und Steyermarket enthält* (realizată de D. Müller, la Viena, pe la 1788) și în *Die Landschaft Bukovina* (a lui I. Albrecht, din 1781); **Gura Humora** a fost consemnat în *Regna Galicie et Lodomerie Iosephi II et M[arie] Theresiae Avg[sti] ivssv methodo astronomico – trigonometrica, nec non Bukovina geometrice dimensa. Adjectus est alphabeticus locorum, et quadratulorum, ipsis in tabula geographica respondentium index, seorsum typis datum* (realizată de R. G. Liesganig, Viena, circa 1788); **Gurakumora** se află în harta italienească *Teatro della guerra presente tra gl'Austro – Russi e la Porta Ottomana. Con gli confini delli tre Imperj e loro variazioni succeduti doppo l'anno 1718 fine all'anno presente* (Venezia, 1788)³⁹

Deși nu face obiectul discuției noastre decât tangențial, după cum vom vedea, dorim să-i dăm o mână de ajutor simpaticului nostru „istoric și arheolog de profesie”, să înțeleagă ce este cu privire la ruinele fortificațiilor la cetatea de la Gura Humorului. Este cunoscut istoricilor faptul că, în 1774, trupele austriece, văzând importanța strategică a zonei de la vărsarea Humorului în Moldova, au amplasat aici o garnizoană cu două companii de cuirasai ale Regimentului „Prințul Czartoriisky”, cu două tunuri. Pentru adăpostirea trupelor, mai întâi s-au făcut cazemate, apoi, abia în 1787, o cazarmă. Un an mai târziu, în 1788, cele două companii de cuirasai au fost înlocuite cu altele două ale Regimentului „Principele Luck”.

Încă din 1774, trupele instalate aici aveau nevoie de colaborarea unor localnici. Mai întâi, era necesară forță de muncă brută la transportul materialelor de construcție, la edificarea unor fortificații, la realizare unor noi căi de acces și altele.

³⁹ A se vedea *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. 1, partea a 4-a, *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (circa 1395–1789)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, p. 116.

Era nevoie de meseriași, de oameni care să cultive terenurile, pentru a asigura hrana trupelor, în special, fân pentru cai. Pentru toate acestea, se impunea cu necesitate colonizarea de urgență a respectivei zone, ceea ce a dus la înfiriparea, în scurt timp, a unei noi așezări, numită, după locul amplasării, Gura Humorului.

Este necesar să mai punem în discuție un document, care nu poate fi neglijat. La 2 iulie 1776, maiorul Friedrich von Mieg redacta un mic supliment la *Topographische Beschreibung und militärische Anmerkungen über den Buccoviner District*⁴⁰ (*Descrierea topografică și note militare privind districtul Bucovina*). Documentul principal nu putea fi redactat cu mult timp înainte. În acesta se vorbește, la un moment dat, despre drumurile care se intersectau la Gura Humorului. Iată pasajul respectiv: „Kapukodruluj formiret gleichsam das Thor in die hohe Gebirge, durch welches sich ein grosser Weeg von Suczawa und Roman ziehet, welcher auch für das schwere Fuhrwesen bei Eröffnung der Siebenbirgischen Communication wird bestimmt werden müssen, indeme der andere Weeg über den Humorj-Berg in der kürzeren Linie für schwerere Ladung etwas beschwerlich sein wird. Es ist dahero erforderlich, dieses Debouche mit einem gut versicherten Avis-Posten zu besetzen; die Linie aber zur Hauptdefence muss weiter rückwärts, wo das Thall mehr geschlossen ist, genommen werden, welche auch schon selbst von Sr. Excellenz Herrn Feldzeugmeister Baron v. Ellrichshausen bei Gura Humoruluj, wo der über den Humorj-Berg kommende Weeg in diese Strassen einfällt, fûrgewählet, und daselbst 3 Redouten anzulegen angeordnet worden, wie aus dem beigefügten Specialplan Nr. IX. zu ersehen.

Diese Verschanzungen, die fast völlig fertig, können sodann noch mehr verstärkt und durch Linien oder Palisaden aneinander gehenget werden, wonach sie, besonders wann man sich des oberen Waldes gut versicheret, eine solide Gegenwehr leisten können”

În traducerea noastră, documentul poate fi lecturat astfel: „Capu Codrului formează oarecum poarta de acces spre munții înalți prin care trece un mare drum de la Suceava și Roman, care este destinat deschiderii comunicației transilvănene pentru transporturile grele, în timp ce alt drum peste muntele Humor, mai scurt, ar fi ceva mai anevoios pentru transporturile grele. De aceea, ar fi necesar ca această ieșire să fie prevăzută cu posturi de înștiințare, iar linia defensivă principală ar trebui așezată mult mai în spate, unde valea este mai strâmtă, ea fiind deja aleasă de către însuși Excelența Sa domnul general Baron de Ellrichshausen, la Gura Humorului, unde calea care trece peste muntele Humor dă în aceste drumuri, și a ordonat ca acolo să fie așezate trei redute, cum se vede din planul special nr. IX, alăturat.

Aceste redute, aproape gata, pot fi mai mult întărite și, prin linii sau palisade, unite una de alta, după care ele pot realiza o linie solidă de apărare, mai ales când partea de sus a pădurii este bine asigurată”.

⁴⁰ Johann Polek, *Topographische Beschreibung der Bukowina mit militärischen Anmerkungen von Major Friedrich von Mieg, Czernowitz, 1897.*

Să vedem, mai întâi, ce ne comunică Mieg în acest pasaj. Primul lucru care trebuie reținut este faptul că generalul austriac Ellrichshausen ordonase, în 1774, construirea la Gura Humorului a trei redute (forturi, fortificații), care, în iulie 1776, erau „aproape gata”. Fortificațiile respective fuseseră construite după un proiect – planul special nr. IX, pe care Johann Polek, editorul raportului lui Mieg, l-a văzut, dar nu l-a reprodus. Mai mult ca sigur, trebuie să existe și o planșă de ansamblu a zonei, pe care să apară locurile de amplasare a celor trei redute (forturi). Scoaterea proiectului din arhivele vieneze și publicarea lui va aduce, indubitabil, lămuriri cu privire la multe necunoscute care privesc zona.

Este de reținut și faptul că Mieg nu face nici o mențiune despre existența unor posibile urme de vreunei alte cetăți, mai vechi, pe zidurile sau, mai exact, pe ruinele căreia să fie înălțate respectivele redute.

Care au fost etapele construirii fortificațiilor militare, după Congresul de la Viena din 1815, ne sunt acum cunoscute, mai ales că istorici de la Universitatea suceveană au descoperit planurile acestor fortificații. Problema pe care o ridică cei interesați de trecutul zonei, și anume dacă aceste construcții au fost ridicate peste ziduri mai vechi, ar putea primi un răspuns cert după efectuarea săpăturilor despre care se vorbește în textul postat pe blog. Și nu este exclus ca, după aceste cercetări, să se constate că au la bază ziduri din vechile fortificații edificate în perioada 1774–1787.

O altă problemă pe care o ridică textul în discuție este cea referitoare la locul de amplasare a liniei defensive. În documentul lui Mieg se precizează că la „Gura Humorului”. Or, știm cu toții că în grafia germană, substantivele se scriu cu inițială majusculă. Nu putem spune cu certitudine că Mieg vorbește despre un toponim, *Gura Humorului*, sau despre un entopic *gura*, adică „deschiderea”, „debușul”, „confluența” Humorului, adică a văii pârlului Humor, cu cea a Moldovei. Având în vedere argumentația de mai sus, nu credem necesar să zăbovim și asupra acestei chestiuni.

Pentru a evita o nouă acuză malițioasă privind „lipsa de metodă”, amintim și faptul că, în septembrie 1777, toate comunitățile, indiferent de felul și mărimea lor, au depus jurământul de credință față de noua stăpânire. Aceste formulare de jurămintă, fie ale obștilor mănăstirești, fie ale celorlalte așezări s-au păstrat în arhive și pot fi consultate. Din analiza acestor documente, rezultă indubitabil că au fost două depuneri de jurământ ale unor comunități care au/aveau în denumire toponimul *Humor*. Călugării care alcătuiau obștea mănăstirească de la Humor au depus jurământul separat, semnând în acest sens, conform dispozițiilor ocupantului, iar sătenii așezării din preajma Mănăstirii Humorului au jurat și au semnat, prin vornicul satului și alți locuitori, pe un alt formular, care poartă indicația locului, de *Humorului*, fără nici o altă precizare. Situația este identică cu cea de la Voroneț, pentru a exemplifica doar cu un singur caz, dar aceasta este generală în toată

Bucovina. Călugării au jurat separat, iar sătenii, la fel, păstrându-se cele două exemplare de jurământ distincte⁴¹.

Așadar, din compararea acestor două situații, cea de la Humor cu cea de la Voroneț, deducem că, în cazul în care Gura Humorului ar fi existat ca entitate sătească, trebuiau să se găsească trei formulare de jurământ, și anume: unul pentru obștea Mănăstirii Humorului, unul pentru locuitorii satului, cunoscut, mai târziu, ca Mănăstirea Humorului, și, evident, un al treilea, pentru ipoteticului sat Gura Humorului, dar care, după cum s-a putut constata, lipsește și nu a existat vreodată. Nici într-un caz nu se poate pune în discuție pierderea exemplarului respectiv.

Oiconimul *Gura Humorului* va fi întâlnit în documente de epocă cu o frecvență mărită abia după 1778, când îl găsim în *Lista aller in dem Buccoviner District befindlichen Ortschaften wie solche von dem General Staabe aufgenommen worden*⁴².

Înainte de a încheia mica noastră trecere în revistă a surselor istorice privind atestarea documentară a orașului Gura Humorului, din analiza cărora s-ar putea naște ipoteza că acesta s-a înfiripat, ca așezare, odată cu instalarea trupelor austriece în acest loc, afirmăm că o altă lectură a acestor surse, făcută chiar de prietenul nostru, care a exprimat punctul de vedere la care ne referim, ori întreprinsă de către cei care îi împărtășesc părerea, indiferent de cât de „bună credință” se consideră cu toții, nu poate duce la altă concluzie, pentru orice istoric care se respectă, decât aceea că târgușorul din gura Văii Humorului avea, în 1990, o vechime sub două secole și jumătate.

Este necesar să zăbovim puțin și asupra modului cum pune problema amicul nostru „istoric și arheolog de profesie”. (Cititorii noștri vor înțelege, desigur, prin formula „de profesie” că acesta este plătit de către stat, în primul rând, ca să-și clădească... propria glorie!)

Iată că domnia sa, doar pentru că am amintit, în treacăt, câteva documente ce ridică un semn de întrebare asupra datei de atestare a localității Gura Humorului, ca specialist cu bune maniere, ne-a și găsit repede un loc onorabil în galeria „de pseudoistorici autointitulați istorici”, atribuindu-ne generos merite măgulitoare, în maniera anilor '50 din veacul trecut: „adept vădit al teoriei Roesliene (sic!) care spune că dacă o populație nu este menționată documentar într-o zonă înseamnă că acea populație nu a existat acolo – teorie lansată pentru a nega existența românească în Ardeal înaintea ungarilor”.

Cu acribia ce îl caracterizează, domnul „istoric și arheolog de profesie” face trimitere la una dintre lucrările noastre tipărite mai de mult: *Vechi așezări pe Suha Bucovineană*, apărută sub egida Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, în colecția „Românii în istoria universală”, în

⁴¹ Pentru analiza acestor documente, a se vedea Arhivele Naționale București, Fond *Consiliul Aulic de Război*, pachetul II, dosarele 30/1777 și 50/1777, *passim*.

⁴² Arhivele Naționale București, Fond *Consiliul Aulic de Război*, pachetul XXIII, dosarul 30/1778.

1989, lucrare prefătată de istoricul ieșean Gheorghe Buzatu. În această lucrare, atunci când am discutat documentul din 17 august 1488, prin care Ștefan cel Mare făcea danie Mănăstirii Voroneț satul Știlbican, afirmam că acesta este cu mult mai vechi decât data atestării, că nu întâmplător se precizează în toate documentele de atestare documentară o formulă, conform căreia hotarul „să fie din toate părțile, după vechiul hotar, pe unde au folosit din veac”. Acest lucru este valabil pentru toate satele, atestate pe baza unor astfel de documente. Este evident faptul că acestea nu se nășteau la data atestării. Despre acest lucru uită să amintească prietenul nostru „istoric și arheolog de profesie”, atunci când aruncă cu anatema roeslerianismului fără să știe unde. (În treacăt fie spus, ne îndoim că i-a citit pe Franz Josef Sulzer, Eduard Robert Rösler și Johann Christian von Engel, ca să poată avea pe deplin „proprietatea” termenului pe care îl utilizează.)

În 1990, orașul Gura Humorului a sărbătorit 500 de ani de existență, ocazie cu care a fost bătută și o medalie jubiliară, s-au lansat invitații, s-a tipărit un program⁴³. Inițiativa, în sine, lăudabilă, nu a avut nici un suport documentar. În realitate, s-au sărbătorit 500 de ani de la atestarea documentară a toponimului *Poiana*, loc care se afla situat în gura Văii Humorului, fără a se cunoaște dacă aceasta a fost locuit vreodată, până târziu, în secolul al XVIII-lea. Printr-o concesie făcută rigorii argumentației, dacă am accepta totuși că primul locuitor cunoscut al satului Gura Humorului a fost Simeon Oștinar, care trăia în Bucovina de 50 de ani (în anul recenzării sale, 1778), trebuie să acceptăm că orice încercare de a coborî vechimea așezării mai devreme de anul 1728 este o utopie. Așadar, în anul 1990, se puteau sărbători (prin deducție) cel mult... 262 de ani de viațuire și nici într-un caz cinci secole.

Concluzionând, specialistul nostru, domnul „istoric și arheolog de profesie”, susține că afirmațiile noastre în nota despre care am făcut vorbire mai sus, „denotă lipsa unei metode profesionale de lucru în domeniul istoriei și nu în ultimul rând lipsa formării profesionale, deoarece diletantismul nu ține loc de cercetare științifică”.

Suntem convinși de faptul că în lipsa diletantismului și pe baze „profesionale”, ilustrul nostru specialist, „istoric și arheolog de profesie”, va argumenta admirabil că medalia care s-a bătut cu ocazia împlinirii a cinci secole de atestare documentară a Poienii din gura Văii Humorului are oarece valoare pentru Gura Humorului, fie ea și sentimentală.

Domnia sa mai lasă a se înțelege că nu este străin de cercetarea științifică, pe care a învățat-o în timpul „formării profesionale”, care nu i-ar lipsi. Aceste

⁴³ Suflul acestei acțiuni, meritorii în ultimă instanță, a fost entuziastul profesor Constantin Logigan, directorul Casei de Cultură din Gura Humorului. La data respectivă, i-am comunicat punctul nostru de vedere cu privire la vechimea locuirii în Gura Humorului, fără a-i argumenta cele afirmate. Evident, patriotismul local de care Domnia Sa a dat dovadă ne-a cucerit și, în aceste condiții, am considerat că problema rămâne pe mai departe a... humorenilor, iar noi nu aveam de ce să ne amestecăm aici.

afirmații ne creează dubii cu privire la modul cum interpretează documentul istoric. Ne întrebăm când a apreciat corect domnul „istoric și arheolog de profesie” un document de arhivă? Atunci când s-a entuziasmat, în fața schițelor sistemului de fortificații din arhivele vieneze sau atunci când neagă valoarea documentară a hărților militare austriece, mai vechi decât respectivele planuri?

Credem că selectarea afectivă a documentelor istorice (în funcție de interesul de moment) și lipsa, în timpul „formării profesionale”, a lecturilor dintr-o cunoscută carte, *Mersi! Pardon! Scuzați!!!*⁴⁴, care ar fi trebuit să-l învețe bunele maniere pe preopinentul nostru, ar putea să îl determine pe cititorul acestui răspuns să se întrebe dacă nu cumva statul „strică orzul pe găște” atunci când plătește un astfel de „istoric și arheolog de profesie”. Noi considerăm că entuziasmul îl va ajuta să recupereze ceea ce nu a asimilat corect până acum⁴⁵. Oricum, îi dorim, sincer, succes, căci din punctul nostru de vedere, *quod erat demonstrandum!*

⁴⁴ Dan Bihoreanu, *Mersi! Pardon! Scuzați!!! Însemnări pe marginea Codului bunelor maniere sau Codului manierelor destinate celor dornici să-și cultive zisele maniere bune sau elegante*, București, Editura Tineretului, 1969, 247 p.

⁴⁵ Suntem convinși că specialiștii de la Universitatea „Ștefan cel Mare” și Muzeul Bucovinei din Suceava, ori de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și nu numai, legați afectiv de acest spațiu, vor găsi timpul necesar pentru a-l convinge, pe bază de documente istorice, pe mai puțin inițiatul nostru „arheolog” în ale istoriei să înțeleagă realitatea cu privire la vechimea locuirii în orașul Gura Humorului. Din punctul nostru de vedere, subiectul este închis și Primăria orașului Gura Humorului, sprijinindu-se pe astfel de specialiști, poate sărbători câte secole de existență voiește și când dorește.

ANALELE BUCOVINEI

ANUL X

1 (20) /2003

Responsabil de număr: Ovidiu Bătă

Tom omagial, închinat memoriei lui Ciprian Porumbescu
la 150 de ani de la naștere și 120 de ani de la moarte

S U M A R

EDITORIAL

D. VATAMANIUC, <i>Ciprian Porumbescu și o pagină din istoria culturală a Bucovinei</i>	5
--	---

EVOCĂRI

CIPRIAN PORUMBESCU
(2 octombrie 1854 – 25 mai 1883)

D. VATAMANIUC, <i>Ciprian Porumbescu și marea sa iubire</i>	7
DORU POPOVICI, <i>Ciprian Porumbescu</i>	29
VOREL COSMA, <i>Ciprian Porumbescu în muzica românească și universală</i>	31
LUMINIȚA VARTOLOMEI, <i>Nemuritorul Ciprian Porumbescu</i>	35
VASILE TOMESCU, <i>Muzica în Țara de Sus a Moldovei</i>	37
GEORGE MUNTEAN, <i>Ciprian Porumbescu între Bucovina, Viena și Japonia</i>	45
CIPRIAN PORUMBESCU, <i>Die Ferienzeit</i>	51
CIPRIAN PORUMBESCU, <i>Timpul vacanței</i>	69
VASILE I. SCHIPOR, <i>Familia de „dincolo de pădure”. O minunată și tristă poveste de dragoste</i>	85

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

MARIAN OLARU, <i>Viața politică din Bucovina în documente inedite din arhiva lui Teodor Balan...</i>	93
PETRU BEJINARIU, <i>Dimitrie Isopescu – profesor, director și cărturar în slujba idealului național</i>	127

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

ȘTEFAN PURICI, <i>Mihai Eminescu despre Imperiul Țarist</i>	133
CONSTANTIN UNGUREANU, <i>Trei variante austriece. din anul 1915, de cedare parțială a Bucovinei României</i>	143
RODICA IAȚENCU, <i>Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă (II)</i>	155
CATINCA AGACHE, <i>Toponime din comuna Mitocul Dragomirnei</i>	195

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA CRISTUȘ-PASCANIUC, <i>Ilie E. Torouțiu (1888–1953), un spirit bucovinean în cultura română</i>	215
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂȚĂ, <i>Klippa triasică de pe Pârâul Cailor – Fundu-Moldovei, important punct fosilifer din Carpații Orientali</i>	223
CĂTĂLIN TĂNASE, ADRIANA POP, <i>Diversitatea micobiotei în ecosisteme naturale din Obcina Mare (Carpații Orientali)</i>	231

OPINII

D. VATAMANIUC, <i>Descendenți ai familiilor Flondor și Hurmuzachi</i>	245
---	-----

DOCUMENTAR

Acad. RADU GRIGOROVICI, <i>Ein wichtiger Protokoll zur Einrichtung des Buccoviner Districts. Wien, April 1780</i>	247
Acad. RADU GRIGOROVICI, <i>Un protocol important referitor la reglementarea Districtului Bucovinean. Viena, aprilie 1780</i>	297

CĂRȚI, REVISTE

Mihai Bejinariu, Doru Gușu, <i>Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare”, ediția a II-a, îmbunătățită și adăugită</i> , Iași, Editura Trinitas, 2002, 528 p. (Vasile I Schipor)	337
Petru Bejinariu, <i>Biologi de seamă din Bucovina</i> , vol. IV, Iași, Editura Bucovina, 2003, 224 p. (Sorin Trelea)	338
Gherasim Putneanu, <i>Tămâie și exil. Dialoguri despre pribegia fraților</i> , Botoșani, Editura Gea, 2003, 268 p. (Vasile I. Schipor)	339
<i>Ștefan cel Mare și Sfânt 1504–2004. Portret în legendă</i> , Suceava, Editura Mușatinii, 2003, 252 p. (Vasile I. Schipor)	343
Emilian Drehuță (coordonator), <i>Oameni sub vremi la Baineș. Cronică, 1490–2003</i> , Bacău, Editura Agora, 2003, 206 p. (Vasile I. Schipor)	346
<i>Folclor stăneștean</i> , ediție alcătuită de Ion Crețu, Ion Filipciuc și Ion Postecă, Câmpulung Moldovenesc, Biblioteca „Miorița”, 2003, 190 p. (Elena Cristuș-Pascaniuc)	348
Ilie E. Torouțiu, <i>Frunză verde. Căntece și basme populare din Bucovina</i> , ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Miorița”, 2003, 176 p. (Elena Cristuș-Pascaniuc)	350

<i>Românii din jurul României</i> , redactor coordonator prof. dr. doc. Ion Gherman, București, Editura Vremea, 2003, 608 p. (D. Vatamaniuc)	351
„ <i>Septentrion literar</i> ”, periodic trimestrial al scriitorilor din Cernăuți, anul IV, nr. 3–4 (15–16), octombrie – decembrie 2002, (Vasile I. Schipor)	352
„ <i>Făt-Frumos</i> ”. Anuar al Muzeului Etnografic al Bucovinei, anul III, nr. 3, 2001 (Elena Cristuș-Pascaniuc)	354

CRONICĂ

Seminarul științific „Trăirea locală a identității naționale” (Rodica Iațencu)	355
Cursurile de vară – o ofertă culturală reală (Petru Bejinariu)	357

ANALELE BUCOVINEI

ANUL X

2 (21)/2003

Responsabil de număr: Rodica Iațencu

S U M A R

EDITORIAL

D. VATAMANIUC, <i>Literatura bucovineană în tezele de doctorat</i>	363
--	-----

EVOCĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Destinul unui proiect științific</i>	365
--	-----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

D. VATAMANIUC, <i>Literatura germană în corespondența lui Leca Morariu și câteva probleme de istorie literară (I)</i>	381
RODICA IAȚENCU, <i>Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă (III)</i>	387
NICOLAE HAVRILIUC, <i>Mircea Streinul în contextul literaturii române</i>	413
ELENA CRISTUȘ-PASCANIUC, <i>Societatea culturală „Armonia” (1881–1944)</i>	421

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

ALAIN RUZÉ, <i>Et Vienne crée une „Hêtraie” roumaine</i>	427
DANIEL HRENCIUC, <i>Un capitol din recunoașterea diplomatică a Marii Uniri. Problema Bucovinei în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1919–1920). Contribuții istorice</i> ..	439
MIHAI AURELIAN CĂRUNTU, <i>Sutul Bucovinei în perioada 3 iulie 1940 – 22 iunie 1941: o regiune disputată în relațiile româno-sovieto-germane</i>	451

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

TODERAȘ SIMION, <i>Solca – aspecte istorico-mitologice</i>	473
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

PETRU BEJINARIU, <i>Observații și cercetări din domeniul biologiei în opera lui Simeon Florea Marian</i>	481
--	-----

OPINII

D. VATAMANIUC, <i>Bukowina-Institut într-o nouă etapă a dezvoltării sale</i>	485
--	-----

DOCUMENTAR

PAVEL ȚUGUI, <i>Catedrala din Municipiul Rădăuți. Amintiri și documente</i>	487
CONSTANTIN UNGUREANU, <i>Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei</i>	493
„Comunicarea” lui Aurel Onciul către contele Tisza István	509

CĂRȚI. REVISTE

Constantin Ungureanu, <i>Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918): aspecte etnodemografice și confesionale</i> , Chișinău, Editura Civitas, 2003, 304 p., 48 tabele + 15 diagrame (Ștefan Purici)	531
Daniel Hrenciuc, <i>România și Polonia, 1918–1931. Relații politice, diplomatice și militare</i> , ediția a II-a revăzută și adăugită, Rădăuți, Editura Septentrion, 2003, 251 p. + 13 ilustrații (Rodica Iațencu)	532
Pavel Țugui, <i>Bucovina – Istorie și cultură</i> , București, Editura Albatros, 2002, 522 p. (Marian Olaru)	535
Ioan Cocuz, <i>Partidele politice românești din Bucovina (1862–1914)</i> , Suceava, Editura Cuvântul Nostru, 2003, 508 p. (Marian Olaru)	536
Cemat Ion, Lazarovici Elena, <i>600 de ani de istorie ai satului Vama – Studii și schițe monografice</i> , Iași, Editura Prim, 2002, 356 p. (Marian Olaru)	537
Elisabeta Isanos, <i>În căutarea Magdei Isanos</i> , București, Editura Fundației PRO, 2003, 212 p. (D. Vatamaniuc)	537
Hortensia Masichievici-Mișu, <i>Microbul și alte povestiri adevărate</i> , București, Editura Anima, 2003, 182 p. + ilustrații (D. Vatamaniuc)	538
<i>Documente străine despre Basarabia și Bucovina 1918–1944</i> . Selecția documentelor și studii introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu și Ion Pătroi, București, Editura Vreimea, 2003, 176 p. (Daniel Hrenciuc)	539
Ion Popescu Sireteanu, <i>La porțile norocului</i> , Iași, Editura Universitas XXI, 2003 204 p. + 2 planșe cu fotografii (Vasile I. Schipor)	541
Gheorghe C. Pața, <i>Istoricul și graiul comunei Șaru Dornei</i> , București, Editura Christiana, 2002, 208 p. + 26 planșe (Vasile I. Schipor)	543
Florin Manolescu, <i>Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații</i> , București, Editura Compania, 2003, 800 p. (Vasile I. Schipor)	544
Doina M. Teris, <i>O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie</i> , Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003, 166 p. (Vasile I. Schipor)	546
„Codrul Cosminului”, serie nouă, nr. 6–7 (16–17), 2000–2001, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2003 (Rodica Iațencu)	549

CRONICĂ

Seminarul științific cu tema: „Trăirea locală a identității naționale” (II) (Rodica Iațencu)	553
--	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XI

1 (22)/2004

Responsabil de număr: Elena Cristuș-Pascaniuc

**Tom omagial,
închinat personalității domnitorului Ștefan cel Mare,
la 500 de ani de la moartea sa**

S U M A R

EDITORIAL

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Ștefan cel Mare și remodelarea puterii domnești</i>	7
D. VATAMANIUC, <i>Ștefan cel Mare și Sfânt și vremea sa. „Cronica germană” din 1502</i>	15

EVOCĂRI

PAVEL ȚUGUI, <i>Un cercetător pasionat: Mircea Pahomi</i>	21
GHEORGHE SCHIPOR, <i>Andronic Motrescu (1852–1922), inginer agronom, profesor, publicist și animator cultural</i>	27
DUMITRU VALENCIUC, <i>Visarion Puiu, mitropolit al Bucovinei (1935–1944), un martir al demnității ortodoxe</i>	41

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

D. VATAMANIUC, <i>Literatura germană în corespondența lui Leca Morariu și câteva probleme de istorie literară (II)</i>	83
RODICA IATENCU, <i>Național și provincial în cultura românească din Bucovina în perioada interbelică</i>	87
ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU, <i>Poeți uitați din Bucovina de altădată</i>	109
DANIEL HRENCIUC, <i>Societățile culturale ale comunităților polonezilor din Bucovina. Elemente ale consensului multiethnic în spațiul geografic al Bucovinei istorice</i>	115

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

MARIAN OLARU, <i>Aspecte privind rezistența armată anticomunistă în Munții Bucovinei. Jurnalul lui Vasile Motrescu</i>	125
--	-----

VASILE MOTRESCU, <i>Jurnal</i> (I)	139
GHEORGHE PÎȚU, <i>Contribuții la localizarea a două din cele șapte biserici din Valea Solonețului și a Solcâi, închinată de Ștefan cel Mare Episcopiei de Rădăuți</i>	175

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA CRISTUȘ-PASCANIUC, <i>Destinul folclorului în societatea de consum</i>	189
VASILE I. SCHIPOR, <i>Ștefan cel Mare în legende de popor român</i>	195

ȘTIINȚELE NATURII

PETRU BEJINARIU, <i>Din istoria cercetărilor de zoologie și de fiziologie animală din Bucovina</i>	209
OVIDIU BATĂ, <i>Resurse hidrominerale din județul Suceava</i>	217

OPINII

ION FILIPCIUC, <i>Eminescu la Costișa?</i>	225
--	-----

DOCUMENTAR

D. VATAMANIUC, <i>O scrisoare a lui Ioan Slavici către Dimitrie Onciul, din 1885</i>	239
--	-----

CĂRȚI. REVISTE

Valerian I. Procopciuc, <i>Sucevița, sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Movileștilor</i> , cu o prefață de Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003, 312 p. + 27 de planșe cu fotografii (Vasile I. Schipor)	243
Mihai Iacobescu, <i>Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava: File de istorie</i> , Suceava, Editura Universității din Suceava, 2003, 308 p. (Marian Olaru)	246
Anghel Popa, <i>Serbările naționale de la Putna</i> , Câmpulung-Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2004, 222 p. (Vasile I. Schipor)	248
Constantin Burac, <i>Așezările Țării Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare</i> , București, Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2004, 424 p. (Vasile I. Schipor)	250
Gheorghe Gorda, <i>Sfânt e numele tău, Voloca. Pagini din istoria și onomastica unui sat nordbucovinean</i> , Cernăuți, Editura Zelena Bukovina, 2004, 80 p. (Vasile I. Schipor) ...	252
<i>Jumătate de mileniu întru învecinirea lui Ștefan cel Mare, obol memorial din vechiul ocol al Câmpulungului-Moldovenesc</i> . Culegere îngrijită de Ion Filipciuc, Câmpulung, Fundația Biblioteca „Miorița”, 2004, 256 p. (Vasile I. Schipor)	253
Ioan Cocuz, <i>Moldova Măriei-Sale Ștefan cel Mare</i> , Gura Humorului, Editura Terra Design 2004, 100 p. (Vasile I. Schipor)	254
Vasile Adăscăliței, <i>România de Sus. Repere etnologice</i> , Rădăuți, Editura Septentrion, 2004, 200 p. (Victor Iosif)	255
Aurel Ardelean, George Nedelcu, Gheorghe Mohan, <i>Profesor dr. docent Ion T. Tarnavski (1904–1989). 100 de ani de la naștere</i> , Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2003, 124 p. (Petru Bejinariu)	257
Cernat Ion, Lazarovici Elena, <i>600 de ani de istorie ai satului Vama – Studii și schițe monografice</i> , Iași, Editura Prim, 2002, 356 p. (Marian Olaru)	258
<i>Relacje polsko-rumunskie. Materiały z sympozjum / Relații polono-române. Materialele simpozionului</i> , Suceava, Związek Polaków w Rumunii–Uniunea Polonezilor din România, 2004, (Rodica Iațencu)	259

„Mesager bucovinean”, București, anul I, nr. 1–4, 2003, anul II, nr.1 (5)–2 (6), 2004 (Vasile I. Schipor)	260
„Scriptum”. Buletin de informare. Publicație trimestrială a Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”, Suceava, nr. 1–2, 2004, 48 p. (Elena Cristuș-Pascaniuc)	263
„Țara Fagilor”. Buletinul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Filiala Suceava, serie nouă, anul XII, nr. 1 (46), ianuarie–martie 2004 (Ovidiu Bătă)	263

CRONICĂ

Simpozionul național cu tema: <i>Destinul folclorului în societatea de consum</i> , Rădăuți, 6 iulie 2004 (Elena Cristuș-Pascaniuc)	267
---	-----

IN MEMORIAM

ADRIANA HARASIM, <i>Amintiri despre colegul meu, Mircea Pahomi</i>	269
--	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XI

2 (23)/2004

Responsabil de număr: Ovidiu Bătă

S U M A R

EDITORIAL

D. VATAMANIUC, „Tribuna”, cotidianul sibian, la 140 de ani de la fondarea sa	275
--	-----

EVOCĂRI

PETRU BEJINARIU, <i>Evocare la centenarul nașterii biologului Ion T. Tarnavski</i>	277
VASILE I. SCHIPOR, <i>Eugen Pohontu (1897–1992) și Societatea Artiștilor și Amicilor Artelor Plastice din Bucovina (1931–1934)</i>	283

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

D. VATAMANIUC, Teodor Balan, <i>Istoria teatrului românesc în Bucovina (1858–1913)</i>	295
D. VATAMANIUC, „Tribuna” și presa bucovineană	329
SIMINA-OCTAVIA STAN, <i>Societăți culturale românești din Bucovina până la Primul Război Mondial</i>	335
MIHAELA-ȘTEFĂNIȚA UNGUREANU, <i>Societăți studențești germane din Bucovina înainte de Primul Război Mondial</i>	345
RODICA IAȚENCU, <i>Fenomenul cultural din Bucovina în perioada 1941–1944</i>	351

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

ȘTEFAN PURICI, <i>Considerații privind administrația austriacă în Bucovina în perioada prepașoptistă</i>	377
LUMINIȚA LĂZĂRESCU, <i>Considerații generale asupra caracteristicilor populației municipiului Rădăuți</i>	393

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA PASCANIUC, <i>Folcloriști bucovineni în exilul literar românesc. Petru Iroaie (1907–1984)</i>	409
---	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BATĂ, <i>Izvoare de apă minerală în Bucovina</i>	417
ASPAZIA ANDRONACHE, <i>Cercetări privind filogenia, ecologia și taxonomia plantelor parazite și semiparazite din județul Suceava</i>	427
IOAN PODAȘCĂ, <i>Mineralizația de la Mănăila (Obcina Mestecăniș)</i>	441

OPINII

D. VATAMANIUC, <i>Cercetările locale și importanța lor: Biserica din Bădeuți</i>	453
--	-----

DOCUMENTAR

D. VATAMANIUC, <i>Claudiu Isopescu în corespondență cu N. Iorga (1926–1935)</i>	455
DANIEL HRENCIUC, <i>Despre așezarea frontierei dintre România și Polonia la sfârșitul Primului Război Mondial</i>	463

CĂRȚI. REVISTE

N. Adăniloiaie, P. Țaranu, <i>Școala din Șaru Dornei. Repere istorice</i> , [Suceava], 2003, 224 p. (Vasile I. Schipor)	473
Mihai Iacobescu, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava. <i>File de istorie</i> , Suceava, Editura Universității din Suceava, 2003, 308 p. (Marian Olaru)	474
Vasile Ilica, <i>Martiri și mărturii din nordul Bucovinei (Fântâna Albă–Suceveni–Lunca–Crasna–Igești...)</i> , Oradea, Editura de Vest, 2003, 476 p. (Elena Olaru)	477
Gh. Giurcă, <i>Istoria învățământului din Suceava</i> , Suceava, 2004, 412 p. (Vasile I. Schipor)	480
Petru Ciobanu, Vasile Slănină, Reveca Prelipean, <i>Cupca, un sat din Bucovina – Monografie istorică. Partea I (anii 1429–1944)</i> , Câmpulung-Moldovenesc, Editura Amadoros, 2004, 468 p. (Elena Olaru)	483
Daniel Hrenciuc, Florin Pintescu, <i>Istoria și tradițiile minorității poloneze</i> , Suceava, Editura Universității din Suceava, 2004, 140 p. (Rodica Iațencu)	486
Laurențiu Dragomir, <i>Crasna, un colț de eternitate românească din Bucovina. Monografie etnografică și istorică</i> , București, Editura Coralia, Colecția Bucovina, 2004, 234 p. (Vasile I. Schipor)	488
Mihai Bejinaru, <i>Natura și cercetarea biologică în Bucovina</i> , [București], RA. „Monitorul oficial”, 2004, 224 p., 6 hărți, 38 planșe (Sorin Trelea)	491
Liviu Papuc, <i>Leca Morariu</i> . Studiu monografic, Iași, Editura Timpul, 2004, 306 p. (Elena Pascaniuc)	493
„Septentrion literar”, Cernăuți, anul V, nr. 1(17)–5(21), 2003 (Vasile I. Schipor)	495
„Țara Fagilor”. <i>Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni</i> , XII, Cernăuți–Târgu-Mureș, 2003, 256 p. (Vasile I. Schipor)	498
„Glasul Bucovinei”. <i>Revistă trimestrială de istorie și cultură</i> , Cernăuți–București, X, 2003, nr. 3–4 (39–40) (Rodica Iațencu)	500
„Septentrion”. <i>Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina</i> , anul XV, nr. 21, 2004, 16 p. (Ovidiu Bătă)	502

CRONICĂ

Anul „Ștefan cel Mare și Sfânt – 500” (Vasile I. Schipor)	505
Bucovineni la Societatea de Istoria Medicinii, Filiala București (Mircea Grigoriș)	510

A XII-a Sesiune anuală de referate și comunicări științifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, cu tema: „ <i>Simbolistica național-comunistă din România.</i> <i>Cazul Bucovinei istorice</i> ”, Rădăuți, 24 septembrie 2004 (Vasile I. Schipor)	511
--	-----

IN MEMORIAM

<i>RUDOLF WAGNER (1911–2004)</i> (Aurel Constantin Onciul).....	513
<i>GEORGE MUNTEAN (1932–2004)</i> (George Galan).....	517

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XII

1 (24)/2005

Responsabil de număr: Rodica Iațencu

**Tom premiat
de Fundația Culturală a Bucovinei pentru
publicistică științifică**

S U M A R

EDITORIAL

D. VATAMANIUC, <i>Ioan Slavici și Bucovina</i>	5
--	---

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

SIMINA-OCTAVIA STAN, <i>Silvestru Morariu-Andrievicei, slujitorul și apărătorul caracterului românesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina</i>	9
VASILE I. SCHIPOR, <i>Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română</i>	33

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

DANIEL HRENCIUC, <i>Drumul spre libertate: refugiați polonezi în Bucovina (1939–1941) ...</i>	51
VLAD GAFIȚA, <i>Câteva considerații asupra dificultăților guvernării Bucovinei sub conducerea lui Iancu Flondor în primul an după Unire</i>	63
SERGIU HAIMOVICI, <i>Caracteristicile unui cep al cornului de Bos primigenius, găsit într-o groapă din zona Curții Domnești de la Suceava, alături de materiale arheologice date în secolele XVI–XVII</i>	73

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA PASCANIUC, <i>Ioan Vicoveanu în corespondență cu Matthias Friedwagner</i>	79
---	----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂȚĂ, <i>Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX (I).....</i>	99
--	----

SORIN TRELEA, HORIA POSTOLACHE, LUCIAN BOLBOACĂ, <i>Ornitofauna luncii pârâului Sucevița</i>	109
PETRU BEJINARIU, <i>Contribuții ale biologilor din Bucovina istorică la cercetările de genetică</i>	119
TITUS LUCESCU, <i>Specii din genul Hieracium, ierborizate în Bucovina</i>	125
ION IORDACHE, ADRIAN OPREA, CONSTANTIN ION, <i>Aspecte ale biodiversității din ariile protejate ale județului Suceava</i>	129

OPINII

ȘTEFAN PURICI, <i>Identitatea națională, integrarea europeană și românii din Ucraina</i>	135
--	-----

DOCUMENTAR

TEODOR BALAN, <i>Teatrul românesc în Bucovina, înainte de 1918 (II)</i>	141
D. VATAMANIUC, <i>Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935) (II)</i> ..	171
VASILE I. SCHIPOR, <i>Românii din Bucovina în reconstrucția societății civile</i>	181
MARIAN OLARU, <i>Jurnalul lui Vasile Motrescu (II)</i>	217

CĂRȚI. REVISTE

Daniel Hrenciuc, <i>România și Polonia, 1932–1939. Relații politice și diplomatice</i> , Suceava, Editura Universității Suceava, 2005, 268 p. (Rodica Iațencu)	239
Dionisie Udișteanu, <i>O viață ca oricare alta</i> , Colecția „Restituiri–Dionisie Udișteanu”, recuperată și îngrijită de Mircea Motrici, Suceava, Editura Mușatinii, 2004, 186 p. (Vasile I. Schipor)	241
Constantin N. Tomescu, <i>Prietenul meu Visarion Puiu</i> , tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, ediție, note și addenda Pr. Dumitru Valenciu, Dragoș-Radu Mihai, Suceava, 2005, 112 p. (Vasile I. Schipor)	243
Mircea Grigoroviță, <i>Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică</i> , Suceava, Editura Mușatinii, 2005, 290 p. (Marian Olaru)	246
Silvestru Morariu Andrievici, <i>Proprietățile fundamentale ale Bisericii Gr.-Or. în Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat</i> , Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2004, 148 p. (Rodica Iațencu)	249
„Glasul Bucovinei”. <i>Revistă trimestrială de istorie și cultură</i> , Cernăuți–București, anul XI, nr. 1–2 (Rodica Iațencu)	250
„Țara Fagilor”. <i>Almanah cultural-literar al românilor nord-bucoveneni</i> , XIII, Cernăuți–Târgu-Mureș, 2004, 298 p. (Vasile I. Schipor)	251
„Bucovina literară”, serie nouă, anul XIV, nr. 1–2, ian.-feb. 2004; nr. 3, martie 2004; nr. 4–5, aprilie-mai 2004; nr. 6, iunie 2004; nr. 7–8, iulie-august 2004; nr. 9, septembrie 2004; nr. 10–11, octombrie-noiembrie 2004; nr. 12, decembrie 2004, Suceava (Elena Pascaniuc)	254

CRONICĂ

<i>Colocviul științific: „Considerații privind identitatea și identitarismul național românesc în Bucovina, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea”</i> (Rodica Iațencu)	257
<i>Colocviul științific: „Naturaliști bucovineni din secolul XX”</i> (Ovidiu Bătă)	258
<i>Conferința științifică internațională: „Ciângăii din Moldova: o moștenire culturală periclitată”</i> (Daniel Hrenciuc)	259

ANIVERSĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Doina-Margareta Onica, cercetător de prestigiu, memorialist și mesager al Bucovinei în lume</i>	261
---	-----

IN MEMORIAM

VASILE I. SCHIPOR, <i>P.S. Gherasim Putneanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăușilor</i>	279
--	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XII

2 (25)/2005

Responsabil de număr: Elena Pascaniuc

S U M A R

EDITORIAL

MIHAI IACOBESCU, <i>Bucovina între mitul habsburgic și realitatea istorică</i>	289
--	-----

EVOCĂRI

LUZIAN GEIER, <i>Buchenländer von Weltbedeutung. Hundert Jahre seit dem Tode des Chirurgen Johann Mikulicz-Radecki</i> [Bucovineni de renume mondial. 100 de ani de la moartea chirurgului Johann Mikulicz-Radecki]	307
---	-----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

PAVEL ȚUGUI, <i>G. Călinescu și debutul literar al lui Mircea Streinul</i>	317
VASILE I. SCHIPOR, <i>Dumitru Oniga. Poezia-spovedanie, poezia-penitență și drum de izbăvire</i>	327
VASILE I. SCHIPOR <i>Vasile Pănzariu. Calvarul cuvântului condamnat la moarte în „veacul marelui prăpăd”</i>	341
GHEORGHE SCHIPOR, <i>Învățămintul agricol din Bucovina, în perioada 1871–1948</i>	355

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

MARIAN OLARU, <i>„Jurnalul” partizanului Vasile Motrescu. Memorii, scrisori, manifeste (III)...</i>	371
RODICA IAȚENCU, <i>Organizații și mișcări studențești anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz: bucovineni în Mișcarea Tineretului Regalist</i>	393
DANIEL HRENCIUC, <i>Considerații privind integrarea germanilor bucovineni în Regatul României Mari (1918–1940)</i>	433
ȘTEFAN PURICI, <i>Premisele reformei agrare din Bucovina (1918–1921)</i>	467
CONSTANTIN UNGUREANU, <i>Delimitarea frontierei Bucovinei, în anii 1775–1776</i>	483

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA PASCANIUC, <i>Ioan Vicoveanu și culegerile sale de folclor</i>	493
ION FILIPCIUC, <i>Manuil Isopescu (1825–1905), întâiul culegător de folclor din Bucovina</i>	499

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂȚĂ, <i>Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX</i> (II)	521
ANGELICA TURCULEȚ, <i>Cercetări ecologice asupra unor specii ce aparțin ordinelor Heteroptera și Homoptera, dăunătoare culturilor de trifoi din Podișul Sucevei</i>	531
SORIN TRELEA, <i>Acumularea de apă Rogojești – posibilă Arie de Importanță Avifaunistică</i>	547
JOHANNA WALIE MULLER, CARMEN GACHE, ALINA ELENA IGNAT, <i>Contribuții la identificarea unor situri „Natura 2000” în județele Moldovei</i>	553

OPINII

PAVEL ȚUGUI, <i>Cupca, un sat din Bucovina. Monografie istorică. Partea I (anii 1429–1944)</i>	567
DUMITRU TEODORESCU, <i>Bucovina la început de mileniu: mituri vechi, mituri noi</i>	579

DOCUMENTAR

TEODOR BALAN, <i>Teatrul românesc în Bucovina, înainte de 1918</i> (III)	583
D. VATAMANIUC, <i>Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)</i> (III)	609

CĂRȚI. REVISTE

Ion Popescu-Sireteanu, <i>Bucovina. Oameni și cărți</i> , Timișoara, Editura Augusta, Artpress, 2005, 384 p. (Elena Pascaniuc)	641
Mircea Grigoriș, <i>Victor Morariu (1881–1946)</i> , Suceava, 2005, 160 p. + 14 fotografii (Elena Pascaniuc)	642
Vasile Bizovi, <i>Boianul, Cernăuți</i> , Editura Bukrek, 2005, 580 p. (Vasile I. Schipor)	643
Preot D. Valenciu, <i>Arhiepiscopul Emilian Antal Târgovișteanul, Lt. de Mitropolit al Bucovinei, 1945–1948, Câmpulung-Moldovenesc, Biblioteca „Miorița”, 2005, 258 p. + 13 planșe cu fotografii și facsimile</i> (Vasile I. Schipor)	646
Mihai-Aurelian Cărunț, <i>Bucovina în al Doilea Război Mondial</i> , Iași, Editura Junimea, 2004, 484 p. (Daniel Hrenciu)	648
„Codrul Cosminului”, serie nouă, nr. 10 (20), 2004, Editura Universității din Suceava, 328 p. (Rodica Iațencu)	650
„Țara Fagilor”. Revistă de literatură și istorie literară, serie nouă, Suceava, anul XIII, nr. 1(50), ianuarie–martie 2005, nr. 2 (51), aprilie–iunie 2005 (Vasile I. Schipor)	651
„Suceava. Anuarul Complexului Muzeal Bucovina”, XXIX–XXX, voi. I–II, 2002–2003, Suceava, 2004, 450 p., 452 p. (Ovidiu Băță)	654
„Glasul Bucovinei”. Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți–București, anul XII, nr. 1(45), nr. 2(46), 2005 (Rodica Iațencu)	655

CRONICĂ

Stagiu de documentare la Bukowina Institut din Augsburg, Germania (Rodica Iațencu)	657
Ziua Mondială a Mediului la Rezervația floristică „Ponoare”, Bosanci, 5 iunie 2005 (Sorin Trelea)	657
Colocviul „Bucovinienii și literatura spațiului concentrațional”, Rădăuți, 5 iulie 2005 (Vasile I. Schipor)	658
Simpozionul Internațional al Societății Ornitologice Române, Rădăuți, 10–11 septembrie 2005 (Petru Rejinariu)	664

A XIII-a sesiune anuală de referate și comunicări, cu participare internațională, a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei: „Bucovina la intersecția civilizațiilor. 230 de ani de la încorporarea nord-vestului Moldovei în Imperiul Austriac”, Rădăuți, 12–13 octombrie 2005 (Marian Olaru).....	665
--	-----

ANIVERSĂRI

<i>Ion Gherman la 85 de ani</i> (D. Vatamaniuc)	669
---	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XIII

1 (26)/2006

Responsabil de număr: Ovidiu Bătă

S U M A R

EDITORIAL

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Bucovina, „cheia Moldovei”, sub stăpânirea Austriei habsburgice (1775–1918)</i>	7
---	---

EVOCĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Filimon Rusu (1882–1957) – istoric, memorialist, culegător de folclor și publicist</i>	15
D. VATAMANIUC, <i>Vladimir Trebici (1916–1999)</i>	37

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

MIHAI-ȘTEFAN CEAUȘU, <i>Obținerea autonomiei Bucovinei în dezbaterile elitei multietnice provinciale. 1848–1861</i>	39
DANIEL HRENCIUC, <i>Integrarea minorităților naționale din Bucovina în România Mare: abordarea național-liberală</i>	55
ALIS NICULICĂ, <i>Teatrul Național din Cernăuți (1924–1935)</i>	77
LUCIA OLARU NENATI, <i>George Voevidca – un bucovinean original</i>	97
DUMITRU VALENCIUC, <i>Funcții administrative și distincții onorifice în Mitropolia Bucovinei</i>	123

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

LUZIAN GEIER, <i>Die militärische Besetzung der Bukowina und das k. k. Infanterieregiment 41 – das Bukowiner Hausregiment</i>	143
ȘTEFAN PURICI, <i>De la supuși la cetățeni. Românii din Bucovina (1775–1914)</i>	155
CONSTANTIN UNGUREANU, <i>Statistică școlară în cadrul învățământului primar din Bucovina (sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea)</i>	167
RODICA IAȚENCU, <i>Mișcări și organizații studențești anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz: bucovinenii în Mișcarea Tineretului Regalist (II)</i>	203

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA PASCANIUC, <i>Folclorul deportărilor din Bucovina</i>	263
---	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂTĂ, <i>Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX</i> (III)	271
SORIN TRELEA, ADRIAN OPREA, <i>Botanistul bucovinean Emilian Țopa</i>	281
ADRIAN MESTEACĂNU, DENISA CONETE, RADU GAVA, <i>Observații de tip monitoring asupra păsărilor de apă de pe lacul Budeasa (bazinul Argeșului)</i>	289

OPINII

MIHAI IACOBESCU, <i>A apărut „Enciclopedia Bucovinei”</i>	297
ION POPESCU-SIRETEANU, <i>O lucrare monumentală – „Enciclopedia Bucovinei”</i>	301

DOCUMENTAR

D. VATAMANIUC, <i>Titu Maiorescu în corespondență cu Hurmuzăcheștii</i>	305
D. VATAMANIUC, <i>Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)</i> (IV) ...	311
DUMITRU VALENCIUC, <i>Mitropolitul Visarion Puiu și pregătirile pentru evacuarea bunurilor culturale ale bisericii bucovinene (1939–1940)</i>	351

CĂRȚI. REVISTE

Daniel Hrenciuc, <i>România și Polonia – 1918–1931. Relații politice, diplomatice și militare</i> , ediția a II-a revăzută și adăugită, Rădăuți, Editura Septentrion, 2003, 254 p. Idem, <i>România și Polonia – 1932–1939. Relații politice și diplomatice</i> , Suceava, Editura Universității, 2005 (Nicolae Măreș)	365
Marian Olaru, Elena Olaru, <i>Colegiul Tehnic Rădăuți</i> . Studiu monografic, postfață de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura Septentrion, 2005, 326 p. (Elena Pascaniuc)	368
Arhim. Dionisie Udișteanu, <i>Udeștii de pe Suceavă. Cercetare istorică</i> , Suceava, Editura Mușatinii, 2005, 252 p. (Vasile I. Schipor)	370
Daniel Hrenciuc, <i>Continuitate și schimbare: integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)</i> , vol. I, <i>Perspectiva național-liberală (1918–1928)</i> , Rădăuți, Editura Septentrion, 2005, 240 p. (Marian Olaru)	372
Mihai-Ștefan Ceașu, <i>Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european</i> , Iași, Editura Junimea, 2004, 606 p. (Marian Olaru)	374
Miroslava Șandru, <i>Cusături huțule</i> , Cluj-Napoca–Cernăuți, Editura Kriterion–Casa Editorială Bukrek, 2005, 104 p. (Vasile I. Schipor)	376
Preot Constantin C. Cojocaru, <i>Pași prin secole de istorie bisericească</i> , Iași, Editura Golia, 2005, 496 p. (Vasile I. Schipor)	377
Gheorghe Schipor, <i>Rădăcini în glia Bucovinei</i> , Suceava, Editura Cygnus, 2006, 302 p. (Petrus Bejinariu)	379
„Studia Universitatis Cibinensis”, Series Historica, I, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2004, 364 p. (Elena Olaru)	380
„Valori pășcănene”. Studii, documente, mărturii, publicație periodică a Asociației „Visarion Puiu”, Pașcani, anul I, nr. 1, februarie, 2006, 126 p. (Vasile I. Schipor)	382
„Septentrion literar”. Revistă de literatură și artă, [Cernăuți], anul VII, nr. 1 (XXXIII), nr. 2–3 (XXXIV–XXXV), nr. 4 (XXXVI), 2005 (Elena Pascaniuc)	383
„Analele Putnei”, anul I, nr. 1, 2006, 168 p. (Vasile I. Schipor)	385

„Septentrion”. Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, anul XVII, nr. 25, 2006, 28 p. (Ovidiu Bătă)	387
--	-----

CRONICĂ

Zilele „Mitropolit Visarion Puiu”, ediția a X-a, Pașcani, 27–28 februarie 2006 (Dumitru Valenciuc).....	391
--	-----

ANIVERSĂRI

ION FILIPCIUC, <i>Anghel Popa</i>	393
---	-----

IN MEMORIAM

Profesorul Mircea Grigoroviță (5 iunie 1919 – 19 noiembrie 2005) (Pavel Țugui)	397
--	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XIII

2 (27)/2006

Responsabil de număr: Rodica Iațencu

S U M A R

EDITORIAL

VASILE I. SCHIPOR, <i>Destinul bucovinenilor în spațiul concentraționar al regimului comunist</i>	413
--	-----

EVOCĂRI

VASILE PRECOP, <i>Vasile Țigănescu – prozator modern.....</i>	417
---	-----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

CONSTANTIN HREHOR <i>Silvestru Morariu Andrievici – contribuții la emanciparea Bucovinei prin cultură</i>	479
D. VATAMANIUC, <i>Grigore Nandriș în corespondență cu Basil Munteanu și alți contemporani ai săi (V)</i>	503
SIMINA-OCTAVIA STAN, <i>Mișcarea cultural-națională în Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea</i>	515
ILIE POPESCU, <i>Semnificația simbolurilor utilizate în lucrările despre represiunea sovietică împotriva românilor din nordul Bucovinei sub regimul stalinist</i>	529
VASILE I. SCHIPOR, <i>Bucovineni în spațiul concentraționar al regimului comunist</i>	535

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

VOLODIMIR SAPOLOVSKYJ, <i>Activitatea structurilor de forță austriece în Bucovina în condițiile „stării excepționale” (1914–1918)</i>	619
MARIA MANDRIC, <i>Considerații privind căile conștientizării naționale: mișcările naționaliste ucraineană și română (1920–1940)</i>	631
ION POPESCU-SIRETEANU, <i>Substantivul vatră și verbul a trăi</i>	643

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA PASCANIUC, <i>Leca Morariu – Ioan Vicoveanu. Corespondență</i>	653
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

ANGELICA TURCULEȚ, <i>Cercetări asupra unor specii de coccineline (Coleoptera) prezente în culturile de trifoi roșu din Podișul Sucevei</i>	671
PETRU BEJINARIU, <i>Contribuții ale biologilor din Bucovina la cercetările hidrobiologice..</i>	691
OVIDIU BĂTĂ, <i>Geologia Bazinului Superior al pârâului Putna (Munții Bistriței) (I)</i>	697
SORIN TRELEA, <i>Areale populate cu Frittilaria meleagris L. din zona Depresiunii Rădăuți</i>	713

OPINII

ȘTEFAN S. GOROVEI, <i>Scrisoare deschisă la o aniversare</i>	719
--	-----

DOCUMENTAR

D. VATAMANIUC, <i>Revista „Iconar”, la Rădăuți</i>	723
VASILE I. SCHIPOR, <i>[Periodicul „Iconar”, anul I, nr. 1–3, 1935, se află în Bucovina]</i>	725
ANGHEL POPA, <i>Însemnările unui voluntar bucovinean din anii Primului Război Mondial despre principele Carol al României și Regimentul „Vânători de Munte”</i>	729
ANGHEL POPA, <i>Domnul colonel Gheorghe Eminescu</i>	739

CĂRȚI. REVISTE

Ion Gherman, <i>Viața nu-i toată un miracol</i> , București, Editura „Tradiția”, 2005, 384 p. Cu ilustrații de epocă, portrete de familie și reproduceri din presă (D. Vatamaniuc)	763
<i>Bucovina în scrieri de epocă</i> , antologie, argument și indice de localități de Doina și Liviu Papuc, Iași, Editura Alfa, 2005, 232 p + 8 planșe (Vasile I. Schipor)	763
Ioan-Paul Valenciu, <i>Volovăț. Viața unui sat în pagini de presă, 1882–1945</i> , I, Câmpulung Moldovenesc, Fundația Culturală Biblioteca „Miorița”, 2006, 122 p. (Vasile I. Schipor)	765
Alis Niculică, <i>Ion G. Sbiera. Viața și opera</i> , Suceava, [Grup Mușatinii], 2005, 136 p., 17 fotografii + 9 fotocopii (Elena Pascaniuc)	766
„Balkan-Archiv”. Neue Folge, Band 26/27, 2001/2002, Wurzburg, Wissenschaftlicher Verlag A. Lehmann, 2004, 348 p.; Band 28/29, 2003/2004, Wurzburg, Wissenschaftlicher Verlag A. Lehmann, 2005, 440 p. (Elena Pascaniuc)	768
„Glasul Bucovinei”. Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți-București, anul XII, nr. 3(47), 2005 (Rodica Iațencu)	769

CRONICĂ

Zilele Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, ediția a V-a (Harieta Mareci)	771
Colocviul științific internațional Czernowitz in den deutsch-rumänischen kulturbeziehungen, Jena, 26–27 mai 2006 (Elena Pascaniuc)	772
<i>Bucovina – istorie și cultură</i> , Rădăuți, 8 iunie 2006 (Elena Pascaniuc)	775

Simpozionul științific: <i>Martirologiul Bucovinei. Arestați, condamnați, deportați, exilați persecutați pe motive politice sub regimul comunist (1940–1941, 1945–1989)</i> (Marian Olaru)	776
---	-----

IN MEMORIAM

MIRCEA IRIMESCU, <i>Vasile Precop (1915–2006)</i>	779
---	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XIV

1 (28) /2007

Responsabil de număr: Ștefănița-Mihaela Ungureanu

S U M A R

EDITORIAL

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Dimitre Onciul (1856–1923). Son rôle dans le développement de l'historiographie critique, objective et érudite</i>	7
--	---

EVOCĂRI

D. VATAMANIUC, <i>Dimitre Onciul, istoric al Bucovinei și al Transilvaniei și lexicograf</i>	15
--	----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU, <i>Die Zeitung „Bukowina” (1862–1868) und seine literarische Beilage „Das Sonntagsblatt” (1862) – literarische und künstlerische Beiträge zum Bukowiner Kulturleben</i>	29
RODICA IAȚENCU, <i>Limbaul de lemn și simbolistica puterii (1945–1956). Studiu de caz</i>	41

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

DUMITRU VALENCIUC, <i>Asociațiunea Clerului Greco-Ortodox din Bucovina. Scurte note privind începuturile</i>	85
IOAN-PAUL VALENCIUC, <i>Expoziția Generală Română din 1906. Note sumare</i>	101
MIHAI IACOBESCU, <i>Iorga și Bucovina (I)</i>	111

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ELENA PASCANIUC, <i>Traian Cantemir (1907–1998), reprezentant al Școlii filologice și folclorice din Cernăuți</i>	33
---	----

ȘTIINȚELE NATURII

SORIN TRELEA, <i>Profesorul Nicolai Valenciu</i>	151
OVIDIU BĂTĂ, <i>Geologia bazinului superior al pârâului Putna (Munții Bistriței) (II)</i>	165

CARMEN GACHE, <i>Diversitatea avifaunei în parcurile urbane și evaluarea calității mediului urban</i>	181
---	-----

OPINII

PAVEL ȚUGUI, <i>O valoroasă lucrare de istorie literară</i>	193
---	-----

DOCUMENTAR

VASILE I. SCHIPOR, <i>Cronici parohiale din Bucovina (I)</i>	207
VASILE I. SCHIPOR, <i>Filimon Rusu, „Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor” (I)</i>	253
MARIAN OLARU, <i>Documente rădăuțene</i>	297

CĂRȚI. REVISTE

Vasile Diacon, <i>Cronicle Suhei bucovinene</i> , voi. I–II, <i>Prefață</i> de prof. univ. dr. Ioan Popescu-Sireteanu, Iași, Tipografia Moldova, Seria „Monografii bucovinene” 2005, 458 p. + 424 p. (Nicolae Cărlan).....	347
Silvia Ciubotaru, <i>Folclorul medical din Moldova</i> . Tipologie și corpus de texte, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, 578 p. (Elena Pascaniuc).....	349
Valeriu Zmoșu, <i>Un sat bucovinean de pe Valea Șiretului: Pătrăuții de Jos. Mărturii spirituale</i> , Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, „Zelena Bucovina”, 2006, 400 p., 26 fotografii + 1 hartă în text (Elena Pascaniuc).....	352
Paraschiva Abutnăreței, Ioan Abutnăreței, <i>Monografia comunei Poiana Stampei</i> , Botoșani, Editura Axa, 2006, 346 p., 69 foto în text (Ovidiu Bătă).....	353
Prof. Dr. Kurt Rein, Waldemar Rademacher & Raimund Friedrich Kaindl-Gesellschaft, <i>Fratautzer Heimatbuch</i> , Augsburg, Editura „Der Sudostdeutsche”, și München, Tipografia Universității Dr. C. Wolf & Sohn, 2005, 456 S. + 1 Karte (Ștefănița-Mihaela Ungureanu)	355
Gudrun Windisch, <i>Molodia. Chronik eines Dorfes in der Bukowina</i> , Augsburg: Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, 2006, 375 S. + 1 Karte (Ștefan Purici)	357
Mugur Andronic, <i>Teritoriul nord-est carpatic în a doua jumătate a primului mileniu creștin</i> , Suceava, Editura „Istros” a Muzeului Brăilei, Colecția „Teze de doctorat – Istorie”, 2005, 508 pagini + 124 de planșe (Vasile I. Schipor)	358
V.D. Cotea (coordonator), M. Ciubotaru, N.N. Barbu, V.V. Cotea, P.G. Magazin, C.C. Grigorescu, <i>Podgoria Cotnari</i> , București, Editura Academiei, 2006, 652 p. (Sorin Trelea)	360
„Țara Fagilor”. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, XIV, Cernăuți – Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa” Cernăuți, 2005, 318 p. (Vasile I. Schipor) .	363
„Țara Fagilor”. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, XV, Cernăuți – Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa” Cernăuți, 2006, 270 p. (Vasile I. Schipor)	368
„Glasul Bucovinei”. Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți - București, anul XIII, nr. 1(49), 2(50), 3(51), 2006 (Rodica Iațencu)	373
„Codrul Cosminului”, s. n., nr. 12(22), 2006, Suceava, Editura Universității, 2006, 364 p. (Rodica Iațencu)	375
„Der Sudostdeutsche”, anul 57, nr. 1–12, ianuarie-decembrie 2006, Augsburg, Tipografia Hans Lang, Meitingen-Erlingen (Ștefănița-Mihaela Ungureanu)	377

CRONICĂ

<i>Frontiere și identități în spațiul românesc în epocile modernă și contemporană</i> , a XIV-a sesiune anuală de referate și comunicări științifice a Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, Rădăuți, 9–10 septembrie 2006 (Vasile I. Schipor)	381
--	-----

Omagierea istoricului Dimitre Onciul la Straja, 26 octombrie 2006 (Petru Bărbuță)	383
Conferința științifică internațională „Deutschsprachige Öffentlichkeit und Presse in Mittelest- und Südosteuropa (1848–1948)”, Iași, 1–5 noiembrie 2006 (Ștefănița-Mihaela Ungureanu)	386
Seminarul științific cu tema Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei al Academiei Române - Filiala Iași. Activitatea editorială 2006, Rădăuți, 14 decembrie 2006 (Rodica Iațencu, Vasile I. Schipor)	389

ANIVERSĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Dumitru Covalciuc – scriitor, folclorist, publicist, editor și animator cultural bucovinean. 60 de ani de la naștere</i>	397
--	-----

IN MEMORIAM

<i>Trauer um Pfarrer Norbert Gaschler. Nachruf auf den Bukowiner Seelsorger und verdienten Heimatforscher</i> [Tristă despărțire de Norbert Gaschler. Necrolog pentru preotul și cercetătorul bucovinean] (Luzian Geier)	409
<i>We mourn the passing of reverend Norbert Gaschler</i> [Regretăm încetarea din viață a lui Norbert Gaschler] (Luzian Geier)	411
<i>Petru Ciobanu (1921–2006) – inginer silvic, profesor și cercetător științific bucovinean</i> (Ovidiu Bătă)	415

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XIV

2 (29) / 2007

Responsabil de număr: Ovidiu Bătă

S U M A R

EDITORIAL

Acad. VALERIU D. COTEA, <i>Centenar Simion Florea Marian</i>	425
--	-----

EVOCĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Cercetătorul austriac Franz Herbich (1871–1865) și contribuțiile sale la cunoașterea florei din Bucovina</i>	427
D. VATAMANIUC, <i>Victor Ion Popa – desenator și colaborator al mai multor publicații</i>	435

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU, <i>Ziarul „Bukowina” (1862–1868) și suplimentul său literar „Sonntagsblatt” (1862) – contribuții literare și artistice la viața culturală din Bucovina (II)</i>	445
ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU, <i>Theaterchroniken in E.R. Neubauers „Bukowina” – Zeitung (I)</i>	503
VASILE I. SCHIPOR, <i>Destinul unui gen vitreg. Memorialistica bucovineană consacrată spațiului concentraționar</i>	517

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

ALEXANDER OGUY, <i>Circulația monetară și denumirile monetare în Bucovina, între anii 1770 și 1840</i>	547
LIGIA-MARIA FODOR, <i>Legislația școlară în Ducatul Bucovinei. Legea din 14 mai 1869</i>	567
ORTFRIED KOTZIAN, <i>Der Einfluss der kommunistischen Ideologie auf die Minderheitenpolitik Rumäniens in der Zeit zwischen 1945 und 1989, dargestellt am Beispiel der deutschen Volksgruppe (Siebenbürger Sachsen, Banater Schwaben u. a.) (I)</i>	585

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

IORDAN DATCU, <i>Am reeditat șapte cărți ale lui Simion Florea Marian</i>	613
ELENA PASCANIUC, <i>„De plămădit inimile” – o culegere inedită de folclor medical din Bucovina</i>	619

ȘTIINȚELE NATURII

GHEORGHE SCHIPOR, OVIDIU BĂTĂ, <i>Herghelia Rădăuți sub administrație românească ...</i>	631
OVIDIU BĂTĂ, <i>Geologia bazinului superior al pârâului Putna (Munții Bistriței) (III)</i>	647
SORIN TRELEA, <i>Botanistul bucovinean Ion T. Tarnavski (1904–1989)</i>	657

OPINII

D. VATAMANIUC, <i>Contemporani în corespondență cu Leca Morariu</i>	677
---	-----

DOCUMENTAR

ELEONORA MOLDOVAN, <i>Un document cu privire la viața politică a românilor din Bucovina de la sfârșitul secolului al XIX-lea</i>	683
RODICA IAȚENCU, VASILE I. SCHIPOR, <i>Filimon Rusu, Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor (II)</i>	691

CĂRȚI. REVISTE

Ion Cernat, Elena Lazarovici, <i>Mitocul Dragomirnei, satul de lângă „cordun”</i> (carte monografică), Botoșani, Editura Axa, 2006, 664 p. (Marian Olaru)	733
S. FI. Marian, <i>Istoria literaturii române din Bucovina</i> . Ediție îngrijită și prefăcută de Nicolae Cârlan, Suceava, Fundația Culturală „Leca Morariu”, 2007, 80 p. (Elena Pascaniuc).....	737
<i>Scrisori către Leca Morariu</i> , vol. I. Ediție îngrijită de Eugen Dimitriu, prefăcută și note de Emil Satco, Suceava, 2006 (Elena Pascaniuc)	738
Ionel Dărdală, <i>Istoria Câmpulungului Moldovenesc din cele mai vechi timpuri până la Marea Unire</i> , Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2006, 170 p. + 68 pagini foto (Ovidiu Bătă)	740
Vasile Sfarghiu, Otilia Sfarghiu, <i>Câmpulungul Moldovenesc – confesiuni, lăcașuri de cult și slujitori ai acestora</i> , Botoșani, Editura Axa, 2007, 260 p. (Rodica Iatencu).....	742
Anița Nandriș-Cudla, <i>Amintiri din viață. 20 de ani în Siberia</i> , Ediția a doua revăzută, Ediție îngrijită de Gheorghe Nandriș, București, Editura Humanitas, 2006, 283 p. (Rodica Iatencu)	744
Partenie Maschievici, <i>Skizzenblätter aus den Jahren 1940-1941. Schițe din taberele de strămutare</i> , Vortwort von D. Vatamaniuc (Deutsche Übersetzung Ida Alexandrescu), Einleitung von Hortensia Maschievici-Mișu, Nachwort von Horst Fasel, Prefăcută de acad. Dimitrie Vatamaniuc, Introducere de Hortensia Maschievici Mișu (versiune în limba română). Postfață de Horst Fassel (traducere în limba română: Suzana Holan), București, Editura Anima, 2006, 144 p. (Vasile I. Schipor)	748
<i>Mitropolit Silvestru Morariu-Andrieș în apărarea bisericii strămoșești</i> . Ediție îngrijită de Ioan-Paul Valenciu, Câmpulung Moldovenesc, Biblioteca „Miorița”, 2007, 152 p. (Vasile I. Schipor)	750
Ioana Rostoc, <i>Alfred Margul Sperber als Mitarbeiter am „Czernowitzer Morgenblatt”</i> , Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2006, 160 p. (Ștefănița-Mihaela Ungureanu)	752
„Revista română”, periodic trimestrial al românilor de pretutindeni, editat de ASTRA – Despărțământul „Mihail Kogălniceanu”, Iași, anul XII, nr. 1(43)–4(46), 2006 (Vasile I. Schipor).....	753
Bibliografia Bucovinei. „Iconar”, Cernăuți, 1935–1937, anul I, nr. 1/2006, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbierea”, 2006 (Vasile I. Schipor).....	755

CRONICĂ

<i>Cursurile de vară ale Universității Populare „Ion Nistor” – ediția a XVIII-a (Petru Bejinariu)..</i>	757
<i>Seminarul științific „Pactul Ribentrop-Molotov și consecințele sale asupra Bucovinei. Refugiați, strămutați, deportați”; Rădăuți, 6 iulie 2007 (Rodica Iașencu)</i>	758

ANIVERSĂRI

<i>Centrul Științific de Cercetări Bucovinene de pe lângă Universitatea Națională,, Y. Fedkovici” din Cernăuți la împlinirea a 15 ani de activitate (Ștefan Purici)</i>	767
---	-----

IN MEMORIAM

<i>EMIL SATCO (Mihai Iacobescu).....</i>	771
--	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XV

1(30) / 2008

Responsabil de număr: Rodica Iațencu

S U M A R

EDITORIAL

MARIAN OLARU, <i>Istoricul unui proiect cultural și științific. 15 ani de la înființarea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei</i>	9
VASILE I. SCHIPOR, <i>Publicațiile Institutului „Bucovina”</i>	31

EVOCĂRI

D. VATAMANIUC, <i>Irachie Porumbescu, colaborator la „Revista Politică” și traducător din germană</i>	55
---	----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU, <i>Theaterchroniken in E. R. Neubauers „Bukowina” – Zeitung (II)</i>	61
MIHAI IACOBESCU, <i>Iorga și Bucovina (II)</i>	75
VASILE I. SCHIPOR, <i>Cronicile izgonirii, cronicile înșingurării oamenilor și comunităților din Bucovina</i>	111
ORTFRIED KOTZIAN, <i>Der Einfluss der kommunistischen Ideologie auf die Minderheitenpolitik Rumäniens in der Zeit zwischen 1945 und 1989, dargestellt am Beispiel der deutschen Volksgruppe (Siebenbürtiger Sachsen, Banater Schwaben u.a.) (II)</i>	135

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

VALERIAN PROCOPCIUC, <i>Din Cartea de Onoare a Mănăstirii Sucevița. Personalități și însemnări</i>	163
ȘTEFAN PURICI, <i>Considerații privind evoluția comunităților românești din Ucraina</i>	185

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

ION FILIPCIUC, <i>Axentie Bilețchi-Oprișanu, Din comoara neamului nostru: Nunta în Oprișeni-Bucovina</i>	197
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BATĂ, <i>Karl Denarowski – Descrierea izvoarelor minerale din Bucovina</i>	225
SORIN TRELEA, <i>Monitorizarea ecosistemelor acvatice antropice, ca loc de refugiu pentru păsări</i>	253

OPINII

ION GHERMAN, <i>Nedreapta înstrăinare a unor teritorii vechi românești în atenția oamenilor de litere și de cultură</i>	261
VASILE I. SCHIPOR, <i>Un bucovinean uitat: Radu Negură (1910–1992). Orizonturile vieții și creației sale artistice</i>	271

DOCUMENTAR

RODICA IAȚENCU, VASILE I. SCHIPOR, <i>Filimon Rusu, Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor (III)</i>	281
IULIA BRÂNZĂ, <i>Tudor Nandriș: jurnalul unui medic de război</i>	313

CĂRȚI. REVISTE

<i>Ion Mareș (editor coordonator), Europa necunoscută – comori din Bucovina. Unbekanntes Europa – Schätze aus der Bukowina</i> , Suceava, Lidana, 2007, 297 p. (Rodica Iațencu)	355
Gheorghe Schipor, <i>Herghelia Rădăuți sub două stăpâniri</i> , Cuvânt înainte de dr. Ciprian Cârstean, Suceava, Editura Cygnus, 428 p. (Ovidiu Bătă)	356
Preot Dumitru Valenciu, <i>Arhimandritul mitrofor Pancratie Sidorovici</i> , Suceava, f. ed., 2008, 66 p. + 11 planșe cu fotografii (Vasile I. Schipor)	360
<i>Martiri pentru Hristos, din România, în perioada regimului comunist</i> , Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, a înalt Prea Sfințitului Ioan Robu, Arhiepiscop și Mitropolit Romano-Catolic de București și a Excelenței Sale Dr. Cristoph Klein, Episcop al Bisericii Evanghelice C.A. din România, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, 2007, 812 p. (Vasile I. Schipor)	362
Ion Postecă, <i>Stăneștii pe Șiret</i> , Cernăuți, Editura Zelena Bukovyna, 2006, 272 p. (Vasile I. Schipor)	370
Gavril I. Crăciun, <i>Școala Nr. 1 – „Vasile Gherasim”. Marginea–Suceava. Arc peste timp 1857–2007</i> , Suceava, Editura Lidana, 2007, 227 p. (Iulia Brânză)	373
<i>Movileștii. Istorie și spiritualitate românească</i> , vol. 1, „Casa noastră cea movilească”, Suceava, Editura Mușatinii, 2006, 327 p.; vol. 2, <i>Ieremia Movilă. Domnul. Familia. Epoca</i> , Suceava, Editura Mușatinii, 2006, 370 p.; vol. 3, <i>Artă și restaurare</i> , Suceava, Editura Mușatinii, 2007, 233 p. (Marian Olaru)	375
„Țara Fagilor”. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, XVI, Cernăuți – Târgu Mureș, 2007, 208 p. (Vasile I. Schipor)	382
„Codrul Cosminului”, s. n., nr. 13 (23), 2007 (Rodica Iațencu)	386

CRONICĂ

A XV-a sesiune anuală, cu participare internațională, de referate și comunicări științifice cu tema: <i>Elitele și rezistența anticomunistă din Bucovina, 1945–1989</i> , Rădăuți, 22 noiembrie 2007, Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului, Mănăstirea Neamț, 23 noiembrie 2007 (Marian Olaru)	389
---	-----

<i>Alma Mater Sucevensis, Zilele Universității „Ștefan cel Mare”, Ediția a VIII-a, Suceava, 14 martie 2008 (Rodica Iațencu)</i>	393
<i>Simpozionul științific „Tragedia de la Fântâna Albă – 1 aprilie 1941”, Hliboca, Regiunea Cernăuți, Ucraina, 30 aprilie 2008 (Marian Olaru)</i>	397

ANIVERSĂRI

<i>IULIA BRÂNZĂ, Teofil Lianu (1908–1997). O sută de ani de la nașterea sa</i>	399
--	-----

IN MEMORIAM

<i>VASILE I. SCHIPOR, Mircea Motrici (1953–2007).....</i>	417
---	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XV

2 (31) / 2008

Responsabil de număr: Iulia Brânză

S U M A R

EDITORIAL

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, <i>Cernăuți, 28 noiembrie 1918. Unirea Bucovinei cu România</i>	427
--	-----

EVOCĂRI

MARIAN OLARU, <i>Contribuția academicianului Gheorghe Platon la dezvoltarea cercetării istoriografice românești</i>	435
---	-----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

D. VATAMANIUC, <i>Iraclie Porumbescu în Revoluția din 1848 și după aceea</i>	473
ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU, <i>Imaginea românilor din Principatele Unite și Transilvania în ziarul „Bukowina”, Cernăuți (1862–1868)</i>	491
VASILE I. SCHIPOR, <i>Elitele bisericilor tradiționale din Bucovina, 1940–1989</i>	513

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

DANIEL HRENCIUC, <i>Frontierele Europei Centrale în perioada interbelică (1919–1939). Identități și vulnerabilități</i>	565
---	-----

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

IULIA BRÂNZĂ, <i>Tehnici de confecționare a măștilor comice pentru obiceiurile de iarnă</i>	583
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂTĂ, <i>Geologia bazinului superior al pârâului Putna (Munții Bistriței) (IV)</i>	599
---	-----

OPINII

ȘTEFAN PURICI, <i>Revista „Iconar” (1935–1938). Considerații</i>	623
--	-----

DOCUMENTAR

IULIA BRÂNZĂ, <i>Tudor Nandriș: Jurnalul unui medic de război (II)</i>	631
--	-----

CĂRȚI. REVISTE

Dumitru Covalciuc, <i>Oprîșeni, un sat la răspîntiile istoriei</i> , Cernăuți, Editura Zelena Bucovina, 2008, 444 p. (Vasile I. Schipor)	669
Ioan-Paul Valenciu, <i>„Foaia ordinăciunilor Consistoriului episcopal în trebile școlare ale Diecesei Bucovinei” – un organ de presă necunoscut</i> , Câmpulung [Moldovenesc], [Fundatia Culturală] Biblioteca „Miorița”, 2008, 92 p. (Vasile I. Schipor).....	672
Anghel Popa, <i>Societatea academică „Arboroasa” din Cernăuți, 1875–1877</i> , Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2008, 132 p. (Vasile I. Schipor)	674

CRONICĂ

Expoziția „Cuvântul sfânt pe pământ românesc”, Volovăț, 9–21 noiembrie 2008 (D. Valenciu).....	681
Cernăuți – 600 (Rodica Iațencu).....	684

ANIVERSĂRI

VICTOR IOSIF, <i>Ion Roșca (1908–1933)</i>	691
--	-----

IN MEMORIAM

MARIAN OLARU, <i>Academicianul Radu Grigorovici (1911–2008)</i>	697
---	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XVI

1 (32) / 2009

Responsabil de număr: Ovidiu Bătă

S U M A R

EDITORIAL

VASILE I. SCHIPOR, <i>Destinul Bucovinei istorice</i>	5
---	---

EVOCĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Franz Xaver Knapp (1809–1883) și „Bucovina [sa] ilustrată”. 200 de ani de la nașterea pictorului bucovinean</i>	11
---	----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

DINU BALAN, <i>Românii și dinastia străină: avaturile unei dimensiuni politico-identitare</i>	31
RODICA IAȚENCU, <i>Considerații asupra vieții cultural-științifice a comunității Românești din Regiunea Cernăuți (1990–2007) (I)</i>	51

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

CONSTANTIN UNGUREANU, <i>Importanța „Cadastrului franciscan” asupra evoluției social-economice a Bucovinei</i>	75
DUMITRU VALENCIUC, <i>Arhimandritul Filaret Bendevischi (1775–1855)</i>	91
VASILE DIACON, <i>Din istoria industriei berii în România. Fabriци de bere din Bucovina și Basarabia</i>	109
ION POPESCU-SIRETEANU, <i>Toponimia satelor Calafindești, Șerbăuți și Călinești</i>	127

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

IULIA BRÂNZĂ, <i>Credințe și practici magice în Bucovina (I)</i>	139
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂȚĂ, <i>Geologia bazinului superior al pârâului Putna (Munții Bistriței) (V)</i>	167
ANCA IONCE, <i>Evaluarea riscului de mediu la iazul de decantare a sterilului minier Valea Târnicioarei – județul Suceava</i>	181

SORIN TRELEA, <i>Profesorul dr. Taras George Seghedin (1928–2003)</i>	191
---	-----

OPINII

NICOLAE CÂRLAN, <i>Ion Luca. Un caz insolubil al literaturii române?</i>	197
ION POPESCU-SIRETEANU, <i>O lucrare monumentală: Goran Filipi, Atlasul lingvistic istoric român, Pola, 2002</i>	205

DOCUMENTAR

RODICA IAȚENCU, <i>Contribuții la cercetarea monografică a localităților din Bucovina: Filimon Rusu, Monografia orașului Rădăuți</i>	209
LIVIU PAPUC, <i>Gazetarul Constantin Hurmuzachi</i>	225
IULIA BRÂNZĂ, <i>Tudor Nandriș: jurnalul unui medic de război (III)</i>	257
MARIAN OLARU, <i>Documente rădăuțene (II)</i>	285

CĂRȚI. REVISTE

Lucia Olaru Nenati, <i>George Voevidca. Viața și opera</i> , Cămpulung Moldovenesc, Editura Biblioteca „Miorița”, 2007, 160 p. (Carmen Andronache).....	305
Nicolai George Turtureanu, <i>Pătrăuții Sucevei: monografie</i> , Prefață de Vasile G. Puiu, Bacău, [Editura] Pro Plumb, 2007, 182 p. (Ovidiu Bătă)	308
Mihai-Aurelian Cărintu, <i>Zorile unirii la Suceava</i> , Complexul Muzeal Bucovina, Suceava, Editura Mușatinii, 2008, 78 p. + 32 anexe (Mădălina Darie).....	310
Dragoș Vitencu, <i>Cernăușul meu</i> (ediție îngrijită de Aura Brădătan), Complexul Muzeal Bucovina, Suceava, Editura Accent Print, 2008, 146 p. + 49 fotografii (Rodica Iațencu)	311
Partenie Masichievici, <i>Aus meinem Leben</i> , București, Editura Anima, 2008, 412 p. (Horst Fassel)...	313
Livia Ștefan, <i>Doroteia, satul meu drag</i> , București, Editura Agricolă, 2008, 159 p + 16 planșe cu ilustrații (Vasile Diacon).....	314
Eugenia Aglaia Iacob, <i>Oameni și datini din Roșcanii Sucevei</i> , Ediție îngrijită de Silvia și Ion Popescu-Sireteanu, Studiu introductiv de Ion Popescu-Sireteanu, Iași, Princeps Edit, 2006, 300 p. (Emilia Pavel)	315
Olimpia Mitric, <i>Manuscrise românești din Moldova. Catalog</i> , vol. II, Iași, Editura Junimea, 2007, 456 p. + 30 de planșe cu facsimile (Vasile I. Schipor).....	317
Ioan Bilețchi-Albescu, <i>Studii filologice</i> , Cuvânt-înainte de George Bodea, Ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Cămpulung [Moldovenesc], [Fundatia Culturală] Biblioteca „Miorița”, 2007, 288 p. (Vasile I. Schipor).....	321
„Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, VII, Iași, Complexul Național Muzeal „Moldova” – Muzeul Etnografic al Moldovei, 2007, 438 p. (Vasile I. Schipor)	322

CRONICĂ

Cea de a XVI-a sesiune anuală de referate și comunicări științifice a Institutului „Bucovina” al Academiei Române cu tema „Bucovina – reconstrucția unui model cultural. Oameni, instituții, înfăptuiri”, Vatra Dornei, 11 decembrie 2008 (Vasile I. Schipor)	325
Adunarea Generală a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Rădăuți, 21 martie 2009 (Marian Olaru)	326

ANIVERSĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Arcadie Dugan (1878–1951) – profesor și îndrumător cultural bucovinean</i>	329
--	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XVI

2 (33) / 2009

Responsabil de număr: Rodica Iațencu

S U M A R

EDITORIAL

MIHAI-ȘTEFAN CEAUȘU, <i>Considerații privitoare la cercetarea istoriei Bucovinei în spațiul românesc</i>	363
--	-----

EVOCĂRI

HANS DAMA, <i>Eminescu als Student in Wien</i>	369
--	-----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

VASILE I. SCHIPOR, <i>Radu Popescu, un memorialist bucovinean necunoscut, la centenarul nașterii sale</i>	383
RODICA IAȚENCU, <i>Considerații asupra evoluției vieții cultural-științifice a comunității românești din Regiunea Cernăuți (1990–2007) (II)</i>	413

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

OVIDIU BĂȚĂ, <i>Un monument de la 1820 dedicat lucrărilor cadastrale</i>	429
ADRIAN-NICOLAE PUIU, „ <i>Generația pașoptistă</i> ”: între ideal și realitate politică	437
ION POPESCU-SIRETEANU, <i>Toponimia satului Grănicești</i>	467

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

IULIA BRÂNZĂ, <i>Credințe și practici magice în Bucovina (II)</i>	479
---	-----

ȘTIINȚELE NATURII

CARMEN GACHE, SORIN TRELEA, JOHANNA MÜLLER, <i>Diversitatea avifaunistică pe râul Prut, de-a lungul graniței cu Republica Moldova</i>	505
---	-----

OPINII

ION GHERMAN, <i>Exemplul din trecut al domnitorilor și al generozității boierilor, factori eficienți în lupta împotriva neștiinței de carte</i>	519
---	-----

DOCUMENTAR

ANGHEL POPA, Două scrisori inedite aparținând lui Eudoxiu Hurmuzachi	523
D. VATAMANIUC, <i>Iraclie Porumbescu în corespondență cu contemporanii săi (I)</i>	535
OTILIA HRIHORCIUC, <i>Un memorialist bucovinean necunoscut</i>	551
ERICH BECK, ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU, <i>Georg Geib: Istoria unui mic oraș – studiu monografic al localității Gura Humorului (1774–1940) (I)</i>	565
IULIA BRÂNZĂ, <i>Tudor Nandriș: jurnalul unui medic de război (IV)</i>	595

CĂRȚI. REVISTE

Procopie Jitariu, <i>Monografia folclorică a satului Berchișești, județul Suceava, Suceava, Editura Lidana, 2007, 355 p. (Iulia Brânză)</i>	615
Dumitru Niță, Grațian Jucan, George Bodea (coordonatori), <i>O școală centenară: Colegiul Național „Dragoș-Vodă” din Câmpulung Moldovenesc, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2007, 248 p. (Rodica Iațencu)</i>	618
Ilie Dan, <i>Contribuții la filologia și onomastica românească, Iași, Tipo Moldova, 2008, 365 p. (Vasile Diacon)</i>	620
Alexandrina Cernov, Ilie Luceac, <i>Cernăuți Chernovtsy 1408–2008, București, Editura Institutului Cultural Român, 2008, 160 p. (Mircea Irimescu)</i>	624
Dumitru Irimia, <i>Monografia Bisericii „Învierea Domnului” din Suceava, [București], Editura Ilex, 2008, 208 p. (Otilia Hrihorciuc)</i>	625
<i>Colegiul Național „Eudoxiu Hurmuzachi”. Contribuții documentare 1872–2008, Rădăuți, Editura Septentrion, 2008, 496 p. (Iulia Brânză)</i>	629
M. K. Чучко, „И взят Бога на помощь”: соціально-релігійний чинник в житті православного населення північних волостей Молдавського воєводства та австрійської Буковини (епоха пізнього середньовіччя та нового часу) [M. K. Chuchko, „Și l-au luat pe Dumnezeu în ajutor”: factorul social-religios în viața populației ortodoxe din ținuturile septentrionale ale voievodatului Moldovei și Bucovina austriacă (epoca medievală târzie și epoca modernă)], Чернівці: Книги – XXI, 2008, 368 c. (Ștefan Purici)	632
Simion Florea Marian, <i>Botanica poporană română, Volumul I (A–F), Ediție critică, introducere, repere bibliografice, indice Botanica, indice capitole publicate antum/postum, text stabilit, indice informatori și bibliografie de Aura Brădățan, Suceava, Editura Mușatinii, 2008, 700 p. cu facsimile și fotografii (Gh. Giurcă)</i>	633
Paraschiva Abutnăriței, Ioan Abutnăriței, <i>Monografia comunei Coșna, județul Suceava, Botoșani, Editura Axa, 2008, 256 p. (Vasile I. Schipor)</i>	635
Bogdan Petru Nicolici, <i>Din istoricul preocupărilor arheologice în Bucovina. Societatea Arheologică Română, Suceava, Editura Universității, 2009, 181 p. + 22 Anexe (Rodica Iațencu)</i>	637
Gh. Giurcă, <i>Din bibliografia Bucovinei, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2009, 240 p. (Vasile I. Schipor)</i>	639
Anghel Popa, <i>Un tren întârziat, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2009, 42 p. + 13 planșe cu reproduceri după fotografii de epocă și facsimile (Vasile I. Schipor)</i>	641
Mircea Mihale, <i>Slătioara Bucovineană. Oameni și locuri, Suceava, Editura Lidana, 2009, 220 p. (Vasile Diacon)</i>	643

Vasile Pasailă, <i>Straja. Vatră de istorie bucovineană din Valea Sucevei</i> , [București], Editura Feed Back, Eurodidactica, 2009, 432 p. (Ovidiu Bătă).....	645
--	-----

CRONICĂ

<i>Bukovina Society History</i> (O. M. Windholz, Werner Zoglauer)	649
Conferința științifică internațională „Identitate și multiculturalitate în Bucovina istorică. Convergențe culturale” (Rădăuți, 1–3 octombrie 2009) (Rodica Iașencu).....	652
Colocviile Institutului „Bucovina” (Vasile I. Schipor).....	653

ANIVERSĂRI

ION FILIPCIUC, Ioan Bilețchi-Albescu, <i>Un sat ca oricare altul: Oprîșenii</i>	659
VASILE I. SCHIPOR, <i>Profesorul bucovinean Ion Popescu-Sireteanu la aniversarea a 75 de ani de la naștere</i>	691

IN MEMORIAM

LUZIAN GEIER, <i>Alte, neue und nun ewige Heimat</i>	699
--	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XVII

1 (34) / 2010

Responsabil de număr: Iulia Brânză

**Număr special, reunind documentele Conferinței științifice internaționale
„Identitate și multiculturalitate în Bucovina istorică.
Convergențe culturale”, Rădăuți, 1–3 octombrie 2009**

S U M A R

RĂZVAN THEODORESCU, <i>Un noyau etatique europeen: la Bucovine</i>	5
MARIAN OLARU, <i>Continuitate și noi începuturi</i>	9
ORTFRIED KOTZIAN, <i>Germanii bucovineni din Republica Federală Germania între patrie și origine. Unde se regăsește identitatea?</i>	15
MIHAI-ȘTEFAN CEAUȘU, <i>Eudoxiu Hurmuzaki versus Alexandru Petrino. Centralism contra federalism (1861–1871)</i>	21
ILIE LUCEAC, <i>Alexandru Hurmuzaki și teoria psihologiei popoarelor în contextul comunității românești din Bucovina istorică (a doua jumătate a secolului al XIX-lea...</i>	35
OVIDIU BĂTĂ, <i>Vânătoarea și dreptul de vânătoare în Bucovina (1786–1900)</i>	45
DOINA IAVNI, <i>Publicații din perioada stăpânirii austriece în Bucovina în biblioteca documentară a Direcției Județene Suceava a Arhivelor Naționale</i>	61
LIGIA-MARIA FODOR, <i>Învățământul multinațional secundar în Ducatul Bucovinei (1861–1918). Gimnaziul superior greco-oriental din Suceava</i>	69
OCTAVIA-SIMINA STAN, <i>Bucovina – spațiu de confluențe spirituale</i>	99
IOAN-PAUL VALENCIUC, <i>Mitropolitul Bucovinei Vladimir de Repta și comunitatea evreilor din Cernăuți</i>	109
DUMITRU VALENCIUC, <i>Mitropolitul Visarion Puiu și refugiații polonezi, septembrie 1939</i>	117
ȘTEFAN PURICI, <i>Partide politice ale minorităților etnice din Bucovina interbelică</i>	127
IULIA BRÂNZĂ, <i>Credințe și practici magice în Bucovina (III)</i>	133
RODICA IAȚENCU, <i>Modele de acțiune culturală în lumea satului bucovinean. Cazul fundațiilor culturale regale (1938–1944)</i>	161
CONSTANTIN UNGUREANU, <i>Toponimia Bucovinei la mijlocul secolului al XIX-lea conform cadastrului franciscan (districtul Rădăuți)</i>	187
ALEXANDRINA CERNOV, <i>Românii din nordul Bucovinei (Ucraina): interferențe lingvistice și culturale</i>	205

VASILE I. SCHIPOR, <i>Valorificarea moștenirii culturale fără frontiere a Bucovinei. Libertate, oportunități și constrângeri</i>	223
MARIAN OLARU, <i>Bucovina – sfârșitul unui posibil Eden. Ultimul act, 1918–1944. Procese politice și sociale</i>	261
VASILE TĂRĂȚEANU, <i>Mircea Lutic – un om împlinit sau cărturarul de sorginte clasică al Bucovinei</i>	283
NORBERT GASCHLER, <i>Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha (I)</i>	301
Conferința științifică internațională <i>Identitate și multiculturalitate în Bucovina istorică. Convergențe culturale, Rădăuți, 1–3 octombrie 2009</i> (Rodica Iașencu).....	343

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XVII

2 (35) / 2010

Responsabil de număr: Ovidiu Bătă

S U M A R

EDITORIAL

ȘTEFAN PURICI, <i>Istoriografia Bucovinei: continuitate versus schimbare</i>	359
--	-----

EVOCĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Bucovineni în viața cultural-științifică a României postbelice (I)</i>	367
--	-----

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

HARIETA MARECI SABOL, <i>Bucovina ca teritoriu imaginar</i>	397
ION CERNAT, <i>Evreii din Vama</i>	405
NORBERT GASCHLER, <i>Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgend für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha (II)</i>	427

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

ELENA FIREA, <i>Biserică și societate reflectate în producția de carte manuscrisă în Moldova secolelor XV–XVI (I)</i>	439
GHEORGHE SCHIPOR, <i>Breslele (corporațiile) din Rădăuți – Bucovina</i>	451
ALEXANDRINA CUȚUI, <i>Bucovina și Primul Război Mondial. Contribuția clerului la război, prizonierii și refugiații</i>	471
RODICA IAȚENCU, <i>Considerații privind cercetările sociologice din Bucovina în perioada interbelică</i>	493
ION POPESCU-SIRETEANU, <i>Toponimia comunei Dornești, județul Suceava</i>	519

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

VASILE I. SCHIPOR, <i>Dimitrie Gălătescu, un autor bucovinean necunoscut și manuscrisul lucrării sale închinat satului Ostrița (I)</i>	529
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂTĂ, <i>Vânătoarea și dreptul de vânătoare în Bucovina (1786–1900) (II)</i>	567
---	-----

OPINII

ION FILIPCIUC, <i>Cărturari bucovineni în surghiun (I)</i>	583
--	-----

DOCUMENTAR

D. VATAMANIUC, <i>Irachie Porumbescu în corespondență cu contemporanii săi (II)</i>	601
GEORG GEIB, <i>Die Geschichte einer kleinen Stadt (II)</i>	611
MARIAN OLARU, <i>Documente rădăuțene (III)</i>	627

CĂRȚI. REVISTE

<i>Rădăuții și întemeierea Moldovei, 650 de ani (1359–2009). Biserica Sf. Nicolae din Rădăuți, „Panteonul Moldovei”, București, Editura Basilica, 2009, 324 p. (Marian Olaru)</i>	649
Ion Prelipcean, Simion Sticleț, <i>Putna, vatră de istorie, cultură și legendă</i> , Suceava, Editura Lidana, 2007, 122 p. (Ovidiu Bătă)	651
Mihai-Ștefan Ceașu, <i>Un iluminist bucovinean: boierul Vasile Balș (1756–1832)</i> , Iași, Editura Junimea, 2007, 330 p. (Marian Olaru)	652
Vlad Gafița, <i>Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a Românilor din Bucovina</i> , Iași, Editura Junimea, 2008, 544 p. (Marian Olaru).....	658
Gheorghe Motrescu, <i>M-au distrus, dar încă nu m-au învins. Memorii</i> , Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2007, 308 p. (Ștefănița-Mihaela Ungureanu)	662
Victoria Camelia Cotos, <i>Populația Bucovinei în perioada interbelică</i> , Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2009, 274 p. + 17 hărți, grafice, tabele (Rodica Iațencu)	666
Alis Niculică, <i>Din istoria vieții culturale a Bucovinei. Teatrul și muzica (1775–1940)</i> , București, Casa Editorială „Floare Albastră”, 2009, 344 p. (Rodica Iațencu)	668
Viorica Schipor-Pițu, <i>Valuri și destine</i> , Cernăuți–Herța, Editura Zelena Bukovyna–Grupul Editorial „Cuvântul”, 2010, 190 p. (Vasile I. Schipor)	670
<i>Rădăcini. Fotografii din Bucovina</i> , vol. I, Cuvânt-înainte de Emilian Drehuță, Bacău, Tipografia Europrint, 2009, 122 p. (Vasile I. Schipor).....	672
<i>Rădăcini. Fotografii din Bucovina</i> , vol. II, Cuvânt lămuritor de Emilian Drehuță, Bacău, Tipografia Europrint, 2010, 62 p. (Vasile I. Schipor)	674
Cristian-Domțian Moroșanu, <i>Ciobănescul Românesc de Bucovina. Studiu monografic</i> , Suceava, Editura Cygnus, 2010, 564 p. (Vasile I. Schipor).....	674
Gheorghe C. Patza, <i>Monografia comunei Șaru Dornei</i> , Cu un Cuvânt-înainte al autorului, Botoșani, Editura Axa, 2010, 286 p. (Vasile I. Schipor).....	676
„Archiva Moldaviae”, Iași, anul I, 2009, 480 p. (Mădălina Darie)	678

CRONICĂ

Conferința Internațională „Culturi și religii în Bucovina istorică. Retrospectivă și perspective ale dezvoltării”, Cernăuți (Ucraina) – Suceava (România), 4–6 octombrie 2010 (Ștefan Purici) .	681
---	-----

ANIVERSĂRI

MARIAN OLARU, <i>Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, 20 de ani de la reînființare</i>	683
---	-----

IN MEMORIAM

MARIAN OLARU, <i>In memoriam George Motrescu (1 ianuarie 1924 – 7 noiembrie 2010)</i>	691
---	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XVIII

1 (36) / 2011

Responsabil de număr: Rodica Iațencu

Tom omagial,
închinat academicianului Radu Grigorovici (1911–2008),
la centenarul nașterii sale

S U M A R

EDITORIAL

ACAD. IOAN-IOVITZ POPESCU, <i>Academicianul Radu Grigorovici – un trăitor înaintea vremurilor sale</i>	5
ORTFRIED KOTZIAN, <i>Radu Grigorovici (1911–2008) – ein Leben für die Bukowina</i>	11

EVOCĂRI

ALICE MEZINCESCU, CARMEN MEZINCESCU, <i>Amintiri de la Revoluție</i>	27
VASILE I. SCHIPOR, <i>Academicianul Radu Grigorovici (1911–2008), la centenarul nașterii sale</i>	31
RODICA IAȚENCU, <i>Bibliografia lucrărilor academicianului Radu Grigorovici închinată Bucovinei</i>	51
RODICA MARCHIDAN, <i>Academicianul Radu Grigorovici și familia sa din Bucovina</i>	57

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

ACAD. RADU GRIGOROVICI, <i>Wie kommt ein Physiker dazu, sich leidenschaftlich mit der Geschichte der Bukowina zu beschäftigen</i>	75
ACAD. RADU GRIGOROVICI, <i>Istoria și cultura germanilor bucovineni. Bucovina – exemplu european de conviețuire interetnică</i>	95
ACAD. RADU GRIGOROVICI, <i>Relații culturale germano-române în Bucovina</i>	111
ACAD. RADU GRIGOROVICI, <i>Punți peste bariere</i>	123
ACAD. RADU GRIGOROVICI, <i>Ce este și cu ce scop practicăm cercetarea fundamentală</i>	129
ACAD. RADU GRIGOROVICI, <i>Două culturi</i>	139
ACAD. RADU GRIGOROVICI, <i>Teoria culorilor a lui Goethe</i>	159

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

IOAN-PAUL VALENCIUC, <i>Esortațiune arhipăstorală către tineretul academic-clerical a Mitropolitului Silvestru Morariu Andrievisci – un text inedit</i>	171
ANGHEL POPA, <i>O enigmă a Societății Academice „Junimea” din Cernăuți – studentul Ion Iacoban</i>	183
OTILIA HRIHORCIUC, <i>Situația evreilor din România versus situația evreilor din Bucovina la anul de referință 1875</i>	193
ALEXANDRU-OVIDIU VINTILĂ, <i>Scrierile literare ale lui Traian Brăileanu</i>	205
HARIETA MARECI-SABOL, <i>Nostalgia începuturilor. Copiii și copilăria în memoriile bucovinenilor</i>	215

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

VASILE I. SCHIPOR, <i>Dimitrie Gălătescu, un autor bucovinean necunoscut și manuscrisul lucrării sale închinat satului Ostrița (II)</i>	225
---	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂTĂ, <i>Evoluția legislației silvice din Bucovina (I)</i>	255
---	-----

OPINII

ȘTEFAN PURICI, <i>Labirintul istoriei: Mazepa și românii</i>	269
--	-----

DOCUMENTAR

D. VATAMANIUC, <i>Irachie Porumbescu în corespondență cu contemporanii săi (III)</i>	273
MARIAN OLARU, <i>Documente rădăușene (IV)</i>	279

CĂRȚI. REVISTE

Dimitrie Dan, <i>Armenii ortodocși din Bucovina</i> , București, Editura Zamca, 2010, 90 p. (Vasile I. Schipor).....	305
Radu Grigorovici, <i>Profesorul și cursurile sale de optică restituite</i> , Cuvânt-înainte de Dan H. Constantinescu, Postfață de prof. univ. dr. Athanasie Truția, Craiova, Editura Alma, 2010, 476 p. (Vasile I. Schipor).....	306
Ion Crețu, <i>Tereblecea: un sat la margine de țară</i> , Cluj-Napoca, Editura „Presa Universitară Clujeană”, 2010, 344 p. (Vasile I. Schipor).....	309
Franz Pieszczoeh, <i>Mănăstioara sau Sf. Onofrei</i> , Suceava, Tipografia SC Rof Imp SRL, 2010, 297 p. (Otilia Hrihorciuc)	317

CRONICĂ

Colocviile Institutului „Bucovina” al Academiei Române din anul 2010 (Vasile I. Schipor)....	319
--	-----

ANIVERSĂRI

DUMITRU CUCU, <i>Fundația Culturală a Bucovinei la 15 ani de existență</i>	323
--	-----

IN MEMORIAM

LUZIAN GEIER, <i>Verbunden mit der Kultur und den Menschen der Bukowina. Nachruf auf Dr. Paula Tiefenthaler, langjährige Bundesgeschäftsführerin und Bundesvorsitzende der Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen</i>	329
--	-----

NOTE ALE AUTORILOR

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XVIII

2 (37) / 2011

Responsabil de număr: Ovidiu Bătă

S U M A R

EDITORIAL

D. VATAMANIUC, <i>Academicianul Radu Grigorovici, de la fizică la istoria Bucovinei</i>	349
---	-----

EVOCĂRI

VASILE I. SCHIPOR, <i>Academicianul Radu Grigorovici și cercetarea științifică din Bucovina după 1989</i>	351
RODICA IAȚENCU, <i>Contribuții ale academicianului Radu Grigorovici privind cunoașterea istoriei Bucovinei</i>	367

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

ILIE LUCEAC, <i>Dimitre Onciul și junimea Bucovinei de altădată</i>	379
D. VATAMANIUC, <i>O pagină din istoria presei românești din Bucovina</i>	389
MARIAN OLARU, <i>Satiră politică, identitate națională și cenzură. Studiu de caz</i>	395

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

ELENA FIREA, <i>Biserică și societate reflectate în producția de carte manuscrisă în Moldova secolelor XV–XVI (II)</i>	421
ION CERNAT, <i>Câteva reflecții pe marginea unei scrisori din 1863</i>	445
SIMINA-OCTAVIA STAN, <i>Mitropolia Bucovinei – instituția și activitatea ei</i>	461
CARMEN-RODICA CHELBA, <i>Toponimia comunei Vicovu de Jos (I)</i>	471
MIHAI-AURELIAN CĂRUNTU, <i>Fabrica de Zahăr „Ițcani” S.A.R. în perioada marii depresiuni economice. Prețul dureros al supraviețuirii</i>	493

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

MIHAI CAMILAR, <i>Preotul Simeon Cobilanschi (1842–1910), un luminător al țăranimii bucovinene</i>	509
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂTĂ, <i>Evoluția legislației silvice din Bucovina</i> (II)	515
--	-----

OPINII

ION FILIPCIUC, <i>Cărturari bucovineni în surghiun</i> (II)	551
---	-----

DOCUMENTAR

ANGHEL POPA, <i>O proclamație uitată a împăratului Franz Josef I</i>	571
VASILE I. SCHIPOR, <i>Bucovineni în viața cultural-științifică a României postbelice</i> (II)	575
GEORG GEIB, <i>Die Geschichte einer kleinen Stadt</i> (III)	615

CĂRȚI. REVISTE

Victor Prelicz, <i>Geschichte der Stadt Sereth und ihre Alterthümer. Istoria orașului Siret și antichitățile sale</i> , ediție îngrijită de Bogdan-Petru Niculică, Traducere: Ioana Rostosh, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011, 132 p. (Vasile I. Schipor)	633
Mihai Camilar, <i>Cultură și civilizație tradițională în zona etnografică Humor, Câmpulung Moldovenesc</i> , [Fundatia Culturală] Biblioteca „Miorița”, 2011, 396 p. + o hartă etnografică (Vasile I. Schipor)	634
Ludwig Adolf Staufe, <i>Basme populare din Bucovina. O colecție inedită</i> , București, Editura Saeculum I. O., 2010, 352 p. (Elena Pascaniuc)	636
<i>Un portret în filigran de suflet</i> , coord. Nicolae Ciurea-Genuneni, Râmnicu-Vâlcea, Editura Almarom, 2011, 602 p. (Elena Pascaniuc)	637
Leca Morariu, <i>Opere</i> , Vol. I, <i>Istorie și critică literară</i> , Ediție îngrijită, notă editorială și cuvânt-înainte de Liviu Papuc, Iași, Editura Tipo Moldova, Colecția „Opera omnia”, 2011, 800 p. (Vasile I. Schipor)	639
Leca Morariu, <i>Opere</i> , Vol. II, <i>Beletristică</i> , Ediție îngrijită, notă editorială și prefață de Liviu Papuc, Iași, Editura „Tipo Moldova”, 2011, 772 p. (Vasile I. Schipor)	640
„Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XIX, Cernăuți-Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa” – Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 332 p. (Vasile I. Schipor)	641
„Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XX, Cernăuți-Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa” – Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2011, 258 p. + o tabelă genealogică (Vasile I. Schipor)	644

CRONICĂ

Bucovina și Basarabia în dezbaterile istoricilor și analiștilor străini (Ștefan Purici)	647
---	-----

ANIVERSĂRI

VASILE DIACON, <i>Profesorul Ștefan Cuciureanu – omul și opera</i> (I)	649
--	-----

IN MEMORIAM

MIRCEA PRELIPCEAN, <i>Emilian Drehuță (1931–2011)</i>	689
---	-----

NOTE DESPRE AUTORI	693
--------------------------	-----

ANALELE BUCOVINEI

ANUL XIX

1 (38) / 2012

Responsabil de număr: Ștefănița-Mihaela Ungureanu

S U M A R

EDITORIAL

ORTFRIED KOTZIAN, <i>Radu Grigorovici (1911–2008) – o viață pentru Bucovina</i>	9
---	---

EVOCĂRI

MARIAN OLARU, <i>Temeiuri ale modernității românilor bucovineni – 200 de ani de la nașterea lui Eudoxiu Hurmuzachi</i>	19
LIVIU PAPUC, <i>Un militant căzut în uitare: Dr. Emilian Slușanschi – 95 de ani de la moarte</i>	29
LUZIAN GEIER, <i>Un gravor și designer din Bucovina: rudele sale din Vest și Est. În memoria artistului plastic profesor Hubert Woyty-Wimmer, născut în urmă cu 110 ani la Rădăuți</i>	39

VIAȚA POLITICĂ, CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

ANDREI DEVENYI, <i>Moștenirea lăsată de Magistrul meu Radu Grigorovici</i>	47
RODICA IAȚENCU, MARIAN OLARU, <i>Bucovineni în Parlamentul României Mari. Sesiunea 1919–1920 (I)</i>	59

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

ILIE LUCEAC, <i>Rolul familiei Hurmuzachi în procesul de modernizare a societății românești din Bucovina secolului al XIX-lea</i>	77
OTTO-FRIEDRICH HALLABRIN, <i>Administrația Bucovinei în perioada autonomiei</i>	85
ALEXANDRU OVIDIU VINTILĂ, <i>Universitatea țărănească, un proiect bucovinean în direcția procesului de național building</i>	103
VASILE I. SCHIPOR, <i>Bucovineni în viața cultural-științifică a României postbelice (III)</i>	115
CARMEN-RODICA CHELBA, <i>Toponimia comunei Vicovu de Jos (II)</i>	147

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

GHEORGHE PATZA, <i>Valori etnografice în romanul „Băiatul drumului”</i>	163
---	-----

VASILE I. SCHIPOR, <i>Dimitrie Gălătescu, un autor bucovinean necunoscut și manuscrisul lucrării sale închinat satului Ostrița (III)</i>	177
--	-----

ȘTIINȚELE NATURII

OVIDIU BĂTĂ, <i>Evoluția legislației silvice în Bucovina (III)</i>	209
NICOLAI POMOHACI, <i>Pavel Babalean – precursor al pomiculturii moderne</i>	241

OPINII

VASILE DIACON, <i>Vechimea locuirii la Gura Humorului. O necesară punere în temă</i>	255
--	-----

DOCUMENTAR

VASILE DIACON, <i>Profesorul Ștefan Cuciureanu – omul și opera (II)</i>	275
OVIDIU BĂTĂ, <i>Bucovina și bucovinenii în cuvânt și imagini la sfârșitul secolului al XIX-lea</i>	301
ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU, <i>Georg Geib. Istoria unui mic oraș (IV)</i>	309

CĂRȚI. REVISTE

NINA CIONCA, <i>Ciprian Porumbescu, București, Editura „Anima”, 2011, 320 p. (D. Vatamaniuc)</i>	315
SMARANDA VULTUR, ADRIAN ONICĂ (editori), <i>Basarabeni și bucovineni în Banat. Povestiri de viață</i> , ediția a II-a, revăzută și adăugită, cuvânt-înainte de Smaranda Vultur, studiu introductiv de Igor Cașu, Timișoara, Editura „Brumar”, 2011, 404 p. (Vasile I. Schipor)	317

CRONICĂ

VASILE I. SCHIPOR, <i>Manifestările științifice ale Institutului „Bucovina” al Academiei Române din 2011</i>	323
--	-----

ANIVERSĂRI

DOINA IAVNI, <i>Nicolai Grămadă (1892–1961). Contribuții biografice</i>	335
---	-----

IN MEMORIAM

VASILE I. SCHIPOR, <i>Onesim Cuciureanu (1925–2012)</i>	345
---	-----

NOTE ALE AUTORILOR

BIBLIOGRAFIA TEMATICĂ A REVISTEI „ANALELE BUCOVINEI” PE ANII 2003–2012

ELENA PASCANIUC

VIATA POLITICĂ, LITERARĂ, CULTURALĂ ȘI ARTISTICĂ

- Balan, Dinu, *Românii și dinastia străină: avatarurile unei dimensiuni politico-identitare*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1, 2009, p. 31–49.
- Bejinariu, Petru, *Dimitrie Isopescu – profesor, director și cărturar în slujba idealului național*, „Analele Bucovinei”, X, 1, 2003, p. 127–131.
- Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Obținerea autonomiei Bucovinei în dezbaterile elitei multietnice provinciale. 1848–1861*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 39–54.
- Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Eudoxiu Hurmuzaki versus Alexandru Petrino. Centralism contra federalism (1861–1871)*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 21–33.
- Cernat, Ion, *Evreii din Vama*, „Analele Bucovinei”, XVII, 2, 2010, p. 405–425.
- Cernov, Alexandrina, *Românii din nordul Bucovinei (Ucraina): interferențe lingvistice și culturale*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 205–221.
- Cristuș-Pascaniuc, Elena, *Societatea culturală „Armonia” (1881–1944)*, „Analele Bucovinei”, X, 2, 2003, p. 421–426.
- Devenyi, Andrei, *Moștenirea lăsată de Magistrul meu Radu Grigorovici*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 47–57.
- Gaschler, Norbert, *Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha* (I), „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 301–342.
- Grigorovici, Radu, *Wie kommt ein Physiker dazu, sich leidenschaftlich mit der Geschichte der Bukowina zu beschäftigen*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 75–93.
- Grigorovici, Radu, *Istoria și cultura germanilor bucovineni. Bucovina – exemplu european de conviețuire interetnică*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 95–110.

- Grigorovici, Radu, *Relații culturale germano-române în Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 111–121.
- Grigorovici, Radu, *Punți peste bariere*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 123–127.
- Grigorovici, Radu, *Ce este și cu ce scop practicăm cercetarea fundamentală*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 129–138.
- Grigorovici, Radu, *Două culturi*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 139–158.
- Grigorovici, Radu, *Teoria culorilor a lui Goethe*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 159–170.
- Havriliuc, Nicolae, *Mircea Streinul în contextul literaturii române*, „Analele Bucovinei”, X, 2, 2003, p. 413–419.
- Hrehor, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici – contribuții la emanciparea Bucovinei prin cultură*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2, 2006, p. 479–501.
- Hrenciuc, Daniel, *Societățile culturale ale comunităților polonezilor din Bucovina. Elemente ale consensului multiethnic în spațiul geografic al Bucovinei istorice*, „Analele Bucovinei”, XI, 1, 2004, p. 115–124.
- Hrenciuc, Daniel, *Integrarea minorităților naționale din Bucovina în România Mare: abordarea național-liberală*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 55–75.
- Iacobescu, Mihai, *Iorga și Bucovina (II)*, „Analele Bucovinei”, XV, 1, 2008, p. 75–109.
- Iațencu, Rodica, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă (III)*, „Analele Bucovinei”, X, 2, 2003, p. 387–412.
- Iațencu, Rodica, *Național și provincial în cultura românească din Bucovina în perioada interbelică*, „Analele Bucovinei”, XI, 1, 2004, p. 87–108.
- Iațencu, Rodica, *Fenomenul cultural din Bucovina în perioada 1941–1944*, „Analele Bucovinei”, XI, 2, 2004, p. 351–376.
- Iațencu, Rodica, *Limbajul de lemn și simbolistica puterii (1945–1956). Studiu de caz*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1, 2007, p. 41–84.
- Iațencu, Rodica, *Considerații asupra vieții cultural-științifice a comunității românești din Regiunea Cernăuți (1990–2007) (I)*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1, 2009, p. 51–74.
- Iațencu, Rodica, *Considerații asupra evoluției vieții cultural-științifice a comunității românești din Regiunea Cernăuți (1990–2007) (II)*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2, 2009, p. 413–428.
- Iațencu, Rodica, *Modele de acțiune culturală în lumea satului bucovinean. Cazul Fundațiilor Culturale Regale (1938–1944)*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 161–185.
- Iațencu, Rodica, Olaru, Marian, *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Sesiunea 1919–1920 (I)*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 59–75.
- Iavni, Doina, *Publicații din perioada stăpânirii austriece în Bucovina în biblioteca documentară a Direcției Județene Suceava a Arhivelor Naționale*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 61–67.

- Kotzian, Ortfried, *Der Einfluss der kommunistischen Ideologie auf die Minderheitenpolitik Rumäniens in der Zeit zwischen 1945 und 1989, dargestellt am Beispiel der deutschen Volksgruppe (Siebenbürger Sachsen, Banater Schwaben u. a.)*, (II), „Analele Bucovinei”, XV, 1, 2008, p. 135–162.
- Kotzian, Ortfried, *Die Bukowinadeutschen Zwischen Heimat und Herkunft: Was schafft Identität?*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 15–19.
- Luceac, Ilie, *Dimitre Onciul și junimea Bucovinei de altădată*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2, 2011, p. 379–387.
- Mareci-Sabol, Harieta, *Bucovina ca teritoriu imaginar*, „Analele Bucovinei”, XVII, 2, 2010, p. 397–403.
- Niculică, Alis, *Teatrul Național din Cernăuți (1924–1935)*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 77–96.
- Olaru Nenati, Lucia, *George Voevidca – un bucovinean original*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 97–122.
- Olaru, Marian, *Viața politică din Bucovina în documente inedite din arhiva lui Teodor Balan*, „Analele Bucovinei”, X, 1, 2003, p. 93–125.
- Olaru, Marian, *Literatură, identitate națională și cenzură în Bucovina. Studiu de caz*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2, 2011, p. 395–420.
- Popescu, Ilie, *Semnificația simbolurilor utilizate în lucrările despre represiunea sovietică împotriva românilor din nordul Bucovinei sub regimul stalinist*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2, 2006, p. 529–534.
- Etnice din Bucovina interbelică*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 127–132.
- Purici, Ștefan, *Partide politice ale minorităților*
- Schipor, Gheorghe, *Învățământul agricol din Bucovina, în perioada 1871–1948*, „Analele Bucovinei”, XII, 2, 2005, p. 355–370.
- Schipor, Vasile I., *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, „Analele Bucovinei”, XII, 1, 2005, p. 33–49.
- Schipor, Vasile I., *Dumitru Oniga. Poezia-spovedanie, poezia-penitență și drum de izbăvire*, „Analele Bucovinei”, XII, 2, 2005, p. 327–340.
- Schipor, Vasile I., *Vasile Pânzariu. Calvarul cuvântului condamnat la moarte în „veacul marelui prăpăd”*, „Analele Bucovinei”, XII, 2, 2005, p. 341–354.
- Schipor, Vasile I., *Bucovineni în spațiul concentraționar al regimului comunist*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2, 2006, p. 535–608.
- Schipor, Vasile I., *Destinul unui gen vitreg. Memorialistica bucovineană consacrată spațiului concentraționar*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2, 2007, p. 517–546.
- Schipor, Vasile I., *Cronicile izgonirii, cronicile însingurării oamenilor și comunităților din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XV, 1, 2008, p. 111–134.
- Schipor, Vasile I., *Elitele bisericilor tradiționale din Bucovina, 1940–1989*, „Analele Bucovinei”, XV, 2, 2008, p. 513–564.
- Schipor, Vasile I., *Radu Popescu, un memorialist bucovinean necunoscut, la centenarul nașterii sale*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2, 2009, p. 383–411.

- Schipor, Vasile I., *Valorificarea moștenirii culturale fără frontiere a Bucovinei. Libertate, oportunități și constrângeri*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 223–259.
- Stan, Simina-Octavia, *Societăți culturale românești din Bucovina până la Primul Război Mondial*, „Analele Bucovinei”, XI, 2, 2004, p. 335–344.
- Stan, Simina-Octavia, *Silvestru Morariu-Andrievici, slujitorul și apărătorul caracterului românesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XII, 1, 2005, p. 9–32.
- Stan, Simina-Octavia, *Mișcarea cultural-națională în Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2, 2006, p. 515–528.
- Stan, Simina-Octavia, *Bucovina – spațiu de confluențe spirituale*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1, 2010, p. 99–108.
- Țugui, Pavel, *G. Călinescu și debutul literar al lui Mircea Streimul*, „Analele Bucovinei”, XII, 2, 2005, p. 317–325.
- Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Poeți uitați din Bucovina de altădată*, „Analele Bucovinei”, XI, 1, 2004, p. 109–114.
- Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Societăți studențești germane din Bucovina înainte de Primul Război Mondial*, „Analele Bucovinei”, XI, 2, 2004, p. 345–349.
- Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Die Zeitung „Bukowina” (1862–1868) und seine literarische Beilage „Das Sonntagsblatt” (1862) – literarische und künstlerische Beiträge zum Bukowiner Kulturleben*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1, 2007, p. 29–39.
- Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Ziarul „Bukowina” (1862–1868) și suplimentul său literar „Sonntagsblatt” (1862) – contribuții literare și artistice la viața culturală din Bucovina* (II), „Analele Bucovinei”, XIV, 2, 2007, p. 445–501.
- Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Theaterchroniken in E. R. Neubauers „Bukowina” – Zeitung* (I), „Analele Bucovinei”, XIV, 2, 2007, p. 503–515.
- Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Theaterchroniken in E. R. Neubauers „Bukowina” – Zeitung* (II), „Analele Bucovinei”, XV, 1, 2008, p. 61–74.
- Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Imaginea românilor din Principatele Unite și Transilvania în ziarul „Bukowina”, Cernăuți (1862–1868)*, „Analele Bucovinei”, XV, 2, 2008, p. 491–512.
- Valenciuc, Dumitru, *Funcții administrative și distincții onorifice în Mitropolia Bucovinei*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 123–142.
- Vatamaniuc, D., *Literatura germană în corespondența lui Leca Morariu și câteva probleme de istorie literară* (I), „Analele Bucovinei”, X, 2, 2003, p. 381–386.
- Vatamaniuc, D., *Literatura germană în corespondența lui Leca Morariu și câteva probleme de istorie literară* (II), „Analele Bucovinei”, XI, 1, 2004, p. 83–85.
- Vatamaniuc, D., *Teodor Balan, „Istoria teatrului românesc în Bucovina (1858–1913)”*, „Analele Bucovinei”, XI, 2, 2004, p. 295–328.
- Vatamaniuc, D., *„Tribuna” și presa bucovineană*, „Analele Bucovinei”, XI, 2, 2004, p. 329–333.

- Vatamaniuc, D., *Grigore Nandriș în corespondență cu Basil Munteanu și alți contemporani ai săi* (V), „Analele Bucovinei”, XIII, 2, 2006, p. 503–513.
- Vatamaniuc, D., *Irachie Porumbescu în Revoluția din 1848 și după aceea*, „Analele Bucovinei”, XV, 2, 2008, p. 473–489.
- Vatamaniuc, D., *O pagină din istoria presei românești din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 389–394.

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

- Agache, Catinca, *Toponime din comuna Mitocul Dragomirnei*, „Analele Bucovinei”, X, 1, 2003, p. 195–213.
- Bătă, Ovidiu, *Un monument de la 1820 dedicat lucrărilor cadastrale*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009 p. 429–436.
- Căruntu, Mihai Aurelian, *Sudul Bucovinei în perioada 3 iulie 1940 – 22 iunie 1941: o regiune disputată în relațiile româno-sovieto-germane*, „Analele Bucovinei”, X, 2, 2003, p. 451–472.
- Căruntu, Mihai-Aurelian, *Fabrica de Zahăr „Ițcani” S. A. R. în perioada marii depresiuni economice. Prețul dureros al supraviețuirii*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 493–507.
- Cernat, Ion, *Câteva reflecții pe marginea unei scrisori din 1863*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 445–459.
- Chelba, Carmen-Rodica, *Toponimia comunei Vicovu de Jos*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 471–492.
- Chelba, Carmen-Rodica, *Toponimia comunei Vicovu de Jos* (II), „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 147–161.
- Cuțui, Alexandrina, *Bucovina și Primul Război Mondial. Contribuția clerului la război, prizonierii și refugiați*, „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 471–491.
- Diacon, Vasile, *Din istoria industriei berii în România. Fabrici de bere din Bucovina și Basarabia*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 109–125.
- Firea, Elena, *Biserică și societate reflectate în producția de carte manuscrisă în Moldova secolelor XV–XVI* (I), „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 439–450.
- Firea, Elena, *Biserică și societate reflectate în producția de carte manuscrisă în Moldova secolelor XV–XVI* (II), „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 421–443.
- Fodor, Ligia-Maria, *Legislația școlară în Ducatul Bucovinei. Legea din 14 mai 1869*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 567–583.
- Gafița, Vlad, *Câteva considerații asupra dificultăților guvernării Bucovinei sub conducerea lui Iancu Flondor în primul an după Unire*, „Analele Bucovinei”, XII, 1, 2005, p. 63–71.

- Geier, Luzian, *Die militärische Besetzung der Bukowina und das k. k. Infanterieregiment 41 – das Bukowiner Hausregiment*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 143–153.
- Haimovici, Sergiu, *Caracteristicile unui cep al cornului de Bos primigenius găsit într-o groapă din zona Curții Domnești din Suceava, alături de materiale arheologice datate în secolele XVI–XVII*, „Analele Bucovinei”, XII, 1, 2005, p. 73–78.
- Hallabrin, Otto-Friedrich, *Administrația Bucovinei în perioada autonomiei*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 85–101.
- Hrenciuc, Daniel, *Un capitol din recunoașterea diplomatică a Marii Uniri. Problema Bucovinei în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1919–1920). Contribuții istorice*, „Analele Bucovinei”, X, 2, 2003, p. 439–449.
- Hrenciuc, Daniel, *Drumul spre libertate: refugiați polonezi în Bucovina (1939–1941)*, „Analele Bucovinei”, XII, 1, 2005, p. 51–62.
- Hrenciuc, Daniel, *Considerații privind integrarea germanilor bucovineni în Regatul României Mari (1918–1940)*, „Analele Bucovinei”, XII, 2, 2005, p. 433–465.
- Hrenciuc, Daniel, *Frontierele Europei Centrale în perioada interbelică (1919–1939). Identități și vulnerabilități*, „Analele Bucovinei”, XV, 2/2008 p. 565–582.
- Hrihorciuc, Otilia, *Situația evreilor din România versus situația evreilor din Bucovina la anul de referință 1875*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 193–203.
- Iacobescu, Mihai, *Iorga și Bucovina (I)*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 111–132.
- Iașencu, Rodica, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă (II)*, „Analele Bucovinei”, X, 1, 2003, p. 155–193.
- Iașecu, Rodica, *Organizații și mișcări studențești anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz: bucovineni în Mișcarea Tineretului Regalist*, „Analele Bucovinei”, XII, 2, 2005, p. 393–432.
- Iașencu, Rodica, *Mișcări și organizații studențești anticomuniste (1945–1959). Studiu de caz: bucovineni în Mișcarea Tineretului Regalist (II)*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 203–261.
- Iașencu, Rodica, *Considerații privind cercetările sociologice din Bucovina în perioada interbelică*, „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 493–518.
- Kotzian, Ortfried, *Der Einfluß der kommunistischen Ideologie auf die Minderheitenpolitik Rumäniens in der Zeit zwischen 1945 und 1989, dargestellt am Beispiel der deutschen Volksgruppe (Siebenbürger Sachsen, Banater Schwaben u. a.) (I)*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 585–611.
- Lăzărescu, Luminița, *Considerații generale asupra caracteristicilor populației municipiului Rădăuți*, „Analele Bucovinei”, XI, 2, 2004, p. 393–408.

- Luceac, Ilie, *Rolul familiei Hurmuzachi în procesul de modernizare a societății românești din Bucovina secolului al XIX-lea*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 77–83.
- Mandric, Maria, *Considerații privind căile conștientizării naționale: mișcările naționaliste ucraineană și română (1920–1940)*, „Analele Bucovinei”, 2/2006, p. 631–641.
- Mareci-Sabol, Harieta, *Nostalgia începuturilor. Copiii și copilăria în memoriile bucovinenilor*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 215–223.
- Motrescu, Vasile, *Jurnal* (I), „Analele Bucovinei”, XI, 1, 2004, p. 139–174.
- Oguy, Alexander, *Circulația monetară și denumirile monetare în Bucovina, între anii 1770 și 1840*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 547–565.
- Olaru, Marian, *Aspecte privind rezistența armată anticomunistă în Munții Bucovinei. Jurnalul lui Vasile Motrescu*, „Analele Bucovinei”, XI, 1, 2004, p. 125–138.
- Olaru, Marian, *„Jurnalul” partizanului Vasile Motrescu. Memorii, scrisori, manifeste* (III), „Analele Bucovinei” XII, 2, 2005, p. 371–391.
- Pîțu, Gheorghe, *Contribuții la localizarea a două din cele șapte biserici din Valea Solonețului și a Solcăi, închinată de Ștefan cel Mare Episcopiei de Rădăuți*, „Analele Bucovinei”, XI, 1, 2004, p. 175–188.
- Popa, Anghel, *O enigmă a Societății Academice „Junimea” din Cernăuți – studentul Ion Iacoban*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 183–191.
- Popescu-Sireteanu, Ion, *Substantivul „vatră” și verbul „a trăi”*, „Analele Bucovinei”, 2/2006, p. 643–651.
- Popescu-Sireteanu, Ion, *Toponimia satelor Calafindești, Șerbăuți și Călinești*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 127–138.
- Popescu-Sireteanu, Ion, *Toponimia satului Grănicești*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009 p. 467–478.
- Popescu-Sireteanu, Ion, *Toponimia comunei Dornești, județul Suceava*, „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 519–527.
- Procopciuc, Valerian, *Din „Cartea de Onoare” a Mănăstirii Sucevița. Personalități și însemnări*, „Analele Bucovinei”, XV, 1/2008, p. 163–184.
- Puiu, Adrian-Nicolae, *„Generația pașoptistă”: între ideal și realitate politică*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009 p. 437–466.
- Purici, Ștefan, *Mihai Eminescu despre Imperiul Țarist*, „Analele Bucovinei”, X, 1, 2003, p. 133–141.
- Purici, Ștefan, *Considerații privind administrația austriacă în Bucovina în perioada prepașoptistă*, „Analele Bucovinei”, XI, 2, 2004, p. 377–391.
- Purici, Ștefan, *Premisele reformei agrare din Bucovina (1918–1921)*, „Analele Bucovinei”, XII, 2, 2005, p. 467–481.
- Purici, Ștefan, *De la supuși la cetățeni. Românii din Bucovina (1775–1914)*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 155–166.

- Purici, Ștefan, *Considerații privind evoluția românilor din Ucraina (1990–2006)*, „Analele Bucovinei”, XV, 1/2008, p. 185–196.
- Ruzé, Alain, *Et Vienne crée une „Hêtraie” roumaine*, „Analele Bucovinei”, X, 2, 2003, p. 427–438.
- Saplovskyj, Volodimir, *Activitatea structurilor de forță austriece în Bucovina în condițiile „stării excepționale” (1914–1918)*, „Analele Bucovinei”, 2/2006, p. 609–618, 619–629.
- Schipor, Gheorghe, *Breslele (corporațiile) din Rădăuți – Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 451–470.
- Schipor, Vasile I., *Bucovineni în viața cultural-științifică a României postbelice (III)*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 115–146.
- Stan, Octavia-Simina, *Mitropolia Bucovinei – instituția și activitatea ei.*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 461–470.
- Ungureanu, Constantin, *Trei variante austriece din anul 1915 de cedare parțială a Bucovinei României*, „Analele Bucovinei”, X, 1, 2003, p. 143–154.
- Ungureanu, Constantin, *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775–1776*, „Analele Bucovinei”, XII, 2, 2005, p. 483–492.
- Ungureanu, Constantin, *Statistică școlară în cadrul învățământului primar din Bucovina (sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea)*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1, 2006, p. 167–202.
- Ungureanu, Constantin, *Importanța Cadastrului franciscan asupra evoluției social-economice a Bucovinei*, p. 75–89.
- Valenciuc, Dumitru, *Asociația Clerului Greco-Ortodox din Bucovina (1898–1948). Rostul ei în viața bisericească*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 85–100.
- Valenciuc, Dumitru, *Arhimandritul Filaret Bendevschi (1775–1855)*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 91–108.
- Valenciuc, Ioan-Paul, *Expoziția Generală Română din 1906. Note sumare*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 101–110.
- Valenciuc, Ioan-Paul, *Esortațiune arhipăstorală către tineretul academic-clerical a Mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici – un text inedit*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 171–182.
- Vintilă, Alexandru-Ovidiu, *Scrierile literare ale lui Traian Brăileanu*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 205–214.
- Vintilă, Alexandru Ovidiu, *Universitatea țărănească, un proiect bucovinean în direcția procesului de national building*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 103–113.

FOLCLOR, ETNOGRAFIE, ARHITECTURĂ

- Brânză, Iulia, *Tehnici de confecționare a măștilor comice pentru obiceiurile de iarnă*, „Analele Bucovinei”, XV, 2/2008, p. 583–598.
- Brânză, Iulia, *Credințe și practici magice în Bucovina (I)*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 139–165.

- Brânză Iulia, *Credințe și practici magice în Bucovina* (II), „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009, p. 479–503.
- Brânză Iulia, *Credințe și practici magice în Bucovina* (III), „Analele Bucovinei”, XVII, 1/2010, p. 133–159.
- Camilar, Mihai, *Preotul Simeon Cobilanschi (1842–1910), un luminător al țărânimii bucovinene*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 509–514.
- Cristuș-Pascaniuc, Elena, *Ilie E. Torouțiu (1888–1953), un spirit bucovinean în cultura română*, „Analele Bucovinei”, X, 1/2003, p. 215–221.
- Cristuș-Pascaniuc, Elena, *Destinul folclorului în societatea de consum*, „Analele Bucovinei”, XI, 1/2004, p. 189–193.
- Datcu, Iordan, *Am reeditat șapte cărți ale lui Simion Florea Marian*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 613–618.
- Filipciuc, Ion, *Manuil Isopescul (1825–1905), întâiul culegător de folclor din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XII, 2/2005, p. 499–519.
- Filipciuc, Ion, *Axentie Bilețchi-Oprișanu, Din comoara neamului nostru: Nunta în Oprișeni-Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XV, 1/2008, p. 197–224.
- Pascaniuc, Elena, *Folcloriști bucovineni în exilul literar românesc. Petru Iroaie (1907–1984)*, „Analele Bucovinei”, XI, 2/2004, p. 409–415.
- Pascaniuc, Elena, *Ioan Vicoveanu în corespondență cu Matthias Friedwagner*, „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 79–97.
- Pascaniuc, Elena, *Ioan Vicoveanu și culegerile sale de folclor*, „Analele Bucovinei”, XII, 2/2005, p. 493–497.
- Pascaniuc, Elena, *Folclorul deportărilor din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1/2006, p. 263–269.
- Pascaniuc, Elena, *Leca Morariu – Ioan Vicoveanu. Corespondență*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 653–669.
- Pascaniuc, Elena, *Traian Cantemir (1907–1998), reprezentant al Școlii filologice și folclorice din Cernăuți*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 133–149.
- Pascaniuc Elena, *„De plămădit inimile” – o culegere inedită de folclor medical din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 619–629.
- Patza, Gheorghe, *Valori etnografice în romanul „Băiatul drumului”*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 163–175.
- Schipor, Vasile I., *Ștefan cel Mare în legendele poporului român*, „Analele Bucovinei”, XI, 1/2004, p. 195–207.
- Schipor, Vasile I., *Dimitrie Gălătescu, un autor bucovinean necunoscut și manuscrisul lucrării sale închinat satului Ostrița* (I), „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 529–565.
- Schipor, Vasile I., *Dimitrie Gălătescu, un autor bucovinean necunoscut și manuscrisul lucrării sale închinat satului Ostrița* (II), „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 225–253.

- Schipor, Vasile I., *Dimitrie Gălătescu, un autor bucovinean necunoscut și manuscrisul lucrării sale închinat satului Ostrița* (III), „Analele Bucovinei”, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 177–207.
- Toderaș, Simion, *Solca – aspecte istorico-mitologice*, „Analele Bucovinei”, X, 2/2003, p. 473–480.

ȘTIINȚELE NATURII

- Andronache, Aspazia, *Cercetări privind filogenia, ecologia și taxonomia plantelor parazite și semiparazite din județul Suceava*, „Analele Bucovinei”, XI, 2/2004, p. 427–439.
- Bătă, Ovidiu, *Klippa triasică de pe Pârâul Cailor – Fundu-Moldovei, important punct fosilifer din Carpații Orientali*, „Analele Bucovinei”, X, 1/2003, p. 223–230.
- Bătă Ovidiu, *Resurse hidrominerale din județul Suceava*, „Analele Bucovinei”, XI, 1/2004, p. 217–223.
- Bătă Ovidiu, *Izvoare de apă minerală în Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XI, 2/2004, p. 417–425.
- Bătă Ovidiu, *Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX* (I), „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 99–107.
- Bătă Ovidiu, *Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX* (II), „Analele Bucovinei”, XII, 2/2005, p. 521–529.
- Bătă Ovidiu, *Vechi stațiuni balneoclimaterice din Bucovina, în secolele XIX–XX* (III), „Analele Bucovinei”, XIII, 1/2006, p. 271–279.
- Bătă Ovidiu, *Geologia Bazinului Superior al pârâului Putna (Munții Bistriței)* (I), „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 697–711.
- Bătă, Ovidiu, *Geologia Bazinului Superior al pârâului Putna (Munții Bistriței)* (II), „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 165–179.
- Bătă, Ovidiu, *Geologia Bazinului Superior al pârâului Putna (Munții Bistriței)* (III), „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 647–655.
- Bătă, Ovidiu, *Karl Demarowski – Descrierea izvoarelor minerale din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XV, 1/2008, p. 225–252.
- Bătă, Ovidiu, *Geologia Bazinului Superior al pârâului Putna (Munții Bistriței)* (IV), „Analele Bucovinei”, XV, 2/2008, p. 599–622.
- Bătă, Ovidiu, *Geologia Bazinului Superior al pârâului Putna (Munții Bistriței)* (V), „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 167–179.
- Bătă, Ovidiu, *Vânătoarea și dreptul de vânătoare în Bucovina (1786–1900)*, „Analele Bucovinei”, XVII, 1/2010, p. 45–60.
- Bătă, Ovidiu, *Vânătoarea și dreptul de vânătoare în Bucovina (1786–1900)* (II), „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 567–582.
- Bătă, Ovidiu, *Evoluția legislației silvice din Bucovina* (I), „Analele Bucovinei”, XVIII 1/2011, p. 255–268.

- Bătă, Ovidiu, *Evoluția legislației silvice din Bucovina* (II), „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 515–549.
- Bătă, Ovidiu, *Evoluția legislației silvice în Bucovina* (III), „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 209–239.
- Bejinariu, Petru, *Observații și cercetări din domeniul biologiei în opera lui Simeon Florea Marian*, „Analele Bucovinei”, X, 2, 2003, p. 481–484.
- Bejinariu, Petru, *Din istoria cercetărilor de zoologie și de fiziologie animală din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XI, 1/2004, p. 209–215.
- Bejinariu Petru, *Contribuții ale biologilor din Bucovina istorică la cercetările de genetică*, „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 119–123.
- Bejinariu Petru, *Contribuții ale biologilor din Bucovina la cercetările hidrobiologice*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 691–695.
- Gache, Carmen, *Diversitatea avifaunei în parcurile urbane și evaluarea calității mediului urban*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 181–192.
- Gache, Carmen, Trelea Sorin, Müller Johanna, *Diversitatea avifaunistică pe râul Prut, de-a lungul graniței cu Republica Moldova*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009, p. 505–517.
- Ionce, Anca, *Evaluarea riscului de mediu la iazul de decantare a sterilului minier Valea Târnicioarei – județul Suceava*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 181–190.
- Iordache, Ion, Oprea Adrian, Ion Constantin, *Aspecte ale biodiversității din ariile protejate ale județului Suceava*, „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 129–134.
- Lucescu, Titus, *Specii din genul *Hieracium*, ierborizate în Bucovina*, „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 125–128.
- Mesteacănu, Adrian, Conete Denisa, Gava Radu, *Observații de tip monitoring asupra păsărilor de apă de pe lacul Budeasa (bazinul Argeșului)*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1/2006, p. 289–296.
- Müller, Johanna Walie, Gache, Carmen, Ignat, Alina Elena, *Contribuții la identificarea unor situri „Natura 2000” în județele Moldovei*, „Analele Bucovinei”, XII, 2/2005, p. 553–565.
- Podașcă, Ioan, *Mineralizația de la Mănăila (Obcina Mestecăniș)*, „Analele Bucovinei” XI, 2/2004, p. 441–452.
- Pomohaci, Nicolai, *Pavel Babalean – precursor al pomiculturii moderne*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 241–253.
- Schipor, Gheorghe, Bătă, Ovidiu, *Herghelia Rădăuți sub administrație românească*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 631–646.
- Tănase, Cătălin, Pop, Adriana, *Diversitatea microbiotei în ecosisteme naturale din Obcina Mare (Carpații Orientali)*, „Analele Bucovinei”, X, 1/2003, p. 231–243.
- Trelea Sorin, Postolache Horia, Bolboacă Lucian, *Ornitofauna luncii pârâului Sucevița*, „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 109–118.
- Trelea, Sorin, *Acumularea de apă Rogojești – posibilă Arie de Importanță Avifaunistică*, „Analele Bucovinei”, XII, 2/2005, p. 547–552.

- Trelea Sorin, Oprea Adrian, *Botanistul bucovinean Emilian Țopa* „Analele Bucovinei”, XIII, 1/2006, p. 281–288.
- Trelea Sorin, *Areale populate cu Frittilaria meleagris L. din zona Depresiunii Rădăuți*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 713–717.
- Trelea Sorin, *Profesorul Niculai Valenciuc*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 151–164.
- Trelea Sorin, *Botanistul bucovinean Ion T. Tarnavski (1904–1989)*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 657–675.
- Trelea Sorin, *Monitorizarea ecosistemelor acvatice antropice, ca loc de refugiu pentru păsări*, „Analele Bucovinei”, XV, 1/2008, p. 253–259.
- Trelea, Sorin, *Profesorul dr. Taras George Seghedin (1928–2003)*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 191–195.
- Turculeț, Angelica, *Cercetări ecologice asupra unor specii ce aparțin ordinelor Heteroptera și Homoptera, dăunătoare culturilor de trifoi din Podișul Sucevei*, „Analele Bucovinei” XII, 2/2005, p. 531–546.
- Turculeț, Angelica, *Cercetări asupra unor specii de coccinelide (Coleoptera) prezente în culturile de trifoi roșu din Podișul Sucevei*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 671–689.

DOCUMENTAR

- Balan, Teodor, *Teatrul românesc în Bucovina, înainte de 1918 (II)*, „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 141–169.
- Balan, Teodor, *Teatrul românesc în Bucovina, înainte de 1918 (III)*, „Analele Bucovinei”, XII, 2/2005, p. 583–608.
- Bătă, Ovidiu, *Bucovina și bucovinenii în cuvânt și imagini la sfârșitul secolului al XIX-lea*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 301–307.
- Beck, Erich, Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Georg Geib: Istoria unui mic oraș – studiu monografic al localității Gura Humorului (1774–1940) (I)*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009, p. 565–594.
- Brânză, Iulia, *Tudor Nandriș: Jurnalul unui medic de război*, „Analele Bucovinei”, XV, 1/2008, p. 313–354.
- Brânză, Iulia, *Tudor Nandriș: Jurnalul unui medic de război (II)*, „Analele Bucovinei”, XV, 2/2008, p. 631–667.
- Brânză, Iulia, *Tudor Nandriș: Jurnalul unui medic de război (III)*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 257–283.
- Brânză, Iulia, *Tudor Nandriș: Jurnalul unui medic de război (IV)*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009, p. 595–614.
- „Comunicarea” lui Aurel Onciul către contele Tisza István, „Analele Bucovinei”, X, 2/2003, p. 509–529.
- Diacon, Vasile, *Profesorul Ștefan Cuciureanu – omul și opera (II)*, „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 275–300.

- Geib, Georg, *Die Geschichte einer kleinen Stadt* (II), „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 611–625.
- Geib, Georg, *Die Geschichte einer kleinen Stadt* (III), „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 615–631.
- Grigorovici, Radu, *Ein wichtiger Protokoll zur Einrichtung des Buccowiner Districts. Wien, April 1780*, „Analele Bucovinei”, X, 1/2003, p. 247–294.
- Grigorovici, Radu, *Un protocol important referitor la reglementarea Districtului Bucovinean. Viena, aprilie 1780*, „Analele Bucovinei”, X, 1/2003, p. 295–336.
- Hrenciuc Daniel, *Despre aşezarea frontierei dintre România şi Polonia la sfârşitul Primului Război Mondial*, „Analele Bucovinei”, XI, 2/2004, p. 463–472.
- Hrihorciuc, Otilia, *Un memorialist bucovinean necunoscut*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009, p. 551–564.
- Iaţencu Rodica, Schipor Vasile I., *Filimon Rusu, Amintiri. Oameni şi locuri din Ţara Fagilor* (II), „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 691–731.
- Iaţencu Rodica, Schipor Vasile I., *Filimon Rusu, Amintiri. Oameni şi locuri din Ţara Fagilor* (III), „Analele Bucovinei”, XV, 1/2008, p. 281–312.
- Iaţencu, Rodica, *Contribuţii la cercetarea monografică a localităţilor din Bucovina: Filimon Rusu, Monografia oraşului Rădăuţi*, XVI, 1/2009, p. 209–224.
- Moldovan, Eleonora, *Un document cu privire la viaţa politică a românilor din Bucovina de la sfârşitul secolului al XIX-lea*, „Analele Bucovinei”, XIV, 2/2007, p. 683–690.
- Olaru, Marian, „*Jurnalul*” lui Vasile Motrescu (II), „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 217–237.
- Olaru, Marian, *Documente rădăuţene*, „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 297–345.
- Olaru, Marian, *Documente rădăuţene* (II), „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 285–303.
- Olaru, Marian, *Documente rădăuţene* (III), „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 627–647.
- Olaru, Marian, *Documente rădăuţene* (IV), „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 279–303.
- Papuc, Liviu, *Gazetarul Constantin Hurmuzachi*, „Analele Bucovinei”, XVI, 1/2009, p. 225–256.
- Popa, Anghel, *Însemnările unui voluntar bucovinean din anii Primului Război Mondial despre principele Carol al României şi Regimentul „Vânători de Munte”*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 729–737.
- Popa, Anghel, *Domnul colonel Gheorghe Eminescu*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 739–762.
- Popa, Anghel, *Două scrisori inedite aparţinând lui Eudoxiu Hurmuzachi*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009, p. 523–534.
- Popa, Anghel, *O proclamaţie uitată a împăratului Franz Josef I*, „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 571–574.

- Schipor, Vasile I., *Românii din Bucovina în reconstrucția societății civile*, „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 181–216.
- Schipor, Vasile I., *[Periodicul „Iconar”, anul I, nr. 1–3, 1935, se află în Bucovina]*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 725–727.
- Schipor, Vasile I., *Cronici parohiale din Bucovina* (I), „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 207–251.
- Schipor, Vasile I., *Filimon Rusu, Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor* (I), „Analele Bucovinei”, XIV, 1/2007, p. 253–295.
- Schipor, Vasile I., *Bucovineni în viața cultural-științifică a României postbelice* (II), „Analele Bucovinei”, XVIII, 2/2011, p. 575–613.
- Țugui Pavel, *Catedrala din municipiul Rădăuți. Amintiri și documente*, „Analele Bucovinei”, X, 2/2003, p. 487–492.
- Ungureanu, Constantin, *Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei*, „Analele Bucovinei”, X, 2/2003, p. 493–508.
- Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, *Georg Geib. Istoria unui mic oraș* (IV), „Analele Bucovinei”, XIX, 1/2012, p. 309–314.
- Valenciuc, Dumitru, *Mitropolitul Visarion Puiu și pregătirile pentru evacuarea bunurilor culturale ale bisericii bucovinene (1939–1940)*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1/2006, p. 351–364.
- Vatamaniuc, D., *O scrisoare a lui Ioan Slavici către Dimitrie Onciul, din 1885*, „Analele Bucovinei”, XI, 1/2004, p. 239–241.
- Vatamaniuc, D., *Claudiu Isopescu în corespondență cu N. Iorga (1926–1935)*, „Analele Bucovinei”, XI, 2/2004, p. 455–462.
- Vatamaniuc, D., *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (II), „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005, p. 171–179.
- Vatamaniuc, D., *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (III), „Analele Bucovinei”, XII, 2/2005, p. 609–639.
- Vatamaniuc, D., *Titu Maiorescu în corespondență cu Hurmuzăcheștii*, „Analele Bucovinei”, XIII, 1/2006, p. 305–310.
- Vatamaniuc, D., *Claudiu Isopescu în corespondență cu Nicolae Iorga (1926–1935)* (IV), „Analele Bucovinei”, XIII, 1/2006, p. 311–349.
- Vatamaniuc, D., *Revista „Iconar”, la Rădăuți*, „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 723.
- Vatamaniuc, D., *Iraclie Porumbescu în corespondență cu contemporanii săi* (I), „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009, p. 535–550.
- Vatamaniuc, D., *Iraclie Porumbescu în corespondență cu contemporanii săi* (II), „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 601–609.
- Vatamaniuc, D., *Iraclie Porumbescu în corespondență cu contemporanii săi* (III), „Analele Bucovinei”, XVIII, 1/2011, p. 273–277.

INDICE DE AUTORI

A

- Agache, Catinca, 1/2003: **195**.
Andronache, Aspazia, 2/2004: **427**.
Andronache, Carmen, 1/2009: **305**.

B

- Balan Dinu, 1/2009: **31**;
Balan, Teodor, 1/2005: **141**; 2/2005: **583**.
Bătă, Ovidiu, 1/2003: **223**; 1/2004: **217, 263–265**; 2/2004: **417, 502**; 1/2005: **99, 258**; 2/2005: **521, 654**; 1/2006: **271, 387**; 2/2006: **697**; 1/2007: **165, 353, 415**; 2/2007: **631, 647, 740**; 1/2008: **225, 356**; 2/2008: **599**; 1/2009: **167, 308**; 2/2009: **429, 645**; 1/2010: **45**; 2/2010: **567, 651**; 1/2011: **255**; 2/2011: **515**; 1/2012: 209, 301.
Beck, Erich, 2/2009: **565**.
Bejinariu, Petru, 1/2003: **127, 357**; 2/2003: **481**; 1/2004: **209, 257**; 2/2004: **277**; 1/2005: **119**; 2/2005: **664**; 1/2006: **379**; 2/2006: **691**.
Bolboacă, Lucian, 1/2005: **109**.
Brânză, Iulia, 1/2008: **313, 373, 399**; 2/2008: **583, 631**; 1/2009: **139, 257**; 2/2009: **479, 595, 615, 629**; 1/2010: **133**.

C

- Camilar, Mihai, 2/2011: 509.
Căruntu, Mihai Aurelian, 2/2003: **451**; 2/2011: 493.
Cârlan, Nicolae, 1/2007: **347**; 1/2009: **197**.
Ceașu, Mihai-Ștefan, 1/2006: **39**; 2/2009: **363**; 1/2010: **21**.
Cernat, Ion, 2/2010: **405**; 2/2011: 445.
Cernov, Alexandrina, 1/2010: **205**.
Chelba, Carmen-Rodica, 2/2011: 471; 1/2012: 147.
Conete, Denisa, 1/2006: **289**.
Cosma, Viorel, 1/2003: **31**.

Cotea, Valeriu D., 2/2007: **425**.
 Cristuș-Pascaniuc, 1/2003: **215, 348, 350, 354**; 2/2003: **421**; 1/2004: **189, 263, 267**.
 Cucu, Dumitru, 1/2011: **323**.
 Cuțui, Alexandrina, 2/2010: **471**.

D

Dama, Hans, 2/2009: **369**.
 Darie Mădălina, 1/2009: **310**; 2/2010: **678**.
 Datcu, Iordan, 2/2007: **613**.
 Devenyi, Andrei, 1/2012: **47**.
 Diacon, Vasile, 1/2009: **109, 314**; 2/2009: **520, 643**; 2/2011: **649**; 1/2012: **255, 275**.

F

Fassel, Horst, 1/2009: **313**.
 Filipciuc, Ion, 1/2004: **225**; 2/2005: **499**; 1/2006: **393**; 1/2008: **197**; 2/2009: **659**;
 2/2010: **583**; 2/2011: **551**.
 Firea, Elena, 1/2010: **69**; 2/2010: **439**; 2/2011: **421**.
 Fodor, Ligia-Maria, 2/2007: **567**.

G

Gache, Carmen, 2/2005: **553**; 1, 2007: **181**; 2/2009: **505**.
 Gaschler, Norbert, 1/2010: **301**; 2/2010: **427**.
 Gafița, Vlad, 1/2005: **63**.
 Galan, George, 2/2004: **517**.
 Gava Radu, 1/2006: **289**.
 Geib, Georg, 2/2010: **611**; 2/2011: **615**; 1/2012: **309**.
 Geier, Luzian, 2/2005: **307**; 1/2006: **143**; 1/2007: **409, 411**; 2/2009: **699**; 1/2011:
329; 1/2012: **39**.
 Gherman, Ion, 1/2008: **261**; 2/2009: **519**.
 Giurcă, Gh., 2/2009: **633**.
 Gorovei, Ștefan S., 2/2006: **719**.
 Grigorovici, Radu, 1/2003: **247, 295**; 1/2011: **75, 95, 111, 123, 129, 139, 159**.
 Grigoroviță, Mircea, 2/2004: **510**.

H

Hallabrin, Otto-Friedrich, 1/2012: **85**.

Haimovici, Sergiu, 1/2005: **73**.
 Harasim, Adriana, 1/2004: **269**.
 Havriliuc, Nicolae, 2/2003: **413**.
 Hrehor, Constantin, 2/2006: **479**.
 Hrenciuc, Daniel, 2/2003: **439, 539**; 1/2004: **115**; 2/2004: **463**; 1/2005: **51, 259**;
 2/2005: **433, 648**; 1/2006: **55**; 2/2008: **565**.
 Hrihorciuc, Otilia, 2/2009: **551, 625**; 1/2011: **193, 317**.

I

Iacobescu, Mihai, 2/2005: **289**; 1/2006: **297**; 1/2007: **111**; 2/2007: **771**; 1/2008: **75**.
 Iațencu, Rodica, 1/2003: **155; 355**; 2/2003: **387, 532, 549, 553**; 1/2004: **87, 259**;
 2/2004: **351, 486, 500**; 1/2005: **239, 249, 250, 257**; 2/2005: **393, 650, 655**;
 1/2006: **203**; 2/2006: **769**; 1/2007: **41, 373, 389**; 2/2007: **691, 742, 758**;
 1/2008: **281, 355, 386, 393**; 2/2008: **684**; 1/2009: **51, 209, 311**; 2/2009: **413, 618, 637, 652**; 1/2010: **161, 343**; 2/2010: **493, 666, 668**; 1/2011: **51**; 2/2011:
 367; 1/2012: 59.
 Iavni, Doina, 1/2010: **61**; 1/2012: 335.
 Ignat, Alina Elena, 2/2005: **553**.
 Ion, Constantin, 1/2005: **129**.
 Ionce, Anca, 1/2009: **181**.
 Iordache, Ion, 1/2005: **129**.
 Iosif, Victor, 1/2004: **255**; 2/2008: **691**.
 Irimescu, Mircea, 2/2006: **779**; 2/2009: **624**.

K

Kotzian, Ortfried, 2/2007: **585**; 1/2008: **135**; 1/2010: **15**; 1/2011: **11**; 1/2012: 9.

L

Lăzărescu, Luminița, 2/2004: **393**.
 Luceac, Ilie, 1/2010: **35**; 2/2011: 379; 1/2012: 77.
 Lucescu, Titus, 1/2005: **125**.

M

- Mandric, Maria, 2/2006: **631**.
 Marchidan, Rodica, 1/2011: **57**.
 Mareci, Harieta, 2/2006: **771**; 2/2010: **397**; 1/2011: **215**.
 Mareș, Nicolae, 1/2006: **365**.
 Mesteacănu Adrian, 1/2006: **289**.
 Mezincescu, Alice, 1/2011: **27**.
 Mezincescu, Carmen, 1/2011: **27**.
 Moldovan, Eleonora, 2/2007: **683**.
 Motrescu, Vasile, 1/2004: **139**.
 Muntean, George, 1/2003: **45**.
 Müller, Johanna Walie, 2/2005: **553**; 2/2009: **505**.

N

- Niculică, Alis, 1/2006: **77**.

O

- Oguy, Alexander, 2/2007: **547**.
 Olaru, Elena, 2/2004: **477, 483**; 1/2006: **380**.
 Olaru, Marian, 1/2003: **93**; 2/2003: **535, 536, 537**; 1/2004: **125, 246, 258**; 2/2004: **474**; 1/2005: **246**; 2/2005: **371, 665**; 1/2007: **297**; 2/2007: **733**; 1/2008: **9, 375, 389, 397**; 2/2008: **435, 697**; 1/2009: **285, 326**; 1/2010: **9, 261**; 2/2010: **627, 649, 652, 658, 683, 691**; 1/2011: **279**; 2/2011: **395**; 1/2012: **19, 59**.
 Olaru Nenati, Lucia, 1/2006: **97**.
 Onciul, Aurel Constantin, 2/2004: **513**.
 Oprea, Adrian, 1/2005: **129**; 1/2006: **281**.

P

- Papuc, Liviu, 1/2009: **225**; 1/2012: **29**.
 Pascaniuc, Elena, 2/2004: **409, 493**; 1/2005: **79, 254**; 2/2005: **493, 641**; 1/2006: **263, 383**; 2/2006: **653, 766, 772, 775**; 1/2007: **133, 349, 352**; 2/2007: **619, 737, 738**; 2/2011: **636, 637**.

- Patza, Gheorghe C., 1/2012: 163.
 Pavel, Emilia, 1/2009: **315**.
 Pîțu, Gheorghe, 1/2004: **175**.
 Podașcă, Ioan, 2/2004: **441**.
 Pomohaci, Nicolai, 1/2012: 241.
 Pop, Adriana, 1/2003: **231**.
 Popa, Anghel, 2/2006: **729, 739**; 2/2009: **523**; 1/2011: **183**; 2/2011: 571.
 Popescu, Ilie, 2/2006: **529**.
 Popescu, Ioan-Iovitz, 1/2011: **5**.
 Popescu-Sireteanu, Ion, 1/2006: **301**; 2/2006: **643**; 1/2009: **127, 205**; 2/2009: **467**; 2/2010: **519**.
 Popovici, Doru, 1/2003: **29**.
 Porumbescu, Ciprian, 1/2003: **51, 69**.
 Postolache, Horia, 1/2005: **109**.
 Puiu, Adrian-Nicolae, 2/2009: **437**.
 Purici, Ștefan, 1/2003: **133**; 2/2003: **531**; 2/2004: **377**; 1/2005: **135**; 2/2005: **467**; 1/2006: **155**; 1/2007: **357**; 2/2007: **767**; 1/2008: **185**; 2/2008: **623**; 2/2009: **632**; 1/2010: **127**; 2/2010: **359, 681**; 1/2011: **269**; 2/2011: 647.
 Precop, Vasile, 2/2006: **417**.
 Prelipcean, Mircea, 2/2011: 689.
 Procopciuc, Valerian, 1/2008: **163**.

R

- Ruzé, Alain, 2/2003: **427**.

S

- Sapolovskij, Volodimir, 2/2006: **619**.
 Schipor, Gheorghe, 1/2004: **27**; 2/2005: **355**; 2/2007: **631**; 2/2010: **451**.
 Schipor, Vasile, I., 1/2003: **85, 337, 339, 343, 346, 352**; 2/2003: **365, 541, 543, 544, 546**; 1/2004: **195, 243, 248, 250, 252, 253, 254, 260**; 2/2004: **283, 473, 488, 498, 505, 511**; 1/2005: **33, 241, 243, 251, 261, 279**; 2/2005: **327, 341, 643, 646, 651, 658**; 1/2006: **15, 370, 376, 377, 382, 385**; 2/2006: **413, 535, 725, 763, 765**; 1/2007: **207, 253, 358, 363, 381, 389, 397**; 2/2007: **427, 517, 691, 748, 750, 753, 755**; 1/2008: **31, 111, 271, 281, 360, 362, 370, 382, 417**; 2/2008: **513, 669, 672, 674**; 1/2009: **5, 11, 317, 321, 322, 325, 329**; 2/2009:

383, 635, 639, 641, 653, 691; 1/2010: 223; 2/2010: 367, 529, 670, 672, 674, 674–675, 676; 1/2011: 31, 225, 305, 306, 309, 319; 2/2011: 351, 575, 633, 634, 639, 640, 641, 644; 1/2012: 115, 177, 317, 323, 345.

Simion, Toderas, 2/2003: 473.

Stan, Simina-Octavia, 2/2004: 335; 1/2005: 9; 2/2006: 515; 1/2010: 99; 2/2011: 461.

Ș

Ștefănescu, Ștefan, 1/2004: 7; 1/2006: 7; 1/2007: 7; 2/2008: 427.

T

Tănase, Cătălin, 1/2003: 231.

Tărățeanu, Vasile, 1/2010: 283.

Teodorescu, Dumitru, 2/2005: 579.

Theodorescu, Răzvan, 1/2010: 5.

Tomescu, Vasile, 1/2003: 37.

Trelea, Sorin, 1/2003: 338; 2/2004: 491; 1/2005: 109; 2/2005: 547, 657; 1/2006: 281; 2/2006: 713; 1/2007: 151, 360; 2/2007: 657; 1/2008: 253; 1/2009: 191; 2/2009: 505.

Turculeț, Angelica, 2/2005: 531; 2/2006: 671.

Ț

Țugui, Pavel, 2/2003: 487; 1/2004: 21; 2/2005: 317, 567; 1/2006: 397; 1/2007: 193.

U

Ungureanu, Constantin, 1/2003: 143; 2/2003: 493; 2/2005: 483; 1/2006: 167; 1/2009: 75; 1/2010: 187.

Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, 1/2004: 109; 2/2004: 345; 1/2007: 29, 355, 377, 386; 2/2007: 445, 503, 752; 1/2008: 61; 2/2008: 491; 2/2009: 565; 2/2010: 662; 1/2012: 309.

V

Valenciuc, Dumitru, 1/2004: **41**; 1/2006: **123, 351, 391**; 1/2007: **85**; 2/2008: **681**; 1/2009: **91**; 1/2010: **117**.

Valenciuc, Ioan-Paul, 1/2007: **101**; 1/2010: **109**; 1/2011: **171**.

Vartolomei, Luminița, 1/2003: **35**.

Vatamaniuc, D., 1/2003: **5, 7, 245**; 2/2003: **363, 381, 485, 537, 538**; 1/2004: **15, 83, 239**; 2/2004: **275, 295, 329, 453, 455**; 1/2005: **5, 171**; 2/2005: **609**; 1/2006: **37, 305, 311**; 2/2006: **503, 723, 763**; 1/2007: **15**; 2/2007: **435, 677**; 1/2008: **55**; 2/2008: **473**; 2/2009: **535**; 2/2010: **601**; 1/2011: **273**; 2/2011: **349, 389**; 1/2012: **315**.

Vintilă, Alexandru-Ovidiu, 1/2011: **205**; 1/2012: **103**.

W

Windholz, O. M., 2/2009: **649**.

Z

Ziglaue, Werner, 2/2009: **649**.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

apărute pe prima copertă a fiecărui număr

1. Sediul Centrului de Studii „Bucovina” al Academiei Române – IX, 2, 2002.
2. Biserica Mirăuți din Suceava, catedrală mitropolitană între anii 1401 și 1522 – X, 1, 2003.
3. Biserica „Sf. Dumitru” din Suceava, întemeiată de Petru Rareș între anii 1534 și 1535 – X, 2, 2003.
4. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” a Mănăstirii Putna. Ctitorie a lui Ștefan cel Mare și Sfânt, zidită între 1466 și 1469 – XI, 1, 2004.
5. Biserica Mănăstirii Sf. Ioan cel Nou din Suceava, din 1991 reședința Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților – XI, 2, 2004.
6. Catedrala Ortodoxă „Sf. Treime” din Cernăuți. Construită în perioada 1844–1864 după modelul Bisericii „Sf. Isac” din Sankt-Petersburg – XII, 1, 2005.
7. Biserica „Sf. Cruce” din Pătrăuți, fostă biserică de mănăstire. Zidită în 1487, este cea mai mică dintre bisericile lui Ștefan cel Mare și Sfânt – XII, 2, 2005.
8. Biserica „Sfânta Treime” din Siret, atribuită, prin tradiție, voievodului Sas (1354–1358), cel mai vechi monument al arhitecturii religioase din Moldova – XIII, 1, 2006.
9. Biserica „Sfântul Onofrei” din Mănăstioara-Siret, construită între anii 1672 și 1674 de către Ștefan Petriceicu – XIII, 2, 2006.
10. Biserica „Sfânta Treime” a Mănăstirii Dragomirna, ctitorie a Mitropolitului Moldovei, Atanasie Crimca, sfințită la 27 iulie 1602 – XIV, 1, 2007.
11. Biserica Domnițelor (Beizadelelor, Coconii) din Suceava, cu hramul „Sf. Ioan Botezătorul”, ctitorie a domnitorului Vasile Lupu, 1643 – XIV, 2, 2007.
12. Biserica „Sfânta Înviere” din Suceava, ctitorie a Doamnei Elena, soția domnitorului Petru Rareș, terminată la 15 ianuarie 1551 – XV, 1, 2008.
13. Biserica „Sfântul Procopie” de la Bădeuți-Milișăuți, una dintre numeroasele biserici de mir construite de Ștefan cel Mare, 8 iunie – 13 noiembrie 1487. Distrusă de armata austro-ungară, în 1917, în cadrul operațiunilor Primului Război Mondial. Reproducere după o fotografie de epocă – XV, 2, 2008.
14. Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Slobozia-Comarești, județul Storjineț, construită de egumenul Isaia, în 1741. Reproducere după desenul lui

- Hugo Charlemont (1850–1839), din lucrarea *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899, p. 427 – XVI, 1, 2009.
15. Biserica ortodoxă „Sfântul Mucenic Dimitrie” din Vijnița, județul Storjineț, construită în anul 1883. Sursa www.artatraditionala.ro/gallery.php?path=mana Reproducere după o fotografie de epocă – XVI, 2, 2009.
 16. Biserica de lemn cu hramul „Sfântul Prooroc Ilie”, din Șipotele Sucevei, județul Storjineț, construită în anul 1763 și având inițial hramul „Adormirea Maicii Domnului”. Renovată în 1908, cu prilejul aniversării a 60 de ani de domnie a împăratului Franz Joseph, când primește hramul „Sfântul Prooroc Ilie” – XVII, 1, 2010.
 17. Biserica „Buna Vestire” a Mănăstirii Moldovița, ctitorie a domnitorului Petru Rareș (1532), monument de artă medievală, înscris în patrimoniul mondial UNESCO. Reproducere după o ilustrație de Rudolf Bernt (1844–1914). Sursa: Ludwig Simiginowicz-Staufe (colectiv), *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899, S. 415 – XVII, 2, 2010.
 18. Biserica „Sfântul Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava”, construită în perioada 1514–1522, în Suceava, de către domnitorii Moldovei, Bogdan al III-lea și Ștefăniță-Vodă. Zugrăvită de Petru Rareș (1532–1534), cu un pridvor adăugat de Petru Șchiopul, în 1579, restaurată de Iacov Putneanul (1751–1760) și de Karl Romstorfer (1898–1910). Inclusă de UNESCO, în 1993, pe lista patrimoniului cultural mondial în grupul bisericilor pictate din nordul Moldovei, alături de bisericile de la Arbore, Humor, Moldovița, Pătrăuți, Probota și Voroneț. Sursa ilustrației: www.suceava.djc.ro/ObiectiveDetalii.a.../ – XVIII, 1, 2011.
 19. Biserica „Sfântul Nicolae” din Cernăuți, începută după planurile unor arhitecți austrieci (1927) și întreruptă din motive financiare. Lucrările de construcție sunt reluate în 1937, sub arhipăstorirea mitropolitului Visarion Puiu, care îi modifică planurile, oferind construcției o înfățișare asemănătoare Bisericii „Sfântul Nicolae Domnesc” de la Curtea de Argeș. Biserica are 30 de vitralii, o frumoasă catapeteasmă executată de Paul Molda și Dumitrescu-Løvendal și două clopote montate la 2 noiembrie 1938. Sfințită la 6 decembrie 1939 de către mitropolitul Visarion Puiu – XVIII, 2, 2011.
 20. Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Horecea Urbană, cartier al Cernăuților. Proiectată de arhitecții Virgil Ionescu și Alexandru Ivanov și sfințită, la 21 noiembrie 1938, de către mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu – XIX, 1, 2012.

**PROIECT EDITORIAL FINANȚAT DE
ADMINISTRAȚIA FONDULUI CULTURAL NAȚIONAL**

Tipărit la S.C. MAGIC PRINT S.R.L. .
Bulevardul Republicii nr. 45 B, Onești, jud. Bacău
Telefon / Fax: 0234 319 810
E-mail: office@mgp.ro; www.mgp.ro

Die Zeitschrift „**Analele Bucovinei**“, eine Publikation des Bukowina-Instituts Radautz der Rumänischen Akademie, **veröffentlicht** Studien und Artikel über die Bukowina aus allen Forschungsbereichen. Die Persönlichkeiten, die kulturellen, wissenschaftlichen und wirtschaftlichen Institutionen und Stiftungen, sowie die Verfasser von Presseberichten, die zur Erweiterung und Verbreitung der Bukowina betreffenden Kenntnissen beitragen, erfreuen sich in den Seiten der vorliegenden Zeitschrift einer besonderen Aufmerksamkeit. Die Geschichte der kirchlichen und fürstlichen Bauten und der gegenwärtige Zustand der Naturdenkmäler, sowie die Themen im Bereich der Ökologie werden ebenfalls in Betracht gezogen.

Die gegenwärtige literarische und wissenschaftliche Bewegung wird durch Rezensionen der Bukowina gewidmeten Bücher und Zeitschriften präsentiert.

Die Zeitschrift „**Analele Bucovinei**“ verwertet Informationen aus älteren Werken, d. h. aus deutschsprachigen, dem Dokumentenfond des Radautzer Bukowina-Instituts gehörenden Büchern über die Bukowina und bringt sie zur Kenntniss des Publikums.

Die vorliegende Publikation steht dem Zentrum für Bukowina-Forschungen an der Czernowitzer Universität, sowie dem Bukowina-Institut in Augsburg zur Verfügung. Das Bukowina-Institut Radautz organisiert und nimmt an verschiedenen wissenschaftlichen Veranstaltungen und Tagungen zum Thema „Bukowina“ teil.

CĂRȚI NOI DESPRE BUCOVINA

- *** *Căntece bătrânești din Oltenia, Muntenia, Moldova și Bucovina*, coord. Constantin Brăiloiu, București, Editura Alfa, 2011.
- *** *Basarabeni și bucovineni în Banat. Povestiri de viață*, coord. Smaranda Vultur și Adrian Onică, ediția a II-a, Timișoara, Editura Brumar, 2011.
- Hans Joachim Aschenbrenner, *Spurensuche in Galizien und der Bukowina*. Illustriertes Reisetagebuch im Eigenverlag des Autors, Beerfelde, 2011.
- Gheorghe Cega, *Ulma – o comună de origine etnică hupulă. Studiu monografic*, Suceava, 2012.
- Vasile Diacon, Ștefan Cuciureanu. *Opere* (I – Lingvistică. Filologie; II – Probleme de istorie literară; III – *Miscellanea*; IV – *Creația literară*). Ediție îngrijită, Argument, Studiu introductiv și Notă asupra ediției de Vasile Diacon. Colecția „Opera Omnia”, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011.
- Mihai Eminescu, *Răpirea Bucovinei*, Antologie, prefață și note de D. Vatamaniuc, Ediția a 2-a, revizuită, București, Editura Vestala, 2012.
- Ion Filipciuc, *Școala din umbra turnului, Câmpulung Moldovenesc*, Biblioteca „Miorița”, 2011.
- Ioan Iosep, Constantin-Emil Ursu, Simona Palagheanu, *Plans des Bukowiner Districts in 72 Sections, welche in den Jahren 1773, 1774 und 1775 von einem Departement des Kays. Königlicher General Staabs geometrisch aufgenommen worden / Planul Districtului Bucovina în 72 secțiuni, întocmit după ridicări geometrice în anii 1773, 1774, 1775 de Departamentul Cezaro-Crăiesc al Statului Major General* (74 file mari, 56 p. text bilingv, germano-român), Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2011.
- Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani. Istoric și realizări*, vol. I, Rădăuți, Editura Septentrion, 2012.
- Anneliese Kitzmüller, Martin Graf, *Frauen während der Vertreibung*, Medienvielfalt Verlags, Viena, 2012.
- Ion Lihaciu, *Czernowitz 1848–1918. Das kulturelle Leben einer Provinzmetropole* (Bukowinastudien I), Mehlingen, Parthenon Verlag, 2012.
- Ion Măreș, *Biserica „Sfântul Nicolae” din Suceava*, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2011.
- Mircea Mihalea, *Biserica Slătioara – Sulpicani la ceas aniversar*, Suceava, Editura Lidana, 2011.
- Leca Morariu, *Opere*, vol. III, *Jurnal vâlcean 1944–1948*, Ediție îngrijită de Liviu Papuc, Iași, [Editura] Tipo Moldova, 2012.
- Liviu Papuc, *Bucovina în notații de epocă*, Antologie și argument de Liviu Papuc, Iași, Editura Alfa, 2011.
- Franz Pieszczocho, Loredana Cuzencu, *Germanii în istoria orașului Siret*, Iași, Editura Sapienția, 2011.
- Otilia Sfarghiu, Vasile Sfarghiu, *Teatrul, muzica și cinematografia în Câmpulung Moldovenesc*, Botoșani, Editura Axa, 2011.
- Otilia Sfarghiu, Vasile Sfarghiu, *120 de autori câmpulungeni*, Botoșani, Editura Axa, 2011.
- Otilia Sfarghiu, Vasile Sfarghiu, *Itinerarii turistice. Câmpulung Moldovenesc și împrejurimi*, Botoșani, Editura Axa, 2012.
- Alexandru Ovidiu Vintilă, Traian Brăileanu, *Întruchipările rațiunii. Fapte, idei, teritorii ale realității din interbelic bucovinean*, București, Editura Paideia, Colecția „Studii și eseuri – antropologie”, 2012.
- Michael Zernig, *Die Bukowina. Territoriale Entwicklung der Verwaltungs- und Gerichtsstruktur zwischen 1774 und 1918*, AV Akademikerverlag, 2012.

ISSN 1221 – 9975